

I. EHRENBURG

VIATA
LUI
GRACCHUS
BABEUF

E. L. U.

ILYA EHRENBURG

VIAȚA LUI GRACCHUS BABEUF

Traducere de *Cristina Boico*
Copertă: *D. Stănescu*

ILYA EHRENBURG

VIATA
LUI
GRACCHUS
BABEUF

Bucureşti 1963

EDITURA
PENTRU
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ

P R E F A Ț Ă

În imensa literatură care s-a scris despre revoluția burgheză din Franța de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, un loc cu totul deosebit îl ocupă opera lui Ilya Ehrenburg : *Viața lui Gracchus Babeuf*. Nici un alt scriitor n-a reușit să cuprindă într-un volum atît de redus trăsăturile perioadei de sfîrșit a revoluției, perioada atît de complexă a reacțiunii thermidoriene, în care revoluția înfrîntă, agonisantă nu expirase încă, iar masele populare sleite de puteri, înșelate și dezamăgite mai păstrau o rază de speranță și de încredere în Tribunalul lor, în Gracchus Babeuf.

Nu este nevoie să-l prezentăm pe Ilya Ehrenburg publicului nostru, care a învățat să-l prețuiască și să-l iubească din marile sale opere scrise de-a lungul unei vieți fecunde. Autorul lucrării *Viața lui Gracchus Babeuf* se apropie însă mai mult de Ehrenburg militant, ziarist și pamfletar, acela care în timpul Mare-lui Război pentru Apărarea Patriei și-a dăruit talentul și pasiunea pentru a dezvălui fața hidoasă a fascismului hitlerist.

În *Viața lui Gracchus Babeuf*, scrisă în perioada dintre cele două războaie mondiale, Ehrenburg ne dezvăluie aspectul societății capitaliste îndată după cucerirea puterii de către burghezie, tabloul zguduitor al acestei societăți în care burghezia veche și nouă, prin speculă, afaceri de bursă și cu furniturile militare, acumula averi fabuloase pe seama maselor înfometate.

Tonul sfătos de cronicar, cu care Ehrenburg începe povestirea : „Era pe la mijlocul săptămîinii, în ziua de septidi 19 pluviroz anul III...” cedează curînd locul tonului de polemist, de pamfletar, de scriitor combativ, care știe să aleagă întotdeauna

elementele cele mai caracteristice și mai plastice, să folosească contrastele și alternanța de planuri pentru a ne face să simțim alături de el toată ambianța acelei societăți. De-a lungul întregii povestiri, prin măiestria cu care autorul a știut să folosească un detaliu aparent neînsemnat, o imagine, un dialog scurt, cititorul pătrunde și ajunge să cunoască mai complex decît din multe tratate de istorie aspectele vieții pariziene din acea epocă, precum și pe oamenii care guvernau atunci Franța.

Babeuf s-a născut în anul 1760. Alegînd anul 1795 pentru a începe șirul povestirii, Ehrenburg a vrut să marcheze locul deosebit pe care această dată îl ocupă în istoria luptelor populare din Franța.

La aproape șase ani de la căderea Bastiliei, după ce poporul francez cucerise *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului*, proclamase Republica, instaurase un guvern revoluționar și obținuse o constituție democratică (constituția de la 1793), condițiile de trai ale maselor muncitoare de la orașe ajunseseră mai grele chiar decît înainte de revoluție. După lovitura contrarevoluționară de la 9 thermidor (27 iulie 1794) și căderea guvernului revoluționar condus de Robespierre, cele mai importante cuceriri populare care stînjeneau cît de cît interesele burgheziei fură călcate în picioare și treptat lichidate.

E drept că burghezia nu așteptase thermidorul pentru a-și afirma politica sa antimuncitorească. După ce în 1789 Adunarea Constituantă proclamase celebra declarație a *Drepturilor Omului și ale Cetățeanului*, care anunța lumii că oamenii „se nasc și rămîn liberi și egali în drepturi“, doi ani mai tîrziu, la 14 iunie 1791, în numele aceleiași libertăți, aceeași Adunare Constituantă vota cu deplină unanimitate faimoasa lege Le Chapelier, care interzicea muncitorilor dreptul de a se constitui în organizații proprii. Și a trebuit să treacă aproape un secol de frămîntări și lupte îndîrjite, pentru ca proletariatul francez să smulgă burgheziei recunoașterea dreptului de a se organiza în sindicate!

În 1795 însă, nu direct despre organizare și nu direct despre sindicate era vorba, ci despre pîine și despre Republică. Descrierea foarte succintă, dar extrem de bogată în detalii istorice, făcută de Ehrenburg, ne prezintă tabloul zguduitor al populației muncitoare din Paris, răpusă de foame și de frig, murind literalmente pe străzi „în văzul tuturor“, în timp ce afaceriștii strîngeau averi de zeci de milioane franci aur, iar luxul, dezmațul și risipa claselor avute nu cunoșteau limite.

Legea maximului general, adoptată de Convenția națională sub presiunea maselor, oricât de imperfectă fusese, salvase totuși poporul de la foamete, mai ales că aplicarea ei era supravegheată de guvernul iacobin, în frunte cu Robespierre, și de cuțitul rece al ghilotinei. Dar o dată cu căderea guvernului revoluționar și cu triumful mării burghezii orășenești și rurale, nimeni nu se mai sinchisea de această lege decât în ce privește acea latură care convenea burgheziei: plafonarea salariilor muncitorilor.

Mizeria, foametea, șomajul, exploatarea din ce în ce mai nemiloasă în întreprinderi, uneltirile tot mai nerușinate ale regaliștilor produsera adânci schimbări în conștiința maselor. Deși lipsite de o organizație politică proprie, lipsite de un partid muncitoresc conducător, ele elaborară totuși lozinci care le exprimau interesele economice și politice: „Pîine“! „Revenirea la Constituția din 1793“! Și sub aceste lozinci, ele vor da ultimele mari bătălii de clasă din perioada revoluției, bătălii ce vor avea însă o semnificație cu totul nouă.

Cu puțin timp înaintea acestor lupte, pe cînd Parisul epuizat de mizerie clocotea de mînie, Babeuf e arestat și transportat într-o închisoare din provincie. Aci, el va afla despre evenimentele din germinal și prerial (aprilie și mai 1795), despre acele revolte în care, pentru prima dată de la începutul revoluției, masele plebeiene din Paris s-au ridicat la luptă, singure și fără aliați, apărîndu-și interesele lor proprii.

Fără a fi încă o insurecție cu adevărat proletară, mișcările din germinal și prerial au însemnat o „insurecție a maselor plebeiene din capitală“, care însă prin adîncimea și semnificația lor politică vor rămîne pentru totdeauna înscrise în istoria proletariatului mondial¹.

În închisoarea din Arras, în contact cu patrioții întemnițați după prerial, Babeuf însuși își va revizui unele aprecieri greșite asupra evenimentelor trecute, își va cristaliza definitiv concepția filozofică și politică. În închisoare s-a format nucleul de bază al viitorilor participanți la mișcarea utopist-comunistă. Iată de ce, anul 1795 a fost ales de Ehrenburg pentru a ne introduce în atmosfera Parisului și pentru a începe povestirea vieții acestui

¹ V. E. Tarlé : *Germinal et Prairial*, Edition en langues étrangères, Moscou 1959.

mare revoluționar, ale cărui idei au dominat timp de decenii mișcarea revoluționară din Franța.

În 1795 Babeuf avea 35 de ani. Dar, în afara faptului că anii revoluției au o altă valoare decît anii calendaristici, înșiși anii din perioada prerevoluționară au fost pentru el infinit mai lungi și mai anevoioși decît pentru ceilalți oameni de seamă din epoca Revoluției Franceze. Tabloul copilăriei și tinereții lui Babeuf, pe care Ehrenburg reușește să ni-l evoce în cîteva pagini impresionante, ne pune în față toate premisele care au determinat evoluția ulterioară a lui Babeuf.

François Babeuf s-a născut în Picardia, într-un moment cînd aci, ca și în celelalte provincii mai evolute ale Franței, se împleteau toate contradicțiile ultimilor ani de existență a societății feudale. Producția manufacturieră și industrială luase un avînt puternic. În tot nordul Franței, industria textilă era în plină dezvoltare; numai Picardia număra, în ajunul revoluției, peste 250 de mii de muncitori. Cea mai mare parte dintre aceștia lucrau la domiciliu. Ei nu constituiau încă proletariatul modern, dar nu mai erau nici lucrătorii micilor ateliere din Evul Mediu. Marile întreprinderi în care muncesc femeile și copii sînt încă puțin numeroase, dar, în mod practic, femeile sînt de pe acum smulse vieții lor casnice, familiei, căci, la domiciliu fiind, ele lucrează totuși pentru fabricant. De aceea, cînd Babeuf își amintește de mama lui, el n-o vede altfel decît torcînd, zi și noapte torcînd: „Ochii îi erau bolnavi de atîta tors, inima-i era bolnavă de viață“. Și cu toate că mama lucra, tatăl de asemenea lucra, în lungile seri de iarnă, în casă nu se găseau adesea „nici un capăt de lumînare, nici un bid de linte“.

Babeuf cunoscuse de timpuriu și viața țăranimii franceze, crunt asuprită de seniorul feudal. Este adevărat că în ajunul revoluției, în Franța, numărul țăranilor șerbi rămăsese destul de mic, dar servituțile care apăsau asupra țăranimii erau cumplit de grele.

Jean Jaurès, unul din cei mai buni istorici ai Revoluției Franceze, în opera sa, pe care Lenin o aprecia ca fiind „foarte folositoare“¹, ne înfățișează tabloul dramatic al exploatării nemiloase la care era supus țăranul francez.

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 8, Editura de Stat pentru Literatură Politică, pag. 29.

„Asupra tuturor forțelor naturii, scrie Jaurès, asupra a tot ceea ce crește, se mișcă, respiră, dreptul feudal și-a extins puterea : asupra apelor din râurile cu pește, asupra focului ce încinge cuptorul și coace mizera pâine amestecată cu ovăz și orez, asupra vântului ce mișcă morile de grâu, asupra vinului ce țîșnește din teasc, asupra vînatului prădalnic ce dă năvală de prin păduri sau de prin ierburi, făcînd ravagii în grădini și ogoare.

Țăranul nu poate face un singur pas pe drumuri, nu poate traversa un rîuleț oricît de mic, pe un șubred podeț de lemn, nu poate cumpăra la tîrg un metru de postav sau o pereche de saboți, fără a da ochii cu feudalitatea prădalnică și sîcîitoare“¹.

Dacă aceasta era în general situația țăranimii franceze, apoi în Picardia ea era încă și mai grea. Pe acest străvechi pămînt al Jaqueriilor, mîna seniorului, spune Ehrenburg, apăsa de două ori mai greu. Babeuf era aproape copil cînd începu să lucreze la un birou cadastral, avînd posibilitatea să cunoască îndeaproape rapacitatea și cruzimea seniorului picard, precum și viața grea a țăranilor din jur. Amintirea mării Jaquerii și a supliciului celor douăzeci de mii de țărani în frunte cu Guillaume Carle, nu numai că nu i-a făcut pe țăranii din Picardia să abandoneze lupta, ci, dimpotrivă, a menținut vie flacăra luptei pentru o viață omenească, pentru dreptate.

Și tocmai pentru că mizeria țăranimii îi era lui Babeuf atît de apropiată, primele sale vise asupra unei societăți bazate pe justiție și egalitate se inspiră din idealul lui Jean-Jacques Rousseau, care imagina o societate de mici producători, așa fel încît „nici un cetățean să nu fie destul de îndestulat pentru a putea cumpăra pe un altul, și nici un cetățean să nu fie atît de sărac pentru a fi silit a se vinde“². Iar atașamentul țăranimii picarde la bunurile comunale, păstrate prin secole de lupte, găsește un puternic ecou la Babeuf, care fusese pătruns de formula lui Rousseau : Produsele aparțin tuturor, pămîntul nu aparține nimănui.

În formarea personalității lui Babeuf un rol important l-a avut tatăl său, soldat căzut în dizgrație și mizerie. Dar soldatul

¹ J. Jaurès : *Histoire socialiste de la Révolution Française*, tome I, Editions Sociales Internationales 1939, pag. 18.

² Jean-Jacques Rousseau : *Contractul Social*, Editura Științifică, București, 1957.

dizgrațiat era și el un om al vremurilor sale. Făcuse numeroase fapte vitejești pe câmpurile de luptă și acum visa pentru fiul său o viață eroică. Pe François îl învăță multe lucruri folositoare, dar în special îl făcu să cunoască pe Plutarh și viețile eroilor romani, pe atunci la modă. De altfel, această modă nu apăruse de loc întâmplător; semnificația ei o găsim în puternicile frământări care au precedat marele asalt asupra feudalismului. Într-adevăr, după cum arată Plehanov, „*Portretul*» *literar al burgheziei nu îndemna la eroism*. Or, adversarii vechiului regim simțeau nevoia eroismului, erau conștienți de necesitatea cultivării virtuților *civice* în sînul stării a treia. Unde puteau fi găsite atunci modelele unor astfel de virtuți? Chiar acolo unde înainte erau căutate modelele gustului literar: în *antichitate*.

Și iată că renaște pasiunea pentru eroii antici, iar opera lui Plutarh devine cartea de căpătîi a tinerilor ideologi ai burgheziei¹. De aceea, atunci cînd se hotărăște să-și consacre întreaga viață binelui poporului, François Babeuf va adopta numele legendarilor luptători din antichitate, Gracchus, pe care cu zeci de ani mai tîrziu îi va îndrăgi și Marx².

Revoluția încă nu izbucnise, dar Babeuf, frământat de mizeria și nedreptățile de care se lovea la tot pasul, precum și de lecturile sale filozofice, căuta dezlegare la problema organizării viitoare a societății. În vremea aceea, ideile comuniste pluteau oarecum în aer. Trecuse mai bine de treizeci de ani de la apariția *Codului Naturii* al lui Morelly, care considera că proprietatea privată stă la origina tuturor relelor din societate și, prin urmare, vedea în desființarea proprietății și punerea în comun a bunurilor singurul mijloc pentru realizarea unei societăți bazate pe dreptate. Dar, pentru realizarea unei atari societăți, Morelly nu vedea decît mijloace spirituale: libertatea de critică pentru „a ataca erorile și prejudecățile care susțin spiritul de proprietate“³.

Era firesc ca Revoluția care a izbucnit în 1789 și s-a desfășurat prin participarea activă a păturilor celor mai asuprite și mai exploatare să fi adus la suprafață și curenți de idei care

¹ S. V. Plehanov : *Artă și literatură*, Goslitizdat, 1948, p. 174.

² Marx promisese fiicelor sale că va scrie pentru ele o dramă despre frații Grachi (V. Amintiri despre Marx).

³ M. Morelly : *Code de la Nature*, pag. 188.

să exprime mai puternic și mai concret interesele acestor pături. De aceea scria Marx că : „Revoluția Franceză a generat idei care duc dincolo de cadrul *ideilor* vechii rînduieli a lumii în ansamblul ei. Mișcarea revoluționară care a început în 1789 în *Cercle social*, care pe la mijlocul drumului ei a avut ca reprezentanți principali pe *Leclerc* și pe *Roux*, și care a fost înfrîntă pentru un timp o dată cu conspirația lui Babeuf, această mișcare a generat ideea *comunistă*, pe care prietenul lui Babeuf, Buonarroti, a reintrodus-o în Franța după revoluția din 1830. Această idee, consecvent elaborată, este *ideea unei noi rînduieli a lumii*“¹.

Babeuf se deosebește însă fundamental de toți utopiștii care l-au precedat nu numai pentru că gîndirea lui a pătruns mai adînc în esența fenomenelor sociale, ci și prin aceea că, pentru el, singura cale de transformare a societății, singura posibilitate de a dobîndi *Fericirea generală* este lupta revoluționară a maselor.

Sesizînd cu o admirabilă intuiție rolul presei revoluționare, el îmbrățișează meseria de ziarist. În această calitate, mai întii în *Corespondentul din Picardia* apoi în *Tribunul Poporului*, el va exprima cerințele arzătoare ale păturilor celor mai asuprite ale societății. Pentru aceste calități, Marx situează scrierile lui Babeuf în cadrul literaturii „care a exprimat în toate marile revoluții moderne revendicările proletariatului“².

Dar, între *Corespondentul din Picardia* și *Tribunul Poporului*, Babeuf a parcurs un drum lung, îmbogățindu-și și completîndu-și concepția pe baza experienței revoluționare a maselor și a propriei sale experiențe, eliminînd ce era mistic și idealist, pentru a se situa pe o poziție revoluționară. În această privință, tînărul Charles Germain, un iacobin înflăcărat, pe care Babeuf îl întîlnește în închisoarea din Arras, a avut asupra lui o influență binefăcătoare, făcînd din el un discipol pasionat al filozofului materialist Helvétius. O dată cu orientarea materialistă a gîndirii sale, care nu depășește bineînțelese limitele materialismului francez al secolului al XVIII-lea, în concepția lui Babeuf se precizează problema raporturilor și a luptelor de clasă. Aceasta îi va permite să se orienteze în noile condiții

¹ K. Marx — F. Engels, *Opere*, vol. 2. E.S.P.L.P. — București, 1958, p. 134.

² K. Marx — F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura Politică, București, 1958, p. 495.

sociale ale Franței după lovitura contrarevoluționară de la 9 thermidor și să înțeleagă fondul contrarevoluționar al thermidorismului. Astfel, dacă la început el nu a pătruns semnificația și necesitatea dictaturii iacobine, bucurându-se de căderea lui Robespierre, pe care-l acuza de a fi urmărit depopularea Franței, mai târziu, analizînd conținutul acestei dictaturi, Babeuf își rectifică aprecierea făcută inițial. „Mărturisesc astăzi cu bună credință, spune el într-o scrisoare, că-mi reproșez de a fi văzut altădată în culori negre atît guvernul revoluționar cît și pe Robespierre, pe Saint-Just...” Iar în ceea ce privește metodele folosite de guvernul revoluționar, cu care în trecut el nu fusese de acord, acum recunoaște că „salvarea a douăzeci și cinci de milioane de oameni nu poate fi pusă în cum-pănă cu menajarea cîtorva indivizi suspecti”¹. Și, din acel moment, Babeuf analizează toate problemele politice numai în lumina luptei de clasă. În *Tribunul Poporului*, Babeuf întreabă :

„Ce este o revoluție politică, în general ?

Ce este, în particular, Revoluția Franceză ?

Un război declarat între patricieni și plebei, între bogați și săraci”².

Pornind de la această idee de bază, el demască diferitele aspecte ale societății franceze din perioada thermidoriană în care aristocrația din naștere fusese înlocuită cu aristocrația banului. Pentru a zdrobi această nouă aristocrație, Babeuf se adresează maselor, pregătindu-le pentru lupta armată. Comunismul în concepția lui Babeuf nu era un regim ce putea fi instaurat pe cale pașnică, ci numai ca o consecință a unei lupte directe și necruțătoare. Acuzat că ar predica războiul civil, Babeuf răspunde : „Voi vorbiți despre război civil, ca și cum acesta n-ar exista ! Ca și cum războiul celor bogați împotriva celor săraci n-ar fi cel mai crîncen război civil, mai ales cînd primii sînt înarmați pînă-n dinți, iar ceilalți sînt fără apărare”³.

Atunci cînd vorbește de bogați și săraci, Babeuf vede într-adevăr lupta de clasă, dar numai sub aspectul repartiției bunurilor, fără însă a înțelege că rădăcina acestei lupte se află în modurile de producție. Dar așa cum remarcă Roger Garaudy, „contribuția sa la elaborarea comunismului este aci originală

¹ G. Babeuf, *Textes choisis*, Editions sociales, 1951, pag. 73.

² Idem, pag. 32.

³ Idem, pag. 61.

și decisivă... Babeuf vede în relațiile dintre clase explicația și cauza tuturor luptelor politice și analiza acestor relații de clasă îi determină atitudinea politică¹.

Atitudinea lui politică nu este aceea a unui visător, ci a unui revoluționar, care știe să îmbine admirabil munca legală, agitația politică de masă, cu munca ilegală. În condițiile celei mai cumplite reacțiuni, organizate după 1795 de Directorat, Babeuf nu încetează nici un moment activitatea sa de agitator legat de mase. Și Ehrenburg ne dă nenumărate exemple care dovedesc cât de multiple, cât de variate erau formele de agitație pe care pasiunea revoluționară le inspirase lui Babeuf.

Remarcabil în activitatea lui Babeuf e faptul că el a înțeles necesitatea unei organizații ilegale; de aceea, în martie 1796, pune bazele *Conspirației Celor Egali*, condusă de un *Directorat Secret*, în care intră revoluționari de seamă, apărători înflăcărați ai libertății, ai unei societăți bazate pe adevărata egalitate. Printre aceștia au fost Darthé, Félix Le Peletier, Sylvain Maréchal și Buonarroti. Astfel Babeuf se detașează de socialiștii și comuniștii utopici dinaintea lui și chiar de după el, tocmai prin faptul că la el, gîndirea teoretică era îmbinată cu activitatea practică revoluționară. De aceea Marx apreciază *Conspirația Celor Egali* ca prima apariție a unui partid comunist, într-adevăr activ...². Desigur, într-o țară ca Franța de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cu un proletariat abia în formare, Babeuf n-a putut înțelege structura de clasă a societății capitaliste, a cărei genială analiză o va face Marx, peste o jumătate de veac. Cu toate acestea, în celebrul *Manifest al plebeilor*, el preconizează nu numai comunismul agricol, ci extinderea acestui principiu și la industrie și la comerț, făurirea unei societăți în care toți membrii ei să fie „producători și consumatori în proporția necesară, ca toate nevoile să fie satisfăcute și nimeni să nu sufere nici de mizerie, nici de epuizare. E timpul ca mulțimea să nu mai fie o turmă ce poate fi tunsă pînă la piele, sugrumată sau determinată a se sugruma singură. Să se termine cu stăpînii, antropofagii, tiranii, ambițioșii, să nu mai existe exploatare și exploatați”³.

¹ Garaudy, Roger : *Les sources françaises du socialisme scientifique*, Editions Hier et Aujourd'hui, p. 71.

² Vezi K. Marx — F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura Politică — București 1958, p. 343.

³ G. Babeuf, *Textes choisis*, Editions sociales, 1951, pag. 89.

În ceea ce privește modul de a ajunge la țelul urmărit, Babeuf vede o singură cale pentru a smulge puterea din mâinile acelor care guvernau Franța, și anume: insurecția populară. Mai mult decît atît, lungile sale întemnițări, precum și experiența perioadei iacobine a revoluției i-au arătat lui Babeuf că revoluția trebuie să fie categorică: nici un fel de jumătăți de măsură față de vechiul regim de asuprire! „El trebuie nimicit, altfel totul ar trebui reînceput“. Prin urmare, atunci cînd o insurecție victorioasă va răsturna vechiul regim, puterea trebuie să fie încredințată unei autorități numite de poporul insurecțional. După cum remarcă academicianul Volghin „două trăsături caracteristice deosebesc în mod net pe babuviști, atît de înaintașii lor, comuniștii din secolul al XVIII-lea, cît și de marii utopiști de la începutul secolului al XIX-lea: ideea unei răsturnări revoluționare în numele comunismului și ideea dictaturii celor ce muncesc, ca etapă de tranziție spre comunism“¹.

Cu toate trăsăturile pozitive ale concepției lui Babeuf, care a însemnat o etapă importantă în istoria comunismului utopic, această concepție nu s-a putut ridica la nivelul comunismului științific, în primul rînd datorită nivelului insuficient de dezvoltare a capitalismului din acea vreme și absenței unui proletariat modern. Din această cauză, nicăieri în scrierile lui Babeuf nu găsim o expunere sistematică a bazelor societății comuniste la care el visa. Cu toate trăsăturile materialiste, teoria babuviștilor rămîne în fond raționalistă deoarece, după ei, comunismul este un sistem care „corespunde naturii omului“ și decurge din principiul dreptului natural. Totodată, babuviștii nu au înțeles rolul istoric al dezvoltării industriei socotind, sub influența lui Rousseau, că societatea viitoare trebuia să fie, în cea mai mare parte, agrară.

Principalele episoade din viața lui Babeuf, numeroasele scrisori rămase de la el ni-l prezintă nu numai ca pe un luptător dîrz și neînfricat, dar, în același timp, ca pe un om de o rară sensibilitate și duioșie, animat de un profund umanism. Procedeul artistic al lui Ehrenburg, bazat pe folosirea contrastelor,

¹ V. P. Volghin: *De la Babeuf la Marx*, Analele Romîno-Sovietice Nr. 10/1948.

scoate în evidență evoluția politică a lui Babeuf, nu numai prin prisma scrierilor și activității sale revoluționare, ci și prin evoluția sa sufletească. Omul care în 1789, ajuns la Paris, era cuprins de un fior văzînd capul lui Foulon în țeapă și mulțimea cîntînd și dănuînd în jur, peste șapte ani va scrie de nenumărate ori cuvîntul: „Moarte! Moarte!“ Era desigur același om și, totodată, nu chiar același. Nu numai suferințele trecute ale poporului îl îndemneau să ceară moartea pentru asupritori, ci mai ales spectacolul contrarevoluției thermidoriene, înăbușirea răscoalelor din germinal și prerial, arestarea patrioților, acțiunile deschise ale regaliștilor, reîntoarcerea tacită a emigranților de la Coblenz, ce se aruncau peste Franța, după cum va scrie și Alecu Russo cu jumătate de veac mai tîrziu: „cu furia nesățioasă de putere și de averi a Fanarioților“.

Înțelegînd că revoluția e o formă a luptei de clasă, o luptă pe viață și pe moarte, Babeuf acceptă toate consecințele, și, pe măsură ce dragostea lui pentru popor crește, pe măsură ce pasiunea revoluționară îi cuprinde și îi domină întreaga ființă, el pare chiar a rămîne aproape insensibil la suferințele celor ce-i sînt aproape. Și totuși același om, în clipele cînd, muri-bund, e tîrît spre eșafod, într-o supremă și ultimă încordare, găsește puterea de a mai spune, adresîndu-se poporului asuprit de pretutindeni: „Mor cu dragostea în suflet!“

★

Conspirația Celor Egali fiind descoperită de Poliția Directoratului, conducătorii ei sînt trimiși în fața judecății. Marea burghezie franceză, deși abia ajunsă la putere, nu era de loc lipsită de orientare practică. Socotind că Parisul zilelor revoluționare, deși dezarmat, e încă primejdios, organizează judecarea acuzaților nu la Paris, ci în tihnitul orașel Vendôme. Aceasta nu a împiedicat însă ca procesul să se transforme într-un rechizitoriu la adresa reacțiunii thermidoriene.

Babeuf, care nu era orator, se pregătea minuțios pentru ședințe. Nu pentru a-și apăra viața, ci pentru a apăra ceea ce poporul cucerise în anii revoluției. La fiecare replică, el amintește juraților că cauza sa și a tovarășilor săi se confundă cu aceea a Republicii. În numele acestei Republici și împotriva monarhiei, a cărei restaurare o vedea pregătindu-se, Babeuf

cerea gruparea tuturor republicanilor și lupta comună! Astfel, pînă la ultima sa suflare, Babeuf a rămas un militant înflăcărat, un adevărat Tribun al poporului!

★

Maestru în redarea atmosferei de epocă, cunoscător profund al poporului francez și al luptelor sale revoluționare, prin *Viața lui Gracchus Babeuf*, Ilya Ehrenburg ne face să participăm intens la viața Parisului din perioada de sfîrșit a revoluției. El ne învață să cunoaștem eroii populari ai acelei epoci și totodată acea clasă care, pentru interesele ei josnice și egoiste, a organizat în tinerețe căderea și uciderea lui Robespierre și a altor eroi populari și, cu aproape 150 de ani mai tîrziu, căderea Parisului.

În atmosfera acelei epoci, evocată magistral de Ehrenburg, se conturează mai puternic chipul luminos și pur al lui Babeuf, acest revoluționar de seamă, a cărui viață s-a contopit cu lupta maselor celor mai exploatate din vremea sa.

Gracchus Babeuf, Tribunul Poporului, a fost ultimul revoluționar al secolului al XVIII-lea, care, pe plan superior și văzînd mult mai departe, a încercat să reînvie nădejtile, elanul și vigoarea maselor, chemîndu-le la luptă pentru înlăptuirea revoluției în numele comunismului.

C. BOICO

I

EGALITATE SAU...

Era pe la mijlocul săptămînii, în ziua de septidi 19 pluvioz anul III, sau, după stilul vechi, joi 7 februarie 1795. Fosta Biserică închinase această zi Sfintei Doroteia, iar Revoluția o dedicase lichenului, plantă parazită după cum fiecare știe. De altfel, parizienii nu se sinchiseau nici de botanică, nici de calendar. Mai curînd se interesau de pîine. Pe la cozile din jurul brutăriilor, oamenii vorbeau :

— Se zice că astăzi n-o să primim decît două uncii ¹.

— În suburbia *Marceau* nu se dă nici atîta...

Dinspre Marea Mîneții sufla un vînt rece și umed. Nicăieri nu te puteai feri de el. În pragul dughenelor, negustorii de lemne aveau mutre disprețuitoare : își dădeau aere de bijutieri. Dimineața, pe strada *Mouffetard* s-au găsit patru cadavre : o femeie cu cei trei copii ai săi. Muriseră de foame, sau poate de frig. Cînd s-a aflat, în cartierul halelor, că în ziua aceea, adică septidi, sau joi, sau ziua lichenului, nu va fi de loc pîine, cetățeanul Moreau a strigat unui brutar :

¹ *Uncie* — măsură veche echivalînd cu 30,59 gr. (n.t.).

— Uite copiii mei ! N-am ce să le dau de mâncare. Mai bine ucide-i !

Bineînțeles, cetățeanul Moreau a fost imediat arestată. Unii spuneau că era tricotează¹ și că pe vremea lui Robespierre² ar fi dănuțit în jurul ghilotinei. Alții, dimpotrivă, afirmau că ar fi în slujba acelui emigrant obraznic, care îndrăznește să poarte titlul de Delfin³. Copiii cetățenei Moreau plîngeau. Agentul de poliție Louis Labrat dădea din cap cu un aer reprobator :

„Cîtă bătaie de cap ! Femeile țin discursuri subversive, recalcitrantii mor în văzul tuturor și, în plus, vîntul acesta rece dinspre Marea Mîneei, care nu se mai poțolește ! Nu cumva l-o fi îndreptat chiar Pitt⁴ asupra Republicii ?... Ce iarnă ! Sena înghețată de cinci săptămîni... Nu e de mirare că negustorii de lemne isteți arborează aere de bijutieri. Și acum, vîntul acesta !...“

— *Curierul Republican* ! Revoluția a luat sfîrșit !

Agentul ciulește urechile : strigăte subversive !

Cine îndrăznește ? Regaliștii ? Anarhiștii ? Oamenii lui Coburg⁵ ?

Îl înhață de guler pe cel care strigase. E un puști de vreo zece ani, un vînzător de ziare.

¹ *Tricoteze* — femei din popor care, în timpul Revoluției, asistau la ședințele Convenției, tricotînd îmbrăcăminte pentru soldații Republicii (n.t.).

² *Maximilien Robespierre* (1758—1794). Conducătorul iacobinilor în timpul revoluției, iar între 1793 și 1794 șeful guvernului revoluționar (n.t.).

³ *Delfin* — titlu purtat de moștenitorul tronului Franței (n.t.).

⁴ *William Pitt* (1759—1806) — om politic englez, prim-ministru între 1783 și 1801, 1804 și 1806, principalul organizator al coaliției europene împotriva Franței revoluționare (n.t.).

⁵ *Friedrich de Saxa-Coburg* (1737—1815). General austriac, unul din conducătorii coaliției austro-prusace împotriva Franței revoluționare. Denumirea de „partizani ai lui Pitt și Coburg“ cuprindea pe toți aristocrații și regaliștii, dușmani ai Revoluției (n.t.).

— Cine ți-a spus că Revoluția a luat sfîrșit ?

— Un cetățean foarte serios. Avea un ceas de aur — așa de mare ! Mi-a cumpărat un ziar. Mi-a dat o livră și a spus : „Slavă domnului, s-a sfîrșit cu Revoluția“.

Louis Labrat e un cetățean conștient. El respectă Convențiunea, bustul lui Rousseau din grădina Tuileries și cîntecele patriotice. Iar dacă în adîncul inimii respectă și ceasurile de aur, asta n-o mărturisește nimănu. Morocănos, îl lămurește pe copil :

— Cetățeanul acela era, desigur, un agent al Angliei sau o creatură a lui Robespierre. Revoluția, dragul meu, nu se poate termina. Revoluția e ceva trainic, e pentru totdeauna. Cu asemenea strigăte n-ai să culegi lauri !

Polițistul trage după el puștiul care plînge. Incidentul s-a produs în apropiere de Teatrul Republicii. Este un loc de trecere și o oră de mare animație. Peste puțin va fi ora șase. Cetățenii se îndreaptă în grabă spre sălile de spectacole. Unii se opresc din drum : Cine-i arestat ? Un iacobin ? Un pungaș ? Cînd află despre ce e vorba, toată lumea zîmbește ; un bărbat cu bucle lungi, atîrnînd peste gulerul de catifea neagră, izbucnește în rîs în nasul agentului zăpăcit.

— Da, da, s-a sfîrșit... s-a sfîrșit... de altfel era și timpul.

Labrat vrea să-l înșface și pe glumețul muscadin¹. Dar mîna lui abia ridicată cade la loc : cine știe ?... Dacă cumva astăzi Convențiunea o fi decretat într-adevăr că Revoluția s-a terminat ? Convențiunea mai decretase și altele ! Muscadinul aruncă la casa teatrului un teanc de asignații² și, clipind din ochi cu un aer

¹ *Muscadini* — tineri din marea burghezie și din aristocrație, constituiți în bande ce se dedau la numeroase acțiuni contra-revoluționare. Erau denumiți astfel deoarece se îmbrăcau cu un lux ți-pător și foloseau parfumul de mosc (în fr. *musc*) (n.t.).

² *Asignații* — hîrtie-monedă cu circulație în perioada Revoluției și în permanentă devalorizare (n.t.).

degajat, intră în vestibul, în timp ce Louis Labrat se depărtează, trăgînd după el copilul în lacrimi. Vîntul nu se domolește.

La Teatrul Republicii spectacolul începu cu întîrziere.

Lipseau lumînările și suflerul pretindea să i se plătească onorariul în bani grei ; se jura că nu e în stare să sufle pe nemîncate. Anevoie fu convins să-și schimbe hotărîrea.

Se reprezenta tragedia *Epicharis și Neron*¹. Cînd cortina se ridică, aplauze răzlețe răsunară la galerie : „Bravo Talma !”² ; dar parterul răspunse printr-un murmur ostil : „Ssst”.

Tinerii muscadini cu bucle lungi nu-l iubeau pe Talma : trecea drept iacobin. Actul întîi se încheie în liniște. În pauză fiecare își petrecea timpul în felul său. Afaceriștii șușoteau între ei : revindeau stofe, lumînări, săpun și cîrnați. *Minunatele*³, fără pic de teamă, scoteau din poșete de mătase mostre de mărfuri. La galerie soldații gîdilau fete care chicoteau. Muscadinii se întreceau care mai de care să nimerească în bustul lui Marat⁴ cu ouă clocite și napi degerați. În culise, actorul Fusil spunea lui Talma :

— Se pare că astăzi *Tinerimea aurită*⁵ pregătește ceva...

¹ Tragedie în versuri de *Gabriel Legouvé* (1764—1812) (n.t.).

² *Talma* (*François Joseph*) (1763—1826) — actor francez, reprezentant al tendinței realiste în teatru, a încercat să facă din teatru un promotor al ideologiei revoluționare. În timpul imperiului a devenit actorul favorit al lui Napoleon (n.t.).

³ *Minunatele* (*les merveilles*) — nume dat unor femei îmbrăcate excentric, în timpul Directoratului (n.t.).

⁴ *Marat* (*Jean-Paul*) (1743—1793). Unul din cei mai consecvenți revoluționari și conducători ai clubului iacobin (n.t.).

⁵ *Tinerimea aurită* (*La jeunesse dorée*) — tineri aparținînd aristocrației și marii burghezii ; după 9 thermidor au participat la reacțiunea contrarevoluționară (n.t.).

Talma făcu un gest care voia să spună : n-are nici o importanță !

Talma juca pe Neron, vicleanul, crudul, nefericitul Neron, atotputernic și neputincios, iritat, plin de amărăciune, izolat.

— N-are nici o importanță !

Talma avea memorie bună. Acum era considerat iacobin ; dar înainte i se spunea „girondinul“¹. De fapt ce era ? Pur și simplu un actor, un comedian, un elev al marelui Garrick². Sub Robespierre i s-a interzis să-l joace pe *Brutus* : în această piesă era vorba de rapoarte mincinoase pe baza cărora putea fi arestat un cetățean al Romei... Și de câte ori, în perioada aceasta, n-a fost silit să rostească cuvîntul „cetățean“, în loc de „prinț“ sau de „marchiz“, cu toate că astfel se rupea cadența unui alexandrin ! De câte ori, în locul unui monolog, n-a fost obligat să declame textul unui alfabet ! Iar acum este tocmai contrariul. Ba nu, în fond e același lucru. Cînd un actor interpretează un rol de iacobin, e huiduit. Lui Dugazon i se smulge peruca : pricepeți dumneavoastră... acest Dugazon e un canibal !

Cum îl juca Talma pe Neron ! Cu ce aer sumbru surîdea ! Cît de apăsătoare și cumplită îi era moartea ! Dar degeaba ! Jocul lui nu putea să-i emoționeze pe spectatori : pentru aceștia tragediile deveniseră de mult ceva obișnuit. Într-o lojă din dreapta o doamnă spuse însoțitorului său :

— Ce minunat joacă astăzi Talma ! Se vede că înțelege bine sufletul unui tiran.

¹ Girondinii erau reprezentanții marii burghezii industriale și comerciale în Convențiune ; dezlănțuind, în 1793, o rebeliune contrarevoluționară, mulți dintre șefii lor au fost executați (n.t.).

² *Garrick David* (1717—1779) — actor englez. Unul din întemeietorii realismului în teatrul Europei occidentale (n.t.).

Dar însoțitorul ei nu era de aceeași părere. El prefera vechea Franță și vechiul teatru.

Talma, fără perucă, înfășurat într-un peplum în loc să poarte costumul de paradă, spunînd o tiradă fără s-o cînte, îi apărea mai curînd ca un iacobin ignorant, ca un Robespierre pe scenă.

Răspunse doamnei :

— Talma nu pricepe absolut nimic din teatru. Nici măcar nu e actor ; e doar un jalnic bufon, bun cel mult pentru vreo baracă unde se joacă Shakespeare.

La parter cineva strigă :

— Hei, iacobinule !... Tu mi-ai ucis fratele.

Și arăta spre un cetățean așezat în rîndul al șaselea. Solidarizîndu-se cu el, muscadinii cu bucle lungi începură de îndată să murmure : „Moarte iacobinilor !“... Un spectator de prin mijlocul sălii zîmbea cu un aer nepăsător : privea spre pieptul voluminos al Epichari-sei. Continuă să zîmbească chiar după ce un muscadin tanțos îl lovi drept în față. Blegul se mărgini să bîlbîie :

— Și mie mi-au ucis un frate. Este, desigur, o fatalitate.

Pe scenă Neron murea. Soldații continuau să gîdile fetele, iar *minunatele* puneau la cale afaceri rentabile cu slănină. Într-unul din rîndurile din față ședea cetățeanul Sanson ¹. Purta o redingotă lungă, cafenie și, din cînd în cînd, simțind ațintite asupra lui privirile femeilor, cetățeanul Sanson își îndrepta, cochet, talia. Tragedia nu-l interesa. Căscă. La Teatrul de Vodevil sau la Teatrul Feydeau, spectacolele erau mai distractive. „Mult le mai trebuie acestor neciopliți ca să-l ucidă pe Neron. Ce plictiseală !“ Căscînd, Sanson își reamintea

¹ E vorba de Henri Sanson, călăul din Paris care, împreună cu tatăl său, Charles Sanson, l-a ghilotinat pe Ludovic al XVI-lea; după 1793, rămînînd singurul călău oficial, a executat pe iacobini (n.t.).

de alte crispații, de alte personaje, ce muriseră pe o altă scenă. El îi asistase pe toți. Arătase capetele lor unui public lacom de senzații tari. Își îndeplinise în mod cinstit slujba pentru toți : pentru rege, pentru Hébert ¹, pentru Danton ², pentru Robespierre ; numai el singur, Sanson, scăpase. Le era tuturor indispensabil. Sanson nu pronunța discursuri înflăcărâte, nu născocea legi noi, nu făcea jurăminte, nu se bătea cu pumnul în piept, nu urla cîntece ; nu, el doar tăia capetele cu măiestrie. Ce însemnau pentru el tiradele lui Talma ? Nu auzise el pe eșafod rugăciunea ultimului Capet ³, cîntecele girondinilor, rîsul lui Danton și strigătul de durere, strigătul sălbatic al lui Robespierre rănit, cînd el, Sanson, i-a smuls bandajul care îi lega maxilarul ⁴ ? Ce-l interesa pe el tragediile ? Se afla în sală doar pentru că după idiotul acesta de Neron era anunțată o piesă veselă. La teatru cetățeanului Sanson îi place să rîdă. În zadar se străduiește Talma : aici, nimeni nu-l înțelege.

După *Epicharis* și *Neron* trebuia să urmeze o comedie. În pauză muscadinii discută între ei cu însuflețire.

Pe scenă apare actorul Fusil. Joacă în *Crispin, rivalul stăpînului său* ⁵. Zîmbește cu șiretenie. Numai publicul din rîndul întîii își poate da seama că o crispă nervoasă îi contractă fața. De la parter se aud țipete :

— Zi-i *Deșteptarea poporului* !

— Vorbește mai tare !

— Iacobinule !

— Asasinule !

¹ Hébert, Jacques-René (1757—1794) — conducătorul aripii stîngi a iacobinilor (n.t.).

² Danton, Georges-Jacques (1759—1794) — unul din conducătorii aripii drepte a iacobinilor (n.t.).

³ Ludovic al XVI-lea (n.t.).

⁴ Robespierre fusese tîrît la ghilotină grav rănit de un glonte tras în momentul arestării și care îi zdrobise maxilarul (n.t.).

⁵ Comedie în proză de Le Sage, publicată în 1707 (n.t.).

— Monstrule, ai exterminat mii de nevinovați la Lyon !

— Asta să declame !... să-i rămînă versurile în gît !...

Zîmbetul șiret a pierit. N-a mai rămas decît un rictus de frică. Ce-i de făcut ? Va trebui să repete acele cuvinte îngrozitoare, acea chemare la măcel plină de amenințări pentru ai săi și poate chiar pentru el. Fusil începe, dar muscadinii tot nu se potolesc :

— Nu va avea curajul să le declame !... E nedemn de ele !

— Să declame Talma !... Aviz cititorului !... Hei ! Talma !...

Strigătele devin amenințătoare. Toți muscadinii se îndreaptă buluc spre scenă. Talma își face intrarea. Nu apucase încă să dezbrace toga lui Neron. E totodată afabil și semeț. De acord, va recita *Deșteptarea poporului !* N-a mai recitat el și alte versuri șchioape ? *Odă către Marat, prietenul poporului*, și *Odă către Charlotte Corday*¹ ? Versurile proaste rămîn versuri proaste, dar aici nimeni nu are nevoie de Shakespeare. E nevoie doar de sînge și de lăzi cu untură.

Fusil schițase gestul de a se retrage, dar nu i se dădu răgaz să părăsească scena :

— Stai acolo și ține lumînarea !

Neron spunea versurile jalnice ale unui poet fluierat — Souriguières — și bufonul Crispin ținea candelabrul. Mîna lui Fusil tremura, iar pe perete dansa caraghios umbra tiranului roman. Posac, fără însuflețire, Talma declama :

Da, pe mormîntul vostru vă jurăm
Ca în nenorocita noastră țară,
Să facem un măcel, da, un măcel
Din acești groaznici canibali.

¹ *Charlotte Corday* (1768—1793) — participantă la complotul contrarevoluționar, ucigașa lui Marat (n.t.).

Muscadinii reluau în cor : „Un măcel, da, un măcel !“
Nu voiau să vadă comedia :

— Jos cu Fusil !

Cu asta spectacolul luă sfârșit, spre regretul soldaților de la galerie, ca și al cetățeanului Sanson care nu apucase să râdă.

Lăsându-i în pace pe actori, muscadinii se ocupau acum de bustul lui Marat. Unii strigau : „Să-l sfârșim !“ Alții : „La canal !“ Aceștia din urmă triumfară. Ideea unei manifestații nocturne păru seducătoare.

Manifestația se îndreptă mai întâi spre strada *Chabannais*, unde locuia redactorul gazetei *Oratorul Poporului*, ieri iacobin și comisar al Convențiunii la Toulon, amator de aur și de ghilotinări, azi prieten al ordinei, conducător al *Tinerimii aurite*, veșnic cochetul, guralivul și vanitosul Fréron.

Cu zîmbetul pe buze le ieși în întâmpinare : pe acești muscadini se sprijinea el acum. Așa cum un colonel ar fi trecut în revistă baionetele, Fréron le examinează buclele lungi.

— Știți desigur că n-am puțini dușmani. Evreul Moïse Bayle mă acuză că aș fi participat la masacrele de la Toulon. Dar nu e un adevărat francez și, pe deasupra, e un mare șmecher. Ar vrea să pună mîna pe *Oratorul Poporului*.

Un muscadin îl întrebă pe un altul :

— Despre ce vorbește ?

— Bayle i-a publicat scrisorile din Toulon. Se pare că sub Robespierre Fréron se lăuda că trimite zilnic două sute de capete la ghilotină. Declarase textual : „Capetele cad ca grindina“.

— La ce bun să mai răscolim trecutul ? Puțin ne pasă dacă a fost iacobin, dacă a fost chiar dracul în persoană ! Acum să ne fie de folos.

Fréron mergea în frunte : își admira pantalonul de culoarea alunei, fracul în carouri, cizmele moi *à la Souvoroff*, cele două ceasornice de care atârnavă nenumărate brelocuri și bastonul său împletit. Străzile erau pustii. Muscadinii nu întâlneau decît oameni fără adăpost, ce tremurau în bătaia vîntului rece ca gheața. Trecînd pe lîngă ei, îi cheamă :

— Veniți cu noi să celebrăm apoteoza acestui cîine de Marat.

Oamenii mormăiau însă întunecați :

— Azi nu s-a distribuit de loc pîine...

Unul din ei, pe jumătate gol, cu pieptul acoperit de peri albi, strigă :

— Sub Marat ne era mai bine. Poate că pentru voi era mai rău, dar nouă ne era mai bine...

Cînd văzu fața artăgoasă a omului, Fréron își îndesă capul în guler :

— Lăsați-l, nu face să ne pierdem timpul cu el...

Ajungînd la Hale, muscadinii se opriră lîngă o măcelărie. Zăriseră sînge în rigolă. Cu zeama aceea cafenie mîzgăliră bustul de ipsos al lui Marat.

— Acum, spuse Fréron, să purificăm aerul. Iată ziarul anarhiștilor, *Tribunul Poporului*¹, să-l ardem !

Dădură foc ziarelor. Și în jurul flăcărilor cîntară :

Un măcel, da, un măcel
Din acești groaznici canibali !

Începură să dănțuiască, scuipînd care mai de care pe statuia lui Marat.

Muscadinul care, în drum spre teatru, îl pusese în încurcătură pe polițist era dintre cei mai veseli : țopăia, cînta, scuipa și repeta, plescăind de plăcere : „Revoluția

¹ Ziar editat de Babeuf (n.t.).

s-a sfîrșit, da, da, s-a sfîrșit“. Nu era nici aristocrat, nici regalist, nici agent al lui Pitt. Era pur și simplu un tînar zurbagiu zdravăn, de altfel îndestulat, care avea chef să trăiască din plin...

În timp ce Neron murea pe scenă, în timp ce muscadinii petreceau, în timp ce sprintenul Fréron încerca să acopere cu sînge de bou urmele de sînge omenesc, rămase pe mîinile sale moi și îngrijite, Louis Labrat, polițistul, muncea de zor. Alerga prin oraș, intra în cafenele, trăgea cu urechea la ce se vorbea. Auzea : „Spion... Cîine!“ Dar își făcea slujba conștiințios, plecîndu-și și mai mult pîlnia trandafirie a urechii spre cei ce-l insultau. Mai degrabă îl sîcîia vîntul, vîntul acela umed dinspre Marea Mînecii. Labrat strănuta. Seara tîrziu se prezentă în fața șefului cu raportul :

— La Teatrul Republicii a fost fluierat Fusil, apoi a fost stîlcit în bățai cetățeanul Borot ; acesta a fost arestat. Bustul lui Marat a fost răsturnat. La Teatrul Feydeau bustul lui Marat a fost sfărîmat. La Teatrul de Vodevil au fost mult aplaudate cuvintele lui Barbier : „Lăsați-ne să ne distrăm, poate că peste trei săptămîni nici nu vom mai exista“. Am vrut să stabilesc exact cine aplauda, dar mi-a fost cu neputință. Cele două busturi ale lui Marat sînt făcute țândări. La Teatrul Egalității publicul a rîs în hohote cînd o actriță a spus : „Am mîncat o plăcintă mare, adică o fostă plăcintă...“ În foaier un cetățean zicea : „Acum totul este *fost* : *fosta*-stradă, *fosta*-marchiză, chiar plăcinta a devenit *fostă*...“ Pentru orice eventualitate l-am arestat. Și acolo bustul lui Marat e sfărîmat.

Șeful zîmbea :

— Șubredă văsărie ! Statuia din piața *Carrousel* le va da desigur mai mult de furcă... Dar afară de statui ? Convorbirile de pe străzi, de prin cafenele ?

— Se vorbește din ce în ce mai mult despre cursul asigurațiilor. Oamenii se tem că în curînd nu vor mai putea cumpăra nimic cu ele. Fără rușine, o femeie, în piața *Antoine*, a strigat, vorbind despre asigurații : „Tot le țiiu degeaba, mai bine mă șterg undeva cu ele...”

În suburbia *Antoine* s-au distribuit trei uncii de pîine. Un muncitor s-a adresat brutăresei, numind-o cetățeană. Ea a început să urle : „Din cauza unor vorbe ca astea nu mai avem noi pîine !” În strada *Charonne* o femeie care își alăpta copilul a căzut de inaniție. Asemenea incidente atîta bineînțelea poporul...

— Lasă, Labrat. Dar discuțiile politice ? Victoriile noastre în Olanda ? Schimbarea Constituției ?

Mîhnit, Louis Labrat suspină :

— N-am auzit nimic din toate acestea. Toată lumea se plînge de vreme rea, de vînt, de frig, și apoi, desigur, de șomaj...

După ce-l expedie pe agent, șeful începu să-și dicteze raportul : „Opinia generală este întrucîtva turburată. Firește, cetățenii cu bun simț aprobă în întregime măsurile luate de Convențiunea Națională pentru a ocroti libertatea comerțului. În ceea ce privește clasa muncitoare ea suferă din cauza lipsei de lucru precum și din cauza vremii rele...” La aceste cuvinte șeful strănută. Slugarnic, grefierul strănută și el. Dictarea fu întreruptă de apariția unui planton. Șeful citi ordinul Comitetului de Siguranță Generală, apoi chemă cîțiva polițiști, printre care și pe Louis Labrat :

— Un mandat de arestare pentru strada *Saint-Antoine* nr. 228.

Casa desemnată de polițistul-șef se afla în colțul pasajului *Lesdiguières*. Era o casă cu patru etaje. Pe fațadă ieșeau în evidență, cu litere roșii, cuvintele *Egalitate sau...* Pînă acum cîteva zile, aceasta însemna : ...sau

moarte. Dar proprietarul casei, măcelarul Garron, ștersese cuvîntul *moarte*, deoarece contraria sentimentele populare. Oamenii de-abia începeau să trăiască. Inscripția deveni astfel enigmatică: *sau...* ce anume, *sau* ? Casa era cufundată în tăcere. La parter se afla un atelier de tîmplărie. Omul căutat de poliție se ascundea într-o cămăruță de la ultimul etaj. Deși era tîrziu, nu dormea. Scia. La flacăra luminării se putea desluși o față îngustă, ochi pe care insomnia, boala și un foc lăuntric îi făceau arzători, o haină albastru-marin, o mînă osoasă, foi de hîrtie acoperite din belșug de rînduri scrise în lung și în lat : se vedea că omul făcea economie de hîrtie. Polițiștii se urcară cu grijă pe scara în spirală. Labrat era cît pe ce să strănute, dar se reținu la timp. Sus, omul continua să scrie : „Revoluția nu s-a terminat, orice ar spune și oricît ar dori cei ce nu vor decît să înlocuiască vechea dominație prin dominația lor ; sau, dacă într-adevăr revoluția s-a sfîrșit, ea n-a fost decît o mare crimă...”

Cînd Labrat se repezi la foaia de hîrtie, ultimul cuvînt nu apucase încă să se usuce. Își mînji mîneca și oftă cu tristețe : o pată... și era plătit în asigurații ! Pare-se că pînă și în închisoare omul are parte de mai multă tihnă !...

Polițiștii îl duseră pe arestat în închisoarea *La Force*, iar Labrat se întoarce liniștit să raporteze șefului. Acesta avusese timpul să primească încă un mesaj din partea cetățeanului Tallien. Era preocupat. Îl întrebă pe Labrat :

— Cîți bani ai găsit asupra individului ?

— Șase franci, cetățene.

— Hm... Dar ți-a propus o sumă importantă ca să-ți lași să fugă, nu-i așa ? A vrut să te mituiască. Ți-a oferit treizeci de mii de franci...

Bietul Labrat nu pricepea nimic din toate acestea : e și mai complicat decît victoria din Olanda. Răspunse cu naivitate :

— Nu, cetățene, nu mi-a propus nimic. Atîta doar, m-a înjurat pentru că am murdărit paginile pe care le scrisese ; și, apoi, de unde ar fi putut lua acești treizeci de mii de franci ? E un pîrlit.

Șeful se supără :

— Ce tot discuți, Labrat... Dumneata declari că a vrut să te mituiască, bineînțeles, ai refuzat să-i primești banii, iar eu te răsplătesc pentru cinstea dumatăle : ai priceput, în sfîrșit ?

Labrat este radios : desigur că acum a înțeles totul ! Trebuie să fie vorba, fără îndoială, de un ordin dat de Convențiune, și o dată ce Convențiunea a hotărît ceva nu mai încape nici o discuție. Cît despre gratificație, cum să nu-l bucure ? Numai de i s-ar plăti în bani de argint ! Dar ți-ai găsit, tot asignații are să primească ! Și ar trebui să-i cumpere nevastei o rochie...

Labrat redactează la repezeală un proces-verbal cu privire la tentativa de mituire. Scrie și șeful ; îi scrie lui Tallien, expunîndu-i cazul. „Criminalul a încercat să-l mituiască pe agentul de poliție, dar...” Ar vrea să strălucească prin elocvență. În zelul său, scoate vîrfurile limbii, ca un școlar... „...dar agentul a dat dovadă de un curaj cetățenesc demn de eroii de la Thermopyle¹”.

Dincolo de perete se aude plînsul unui copil. Ce se întîmplă ? Ah, da, e micul vînzător de ziare. Louis Labrat, eroul de la Thermopyle, își dă seama că nici în această chestiune nu poate hotărî fără șef.

— L-am prins pe acest tînăr cetățean în apropiere de Teatrul Republicii. Striga : „Revoluția s-a terminat”.

¹ *Thermopyle* — defileu în Grecia continentală, apărut eroic de trei sute de spartani împotriva Persilor.

Mi s-a părut că sînt cuvinte subversive, căci așa gîndesc șuanii¹ și aristocrații. Dar, bineînțeles, dacă Convențiunea...

Șeful face un gest cu mîna, avînd aerul de a spune : taci din gură. De fapt, nu era mai puțin îngrijorat decît imbecilul Labrat. Trase o priză de tutun, însă ideile tot nu i se limpeziră. „S-a sfîrșit Revoluția ?“ Asta s-o spuneți altora ! Dar Tribunalul revoluționar ? Dar stilul revoluționar ? Dar sărbătorile revoluționare ? E drept că vezi și revoluționari băgați în închisori sau trimiși la Cayenne², sau cărora li se taie capul. Sau poate că vor să termine într-adevăr cu Revoluția. Mai poți să-i înțelege ? Iată-l de pildă pe cetățeanul Tallien : nu-i prea place să-i amintești de trecut : Bordeaux, ghilotina sub ferestrele lui, boneta roșie... Poate că Revoluția s-a terminat cu adevărat. De altfel, asta nu-i treaba lui. Poliția trebuie să execute ordinele, nu să se ocupe cu probleme filozofice. Poliția nu-i Academie.

Șeful îl cheamă pe băiețel la interogatoriu :

— Cîți ani ai ?

— Zece ani, cred, sau mai curînd nouă. De Adormirea Maicii Domnului împlinesc zece ani, sau unsprezece...

— Acum nu mai e nici un fel de Adormire a Maicii Domnului. Acum, timpitule, sînt alte sărbători. De exemplu 9 thermidor, căderea tiranului Robespierre, sau 23 thermidor, căderea tiranului Capet. Ce ești tu : regal-ist, iacobin, sau poate orleanist ? Hai, răspunde !...

Copilul se oprește din plîns. Privește cu încîntare cocarda șefului, mutra lui îngîmfată, penele de gîscă cu care scriu grefierii. Răspunde politicos, dar hotărît :

¹ Șuani — regaliști din Bretania și Normandia, care au luptat împotriva Revoluției (n.t.).

² Loc de muncă silnică și de deportare în colonia franceză Guyana (n.t.).

— Nu, cetățene, nu sînt decît fiul văduvei Peujot din strada *Ours* nr. 4.

Șeful zîmbește ; Labrat, respectuos, zîmbește și el... și zîmbesc chiar și ocoardele și penele de gîscă.

— Bine, fiu al văduvei Peujot, poți să te duci acasă ; dar bagă de seamă, termină cu ștrengăriile ! Strigă : *Curierul Republican* sau *Mesagerul* sau *Oratorul Poporului* ; dar din capul tău — nimic ! Dacă mîine îți dă prin minte să strigi : „Revoluția a început“, iar ai să fii adus aici. „Revoluția, amice, n-are nimic de-a face cu vînzarea ziarelor ; asupra Revoluției veghează Convențiunea, nicidecum fiul văduvei Peujot. Ai înțeles, mucosule ?...

Duba ajunsese în fața închisorii *La Force*. Paznicul bombănea și înjura, căutîndu-și cheile. Arestatul înjura și el. În celulă era întuneric. Cineva aprinse un capăt de lumînare.

La această lumină slabă se puteau desluși grămezi de paie, fețe adormite, fum. Deținutul nu privi nici zidurile umede, nici paietele putrezite. Știa el bine cum arătau închisorile Republicii. Era la a cincea arestare. Strigă doar atît :

— Cine sînteți voi ?

Din toate părțile se auzi :

— Patrioti.

— Victime ale regaliștilor și ale șuanilor.

— Apărători ai Revoluției.

— Dar tu cine ești ?

Noul venit tăcea. Atunci unul din deținuți apropie capătul de lumînare de obrazul slab și livid.

— Gracchus Babeuf ! Tribunalul Poporului !

De îndată, un strigăt de entuziasm străbătu închisoarea.

„Trăiască Gracchus Babeuf ! Rușine trădătorilor ! Libertate sau moarte !“

Toată noaptea, arestații intonară cîntece patriotice : *Imnul voluntarilor marsiliezi* sau *Carmaniola*.

În piața *Carrousel*, tremurînd în bătaia vîntului rece și umed, zidarii cîntau și ei aceleași cîntece. Lucrau fără întrerupere, dădeau jos monumentul ridicat în cinstea *Prietenului poporului*, Jean-Paul Marat. Pietrele zburau sub loviturile tîrnăcoapelor, iar zidarii cîntau într-una : „La arme, cetățeni ! Formați-vă batalioanele !“ ¹

¹ Refrenul *Imnului voluntarilor marsiliezi*, ce a căpătat ulterior denumirea de *Marsilieza* (n.t.).

II

CORRESPONDENȚA CU DOMNUL DUBOIS DE FOSSEUX

În anul 1787 nimeni nu se gîndește încă la uraganul care e atît de aproape : nici Marie-Antoinette, căreia încurcăturile financiare îi încrețesc uneori frumoasa frunte, în mijlocul peisajului bucolic al Micului Trianon, printre capre, curtezani, peruci și miniștri ; nici Maximilien de Robespierre care, la Tribunalul din Arras, solemn dar fără succes, își oferă serviciile unor provinciali chițibușari. Acum este încă regalist ; și regaliștii mai visează o Republică a Naturii, așa cum o dorea duiosul Jean-Jacques¹. Poporul tace, poeții compun elegii și, fără a se gîndi deocamdată la propunerea lui nemuritoare, doctorul Joseph Guillotin² aplică ventuze pacienților săi pletorici. Mai tîrziu se va vorbi despre acest timp ca de părădisul pierdut. „Cine n-a apucat să trăiască înainte de Revoluție nu cunoaște frumusețea vieții“.

Gracchus Babeuf nu este de aceeași părere. Se întoarce acasă. Îl așteaptă soția : „Ai găsit ?“ — „Nu, n-am găsit...“

¹ *Jean-Jacques Rousseau* (n.t.).

² *Joseph Guillotin* — membru al Convențiunii, a propus adoptarea ghilotinei pentru execuțiile capitale (n.t.).

Nici un ban în casă. Creditorii amenință cu sechestrul. Copiii plîng, iar soția lui Babeuf, răbdătoare ca pămîntul Picardiei — sărăcie de pămînt — tace, îndură. Această simplă și credincioasă tovarășă de viață, fostă slujnică la contesa de Daméry, gătește o supă de linte. Babeuf nu e încă *Tribunul Poporului*. Nu este decît un mărunt slujbaş, un măsurător de terenuri, nu este nici măcar Gracchus. I se spune doar François. E adevărat că-i citește pe *Enciclopediști*, însă cînd are de mers pe la marii proprietari, aceștia îl lasă să aștepte în bucătărie. Babeuf are simțul demnității. Nu e încă Gracchus, nu e decît François. Dar afrontul îl face să roșească.

Și cu ce se ocupă ?

Munca lui o constituie arhivele, anchetele, drepturile prescrise, titlurile de donațiune, hotarele litigioase, genealogiile, fiefurile... Seniorii din Picardia sînt nesățioși și zgîrciți. François Babeuf, feudist, impiecat cadastral, avîndu-și biroul în orașelul Roye, trebuia să le păzească drepturile cu ochi vigilenți : lintea era scumpă.

Să aruncăm o privire asupra suburbiei *Saint-Gilles*, unde se află acest birou care este departe de a fi luxos. Ce mizerie pretutindeni ! Numai cocioabe de lemn dărăpănate, acoperișuri de stuf prăbușite. În case — întuneric. De fereastră nici pomeneală, o înlocuiește ușa. Pe jos — pămînt bătătorit. Gropi, murdărie, duhoare. Într-una din gropi — gunoaie. Pereții picură. O singură odaie și un singur pat pentru toată familia. Aici, lumînarea de seu e un lux ; carnea — un ospăț ; gogoșile — o sărbătoare solemnă... Prin părțile acestea nimeni nu plînge, doar miresele în ziua nunții ; iar omul se gătește o singură dată în viață,

atunci cînd moare, cînd clopoțelul preotului sună pentru ultima împărtășanie.

Picardia și Artois-ul nu cunosc nici soarele Provenței, nici lenevia, nici fericirea. Mîna proprietarului, posesor al unor suprafețe imense, apasă aici de două ori mai greu decît în alte părți. Mizeria muncitorului agricol sau a meseriașului este lipsită de pitorescul meridional.

Dar curînd se va dezlănțui uraganul. Sudul va trimite la Paris visători înaripați, sîbariți, martiri și palavragii. În schimb, fiii Nordului cețos vor deveni aprigi luptători pentru Egalitate și partizani ai ghilotinei. Vor fi binefăcătorii crînceni, puritanii vărsării de sînge : Maximilien de Robespierre, Lebas, Joseph Lebon. Va fi Gracchus Babeuf, astăzi încă un biet funcționar de cadastru. Mult mai tîrziu, plin de amărăciune, dar rezistînd la loviturile vieții, trăind din idealul său și din pilule, *Tribunul Poporului* își va aduce deseori aminte de aceste cocioabe, de această duhoare, de toată mizeria tăcută a suburbiei *Saint-Gilles*.

Își va aduce de asemeni aminte de copilăria lui fără bucurii, de tatăl său, fost maior căzut în dizgrație, care, după isprăvi militare, după lupte și recompense, după favorurile împăratului Austriei și după o nenorocită viață de dezertor hărțuit, fusese silit, la bătrînețe, să lucreze pentru cîtiva gologani la fortificațiile din *Saint-Quentin*, ca săpător de rînd. În zilele de sărbătoare îmbrăca uniforma de paradă, la care ținea mai mult ca la ochii din cap ; își punea pălăria cu galoane de aur, se încingea cu o sabie uriașă. Apoi se așeza și zîmbea. E drept că nu era decît un săpător, dar în momentul acela, își închipuia că este

un personaj de seamă. Era mîndru, așa cum știu să fie doar cerșetorii din Castilia. El singur făcuse educația micului François, căci nici gînd să-l poată da la școală. I-a predat latina, matematica, germana. Și, în acele seri lungi, nesfîrșite, cînd în casă nu se găseau nici lumînări, nici linte, ci numai stele de aur și fire-turi înnegrite, l-a mai învățat cum se poate visa și persevera. Într-adevăr, multe învățase *Tribunul Poporului* de la acest bătrîn original.

Babeuf își reamintea și de mama sa : zi și noapte torcea. Ochii îi erau bolnavi de atîta tors, inima-i era bolnavă de viață. Îi arăta micului François un cufăr vechi, mîncat de carii, în care frămînta pîinea : „Acesta ți-a fost leagănul...”

Ca o bună dădacă, François avea grijă de frații lui mai mici.

Mai tîrziu căpătă o slujbă la un inspector de cadastru. Patronul țipa neconținut la copil, dar patroanei îi plăceau bucelele lui de un blond-cenușiu, în care lega funde. Și pana micului impiecat scîrțîia cu răbdare.

François s-a făcut mare. Acum are și el copii. Și trebuie să-i hrănească. — „Ai găsit ?...” „Nu, n-am găsit...” O viață tristă, într-un orașel pierdut ; o viață meschină. Doar imaginația și mîndria îl deosebeau de ceilalți... Răposatul maior și-ar fi recunoscut fiul.

Tînărul Babeuf nu stă numai cufundat în colbul arhivelor. Tot timpul liber și-l petrece citind. Cine poate ști ce-i înflăcărează serile de veghe ? Visuri generoase, sau poate numai amorul propriu al unui om nenorocit și plin de talent ? Citește pe Mably¹ și pe Dide-

¹ *Mably, Gabriel-Bonnot* de (1709—1785) — sociolog francez, reprezentant al comunismului utopic egalitar (n.t.).

rot¹, dar autorul său preferat este, bineînțeles, Jean-Jacques Rousseau. De aceea, fiului său i-a zis *Émile*.

Uitînd de inventare, recită lungi pasagii din *Contractul Social*. De altfel, nu se mărginește doar să citească ; gîndește mult. Și-a format chiar unele concepții proprii. În curînd, visurile lui vor îngrozi pe cei mai înalți dregători ai Republicii franceze. Deocamdată, aceste visuri nu sînt cunoscute decît de domnul Dubois de Fosseux, secretar permanent al Academiei din Arras.

Domnul Dubois de Fosseux nu locuiește la Roye, ci la Arras. Dar viața e plicticoasă chiar la Arras : peste tot nu se vorbește decît despre procese, marinată și friptură de fazan, sau despre neobrăzarea unor borfași de rînd. Iar domnului Dubois de Fosseux îi plac filozofia, literatura, visurile filantropice, îi plac versurile lui Parny și ale lui Ducis. Ca și funcționarul cadastral din Roye, și el este încîntat de marele filozof din Geneva². Dar n-are cu cine sta de vorbă. Academia din Arras formulează diferite probleme, la a căror discutare poate participa oricine. De pildă : „Ar fi avantajos pentru provincia Artois să se reducă numărul drumurilor de țară, iar celor păstrate să li se dea o lățime suficientă pentru a se putea sădi pomi pe de lături ?“

La Roye, tînărul visător e fericit ori de cîte ori se ivește vreun prilej de a-și spune părerea și de a se afirma. Babeuf scrie deci secretarului permanent al Academiei. Domnul Dubois de Fosseux îi răspunde pe larg și chiar cu entuziasm. Astfel începe o cores-

¹ *Diderot, Denis* (1713—1784) — strălucit filozof francez, ateu, reprezentant de seamă al materialismului mecanicist. Unul din ideologii burgheziei franceze revoluționare (n.t.).

² *Jean-Jacques Rousseau* (n.t.).

pondență care va dura ani de zile; despre economie și despre poezie, despre o nouă orînduire socială, cît și despre unele imagini antice, prea grosolane pentru nervii doamnelor sensibile.

„Ce probleme ar fi vrednice a reține atenția opiniei publice?“ întrebă domnul Dubois de Fosseux. Babeuf enunță fără șovăire problemele ce-l frămîntă: „Dată fiind suma totală a cunoștințelor dobîndite pînă acum, care ar fi condițiile de viață ale unui popor ale cărui instituții sociale ar permite să domnească cea mai deplină egalitate între toți membrii săi, fără nici o deosebire? Și ce s-ar întîmpla dacă pămîntul locuit de acest popor nu ar aparține cuiva, ci tuturor, și dacă totul, inclusiv produsul oricărui fel de activitate, ar fi comun? Asemenea instituții ar fi ele conforme cu legile firești? S-ar putea oare ca această societate să fie viabilă, și chiar să se realizeze în practică o repartitie cu desăvîrșire egală?“

Domnul Dubois de Fosseux e un bun cunoscător al filozofilor din secolul său, și apoi viața e atît de plicticoasă la Arras! Nu se simte de loc șocat de întrebările curioase ale enigmaticului său corespondent. Dimpotrivă, e bucuros să descrie această Republică fantastică: toți bărbații și toate femeile lucrează pentru societate, iar societatea le asigură prînzul și cina; nici măcar lucrurile nu aparțin nimănui; bineînțeles, nici vorbă nu va mai fi de închisori, va domni o deplină libertate de conștiință, într-un cuvînt, va fi raiul pe pămînt.

Bietul domn Dubois de Fosseux! Ca și mulți alții, el ațîță, fără să-și dea seama, focul care va nimici și operele lui Rousseau legate în piele scumpă, și Academia din Arras, și toată această viață frivolă a unor

visători trîndavi sau a unor prostălăi spirituali. Vor mai trece şase ani, sau poate şapte, şi la Arras va sosi Joseph Lebon. Şi el va vorbi despre o societate nouă, dar fiecare frază îi va fi întărită de pecetea rapidă a ghilotinei. Ce va spune atunci cetăţeanul Dubois de Fosseux?... Dar, la urma urmei, eruditul secretar permanent nu-i profet. După ce a trîncănit puţin despre noua Republică, trece repede la alte subiecte mai practice. Acum visează la o legislaţie unică pentru toate provinciile Franţei: iată într-adevăr un ideal! Dar Babeuf răspunde: „Se poate oare nimici prin legi o inegalitate criminală?“ „Nu. Tot vor mai rămîne copii înfometaţi şi bolnavi, alături de bogătaşii ghiftuiţi.“

Domnul Dubois de Fosseux încearcă atunci să se eschiveze de la discuţie: vorbeşte despre lucrările istorice ale domnului Devienne şi despre versurile domnului Opois. E pasionat de magnetism şi aerostaţie. Îi ridică lui Babeuf problema de înaltă filozofie: „De ce sînt negrii de culoare neagră?“ Vorbeşte despre aceasta cum vorbise şi despre *Republica celor Egali*. Orice întrebare e bună, cu condiţia să i se poată răspunde spiritual şi cu haz. Totuşi, corespondentul din Roye insistă cu îndărătnicie: „Dar cum rămîne cu Egalitatea?“ Domnul Dubois de Fosseux se posomorăşte: toate acestea sînt doar vise ale unor minţi luminate. În primul rînd, e irealizabil...

Babeuf se pregăteşte să-i răspundă. E trist şi tăcut. Astăzi n-a reuşit să găsească ceva bani. Ce are să spună brutarul? Nevasta îi povesteşte:

— Ştii ce-a păţit văduva Herbaux? Mi-a povestit Luiza... a secerat două braţe de ovăz pe ogorul proprietarului şi a fost pedepsită cu biciuirea; pe urmă

va fi alungată de aci pe trei ani. Ce se va întîmpla cu copiii ei ?

Babeuf e copleșit de amărăciune. Nici nu-i răspunde. Se gîndește la ce-i va răspunde domnului Dubois de Fosseux. Uită că e vorba de o simplă corespondență, că secretarul permanent al Academiei îi va citi epistola cu cele mai bune intenții, că va zîmbi la o idee îndrăzneată, și apoi va clasa hîrtia într-un sertar al biroului : viața e atît de plicticoasă la Arras !... Lui Babeuf i se pare acum că această scrisoare este în stare să schimbe tot universul. Babeuf are 27 de ani, dar, la drept vorbind, e tot atît de naiv ca și băiețelul lui, Émile. Își spune cu glas tare :

— Trebuie să doborîm coroanele regilor.

Îngrozită, soția își frînge mîinile :

— Cum vorbești, François ? !

Își amintește de un om spînzurat în piața mare. Era un tăbăcar necăjit. Ce l-o fi apucat să spună la cîrciumă, după cîteva pahare : „Omul poate să și crape de atîtea impozite ! Și cine sînt jupuiți ? Bogătașii ? Ba nu, noi ! Plătești pentru sare, plătești pentru vin... Dar lasă, că ne-om răfui o dată cu voi !“ Și acum atîrna de spînzurătoare, mic, negru, slab ca o pasăre. „Coroane“... „Regi“... Cum e cu putință să rostești asemenea vorbe ?

Babeuf zîmbește. Se scoală de pe scaun. Ochii lui au o strălucire tristă și aspră. Vorbește confuz, încîlcit, dar cu atîta patimă... Parcă în fața lui s-ar afla nu o soție speriată, ci poporul din toate provinciile regatului !

— Da ! Da !... Așa trebuie să fie... Cînd tata era pe moarte m-a chemat lîngă el. Mi-a spus : „Toată viața am citit cartea lui Plutarh. Ți-o las moștenire. Am citit-o în zile bune și în zile rele. Printre bărbații de seamă ai antichității alege unul a cărui pildă merită

să fie urmată. Au fost mulți oameni mari. Dar nu uita
poporul... Inima îți va arăta calea cea bună. Toți sînt
demni de admirație. Dorința mea este să mergi pe
urmele unuia dintre ei. Mă gîndesc la Caius Gracchus.
A pierit, dar n-a trădat. Nu există soartă mai fru-
moasă decît să ai o asemenea moarte, să mori pentru
fericirea tuturor. Jură-mi pe această spadă că nu vei
da înapoi, că nu vei trăda poporul..." Am jurat..

Vocea lui Babeuf e înăbușită. Din ea străbate pa-
timă și durere. Ca într-un vis, re trăiește scena : ulti-
mele sfaturi ale tatălui, Plutarh, agonia, jurămîntul
pe spadă. Acesta este Babeuf : vorbește, și ceea ce
spune devine îndată un adevăr. Chiar dacă nu s-ar
fi legat prin jurămînt față de părintele său, acum, în
clipa de față, el face pentru sine acest jurămînt și
nu-l va trăda.

Își șterge fruntea. Oarecum liniștit, se așază din
nou la masa de lucru. Pana aleargă pe hîrtie. Îi scrie
domnului Dubois de Fosseux : „Pentru a înfăptui o
mare revoluție trebuiesc realizate neapărat prefaceri
adînci“.

III

SUB FELINARUL RUGINIT

— A căzut Bastilia!...

Zarva mulțimii, răzbind pînă în camera lui Babeuf, îl silește să coboare în stradă. Nu coborîse numai el: toți oamenii din Roye se aflau în seara aceea pe străzi. Bătrînii priveau în jurul lor cu neîncredere: unde o fi oare domnul Comandant al Dragonilor Regelui?... Tinerii rîdeau zgomotos. Ba strigau chiar *Trăiască națiunea*, ca și cum Roye ar fi fost Paris, și țipetele lor băgau spaima în găini și în babe. Găinile filfîiau caraghios din aripi, iar babele boceau.

Nevoiașii din suburbia *Saint-Gilles* îl iubeau pe Babeuf. Desigur, ei nu citeau scrisorile lui către domnul Dubois de Fosseux, dar știau prea bine că Babeuf era de-al lor, că nu-i va trăda niciodată. Numai ce-l zăriră vecinii afară, că se și adunară în jurul lui.

Pe fața lor era întipărit un zîmbet fericit și inconștient, de parcă s-ar fi îmbătat cu toții. Unul din ei, Ledain, un berar roșcovan, îl îmbrățișă pe Babeuf:

— A căzut Bastilia!

Babeuf simte cum ochii i se umplu de lacrimi; ceea ce i-a scris el scepticului secretar permanent al Academiei din Arras începe să se adeverească.

De altfel, în această zi mulți ochi sînt scâldați în lacrimi de înduioșare. Cuvintele : *A căzut Bastilia* au căpătat într-o clipită sonorități de izbîndă, accente de epopee. Încăierarea neînsemnată cu cîțiva invalizi pe jumătate morți de frică, asediul în cursul căruia beciurile fuseseră luate cu asalt în același timp cu Bastilia ; capturarea unei cazemate pustii și a steagului alb arborat de apărătorii fortăreței, care de altfel nu erau cîtuși de puțin hotărîți să lupte ; capul marchizului de Launay înălțat curînd în vîrfurile unei sulii — toată această mică revoltă ar fi putut să rămînă un fapt divers, un întîmplător schimb de împușcături, un linșaj nesăbuit. Dar iată că devenise o zi mare, începutul măreț al revoluției : cucerirea unei fortărețe ce părea de neînvins ; un asalt eroic, entuziasmul generos al întregii Franțe. Devenise *Căderea Bastiliei*. Nici îndrăgostiții, nici popoarele nu pot trăi fără simboluri.

Acum Babeuf e stăpînit de un singur gînd : să meargă la Paris ! Cu mare greutate găsește să împrumute banii necesari pentru călătorie. Este urmărit de privirile pline de invidie și compătimire ale locuitorilor din Roye : „Unde merge ?“ „La Paris !“ „Bine, dar la Paris e Revoluție ! Ar fi fost mai cumințe să aștepte încă o lună, două...“ În adevăr la Roye toată lumea e convinsă că Revoluția se va sfîrși pînă în toamnă : Bastilia a căzut, Necker a fost rechemat, bunul rege va scădea birurile și totul se va aranja.

Babeuf, însă, vede mai limpede. Urcîndu-se în diligență, e cuprins de emoție : în urma lui, o viață tihnită — o viață plină de lipsuri, tristă, dar totuși tihnită — soția, copiii, cărțile, proiectele sale privind o istorie a Picardiei, patul și masa sa. Iar în fața lui ? Parisul, Revoluția, Istoria...

Babeuf sosi la Paris spre sfîrşitul unei zile toride de iulie. Pe străzi, oameni îngrijoraţi se adunau grupuri-grupuri. Toţi citeau ziarele, ţipau, discutau cu prietenii, cu trecătorii, ba chiar cu pereţii; toţi voiau să-şi răcorească inima, după atîţia ani de tăcere. Babeuf trase la un han în apropiere de piaţa *Grève*. Pe uşă stătea scris: „Aci se închiriază pentru cal şi călăreţ“. Încerca să doarmă, dar nu izbutea. În sala de jos oamenii beau şi cîntau, pe un ton de litanie, cîntece noi, înfiorătoare.

Afară era întuneric beznă şi o căldură înăbuşitoare. Mai apoi se porni furtuna, dar nici ea nu izbuti să împrăştie poporul. Tunetele se împleteau cu răgetele mulţimii şi cu cîntecele lugubre şi sîngeroase.

În timpul nopţii Babeuf auzise Revoluţia; a doua zi o văzu. Nu asistînd la o şedinţă a *Stărilor Generale*, nu întîlnindu-se cu *La Fayette*¹ sau cu *Mirabeau*², cu visătorii sau cu căpeteniile revoltei, şi nici cu batalioanele de răzvrătiţi. Văzu însă un felinar ruginit, pe strada *Vannerie* colţ cu piaţa *Grève*, un felinar din cele mai obişnuite, alături de o dugheană ce purta mîndra firmă *La Colţul Regelui*. În dugheană se vindea cafea, lumînări de seu, zahăr şi săpun; în stradă înghesuiala nu contenea. Aici, sub un felinar ruginit, poporul împarte dreptatea, poporul cîntă.

Babeuf e împins de mulţime spre un zid. Îndoiala

¹ *La Fayette Marie Joseph, marchiz de* (1757—1834) — general, om politic. La începutul Revoluţiei Franceze a fost unul din conducătorii burgheziei liberale-moderate. Partizan al monarhiei constituţionale, *La Fayette* a încercat ulterior să împiedice desfăşurarea revoluţiei.

² *Mirabeau, Honoré-Gabriel-Victor Riquetti, conte de* (1749—1791) — om politic, reprezentant al intereselor vîrfurilor burgheziei şi ale cercurilor liberale ale nobilimii (n.t.).

i se întipărește pe față : e încă la început...

Mulțimea tirăște spre felinar un bătrîn slăbănog. Acesta se împotrivește, se roagă. Pare de șaptezeci de ani, dacă nu chiar de optzeci.

— Cine este ?

Un băiețandru îl privește pe Babeuf cu dispreț :

— Nu știi cine e ? E Foulon, un nemernic. Se lăuda că o să ne silească să mîncăm iarbă, ca oile...

Foulon a fost adus sub felinar. Unii dintre cei de față încearcă să intervină :

— Liniștiți-vă ! Trebuie mai întîi judecat...

Dar mulțimea strigă :

— Ce-ați spus ? Sînteți înțeleși cu bandiții ?...

Apărătorii nu mai scot o vorbă : priveliștea felinarului răcorește filantropia. Mulțimea îi strigă lui Foulon :

— În genunchi ! Cere iertare !

Bătrînul cade la pămînt. Bolborosește :

— Iertați-mă ! Băgați-mă la închisoare ! Nu vedeți că voi muri în curînd ?

Dar felinarul ruginit așteaptă. O frînghie în jurul gîtului lui Foulon, cîteva zvîcniri convulsive, și ceremonია s-a înfăptuit. Totuși, mulțimea nu se potolește. Cineva a adus un topor. Capul lui Foulon e retezat. În gură i se bagă un smoc de fîn. Babeuf spune atunci cu glas tare :

— E groaznic !...

În jurul lui, lumea rîde zgomotos. — „Groaznic ? De unde ! E caraghios.“ Aici nimeni nu-l va înțelege pe Babeuf. Toată lumea rîde și cîntă : „La spînzurătoare cu aristocrații !¹“... Hainele lui Foulon îi sînt smulse de pe trup și fiecare se zbate să aibă o bu-

¹ Refrenul cîntecului revoluționar *Ça ira* (n.t.).

cățică cît de mică : se spune că aduce noroc. Apoi capul este înfipt în vîrful unei sulii. Fînul se amestecă cu sînge.

— S-o pască el, iarba !

Babeuf trăiește ziua aceea ca într-un vis : vrea să uite smocul de fîn, dar nu izbutește. Înaintează alături de ceilalți, pășește tăcut, fără să se gîndească la nimic, răsufînd din greu. Acum a apărut un al doilea cap : din Compiègne a fost adus și ginerele lui Foulon¹. Trupul i-a fost măcelărit... Sînge, praf, duruitul tobelor, cîntece... Parisul întreg s-a revărsat pe străzi...

— Ah, ce strașnică idee !

— Ia priviți ! Socrul și ginerele în vîrful suliițelor !

— Ce zici, bătrîne, e gustos ?

— Haide, oiță, behăie ! Beeeee !...

Vînzătorii de ziare strigă : „Însemnata lucrare a lui Desmoulins *Discursul Felinarului către parizieni!*“ Mulțimea se năpustește asupra ziarelor. Grozav de bine e scris !... Desigur, un felinar ruginit nu poate să vorbească. Dar cînd un tînăr gazetar, Camille Desmoulins, vorbește în numele lui, partizanii înțeleg de minune limbajul felinarului. Babeuf citește și el cu nesăț : ce pană îndrăzneată !... Exclamă, înflăcărat :

— Iată, dar, ce înseamnă libertatea națiunii. Acum fiecare poate așterne pe hîrtie tot ce dorește.

Dar, în același timp, în fața lui se ivește o țeapă și, în vîrful țepii, capul fostului intendent de finanțe, Foulon. Are gura plină de fîn. Babeuf își aduce aminte cum striga adineauri bătrînul : „Voi muri în curînd“... Mulțimea se amuză, tobele nu conțin. Unde se află oare ? Pe strada *Saint-Martin*. Noaptea s-a și lăsat. Cîte ceasuri a rătăcit astfel prin oraș ?... Ceea ce se în-

¹ Ginerelul lui Foulon, Bertier, era, ca și socrul său, intendent general de finanțe (n.t.).

tîmplă e groaznic. Și totuși e un lucru bun. Dar ce nevoie e de aceste capete tăiate?... Pretutindeni lumea dăntuiește, bea, cîntă. Parizienii nu vor să-și piardă timpul filozofînd. Cît de stingher se simte el în mijlocul acestor sute de mii de oameni! Și cît de stingher, față în față cu această Revoluție îndelung așteptată!

Istovit de îndoieli, de atîta mers, de zgomot, de toate întîmplările primei zile petrecute la Paris, Babeuf se înapoiază la hotel. Aci pune mîna pe condei și scrie soției sale. Adevărat că ea nu e prea instruită. Nu cunoaște istoria Romei. Nici măcar pe Rousseau nu l-a citit. Este doar o fostă slujnică, și de-abia poate să-i scrie soțului ei cîteva cuvînte simple și drăgăstoase. Dar ea îl va înțelege: e o fată din popor; iar poporul, chiar dacă uneori vorbește răutăcios și cu voce aspră, are o inimă mare. Babeuf povestește nevastei sale tot ce a văzut: „Două sute de mii de oameni priveau, insultau leșurile și se veseleau... Vai! Cît de tare mă durea această veselie! Mă simțeam totodată bucuros și mîhnit... Atîta cruzime!...”

Lăsînd pana jos, se plimbă în lung și în lat prin odaie. În fața ochilor îi apare văduva Herbaux, bi-ciuită: secerasă ovăz pe cîmpul seniorului; tăbăcarul Maurice, spînzurat: într-o zi, la cîrciumă, îi înjurase pe cei mari; negustorul de mărunțișuri Moutier: lui i se tăiasă o mîină pentru că îndrăznise să vîneze în pădurea marchizului; în fața ochilor lui Babeuf se perindă bîrna spînzurătorii, călăul, vergelele, toporul, sîngele — atît de mult sînge! Cum de nu e înecată în sînge întreaga națiune?

Babeuf scrie: „Caznele de tot felul, ruperea mădularelor, schingiuirea, tragerea pe roată arderea pe

rug, biciuirile, spînzurătorile, călăii întîlniți la tot pasul, iată ce ne-a înrăit pe noi ! Stăpînii, în loc să ne îmblînzească moravurile, ne-au sălbăticit, pentru că ei înșiși sînt sălbatici. Ei culeg și vor culege ce au semănat, căci tot ce se întîmplă acum, sărmana mea nevestă, va avea, după cît se pare, urmări îngrozitoare... Nu sîntem decît la început...”

Parisul a adormit... Toată lumea e obosită de atîta dans, de atîta cîntec. Acum, sub felinarul ruginit, perechi de îndrăgostiți se sărută. În timpul zilei și ei au băut și au cîntat împreună cu toată lumea. Tînărul spune :

— Ne căsătorim în toamnă, cînd toate astea se vor isprăvi...

Cît timp poate să țină Revoluția ? O lună, două, trei... Astfel gîndește poporul ; astfel gîndește și regele, ațipind, după ce la vestea omorîrii lui Foulon fusese cît pe ce să se întristeze ; astfel gîndește chiar *Procurorul Felinarului*, Camille Desmoulins. Cei mai sceptici, sau cei mai aprigi spun pe șoptite : „Se zvonește că se vor mai tăia încă vreo treizeci de capete vinovate, și pe urmă totul se va sfîrși...”

Dar Babeuf umblă pînă în zori de colo-colo, frămîntat de un singur gînd : nu sîntem decît la început !...

Îndrăgostiții s-au dus de mult pe la casele lor, iar felinarul ruginit a rămas părăsit, singuratic.

IV

DUPĂ GRATH

Noaptea în care Babeuf scrisese soției sale, povestindu-i primul contact ce l-a avut cu Revoluția, a fost și ultima lui noapte de om liniștit, înainte de anii plini de frământare, de patos, de ură și de eroism, ultima noapte a visătorului, a impiegatului de cadastru, a soțului, a tatălui, ultima noapte a lui François Babeuf. Cum acele vremuri răvășiseră totul, pînă și numele oamenilor, el începu prin a deveni *Camille*; binefăcătorii Romei erau pe atunci la modă. *Camille* — ce nume putea fi mai nimerit pentru timpul primelor speranțe și al armoniei dintre oameni? Mult mai anevoioasă era însă alegerea unei noi profesii. Prin abolirea privilegiilor feudale Revoluția adusese, desigur, o mare bucurie patriotului Babeuf; dar impiegatul de cadastru își pierduse slujba. Totuși Babeuf nu se lăsă doborât. Încercă de toate. Cine, pe vremurile acestea, mai lucrează în meseria lui? Poate doar plugarii și călăii. Măcelarul Legendre devenise un Solon, episcopul Gobel — căpetenia ateilor, iar prințul de Orléans — un republican înverșunat.

Împreună cu un oarecare Audiffred Babeuf brevetează un „grafometru trigonometric“. Invenția nu-i

aduce nimic ? N-are importanță, se va face pamfletar. Contele de Mirabeau îi este odios : un palavragiu ! Ca toți naivii, Babeuf devine dintr-o dată bănuitor și publică o broșură împotriva eroului zilei. Așa îi cere datoria lui de cetățean. De altfel, își face și meseria de pamfletar : într-un fel sau altul omul trebuie să-și câștige pâinea ! Din păcate, însă, broșura nu se vinde. Prea circulă multe pamflete. Parizienii s-au săturat. Tipografia a trebuit, firește, plătită. Mirabeau a rămas Mirabeau, iar datoriile lui Babeuf au crescut.

Babeuf scrie o carte, *Cadastrul perpetuu*, care nu este lipsită de idei îndrăznețe. Totuși, volumul nu se vinde. Nici un ban în buzunar, și familia la Roye...

Cu multă greutate Babeuf a izbutit să împrumute de la cineva câțiva franci. De îndată îi trimite soției sale. Zbătându-se printre pamflete, planuri, grafometre și ziare, el nu încetează să se gândească la copiii lui. Fiului său îi scrie : „Bună ziua, scumpul meu copil, bună ziua, micul meu tovarăș... Ți-am cumpărat un baston foarte frumos, auzi tu ?... Ai să mi-l împrumuți și mie ? O, dacă ai ști cât este de frumos ! Uite cum arată, vezi...” și cetățeanul Camille încercă să deseneze un baston, dar vai ! nu reușește să reprezinte decît un vătrar. Apoi semnează : „Pîrlitul tău tată, Babeuf”. Iar în scrisoarea către soție amintește numirile afectuoase cu care îl dezmierda pe fiul lui : „Ștregarule”, „zdrențarosule mic”, „micul meu tovarăș”, „drăcușorul”, „puișorul meu”, „micul meu prieten”.

Dar cuvintele, chiar cele mai duioase, nu înlocuiesc pâinea. În cele din urmă Babeuf găsește de lucru : redactează scrisori pentru domnul de Tour. Banii îi trimite soției, îi cumpără și un dar de patruzeci și opt de golo-gani, o tabacheră sau, cum se spunea pe atunci, o cu-

tiuță patriotică. Din nefericire, domnul de Tour se desparte curînd de Babeuf. Deși savanții n-au decît cuvinte de laudă pentru *Cadastrul perpetuu*, cartea nu se vinde. Este primul an al Revoluției, și vremea carierelor vertiginoase nu a apus încă. Totuși, după trei luni de viață înfrigurată la Paris, stăpînindu-și durerea, Babeuf se întoarce la Roye.

Desigur, Roye nu este Paris ; aici îi va fi mult mai ușor aprigului Camille să se descurce. În primul rînd atacă impozitele asupra sării și dările indirecte : „Acele impozite lovesc mai ales în cei săraci, sînt deci potrivnice egalității dintre cetățeni“. Babeuf publică un ziar. În același timp demască în tot locul autoritățile municipale : pe străzi, prin cîrciumi, în cocioabele suburbiei *Saint-Gilles*. Populația se agită : impozitele îi sînt chiar mai odioase decît Bastilia. Revoluția devine în felul acesta o chestiune personală a fiecăruia.

La ședințele municipalității nu se vorbește decît despre un singur lucru : cum s-ar putea scăpa de Babeuf ? Primarul orașului, domnul Longuecamp, manifestă un zel deosebit. La biserică șoptește enoriașilor influenți : „Acest Babeuf e foarte primejdios, ne poate mușca, pe rînd, pe fiecare, ca un cîine turbat“. Primarul scrie zilnic la Paris. Numărul denunțurilor crește. Astfel făcu Babeuf cunoștință pentru prima dată cu mizeria pușcăriilor. Este dus la Paris și închis la *Conciergerie*. Cine să intervină în favoarea lui ? Calicii din *Saint-Gilles* ? Cum ar fi cu putință ? Ei nu știu nici măcar să scrie. Domnul Longuecamp răsufală ușurat : „Să guste din zeama chioară a temniței... Nu este așa de ușor să ieși din închisoare.“

Domnul Longuecamp uită un singur lucru, că la Paris e totuși Revoluție, că la Paris trăiește cetățeanul

Marat. Cu toate că Marat se ascunde de poliție, fiecare număr din *Prietenul Poporului* capătă valoare de sentință. Babeuf era întemnițat de două luni, cînd, în *Prietenul Poporului*, Marat ceru eliberarea patriotului din Picardia, și Babeuf fu pus îndată în libertate. Întors la Roye, nu mai șovăie în alegerea unei profesii. Așadar, iată ce înseamnă un ziar!... Revoluția trebuie apărută și aici, în Picardia, așa cum o apără la Paris cetățeanul Marat!

În orașul vecin, la Noyon, locuia un tipograf pe nume Devin. El avea pentru Babeuf o stimă deosebită. Se învoi bucuros să scoată gazeta săptămînală *Correspondentul din Picardia*. Această foaie publica decretele Adunării Naționale, felurite anunțuri, precum și articole filozofice semnate de Babeuf, în care el stătea de vorbă cu umbra lui Lycurg. Era o gazetă minusculă, scrisă într-o retorică provincială și cu materiale reproduse după alte ziare. Dar domnul Longuecamp, de cîte ori o citea, se făcea roșu de mînie : ce insolență ! În cîrciumile din *Saint-Gilles* cei care știau carte citeau gazeta cu glas tare. Și fiecare cuvînt era sorbit cu nesaț ! Primul ziar liber ! Babeuf continua să demaște sistemul fiscal, își bătea joc de îngîmfarea înaltei societăți din Picardia și de prostia administratorilor locali. Ideile abstracte nu-l împiedicau să se ocupe și de mizeria din jur. Ca o anexă a ziarului deschise și un *Birou de consultații*. Toți cei nedreptățiți veneau să ceară sfatul lui Babeuf.

Acum, domnul Longuecamp îl învinuiește pe Babeuf de provocare la jaf : Babeuf este pentru legea agrară, pentru împărțirea pămînturilor. Domnul Longuecamp obține un nou mandat de arestare. De data aceasta Babeuf face cunoștință cu o altă închisoare din Paris, anume cu *Châtelet*.

Stătu acolo mai bine de o lună. Reîntors la Roye, bineînțeles, tot nu se liniști. Cartierul *Saint-Gilles* îl alese în Consiliul Comunal, însă domnul Longuecamp izbuti să anuleze alegerile : eliberarea lui Babeuf era, pare-se, doar condiționată și, prin urmare, el nu putea ocupa nici o funcție electivă.

Dar Babeuf nu se dădea bătut. Orășelul murmură. Se ceru ajutorul a două plutoane de dragoni. Poporul striga : „Jos privilegiile ! Trăiască Națiunea !“ Poporul îl urma pe Babeuf.

Din nou, domnul Longuecamp obține arestarea lui Babeuf. Dar vremurile s-au schimbat și, de data aceasta, primarul întâmpină greutăți : ce învinuire i s-ar putea aduce acum lui Babeuf ? Primarul nu poate să născocască nimic împotriva lui, așa încât el este eliberat. Acum Babeuf s-a obișnuit cu Revoluția : nu-l mai surprind arestările neprevăzute, și nici eliberările la fel de neașteptate. În închisoare se simte ca la el acasă.

Roye este o localitate retrasă și, de aceea, când Babeuf este adus la *Châtelet*, parizienii îl privesc de sus pe acest provincial naiv : „Impozitul pe sare, ce idee !... Două plutoane de cavalerie...“ Dar Babeuf are ochi buni : vede departe. Când toată Franța este entuziasmată de liberalismul regelui, Babeuf se pronunță pentru Republică. Când toți socotesc că Revoluția constă în libertatea conștiinței și în libertatea cuvântului, el exclamă : „Nu e de ajuns să răstorni regi, asta nu înseamnă Egalitate. Bunăstare pentru toți, învățătură pentru toți... iată țelul nostru.“ Babeuf duce fățiș o campanie pentru împărțirea pământului. Când unii privesc urna electorală ca pe sfântul altar, Babeuf zeflemisește : „Nu prin numărare de voturi se face o Revoluție, ci prin înțelepciune, vitejie cetățenească și sacrificiu“.

Babeuf prevede bine viitorul ; dar nu poate desluși ceea ce se întâmplă în jurul lui. Nu e cîtuși de puțin un om politic : e uneori filozof, alteori apostol. Seamănă cu acei oameni care privesc istoria ca amenajarea unei case. Este prezbiter : vede în domnul Longuecamp sau în municipalitatea din Roye dușmanii Franței. Și își pune toate puterile în lupta cu acești provinciali stupizi, cartofori și alcoolici.

Numit în cele din urmă administrator al departamentului Somme, muncește din răspuțeri. Dușmanii lui devin însă din ce în ce mai îndrăzneți și, la fiecare pas pe care-l face, Babeuf se lovește de împotrivirea lor. Revoluția trăiește momente de confuzie : pînă acum a distribuit numai sărutări frățești, dar nu s-a hotărît încă să pună în funcțiune ghilotina.

Babeuf e din ce în ce mai popular. În același timp, neîncrederea lui crește. Totuși naivitatea nu și-o pierde. Zădărnicește un complot : contrarevoluționarii voiau să predea orașul Peronne trupelor aliate. Mai descoperă și denunță un nou plan de înfometare a orașului, urzit de regaliști.

Pretutindeni dușmani ! Pretutindeni comploturi. Babeuf e uneori patetic, alteori pur și simplu ridicul. În tot orașul, se povestește cum cetățeanul Camille a declarat război unei trupe de actori ambulanți, care jucau *Eroii francezi* și *Hanul ticsit*. Nu erau oare piese regalistice ? Indignat, Babeuf strigă actorilor : „În numele moravurilor noastre noi, în numele educației noi ce se cuvine a fi dată poporului unei Republici născînde, vă intentez proces, luînd drept judecători pe toți cetățenii spectatori aflați în această incintă“.

La Amiens oamenii fac haz : sîntem abia în 1792. „Acuzații“ pot să se machieze fără grijă. Critica teatrală

nu a ajuns încă de competența tribunalelor revoluționare.

Dar mulți nu se mărginesc să rîdă. Dușmanii lui Babeuf știu prea bine că nu teatrul constituie preocuparea lui de căpetenie. Împărțirea pămîntului, lupta împotriva luxului, ideea de egalitate, iată gîndurile care-l frămîntă pe acest preazelos administrator. Babeuf are dușmani mulți. Și puternici. De la Amiens este mutat la Montdidier.

Dar nici aici nu renunță la luptă. La Paris ar fi devenit orator de vază la *Clubul iacobinilor*, poate chiar judecător, gazetar sau comisar al Republicii. Acolo ar fi fost la locul lui. Într-un orașel liniștit din Picardia el devine un fel de sperietoare. Revoluția a pus stăpînire pe întreaga lui ființă. Nu se gîndește decît la ea. Cînd fiul său este bolnav de pojar îi scrie : „Te simți mai bine, trăiască Republica ! Tăticul tău.“ Nu este o simplă poză de cabotin stupid. Este delirul unui om obsedat. La Montdidier, ca și la Roye, cînd se află de execuția lui Ludovic al XVI-lea oamenii își fac cruce, aruncă priviri speriate în dreapta și în stînga, plîng. Aceasta nu înseamnă că ei îl iubeau pe răposatul Capet. Nu, nu-l iubeau de loc. Dar cum poți tăia capul unui rege ? Printre șoaptele sfioase răsună puternic glasul lui Babeuf : „Bravo, Paris ! Moarte tiranului !“ Babeuf protestează împotriva slăbiciunii autorităților, care nu au confiscat pămînturile emigranților și aruncă în foc blazoanele și efigiile regelui.

Totodată rîndurile dușmanilor săi se îngroașă. În fruntea lor se află tot domnul Longuecamp. Mai trebuie doar să se găsească un motiv de proces, căci acum nu mai e posibil să fie arestat un om pentru ideile lui republicane. Dușmanii îl urmăresc pe Babeuf pas cu pas.

Sărac ca mai înainte, nu poate fi acuzat nici de gestiune frauduloasă, nici de delapidare de fonduri. Și, totuși, cum să scape ei de acest patriot recalcitrant ?...

Babeuf veni el însuși în ajutorul dușmanilor săi. Era încrezător și imprudent. El, care pricepea destul de limpede destinele Republicii, nu înțelegea nimic din formalismul birocratic. Odată, un orecare Devillas, președintele districtului, veni la dînsul și îi ceru să legalizeze actul de vînzare al fermei din Fontaine. Această fermă îi fusese adjudecată pentru o sumă de șaptezeci și șase de mii două sute livre. El declarase însă pe dată că adevăratul cumpărător al fermei, trecută pe numele său, era un oarecare Levavas seur. Dar afacerea începută cu Levavas seur nu se mai încheie și, în cele din urmă, ferma fu preluată de un anume Leclerc. Actul trebuia întărit cu semnătura lui Babeuf și cu aceea a unui alt administrator : Jaudhouin. Amîndoi semnară fără șovăire. În mai puțin de două ceasuri domnul Longuecamp declară triumfător că Babeuf și Jaudhouin se făcuseră vinovați de fraudă. Cei acuzați lămuriră imediat fondul chestiunii, dar direcția districtului îl destitui pe Babeuf din postul pe care-l ocupa. Cazul fu înaintat procurorului din Montdidier.

Îndată, Babeuf plecă la Paris pentru a se dezvinovăți. Nu cere decît un singur lucru : „Judecați-mă la Paris“. Nu are nici o îndoială cu privire la sentința ce aveau să o dea judecătorii din Picardia ! Dar la Paris i se spune : „Stai aici, ai răbdare“.

Babeuf rămîne deci la Paris. Tribunalul din Amiens respinsese învinuirea de fraudă, achitînd pe Devillas și pe ceilalți. Babeuf, însă, fu condamnat în contumacie la douăzeci de ani de muncă silnică : cei din Amiens nu-l uitaseră pe înflăcăratul administrator. Domnul Longuecamp, fost procuror al regelui, acum bineînțeles patriot

și republican, se răfuese în fine cu Babeuf ! Nu numai că îl gonise din Picardia, dar îl compromisese în ochii tuturor : „Ce ziceți de acest apostol al egalității, care a fost în stare să săvîrșească fraudă cea mai grosolană, și numai pentru bani ! Acum se ascunde, chefuiește la Paris...” De fapt, la Paris Babeuf moare de foame. Urmarit, singuratec, el caută în zadar un mijloc de trai. Cetățeanul Fournier îi propune, în cele din urmă, să redacteze pentru el niște scrisori. Babeuf comunică îndată această veste soției sale : „Mă acuză pe mine, care întotdeauna am avut groază de intrigă și de josnicie, mă acuză că pentru bani mi-am călcat îndatoririle ! Ar trebui să vină să-și vadă opera : copilașii mei plîng pentru că n-au pîine ! Scumpa mea, fă tot ce poți, împiedică-i să moară de foame încă cîteva zile... Cetățeanul Fournier mi-a dat ceva de lucru. Trebuie să primesc niște bani chiar mîine...” Se pare însă că cetățeanul Fournier a plătit foarte prost redactarea corespondenței sale.

Cineva bate la ușă. Cu un gest de deznădejde soția lui Babeuf merge să deschidă. Sînt creditorii : brutarul Danger cere treizeci de livre pentru pîinea vîndută ; Clavier, birtașul — douăzeci și șase de livre și șase gologani pentru alimentele procurate lui Babeuf. Mobilele familiei sînt sechestrare. Locuința nu seamănă nici pe departe cu un palat : un pat de lemn, două saltele vechi, dintre care una e umplută cu cîlți, iar cealaltă cu lînă proastă, o masă, o măsuță de scris din lemn vopsit, cu sertare, șase scaune de paie cîu lemnul de culoare închisă, o plapumă violetă de stambă, căptușită cu pînză cenușie. Asta-i tot. Soția lui Babeuf se hotărăște să plece la Paris cu copiii... Dacă trebuie să moară, măcar să fie cu toții împreună...

Babeuf fusese ajutat de sarcasticul și originalul poet Sylvain Maréchal, un omuleț oacheș, bîlbîit, bolnăvi-

cios, pe scurt, o ființă cu totul oropsită de natură, dar totuși îndrăgostită de ea — la drept vorbind de o natură mai mult convențională și poetică, după gustul lui Jean-Jacques Rousseau. Înainte de Revoluție Maréchal scrisese elegii frivole, încântându-se de idilele păstoritelor, și denunțase viclenia tiranilor, ceea ce-l făcu să cunoască închisoarea *Saint-Lazare*. Era un ateu desăvârșit, primul născocitor al calendarului republican, groaza tuturor preoților. Imagină sisteme noi de ordine socială, propuse o amnistie totală și greva universală. Mai presus de toate îi plăceau acrostihurile, fluturii și familiile numeroase. Când îl întâlnește pe Babeuf, Maréchal colabora la ziarul *Revoluțiile din Paris*. Îi găsi de lucru lui Babeuf. Acesta ar fi putut să-și vadă în liniște de treabă. Dar încăpăținat și activ ca întotdeauna, el reclamă curînd revizuirea procesului. Puțin timp după aceea, la cererea procurorului din Montdidier, a fost arestat.

Maréchal este destul de influent pentru a veni în ajutor noului său prieten. El sugerează poliției din Paris să ceară dosarul procesului. Procurorul din Montdidier păstrează, bineînțeles, tăcerea. Atunci Babeuf este pus în libertate pe cautiune. Dar ce înseamnă pentru el libertatea? Nu mai poate trăi în afara discuțiilor, a proiectelor de legi, a tuturor frământărilor sociale. Pretinde să fie repus în toate drepturile sale. Este numit secretar al Administrației Aprovizionării Parisului. Dar eforturile domnului Longuecamp n-au fost zadarnice. Calomniile curg din belșug. Condamnarea lui Babeuf, deși în contumacie, este totuși o condamnare. Ministrul Justiției, un ministru al celui mai revoluționar dintre guverne, nu poate scăpa nici măcar pe un secretar al Aprovizionării de urmările unei hotărîri judecătorești. Ministrul declară: „Dacă cetățeanul Babeuf este con-

damnat, trebuie să fie închis“. De data aceasta, Babeuf nu așteaptă mandatul de arestare, ci se predă el însuși autorităților. În închisoare scrie o scrisoare lungă în care își denunță calomniatorii. O dată mai mult — pentru a cîta oară ? — trebuie să se gîndească la afurisita aceea de fermă pe care Devillas a vîndut-o lui Leclerc și nu lui Levavasseur. Tertipuri iscusite îl leagă de mîini și de picioare.

Evenimente extraordinare se petrec pretutindeni. Republica este învingătoare la Jemmapes. Dușmanii ei sînt puși pe fugă. Convențiunea proclamă *Declarația Drepturilor Omului*. În piața Revoluției se înalță ghilotina, și măcelarul Legendre spune rîzînd : „Aici o să batem monedă nouă !“ O aristocrată îl ucide pe *Prietenul Poporului*. Poporul plînge. Poporul dănuiește în jurul ghilotinei. Căpeteniile Revoluției se iau la harță. Se acuză reciproc de trădare. Au și căzut capetele lui Chaumette, Anacharsis Clootz, Hébert... Începe o vară caniculară. Pretutindeni oamenii luptă, mor, iar el, Babeuf, trebuie să se gîndească la ferma din Fontaine...

În fine, se ivește o rază de speranță : după ce a ascultat raportul privitor la Babeuf, Convențiunea trimite procesul în fața Curții de Casație, care anulează judecata și expediază dosarul la tribunalul departamentului Aisne. Babeuf este transferat la închisoarea din Laon. Dar cererea unui patriot oarecare, condamnat la închisoare, trece cu totul neobservată : „Dobitocul, ar trebui să se considere fericit ! E acuzat de fraudă, dar dacă ar fi liber, ar fi acuzat de contrarevoluție.“ Ghilotina funcționează fără întrerupere. Abia cu cîteva zile înainte răsunase în Paris un „Ah !“ de uimire, cînd în mîna călăului căzuse capul enorm al lui Danton. Cine se mai sinchisește acum de procesul iscat în jurul fermei din Fontaine, și de prietenul sărăcimii din suburbia *Saint-*

Gilles ? Se joacă acum partida hotărîtoare : *Incorruptibilul* dă bătălia împotriva trădătorilor.

Iar Babeuf zace și tot zace în închisoare. Revoluția, el n-o vede decît prin fereastra zăbreliată a celulei. Nu-i vede saloanele de recepție, decretul asupra nemuririi sufletului, zîmbetul frumosului Saint-Just¹, victoriile patrioților, nu vede nici măcar alura suplă a lui Robespierre care, scuturîndu-și cîteva fire de praf de pe fracul impecabil, contrasemnează din mers condamnările la moarte, pornind în întîmpinarea *Fericirii Generale* ; nu, Babeuf nu cunoaște decît cealaltă față a Revoluției ; patul de lemn, maldărul de paie, lacrimile noilor veniți, frămîntarea osîndiților, căruțele pornind spre eșafod, îmbrățișările, groaza, agonia.

Adesea, în aceste zile dogoritoare de vară, cînd, în toată Franța, membrii tribunalului, learcă de sudoare, semnează fără răgaz, semnează, semnează mereu noi și noi condamnări la moarte ; cînd, printre nobile idealuri și cheaguri de sînge, Maximilien și poporul francez se istovesc deopotrivă ; cînd Revoluția, ca soarele la zenit, a ajuns de o copleșitoare strălucire și este gata să se mistuie în flăcări ; cînd pretutindeni se revarsă îngîmfarea, grandilocvența și crima ; în acele nopți înăbușitoare ale anului 94, Babeuf își amintește poate, adesea, de o altă noapte, la fel de înăbușitoare, de fiorul lui la vederea primului șuvoi de sînge, de capul lui Foulon, de zorile crunte ale acestei zile mărețe.

Cît timp să fi trecut ? Cinci ani, sau un veac ? În tot cazul e mult de atunci. Era pe vremea cînd oamenii mai știau să zîmbească.

¹ *Saint-Just*, Louis-Antoine-Léon (1767—1794), revoluționar înflăcărat, reprezentant al aripii stîngi a iacobinilor. În perioada guvernului revoluționar a fost unul din colaboratorii cei mai apropiați ai lui Robespierre (n.t.).

V

TRIBUNUL POPORULUI

Babeuf fu eliberat în ziua de 30 messidor¹. Tribunalul departamentului Aisne nu-l găsisese vinovat cu nimic. Babeuf ar fi vrut să pornească de îndată spre Paris, dar boala fiului său îl făcu să-și amâne plecarea. La 9 thermidor se mai afla deci la Laon. Ca întreaga Franță, aflînd despre prăbușirea lui Robespierre, a exclamat cu naivitate : „Cromwell² a căzut ! Revoluția merge înainte !“... Prea mult timp respirase aerul greu al închisorilor ca să nu-l încînte discursurile despre libertate. Este ușor să scrii : „Vom nimici pe cei lași, pe cei nedemni, pe cei nehotărîți“ ; e însă mult mai greu să vezi în fiecare zi căruțele încărcate cu trupuri vii, să auzi alături de tine, pe aceleași paie putrede, tînguirile, plînsul, nebunia osîndiților. Pornirile inimii fură mai puternice decît strategia politică. Babeuf avea o fire înflăcărată, violentă, dar duioasă. Nu semăna cu eroii prețin-

¹ *Messidor* — a zecea lună a calendarului revoluționar francez. 30 messidor corespundea cu 19 iulie (n.t.).

² *Cromwell, Oliver* (1599—1658) — om politic englez, conducătorul burgheziei și al nobilimii îmburghezite în perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea. Din 1653 se înscăunează „lord protector“ al Angliei, Scoției și Irlandei (n.t.).

selor tragedii clasice la modă în vremea lui. Era un om ca toți ceilalți. Îi repugnav denunțurile, teama animalică, ghilotina. În ziua cînd la Paris, montaniarzii¹ — chiar ei, montaniarzii, nu trădătorii giron-dini și nici regaliștii — l-au răsturnat pe Robespierre, proclamînd : „Destulă vărsare de sînge !“, Babeuf a aplaudat cu căldură.

Dar știa el pe cine aplaudă ? Babeuf credea în sinceritatea gesturilor. Cuvintele sonore ale unor mediocri vorbitori îi storceau uneori lacrimi de emoție. A avut încredere în Tallien, acest fost majordom, asasin și hoț, care, prins de Robespierre asupra faptului, gesticula cu un pumnal în mîină în fața Convențiunii pentru a-și salva pielea. A avut încredere în Barras, destrăbălatul, în Fréron, flecarul, în Fouché, vulpoiul. (Fouché se purtase ca un prieten dezinteresat ; cum să nu aibă încredere în el ?) A avut încredere în această bandă de tâlhari și de lași, care se temeau de Robespierre nu ca de un tiran, nu ca de un Cromwell, ci ca de un sergent de stradă gata să-i înșface de guler și să le golească buzunarele de toate bijuteriile de familie luate aristocraților, morți sau vii. Dar acești hoți știau să folosească vorbe alese. Franța a avut încredere în ei. Babeuf a avut și el încredere în ei.

În 1789, toată lumea gîndea că Revoluția se va sfîrși în cîteva săptămîni. Trecînd pe lîngă Robespierre rănit, membrii Convențiunii strigau : „Trăiască Revoluția !“... Acum, toată lumea avea convingerea că Revoluția era nemuritoare. Cîteva capete căzuseră ? Ei,

¹ *Montaniarzi* — denumire dată membrilor Convențiunii, care ocupau băncile cele mai de sus în timpul ședințelor (de la *montagne* — munte). Ei reprezentau partea cea mai progresistă a Convențiunii, dar de fapt în rîndurile lor au existat diferite tendințe politice. Începînd din toamna anului 1792, după aiungarea girondinilor din *Clubul iacobin* cuvintele *montaniară* și *iacobin* au devenit sinonime din punct de vedere politic (n.t.).

și ? După Hébert — Danton, după Danton — Robespierre. A fost doar o neînsemnată schimbare de decor ; totul s-a petrecut în familie. Șefii cei noi erau departe de a se gândi la sfârșitul Revoluției. O iubeau sincer : unii pentru *Declarația Drepturilor Omului*, alții pentru diamantele „rechiziționate“.

În ziua de 10 thermidor, gravorul Maucclair, din strada *Trois Canettes*, își tăiasе beregata cu briciul. Lăsase o scrisoare : „Pistolul meu a dat greș. Totuși, nu renunț... Mi-este cu neputință să mai trăiesc ; ieri, Revoluția a murit...“ Dar patrioții își băteau joc de acest dobitoc de gravor. Spuneau : „Revoluția de-abia acum începe“... Pe socoteala lui Robespierre se scor-niseră cele mai absurde povești ; toată lumea le cre-dea, pentru că dorea să le creadă. Se zvonea că *In-corruptibilul* ar fi vrut să se însoare cu fata lui Lu-dovic al XVI-lea. Curțile străine l-ar fi recunoscut atunci, cum au recunoscut-o pe Ecaterina a Rusiei... Poporul, care ieri încă îl adora pe Robespierre, acum îl batjocorea :

— Să poftească să se mai însoare !

— Rușine ! Uzurpatorul voia să ucidă Revoluția !

Gravorul din strada *Trois Canettes* nu mai putea să-și spună cuvîntul : fusese aruncat la groapa co-mună.

Iată-l pe Babeuf la Paris. Încearcă să se orienteze. El crede încă în Fouché, în Tallien, dar tot mai des i se poate citi pe față tulburarea, scîrba ori indigna-rea. Bineînțeles, el e împotrișa vărsărilor de sînge. Cît de mult s-a înșelat Robespierre folosind Teroarea ! Nu se poate guverna prin groază. Babeuf e cuprins de îndoieli : Robespierre dorea *Fericirea Generală*, Robes-pierre era un cinstit propovăduitor al *Egalității*. Poate că se gîndea numai să micșoreze populația Republicii,

pentru a asigura bunăstarea celor rămași ? Proiect criminal ! Nu ar fi fost mai bine ca fiecare să-și restrângă nevoile ? Spartanii ne-au dat pilda unui trai aspru și chibzuit.

Babeuf scrie un pamflet împotriva fanaticului Carrier, acel „patriot“ care îneca oameni nevinovați în fluviul Loire. Thermidorienii îl aplaudă pe Babeuf, dar Babeuf privește cu neîncredere în jurul său : cine sînt acești noi prieteni ? Nu sînt oare niște aristocrați?... Și apoi : „Totuși, Robespierre avea dreptate în multe privințe...” Atunci, cei care de-abia l-au aplaudat exclamă cu indignare : „Cum ? Avea dreptate tiranul ? Avea dreptate Cromwell ?“

Da, avea dreptate ! Robespierre era pentru *Egalitate*. Cine luptase împotriva luxului criminal ? — *Incoruptibilul*. El știa că sprijinul Revoluției erau muncitorii și țărani. Pusese temelia unei legislații noi, încercase să desființeze prisosul de avere și mizeria monstruoasă. În această privință Babeuf îl aprobă pe Robespierre.

Astfel se produce ruptura dintre thermidorieni și Babeuf. Lupta începe. Babeuf publică ziarul *Libertatea Presei*. Organizează Clubul Electoral. Acolo sînt studiate proiecte de legi sociale, sînt alcătuite petiții ce urmează a fi adresate Convențiunii. În toată țara reacțiunea se întetește. Totuși, această reacțiune este încă numită Revoluție, iar *Clubul iacobinilor* este închis în sunetele *Carmaniolei*.

Babeuf își schimbă tonul, și totodată numele. Ziarul său se va chema de acum înainte *Tribunul Poporului*. Este mai pe înțelesul tuturor. Iar el nu va mai fi Camille : Camille urmărea doar înțelegerea între patri-cieni și plebei. Nu, acum el este Gracchus, pasionatul, neînfrîntul Gracchus. După ani de zile de viață vegeta-

tivă, de intrigi provinciale, de lupte cu primarul din Roye, după o perioadă de inactivitate silită, el apare ca un nou actor pe scena Revoluției. Eroii putrezesc de mult în cimitirul de la Picpus. Rolurile lor sînt dublate în chip jalnic de cei care joacă sfîrșitul tragediei : în locul lui Danton, Tallien vorbește mulțimii, iar incapabilul Fréron reia tiradele lui Desmoulins. Actorii și spectatorii sînt deopotrivă de obosiți. Dar Gracchus Babeuf e plin de înflăcărare. Pentru el, într-adevăr, Revoluția abia începe. Parisul e surprins de avîntul lui sincer, care nu s-a măcinat încă în luptele interne. Numele lui, cunoscut pînă acum doar de locuitorii din Roye și poate de paznicii din vreo zece temnițe, devine dintr-o dată un nume răsunător.

Tallien încearcă să-l îmblînzească pe acest turbat Gracchus, dar degeaba. Babeuf răspunde : „Robespierre este ponegrit de voi“. Ceea ce îl desparte pe Babeuf de Robespierre e Teroarea, ghilotina, sîngele. Dar tocmai sîngele și ghilotina îl apropie pe Robespierre de thermidorieni. *Tribunul Poporului* spune : „*Fericirea Generală* nu este o vorbă deșartă. Ea trebuie să capete viață“ — și întreg Parisul citește ziarul lui Babeuf. Iată banda *Tinerimii aurite*, care-și expune ostentativ bucele și lornioanele. Doamnele poartă perucă albă. Ciudată pieptănătură : părul este adunat în vîrfurile capului. E moda nouă, în amintirea osîndiților. Frumoasele imită pe cei ce mergeau la ghilotină. Acum nu mai e nici o primejdie. Muscadinii citesc un ziar. Ce ziar ? *Tribunul Poporului*, firește ! Și se indignează :

— Coadă lui Robespierre ! Un cuib de iacobini ! Ce păzește Convențiunea ? Moarte lui Babeuf !

Pe cheiurile Senei, muncitorii citesc același ziar.

— Bravo, Babeuf ! Păruiește-i bine !...

Muncitorimea e nemulțumită ; prețurile se urcă și patronii scad lefurile. Babeuf scrie pe bună dreptate : „Cum poate să trăiască un cetățean cu cinci franci ?...”

Toată lumea vorbește numai de Babeuf. Thermidorienii sînt îngroziți. N-au trecut nici trei luni de la primele discursuri despre libertate și iată că un membru al Convențiunii, Merlin de Thionville, se suie la tribună și zice : „Un anume Babeuf, care a îndrăznit să calomnieze, care a fost condamnat cîndva la muncă silnică, s-a refugiat acum în sînul Clubului Electoral unde a ținut un discurs încă mai subversiv decît primul... Conform legii, Comitetul de Siguranță Generală a ordonat arestarea lui Babeuf.” Tallien zîmbește. Dar îl așteaptă o dezamăgire. Tribunalul Poporului are mulți prieteni. Polițiștii se întorc cu mîna goală... Numitul Babeuf a dispărut.

Ziarul își continuă apariția. Deși interzis, este totuși tipărit, vîndut, lumea îl cumpără. Pentru prima dată se vorbește oamenilor săraci din Paris pe înțelesul lor. E adevărat că din primele zile Revoluția i-a lingușit. Mizeria lor a fost ridicată la rangul de virtute cetățenească. În cinstea acestei mizerii calendarul republican a numit *san chilotide* patru zile ale anului. Fără sprijinul suburbiilor *Antoine* și *Marceau* cu greu s-ar fi scris istoria. Cine a coborît în stradă în zilele de 14 iulie și de 10 august ? Nu gazetarii, nici avocații, ci mica negustorime, hamalii din Hale și dulgherii. Li se vorbise de Rousseau, de nemurirea sufletului, de frăția tuturor popoarelor, de prizonierii din Martinica și chiar de Revoluția din China. Fuseseră îndemnați la fapte vitejești ca și la răzbunări josnice. Au răspuns la toate chemările. Au sugrumat deținuți în zilele de septembrie și

au murit eroic la granițele Republicii. Ce va fi mâine ? se întreabă ei acum. Cinci livre pe zi ? Piine uscată... Zdrențele curg de pe ei. În ședințele Convențiunii se striga : „Trăiască bravii noștri *sanchiloți*¹“. Dar pantalonii tot n-au primit. Pe străzi — echipaje luxoase, muscadini, burghezi ghiftuiți, speculanți. În galantarele prăvăliilor apar din nou ceasornice bătute în pietre scumpe, șaluri de cașmir, fructe exotice. Dar ei, cei pe care lumea îi numește *sanchiloți*, ce pot face cu gloria lor de apărători ai Revoluției, când n-au decît cinci livre pentru patrusprezece ore de muncă ? Brutarii au încercat să facă grevă, dar poliția i-a readus cu sila la muncă. Trebuie să se poarte ca buni patrioți și să lucreze cinstit ! Așa vrea Republica. Dar, atunci, la ce le mai folosește Republica ?

Și iată că un oarecare Babeuf spune : „Există două partide diametral opuse... sînt gata să cred că amîndouă doresc Republica, dar fiecare o dorește în felul său. Unul o vrea burgheză și aristocratică ; celălalt pretinde, deoarece e opera lui, să o mențină întru totul populară și democratică...“ Nu se înțeleg toate cuvintele lui, dar e foarte bine spus !... Muncitorii ciulesc urechile.

Babeuf urmează : „Celălalt partid dorește, pentru toată lumea, nu numai egalitatea în drepturi, egalitatea scrisă în cărți, dar și adevărata bunăstare a fiecăruia, satisfacerea garantată prin legi a tuturor nevoilor materiale, a tuturor năzuințelor sociale, și aceasta ca o justă și indispensabilă retribuție a părții de muncă adusă de

¹ *Sanchiloți* (fr. *sans-culottes*) li se spunea oamenilor din popor care purtau pantalonul lung, în timp ce aristocrații purtau pantalonul scurt. În timpul revoluției, această denumire era dată antiregaliștilor, patrioților și în general elementelor revoluționare active (n.t.).

fiecare la înfăptuirea sarcinii comune“. Și acum muncitorii strigă : „Bravo, Babeuf !“

Muscadinii se obrăznicesc din ce în ce mai mult. Pe străzi stîlcesc oamenii în bătai : „Puneți mîna pe iacobini !“... Li se zice *Tineretul lui Fréron*. Sînt bucuroși c-au scăpat teferi în timpul Terorii ; dar bucuria lor e zgomotoasă, ostentativă ; ba sfarmă statui, ba aruncă în apă pe cîte un meseriaș, ba se mulțumesc să zbiere : „Să se isprăvească o dată cu prostiile !“ Cei mai în vîrstă, mai potoliți, nu sparg statui ; gîndesc însă, în adîncul sufletului, că a sosit timpul să-și vină lumea în fire. Pretutindeni se vorbește numai de reorganizare.

Thermidorienii sînt la putere și, bineînțeles, doresc să se mențină. Iacobinii se leapădă de iacobini, și montaniarzii de ieri se roagă cu umilință de foștii girondini să uite injuriile din trecut ; dar aceste injurii nu sînt doar niște cuvinte de ocară, ci pur și simplu cîteva zeci de mii de morți. Nu e zi să nu se organizeze cîte o „epurație“ : oamenii suspectați de a fi fost simpatizanți ai iacobinilor sînt scoși din slujbe, arestați, deportați la Cayenne. Cei care fac această epurație sînt iacobini de ultimă oră. Ei se bizuie atît pe lipsa de memorie a oamenilor, cît și pe propria lor pricepere în a se camufla. Îmbogățiți prin jafuri, acești bădărani se străduiesc să învețe manierele aristocratice. Măcelarul Legendre, care devenise cunoscut prin setea lui de sînge de aristocrați, face acum curte unor foste-contese. Tallien își lustruiește unghiile și poartă un evantai. Fréron, ca să pară distins, începe să graseieze¹ — el, care, pe vremea masacrelor de la Toulon, zbierea : „E păcat să prăpădim gloanțele republicane pentru ei ! Străpungeți-i cu sabia.“

¹ Fréron imita astfel pe muscadini care, prin pronunțarea defectuoasă a literei „r“, afectau o vorbire elegantă (n.t.).

Toată această drojdie a societății, ajunsă la conducere, tremură la fiecare foc de armă. Se teme și de patrioți și de șuani. Se teme de toți și de toate. În fruntea ei se află soția lui Tallien, cetățeană Tereza Cabarrus care, la Bordeaux, lucra în comandită cu soțul ei : el condamnă la ghilotină, iar dînsa, pentru cîtiva galbeni, obține grațierile. În budoarul ei se rezolvă problemele de stat. După ce luxul ei va fi secat fondurile din Bordeaux, ea le va consuma pe cele ale bogaților săi adoratori. Toată Convențiunea se ocupă de această femeie spirituală și frumoasă. E, dragă doamne, *Madona Thermidorului* ! Astfel, după Burboni, după girondini, după Robespierre, o intrigantă, o tîrîtură guvernează Franța. E greu de presupus că s-ar putea ajunge mai jos ; dar toate acestea se numesc încă *Marea Revoluție*. Obosit de Tereza, Tallien exclamă cu mîndrie : „Trăiască Libertatea !“

În acest timp Babeuf se declară de acord cu *Moțiunea curajoasă a lui Noël Pointe* — unul din cei doi muncitori aleși în Convențiune — prin care se denunță mizeria poporului și luxul nerușinat al speculanților ; plăpumarul Armonville, celălalt muncitor din Convențiune, fusese atacat cu furie de *Tineretul lui Fréron*, pentru că nu voia să renunțe la boneta roșie. Reacționarii îi strigau : „Jos creasta !“, „Monstru iacobin !“

Babeuf spune : „Lași plebei, nu vedeți că aceste nerușinate patriciene, că aceste aventuriere de neam mare, care azi vă fac cîntea să se prostitueze în brațele voastre de oameni din popor, au să vă sugrume îndată ce vor fi izbutit să readucă, cu propriile voastre mîini, vechea stare de lucruri ?... Francezi, ați recăzut sub domnia tîrfelor !“

Cetățeanul Tallien nu mai poate răbda. Întreaga poliție a fost mobilizată. În seara în care Talma juca rolul lui Neron, și muscadinii batjocoreau bustul lui Marat, Tallien își ieșea din fire. Abia noaptea târziu, după ce primi raportul poliției, se întoarse acasă. Îi anunță vesel Terezei :

— În sfârșit, Babeuf a putut fi prins !

Femeie practică, Tereza se încruntă :

— Bagă de seamă să nu scape prea curînd.

VI

TEMNIȚA ȘI CONSACRAREA

Nimic nu-l putea înfrînge pe Babeuf. Încă de la primul interogatoriu răspunsurile lui sunau astfel : „Numele dumitale ? — Gracchus. — Vîrsta ? — Treizeci și patru de ani. — Profesia ? — Tribun al Poporului.“ Nimic de zis, este un copil al epocii sale, al acelei epoci în care cea mai mică piață se transformă oricînd într-un for. Babeuf era dornic de cuvinte răsunătoare. Dar nu mințea. A antrena masele devenise acum profesia lui, profesie la care îi era desigur mai greu să renunțe decît la aceea de impiegat de cadastru.

Thermidorienii își închipuiau că vor reuși să scape de Babeuf, îngropîndu-l de viu în închisoare. L-au îndepărtat de periferiile Parisului, trimițîndu-l la Arras. Dar celula în care se afla deveni sediul unui adevărat stat-major. Babeuf era bolnav, avea dureri de cap, crize de inimă, reumatism. Totuși, era bine dispus, uneori chiar vesel. Obișnuit de mult cu viața din închisoare, nu deznădăjduia ; un colț de cer zărit pe fereastră, plimbarea pe pămîntul bătucit al celulei, cîntecele și discuțiile pătimașe din fiecare seară, toate acestea îi erau atît de familiare !... S-ar fi zis că uitase cu desăvîrșire de pădurea de lîngă Roye, unde se ducea împreună cu soția și

cu fiul său să petreacă zilele de sărbătoare. În tot ce scria mărturisea o dragoste nețărmurită pentru natură : orașul îi deformează și îi strică pe oameni. Dar niciodată nu se găsisese față-n față cu acea natură pe care o dorea atît de mult. Cocioabele din *Saint-Gilles*, zece închisori diferite, cămăruțele strîmte în care trebuia să se ascundă de poliție — atîta cunoscuse el din viață.

În timp ce Babeuf se afla la închisoarea *Baudets* din Arras, pe zidurile Parisului apărură o proclamație anonimă. Parizienii erau anunțați că fusese arestat nemernicul care-și dăduse numele de Gracchus, fost condamnat pentru fraudă la douăzeci de ani de muncă silnică. Proclamația o redactase Fréron, care știa prea bine că Babeuf era nevinovat, că judecata tribunalului din Amiens fusese de mult anulată. Dar prin aceasta nădăjduia să-l compromită pe Tribunalul Poporului. Din păcate, limba i-a fost prea lungă : „Babeuf este arestat pentru provocare la rebeliune, la asasinat, la dizolvarea Reprezentanței Naționale“. Cinstea lui Babeuf era însă îndeobște cunoscută. Parizienii nu puteau decît să-și bată joc de obrăznicia lui Fréron care, acum, în locurile cele mai deocheate din *Palais-Égalité*, huzurea din birurile jăcmănite la Toulon.

Babeuf lucra. Avusese ideea să redacteze în închisoare mai multe numere ale ziarului său. Scrisese *Epistola Tribunalului Poporului către locuitorii din suburbia Antoine și către toți sanchiloții din Paris*. Uneori, puterile îl părăseau și se prăbușea pe patul de paie, pierzîndu-și cunoștința. Într-o zi, un cetățean necunoscut veni să-l vadă :

— Sînt ofițer sanitar.

Babeuf se aștepta la un interogatoriu, dar cetățeanul necunoscut îi luă mîna spre a-i cerceta pulsul.

— Ah, un medic ?

Babeuf pufni în rîs. Nu s-au priceput să îmbunătățească nimic, dar, în schimb, au inventat o serie de titluri noi : servitorii se numesc „persoane de încredere“, spionii — „agenți ai puterii“, călăii — „executanți ai înaltelor ordine“.

— Așadar, sînteți „ofițer sanitar“ ? Ah, ce dobitoci !

Medicul, care era un om prudent, nu răspunse. Se mulțumi să prescrie calmante și pilule.

În închisoare era înghesuială mare, dar și multă veselie. Cine, pe timpurile acelea, nu era în închisoare ? Găseai borfași, patrioți, ucigași, preoți care nu depuseseră jurămîntul, prostituate, regaliști, cetățeni prea moderați sau, dimpotrivă, extremiști, iacobini, gazetari, falsificatori de bani, șuani, proprietari, *sanchiloți* ; toți acești oameni nu se deosebeau cu nimic de cei care rămăseseră în libertate. Mai bine zis, în închisoare se aflau ghinionistii.

Îndată, Babeuf începe să discute, să convingă : își caută partizani. În același timp cu el fusese adus din Paris cetățeanul Lebois, redactor la ziarul *Prietenul Poporului*. Dar Lebois nu e destul de înflăcărat, el se pronunță pentru așteptare. Nu se pot urzi la nesfîrșit lovituri de stat. Poporul e obosit. Lebois afirmă că cea mai mare nenorocire nu este nici Fréron, nici Tallien, ci limita puterilor omenești. Situația din 1793 nu se poate repeta în fiecare an. Acum trebuie să muncim, să traducem treptat în viață marile principii ale Revoluției. Babeuf zîmbește : Să așteptăm ? Ce să așteptăm ? Momentul cînd regaliștii camuflați vor fi exterminat pînă la ultimul patriot ? Să așteptăm ca toți oamenii nevoiași să fi murit de foame ? Nu ! Orice așteptare este criminală !

Așadar, Lebois nu e omul potrivit, cu atît mai mult cu cît este un afemeiat incorigibil. Într-o scrisoare adre-

sată unui tovarăș a scris din greșeală „draga mea“, în loc de „dragul meu“. Desigur, este mai obișnuit să trimită răvașe de dragoste. În asemenea oameni nu poți avea încredere. Patrioții trebuie să renunțe la tot, spre a se dărui luptei pentru egalitate.

Dar Babeuf a găsit un discipol credincios, un prieten sigur, un adept. Este un tânăr husar din Narbonne. Nu are decît douăzeci și patru de ani. E plin de avînt, se numește Charles Germain, e un patriot adevărat și, cu toate că este tânăr și destul de bine făcut, nu se gîndește la inima femeilor, ci la eroii proslăviți de Plutarh. Se află în altă închisoare din Arras, la *Providence*. De acolo, trimite o elegie „tovarășilor săi de suferință“ :

Astfel se vede în Roma și Atena
Scăpînd din lanțurile-i înjositoare,
Semeața crimă izgonind virtutea ;
Din patria sa, pe Aristide-l exilează,
Lui Caton dă pumnalul pentru-a se ucide,
Alungă pe Pompei, pe Cassius îl înfrînge ;
La Sparta, marele Lycurg victimă îi cade.

Versurile sînt indiscutabil proaste. Dar nici enumerarea eroilor romani și greci, nici rimele șchioape nu-l supără pe Babeuf. N-a scris și el odinioară :

Fiu al lui Vulcan,
Pigmeu viclean, galopînd spre Lemnos...

Acesta este limbajul epocii. În schimb, vehemența tînărului husar îl încîntă pe Gracchus. De la o închisoare la alta trimite o epistolă de bun venit. Fetița temnicerului face pe poștașul. Germain răspunde îndată : „Scumpul meu Gracchus... Libertatea nepieritoare... Democrații trebuie să se unească. Te îmbrățișez ca un adevărat *sanchilot*.“ Astfel începu o corespondență însuflețită între cei doi patrioți siliți să trăiască în inactivitate.

Charles Germain nu era nici filozof, nici profet. Era înflăcărat și entuziast și, poate, un om prea înzestrat pentru vremea lui. În afară de aceasta, era un meridional activ, care vorbea aprins și convingător. Se exprima atît de frumos, încît pînă și paznicii închisorii rămîneau cu gura căscată. Ar fi putut fi un avocat de mîna întîi, dar părinții lui erau săraci și el nu mersese decît puțin timp la școală. Se făcuse husar. Sub steagul republican se bătuse împotriva austrieșilor, citise *sanchiloților* din Italia *Declarația Drepturilor Omului*, era partizan al lui Robespierre, capturase mai multe drapele și obținuse gradul de locotenent.

Odată, într-un club, pronunțase un discurs cam prea înflăcărat. Femeile, înduioșate, îl îmbrățișară. Dar vremurile se schimbaseră. Pe atunci era în luna fructidor și, după cum se știe, fructidor vine după thermidor. Elocventul locotenent trebui să-și dea demisia. Bineînțeles, se îndreptă spre Paris : acolo veneau toți provincialii dornici să dobîndească gloria sau titlul de Salvator al Republicii. Dar și acolo caracterul lui violent îi pricinui neplăceri. Într-o zi, asista din întîmplare la o ședință a Convențiunii. Tallien vorbea ; vorbea într-un mod insinuant și mieros, încercînd să reintre în grațiile girondinilor reveniți în Convențiune. Alături de Germain ședea un muscadin. De la prima vedere îți puteai da seama că era un șuan, și acest șuan strigă : „Atît timp cît nu vom strivi și ultimul adept al lui Robespierre, în Franța nu va fi liniște“. Germain spuse : „Liniște, aristocratele!“ Celălalt răspunse : „Nu mai ești în 93!“ Germain, scos din sărute, urlă : „Trăiască 93 ! Glorie eternă lui Maximilien !“ Amîndoi fură arestați pe loc, dar șuanului i se dădu imediat drumul, în timp ce Germain a fost trimis la Arras. Acolo, de dimineață pînă seară, putea citi pe Plutarh și compune elegii. E ușor

de închipuit cît de mult îl bucurară scrisorile lui Babeuf. Nu trecea săptămînă fără ca el să nu insiste pe lîngă Gracchus : „Arată-ne drumul, Tribune !...”

Prietenii nu-și trimiteau doar bilețele, ci chiar memorii voluminoase. Pentru prima dată, Babeuf expune minuțios și temeinic critica pe care o aduce ordinii existente. Nu amănuntele îl indignează, nu josnicia cutărui sau cutărui thermidorian, și nici măcar atitudinea Convențiunii. Nu. El privește acum mai departe. Îi scrie lui Germain : „Trebuie abrogată legea barbară a capitalului“. Astfel iau naștere primele proiecte ale unei societăți noi, întemeiate pe egalitate. „A sosit vremea să trecem la acțiune : destul am flecărit“. Aceste scrisori aride și arzătoare îl răscolesc pe Germain. Plin de avînt, tînărul husar răspunde. Inima-i bate puternic, i se pare că pana nu-i merge destul de iute cînd scrie cuvintele : „Da, sînt de acord, fir-ar să fie, îți strîng mîna, sînt gata oricînd să te urmez. Am și vorbit cu trei patrioți de nădejde. Sînt gata să intre în rîndurile noastre, ale luptătorilor pentru Sfînta Egalitate.“

Germain are o inimă curată și este plin de avînt. Ideile lui Babeuf înseamnă pentru el mai mult decît un program politic : o revelație. Se simte emoționat. Oare el, Charles Germain, este pregătit pentru un rol atît de însemnat ? Își amintește de zilele Terorii, de sîngele șiroid. Tre-sare fără să vrea. Acum, tristețea a înlocuit exaltarea de adineauri. Este oare necesar atîta sînge ?... Așa vrea poporul ?... Dar la douăzeci și patru de ani îndoielile trec repede. Acum zîmbește. Îi povestește lui Babeuf lupta lui sufletească, referindu-se bineînțeles, pentru exemplificare, la eroii antichității : „În momentul în care era gata să înfigă pumnalul în pieptul lui Cezar, nemuritorul Brutus simți în sufletul său o nedeslușită tulburare...” Îl bucură chiar insomnia, chiar neliniștea și îngrijorarea care au pus stăpînire pe el. Doar într-o

supremă frămîntare sufletul găseşte puterea de a se smulge în sfîrşit din preocupările mărunte ale lumii înconjurătoare. Germain se pregăteşte pentru lupta politică, aşa cum primii creştini se pregăteau să înfrunte martiriul : cu ochii rătăciţi şi un zîmbet fugar. Acum, omul acesta este în adevăr fericit. Glumeşte, scrie parodii în versuri — pe scurt, îşi înveseleşte tovarăşii în fel şi chip. Îl sfătuieşte chiar pe Babeuf să-şi petreacă timpul în mod plăcut : „este cel mai bun mijloc de a-i face pe tirani să turbeze“.

Lui Babeuf nu-i vine aşa uşor să se distreze. Babeuf nu este un novice. Nu are decît zece ani mai mult decît Germain, dar zece ani, astăzi, fac cît o jumătate de veac dinainte de Revoluţie. El cunoaşte dedesubturile Istoriei. Îndoielile lui sînt totodată şi mai simple, şi mai apăsătoare. Într-una din scrisorile sale recunoaşte : „Din păcate, nu avem bagheta magică ce ne-ar fi de folos, pe de o parte pentru a spulbera trecutul, iar pe de altă parte pentru a face să răsară din pămînt tot ce este necesar instaurării unei *Societăţi a celor Egali*“. Astfel vorbeşte omul care-şi aduce aminte de poporul dănţuind în jurul capetelor însîngerate, care îşi aduce aminte de închisorile din 93, de minciuna, de venalitatea, de denunţurile, de setea de aur şi de sînge de care au dat dovadă unii republicani înflăcăraţi. Dar, curînd, în locul omului vorbeşte Tribunalul Poporului. Acesta nu se teme să înlocuiască bagheta magică cu puşti şi cu topoare. „Trebuie să acţionăm ! Trebuie să luăm legătură cu Parisul, cu patrioţii din Arras... Fereşte-te însă de spioni. Adună în jurul tău un nucleu solid.“ Husarul nu stă pe gînduri. Răspunde : „Orice îndoială înseamnă o dare înapoi. Să mă ia dracul, dar treaba o să meargă ! Aştept doar un cuvînt de la tine, un semnal, ca să încep !...“

E cinci dimineăta. O rază de soare piezișă îi luminează fața. Germain întredeschide ochii. Se întinde cu voluptate. Nici sforăitul vecinilor, nici atmosfera din celulă nu-l amărăște. E tânăr, zîmbește soarelui. Scoate o carte de sub saltea. Ce citește el oare cu atîta tragere de inimă ? Un roman englezesc ? Sau *Almanahul Muzelor* ? Nu, sînt operele lui Helvétius¹ : „Ar trebui îndeosebi să se suprimă moneda, care înlesnește inegalitatea averilor. În țările cu monedă, banul este adesea recompensa viciului și a crimei... iată de ce banii au fost întotdeauna priviți ca un izvor de corupție.“ Și Germain surîde privind cartea, surîde visului său, surîde unei Franțe zămislite de închipuirea sa, asemenea Spartei. Ora cinci dimineăta. Douăzeci și patru de ani. Prima dragoste a husarului din Narbonne.

În afara zidurilor închisorii totul își urmează cursul normal. Revoluția scade în ochii tuturor, întocmai ca un rîu după ce și-a revărsat apele. Lovitura din urmă nu-i este dată nici de aliați, nici de vandeeni², nici măcar de muscadinii cu lornion ; nu, ea moare pe patul ei de paradă, înconjurată de drapele decolorate, în sunetul cîntecelor pe care lumea le auzise pînă la saturație. Eroii, fanaticii, iluminații, sau doar disperații, fac o ultimă încercare. Blochează străzile ; opresc căruțele țăranilor sau cîte un pluton de dragoni, dar nu pot ține în loc istoria. Alături de ei merg cu miile, cu zecile de mii, înfometații. Niciodată Parisul nu a cunoscut o asemenea mizerie. Piețele răsună de strigătele mulțimii. Unii cer revenirea la Constituția din 93. Alții cer pîine. Dar anul 93 s-a

¹ *Helvétius, Claude-Adrien* (1715—1771) — filozof materialist, unul dintre ideologii burgheziei revoluționare franceze (n.t.).

² *Vendée* — provincie din vestul Franței, înapoiată din punct de vedere economic. În primăvara anului 1793 izbucnește aici o răscoală condusă de nobilimea regalistă. Ulterior acest nume a devenit un simbol al curenților contrarevoluționare (n.t.).

dus și pîine nu se găsește. Țăranii nu dau pîine nici pentru *sanchiloți*, nici pentru regaliști, nici măcar pentru copii. Thermidorienii înăbușă răscoală după răscoală. Cea din germinal e înfrîntă, înfrîntă și cea din prerial! Închisorile ticsite au ajuns prea puține. Acum totul e prea puțin: închisorile, pîinea, banii și mintea.

Patrioții arestați sînt trimiși la penitenciarul din Arras. Privesc în jurul lor cu un aer întunecat. Mai au încă în fața ochilor praful, sîngele și zgomotoasa frămîntare a zilelor din prerial. Îi povestesc lui Babeuf:

— Patrioții cereau adevărata egalitate!...

— La Paris foametea face zilnic victime printre cetățeni...

— Știi cine i-a zdrobit pe răsculații din cartierul *Antoine*? Trădătorul Tallien.

— A cerut predarea tuturor armelor. Generalul Menou adusese tunuri. Tallien a declarat: „Vă dau răgaz un ceas să vă gîndiți; de nu, ghiulele au să vă facă să vă vie mintea la cap!” Acum, toți muncitorii sînt dezarmați... Zeci de mii de patrioți au fost arestați.

Babeuf e indignat:

— Cum? Tallien, iacobinul, comisarul Convenției la Bordeaux? El a vrut să bombardeze cartierul *Antoine*, leagănul Revoluției? Toți oamenii aceștia sînt descompuși de vii! Dacă poporul nu preia conducerea, Franța e pierdută. Și atunci generalul Menou, sau vreun alt general, va pune mîna pe putere. Au trădat muncitorimea; au preferat epoleții.

Unul dintre deținuți povestește moartea membrilor din Convențiune, care trecuseră de partea insurecției:

— Șase din ei au fost judecați și condamnați la ghilotină. Printre ei erau Goujon, Romme și Soubrani. Dar ei nu s-au predat de vii în mîinile noilor tirani... Încă cu cîteva săptămîni înainte de prerial, Goujon, întîlnind

un prieten chirurg, i-a spus : „Arată-mi bine locul inimii, pentru ca mîna mea să nu dea greș în cazul cînd *Egalitatea* va pieri“. Și nu a dat greș. Atunci, Romme, smulgînd pumnalul din mîna rece a lui Goujon, strigă cu toată puterea : „Ultima mea suflare va fi pentru cei oropsiți și cei asupriți...“ De același pumnal s-au folosit toți șase...

La aceste cuvinte, Babeuf întoarce capul, se depărtează, se retrage într-un ungher întunecat. Noaptea s-a lăsat. Se face apelul. Deținuții au adormit. Babeuf nu doarme ; îi vede pe „cei șase“ aievea, în față. Vede Revoluția : o băltoacă de sînge. „Unde e inima ?... Pentru ca mîna mea să nu dea greș...“

Aici. Ce rău îl doare !... Ce se întîmplă ? Încă o criză de inimă. Pilulele nu-l mai ajută. Inima bate puternic, îl doare ! Ce tortură ! Poate că și el, Babeuf, va trebui curînd să ridice acest pumnal...

Toată noaptea se scurge astfel, cu palpitații, cu deznădejde. O nesfîrșită noapte neagră — cine o va trece ?...

Spre dimineață puterile îi revin. O scrisoare trimisă la Paris. Un bilețel primit de la Germain. O convorbire cu un nou patriot. Se apucă iar de lucru. Săptămînile și lunile trec. Într-o zi i se aduce o scrisoare de la soția sa, o biată scrisoare, cu greșeli de ortografie și de o duioșie sfîșietoare : fetița lui a murit, a murit de foame ; nu se distribuiau decît două uncii de pîine și, ca să poată cumpăra peste rație, nu erau bani... Ochii lui Babeuf se adîncesc și mai mult în fundul capului. Mai aspră și mai plină de amărăciune îi răsună vocea. Scrie *Scrisoarea către Armata Infernală*. Toți patrioții din Arras sînt acum alături de el. În oraș, revolta este pe punctul să izbucnească. Autoritățile șovăie. N-ar fi mai bine să-l transfere pe Ba-

beuf la Paris ? E periculos pretutindeni — în libertate ca și în închisoare ; în capitală ca și în locul cel mai uitat. S-ar părea că acest om nu se va potoli decît în mormînt.

Dar nopțile sînt lungi, nopțile sînt crîncene : un coșciug de copil, o familie înfometată, bolile, slăbiciunea, trădările patrioților, poporul înșelat, Revoluția aproape în agonie. Îl îneacă lacrimile, lacrimi de bărbat, de om singuratic, lacrimi pe care nu le poate stăvili. Dar să nu se creadă că Babeuf a renunțat la luptă ! Un tovarăș îl întreabă :

— Ești amărît, Gracchus ?

— De loc, sînt vesel.

În adevăr, Babeuf rîde.

— Vezi, sînt vesel, ca să-i fac pe tirani să turbeze.

VII

MADONA THERMIDORULUI

Aniversarea zilei de 9 thermidor fusese declarată sărbătoare națională: „Prăbușirea tiranului Robespierre“. Negustorii sînt bucuroși să închidă prăvăliile: acum le pare rău după marfa care iese din dugheană; de-a lungul zilei încasează teancuri de asignații care, seara, nu mai valorează nici cît o ceapă degerată. Poporul se bucură de sărbătoare: Directoratul a anunțat că fiecare cetățean va primi în ziua aceea cîte o livră¹ de pîine.

Dar nu s-a ținut de cuvînt: e mai ușor să dobori încă o sută de tirani, decît să faci rost de făină!

Din pricina ploilor și a frigului care au durat toată luna messidor, recolta a fost proastă. Și vile se prăpădiseră, așa încît numai intendenților militari și membrilor Convențiunii le mai dădea mîna să cumpere vin. În cinstea sărbătorii se distribui totuși o litră de pîine. Mucaliții spuneau: „Maximilien, care toată viața n-a făcut decît rău, s-a răzgîndit după moarte și ne mai face și cîte un bine“. Pîinea era neagră, cleioasă,

¹ *Livră* — unitate de măsură echivalînd cu jumătate de kilogram (n.t.).

compactă, dar nimeni nu făcea mofturi. E drept că pe piață se găsea pîine din belșug : o pîine albă ca zăpada, însă costa optsprezece franci livra. Țăranii stăteau mîndri în căruțe, ca niște regi pe tronuri. Și nu se temeau de vreun 10 August¹. Pe ei nu-i putea răsturna nimeni. Aveau și făină, și slănină, și unt. Priveau cu scîrbă asignațiile prea noi. Disprețuind sentimentele cetățenești, pretindeau să li se plătească cu bani de argint, purtînd efigia lui Capet, ghilotinatul.

O litră de pîine, în sfîrșit ! În acest caz, trăiască sărbătoarea națională !

Nici măcar victoria de la Quiberon² asupra regaliștilor nu-i impresionase pe parizieni. *Gazeta Franceză* scria cu melancolie : „Chiar și cucerirea lumii întregi sau triumful universal al Revoluției ar produce mai puțină bucurie acestui oraș, decît sporirea rației de pîine, fie numai cu o uncie“.

De altfel, nu toată lumea murea de foame. Cetățenii isteți știau să îmbine pasiunea republicană cu propriile lor interese : furnizau armatelor revoluționare cămăși, șei, cizme, jambiere, furaj, slănină și chiar cocarde tricolore. Cîștigau binișor. Alții făceau pur și simplu speculă. Cetățeană fost-marchiză Bertin cîștigase nu de mult șaptezeci și cinci de mii de livre numai din ulei de măsline, iar cetățeanul Sirot, fostul ei rîndaș, revînduse treizeci de lăzi de pălării florentine și cumpărase o cabrioletă la modă.

¹ 10 August 1792, răsturnarea regelui Ludovic al XVI-lea de către masele populare (n.t.).

² *Quiberon* — mic port pe coasta Atlanticului, unde a avut loc în 1795 o încercare de debarcare a regaliștilor emigrați, efectuată cu ajutorul Angliei. Încercarea a fost zdrobită de către Hoche, iar Tallien a ordonat împușcarea prizonierilor (n.t.).

Boulevard des Italiens era poreclit *Micul Coblentz*¹. Acolo se adunau toți cei care cumpărau pîine albă la liber. Dimineata traficau cu bucăți de pînză sau cu rezerve de pielărie, iar seara aveau aventuri galante, se bucurau de victoriile armatelor inamice, ori se uitau pur și simplu unii la alții. Aveau și de ce să se uite! Bărbații se făleau cu evantaie, cu buclele lor pudrate, zise „urechi de cîine“, cu vestele încheiate în optsprezece nasturi². Cucoanele adoptaseră costumele Greciei antice, pieptănătura *à la Diana* sau *à la Cleopatra*, purtau sandale, pantaloni portocalii sau verzi ca smaragdul, brățări la mîini și la picioare. În privința modei *Micul Coblentz* avea tendințe revoluționare. Trebuia să dai dovadă de o mare artă cînd ieșeai în oraș după-amiază, ca să nu te pomenești spre seară demodat și ridicul ca un provincial. Fiecare doamnă avea cel puțin patruzeci de peruci. Înfățișarea *minunatelor* indigna pe oamenii din popor. Nu numai din punctul de vedere al moralei, ci și al cartofilor. Gospodinele afirmau că toți cartofii erau folosiți la fabricarea pudrei, și că de aceea nu se mai găseau cartofi pe piață.

Cît despre *minunate*, ele consumau bucate mai fine, nu cartofi. După ani grei, venise o epocă de mare poftă de mîncare. Pentru patru sau cinci sute de livre se servea la restaurant un prînz modest: cotlet de berbec, fazan împănat, pateu de iepure, sufleu cu ciocolată. Corsetul nu le mai stingherea pe elegante; puteau să mănînce cît le dorea inima. În acest an de foamete Parisul bogătașilor se umfla din ceas în ceas,

¹ La Coblentz, oraș din Renania, se concentraseră numeroși aristocrați emigranți, care unelteau împotriva Republicii (n.t.).

² În acest mod se manifestau ca partizani ai lui Ludovic al XVIII-lea (n.t.).

ca un balon. Acum, medicii trebuiau să-și ferească pacienții nu de boli, ci de sănătate; un doctor se îmbogăți de pe urma unor pilule care permiteau să mănânci în voie fără să te îngrași.

În afară de mesele copioase, dansul făcea de asemenea bucuria *minunatelor*. Nu de mult, ele se mai ascundeau prin pivnițe. Stătuseră acolo vreme îndelungată, simțind doar mirosul cadavrelor. Acum aveau chef să danseze. În primul an de „viață liberă“, s-au deschis șase sute patruzeci și patru saloane de dans. Printre acestea, la modă era *Balul Zefirilor*, din cimitirul *Saint-Sulpice*. Norocoșii, care din întâmplare scăpaseră cu viață, dansau pe morminte. Doliul deveni ținuta de petreceri. Cine n-ar fi dorit să asiste la celebrul *Bal al Victimelor*, la care nu puteau lua parte decât strict rudele celor ghilotinați?...

Parisul era plin de provinciali: privită de departe, viața capitalei părea atrăgătoare. Camerele mobilate nu rămâneau niciodată neînchiriate, iar zidurile caselor erau acoperite de mici anunțuri: parizienii nu mai citeau acum ordine de rechiziții, ci reclame pentru „elixirul frumuseții“ sau pentru „baluri în Serai“. La *Palais-Royal*¹, care se numea acum *Palais-Égalité*, mișunau speculanții. Aveau parcă un fel de uniformă a lor: ghetete galbene, haină lungă, scufie cu ciucure. Adeseori, veneau pe fugă la cafenea; dar n-aveau nici timp să soarbă ceva, atît de repede se ridica cursul monedelor de aur. Ieri, un ludovic prețuia șapte sute de livre în asignații, azi, se și ridicase la opt sute cincizeci.

¹ *Palais-Royal* (Palatul regal) — palat din Paris, reședința lui Ludovic al XIV-lea; din 1692 a trecut în proprietatea ramurii de Orléans a Bourbonilor. După 9 thermidor devine locul unde se puneau la cale afacerile de bursă și de speculă (n.t.).

În galeriile din *Palais-Égalité* s-au redeschis prăvălii unde se vindeau bijuterii, articole de băcănie și ultimele noutăți ale modei. Vreo zece restaurante, cu saloane separate și muzică, atrăgeau pe trecători. Librarii vindeau gravuri pornografice. La etajul de sus erau instalate tripouri. Pe masa verde apărea uneori chiar o sută de mii de franci în monedă de aur : era beneficiul patrioților care vînduseră armatei postav putred sau untură rîncedă.

Într-o parte a clădirii ce purta firma *Masaje Egipțene*, fost-vicontese pregăteau unui muscadin o baie de vin spumos ; cînd muscadinul era în baie i se masa burta. Cînocătorii afirmau că asta ajută la curățirea sîngelui și dă feței un aer de aristocratică melancolie : foști-lachei sau bărbieri visau să semene cu stăpînii lor de ieri.

În fiecare seară, societatea cea mai aleasă se întrunea la cofetarul Garchy. Printre tot soiul de șerbeturi și de parfouri se puneau la punct afaceri și uneori chiar chestiuni de înaltă politică. Iată o femeie frumoasă. O cheamă Diana. Pentru o Diană este poate puțin prea grasă. Dar tinerii suspină în extaz : „Ce zeiță !“ E îmbrăcată cu o tunică ușoară de voal, după moda lansată de cetățeană Tallien. Pe brațele ei grăsulii, puțin deasupra cotului, poartă o brățară. Pălăria îi este împodobită cu trandafiri de mătase, și acești trandafiri sînt parfumați — cea mai recentă invenție a Dianei. După ce au privit-o pe zeiță prin lornioanele lor minuscule, tinerii gîngăvesc :

„Minunat ! *Admiable !* Divin ! De *nechezut !*“

Graseiază, vorbesc peltic, șuierat — așa cere bontonul. Ei nu sînt dintre acei care odinioară se repezeau să deschidă ușile trăsurilor, sau vindeau găтели pe la

cucoane. Ah, de loc, sînt adevărați aristocrați, aristocrați pur sînge!

Dar despre ce vorbește zeița cu atîta însuflețire? Despre săgețile lui Cupidon, poate? Aș, de unde! Le-a trecut vremea! „Pînză de olandă“... „Lumînări“... „Cafea“... Zeița știe că, acum, nici înghețata de fistic nu se dă pe gratis.

Muscadinii discută politică. Fréron nu e destul de îndrăzneț. Ar trebui exterminați toți teroriștii, domnule! (da, „domnule“, căci la Garchy doar lacheii mai sînt „cetățeni“). Domnul de Mun sosește din Marsilia. El povestește despre isprăvile săvîrșite de *Companionii Soarelui* — astfel erau numiți în sudul Franței oamenii „bine“. Într-o clipită au curățat toate închisorile. E foarte simplu: deținuții nu au arme, iar paznicii au ochi ca să nu vadă! Patru sute de capete în două zile. De altfel nimic îngrijorător. La Marsilia, de asemenea, lumea dansează și petrece. După o treabă atît de bună se poate merge la bal. Doamnele răsplătesc cu generozitate pe neînfricații cavaleri. Povestirea marsiliezelui stîrnește invidie.

— Ce tot așteaptă Fréron?

— Se teme. N-a fost și el terorist? E un laș.

— Închisorile din Paris sînt pline de criminali! Ar trebui lichidați odată toți cei din prerial, toți anarhiștii...

— Și în primul rînd, Babeuf...

Deodată se face tăcere. Un murmur general de entuziasm și de evlavie se ridică: „E dînsa!“ „Dînsa“, bineînțeles, este *Madona Thermidorului*. Cînd apare ea, toți au uitat de pînzeturi, de omoruri, de prețul postavului și de Babeuf. Toți sînt în extaz. Nu înseamnă că doamna Tallien place chiar la toată lumea, dar moda, moda...

Totuși, pentru aniversarea zilei de 9 thermidor, *Madona* nu onorase pe cofetarul Garchy cu grațioasă prezență. Nu-i era gândul la șerbeturi. În cinstea Națiunii, a Republicii și a Revoluției prezida banchetul din acea zi istorică, întruchipînd pe zeția Rațiune, ceea ce nu o împiedicase, bineînțeles, să se despoaie în voie, așa încît unul din invitați, privind pieptul bogat al Terezei, uită de „Rațiune“ și exclamă :

— Ah ! Venera din Capitoliu !

Tereza primește musafirii în „coliba“ ei. Este o căsuță de operetă : acoperișul de stuf a fost creat de un artist și de jur împrejurul căsuței sînt așezate mici ghivece cu flori. Așa petrecea și criminala austriacă¹ la Micul Trianon ; de ce nu s-ar distra la fel cetățeană Tallien, soția unui membru al Convențiunii ?

Nu trecea zi fără ca Tereza să nu născocească o modă nouă. De astă dată își minunează invitații, arătîndu-și picioarele goale. Coturni înlocuiau sandalele, iar la degetele picioarelor purta inele cu rubine. Servitorul Terezei are limba ascuțită. Prinzînd momentul potrivit, șoptește unei cameriste :

— Căteaua asta poartă inele și pe labele dinainte, și pe labele dinapoi.

Tereza, zîbind discret, ascultă complimentele :

— Picioare divine ! Parcă ar fi zeita Hebe !... Driadă ieșită dintr-un copac ! Aurora în mijlocul norilor...

— Dar știți că șobolanii mi-au ros picioarele cînd eram în închisoare, la Bordeaux... în timpul Terorii ?

Și Tereza suspină amarnic. Naivul Louvet îi privește atent picioarele, căutînd urmele rănilor. Nu le găsește, și nici nu le poate găsi. Tereza nu a stat în închisoarea de la Bordeaux decît cel mult o zi sau două, căci Tal-

¹ *Marie-Antoinette* (n.t.).

lien a eliberat-o. Tallien era mare amator de femei și, în același timp, reprezentant al Convențiunii ! Ea era o frumoasă aristocrată, care protesta pentru că argintăria bărbatului ei fusese rechiziționată. Din primele momente, fost-lacheul și fost-marchiza s-au înțeles. Povestea cu șobolanii nu fusese scornită decît după thermidor. Tereza se pricepea să inventeze și altceva decît mode noi !

După ce povesti pentru a suta oară vătămarea pricinuită de șobolani, Tereza întrebă :

— Dar coturnii mei, cetățene Louvet ? Cum vă plac coturnii ? Asta ne apropie de moravurile Arcadiei, nu-i așa ? Ah, Grecia, iată idealul meu ! Orice încălțăminte e așa de grosolană... Dar, spune-mi, ai auzit că la Meudon au fost descoperite rămășițele unui atelier îngrozitor, unde se fabricau cizme din piele de om ? Se spune că monstrul acela de Saint-Just purta cizme din piele de girondin.

Auzind aceste cuvinte, nici chiar naivul Louvet nu-și poate ascunde un zîmbet. Ia te uită, Tereza asta ! Dar cum era să scape prilejul de a-l ponegri pe Saint-Just o dată mai mult ? Și în special cu ocazia aniversării lui 9 thermidor !

— Nu mă miră din partea lui !...

Musafirii au fost poftiți la masă.

A doua zi, ziarul oficial, *Curierul*, vorbea despre un modest prînz între camarazi. Comesenii trebuie să fi zîmbit cînd au citit această notă, amintindu-și de ospățul din ajun !

Tereza era mare amatoare de artă. Pe clavecinul ei se găseau notele reginei ghilotinate, iar supa era servită în cești de porțelan de Sèvres. Tallien se lăuda cu vinurile lui, și pe bună dreptate : „Ce vin de Beaune ! Ce Tokay !“ — Totul provenea din pivnițele emigran-

ților. În seara aceea se bău după pofta inimii. Nu se bău pur și simplu, ci se închină fiecare pahar : era un obicei nou, adus din Anglia, și cu toate că blestematul de Pitt mai guverna acea țară, toți oamenii din lumea bună se străduiau să-i imite pe britanici. Toasturile subliniau caracterul politic al banchetului : thermidorienii fraternizau cu girondinii.

Dacă la banchet n-ar fi fost decît Tallien, Barras și Fréron, ei ar fi putut să se mărginească la un singur toast, de altfel sugestiv : „În sănătatea noastră, care ne-am salvat pielea !“ Data de pe calendar trezea vrînd-nevrînd anumite amintiri : o zi de arșiță, înăbușitoare, o ceață albicioasă, privirile piezișe și înfricoșate ale membrilor Convențiunii, care nu știau încă cine va ieși învingător și, în fine, strigătul cumplit al lui Robespierre : „Pentru ultima dată, președinte de asasini, îți cer cuvîntul“... Dar asasinilor nu le plac cuvintele de prisos. Fouché manevrase bine : în jurul lui Robespierre se făcuse vid. Fratele acestuia strigă : „Vreau să împărtășesc soarta lui Maximilien !“ Eroismul, fie chiar al unui singur om, îngrozește întreaga haită de șacali. Fréron, ștergîndu-și fruntea pe care spaima o acoperise cu broboane de sudoare, șoptește : „Ce greu e să dobori un tiran !“

Thermidorienii, cînd ridică acum paharul în cinstea zilei de 9 thermidor, își pot aminti multe lucruri. Trecutul îi leagă. Acești oameni furaseră ? Da, toți. Și toți, întorcîndu-se din orașele jefuite — de la Bordeaux, de la Marsilia, de la Toulon — mergeau să-și prezinte omagiile lui Robespierre. Ah, odaia aceea din strada *Saint-Honoré*, privirea tăioasă a *Incorruptibilului*, ochelarii, salutul lui scurt și rece, nesiguranța lor : i-o fi iertat ? Le-a hotărît pieirea ? Cît de bine își amintesc de aceste pelerinaje... Au scăpat nevătămați.

Acum beau vin de Tokay, iar cupele zăngănesc biruitor : „Trăiască ziua de 9 thermidor !“

Spaima din trecut le cimentează căldăşia, dar cu cîtă plăcere — chiar în această clipă şi la această „masă camaraderească“ — se vînd unii pe alţii ! Trebuie multă băgare de seamă : cînd îşi împart prada, asemenea bandiţi nu păcătuiesc prin exces de nobleţă. Unde sînt acum prietenii lor din thermidor ? Fouquier-Tinville a fost executat. Collot d'Herbois şi Billaud-Varenne — deportaţi la Cayenne (aşa-zisa „ghilotină seacă“). Barrère şi Amarzac — în închisoare. Iar Fouché — sufletul întregii conspiraţii — Fouché el însuşi este în dizgraţie. Unii după alţii, thermidorienii, pentru a se salva, îşi trădează camarazii, lînguşindu-i pe moderaţi.

Azi, Tallien se gudură pe lîngă Boissy d'Anglas, Louvet, Lanjuinais. Îi măguleşte. N-au girondinii destule motive să-l urască, pe el, fost iacobin ? În timp ce chefuia cu Tereza la Bordeaux, ei se ascundeau prin beciuri. Tallien toastează :

— Pentru victimele tiraniei trecute !...

Girondinii beau în tăcere. Ce gîndesc ei ? Nimeni nu ştie. Tallien, sentimental, declamă :

— Plîng pe cenuşa lui Vergniaud, a lui Condorcet, a lui Desmoulins...

La drept vorbind el nu plînge, ci mănîncă friptură de curcan împănat cu trufe, dar vocea îi vibrează la fel ca şi cristalul cupelor. Boissy d'Anglas şopteşte prietenului său Louvet :

— Mai bine i-ar fi apărat atunci, decît să-i plîngă acum.

Ah, cît de anevoioasă este politica înaltă pentru cetăţeanul Tallien ! Afară de vechea ură a Girondei are şi alte griji : Siéyès a mirosit ceva. Blestematul de

Robespierre avea dreptate cînd spunea despre Siéyès că este „cîrțița Revoluției“. Scormonește mereu pămîntul sub picioarele cuiva. Ieri, i-a dat să înțeleagă lui Tallien că avea cunoștință de unele scrisori, și Tallien e neliniștit. E oare vina lui dacă îi plac femeile, hainele frumoase, jocul de cărți, vînătoarea de cerbi de la *Saint-Germain*, într-un cuvînt, toate plăcerile vieții, inclusiv *masajul egiptean*? *Incoruptibilul*, care îl cunoștea bine, spunea: „Tallien este în stare de orice, pentru o fustă sau pentru bani“. Numai Te-reza cît îl costă!... Tallien are nevoie de bani. Alții vînd postav sau zahăr. El însă joacă în stil mare: vinde „spre demolare“ Republica Franceză, inclusiv Constituția, Convențiunea și drapelele. Numai el singur? Parcă Barras, vecinul lui, nu lucrează la fel? Important e ca, pentru moment, nimeni să nu știe nimic. Și iată că păcătosul acela de Siéyès a mirosit ceva... o fi vorba despre convorbirile purtate cu spaniolii în favoarea monarhiei? Se prea poate. Dar s-ar putea de asemenea să fie vorba despre scrisoarea adresată de Ludovic-Xavier¹ fratelui său, contele d'Artois. Într-un fel sau altul, Tallien trebuie să arate că este dușmanul de moarte al regaliștilor. Barras ridică paharul:

— În sănătatea lui Tallien, învingătorul de la Quiberon!

Tallien s-a hotărît: regaliștii care s-au predat vor fi împușcați. Astfel prestigiul său va crește în ochii poporului. Iar dacă lui Siéyès îi va trece vreodată prin cap să dezvăluie afacerea cu scrisorile, Tallien va putea răspunde: „Am dovedit ura ce o nutresc față de partizanii tronului“.

¹ Fratele lui Ludovic al XVI-lea și viitorul Ludovic al XVIII-lea (n.t.).

Încă un toast : „Trăiască noua Constituție !“ Nu mai e vorba de divagațiile unor iacobini, ca în 93 : acum este o adevărată Constituție, identică cu cea a englezilor : cu Cameră înaltă și vot censitar, într-un cuvânt o pavăză pentru „oamenii cumsecade“, nu pentru plebe. Tallien îi amintește lui Boissy d'Anglas :

— În zilele lui prerial, cînd mulți erau încă șovăielnici, eu am strigat cel dintîi : „Să piară criminalii înainte de răsăritul soarelui !...“

Toată lumea tace, încurcată. Romme, Goujon, Soubrani — imaginea acestor oameni este prea neprihănită ! Chiar și Barras se simte stingherit de ușurința cu care Tallien vorbește de ei : au fost lichidați ; perfect ! Ce rost are să se mai amintească ?

Dar gîndurile lui Tallien se îndreaptă acum în altă parte : fondurile din Bordeaux s-au epuizat ; regele, pentru moment, e ceva problematic ; nu mai rămîne decît specula. A înjghebat o afacere cu intendentul militar din strada *Tanneries*. Tare ar vrea să-și asigure sprijinul lui Barras. Printre zăngănitul cupelor, șoptește :

— Pentru armata din Italia... Patruzeci de mii... Stăm de vorbă mai tîrziu. Dar Tallien nu are timp să se înțeleagă cu Barras. O ceartă a izbucnit ; Louvet aduce învinuiri lui Fréron. Amîndoi lovesc cu cuțitele în farfuriile de porțelan de Sèvres. Lanjuinais încearcă să facă o diversiune, toastînd :

— Trăiască Kosciuszko și toți cei care, la fel cu el, zac în lanțuri pentru cauza libertății ! În cinstea eroilor ! a victimelor !

Prea multe toasturi. Emigranții se pricepeau la vinurile de Tokay. Comesenii s-au congestionat la față, se agită. Un strigăt. Paharele zboară. Glasurile devin amenințătoare.

— Fouché îl susține în taină pe Babeuf.

— Vreți poate să introduceți din nou Teroarea ?

— Ba voi sînteți niște anarhiști !

— Iar voi, prietenii celor care au debarcat la Quiberon !

— Și tu, Fréron, cu Tineretul tău ?...

Cel mai mult are de suferit porțelanul de Sèvres. O ceașcă îl lovește pe Barras. Cineva își înșfacă vecinul de guler.

— Asasinule !

Atunci, dominînd larma, răsună vocea drăgălașă a stăpînei casei :

— Vai, de ce vă agitați așa ? Propun un toast în cinstea uitării !

Care dintre cei de față nu ar vrea să bea pentru uitarea păcatelor trecute ? Clătinîndu-se pe picioare, invitații se scoală și vin să sărute mîinile *Madonei*. Cincisprezece toasturi nu sînt un fleac. Tereza, în loc să-i dea lui Barras mîna, îi întinde piciorul. Barras șovăie o clipă, apoi îl sărută, socotind că merită osteneala.

VIII

ROLUL ȘI ROLURILE LUI TALMA

Cu toată înzorzonarea exterioară și pompa din acele vremi, evenimentele își urmau cursul cu oarecare monotonie.

Minunatele schimbau peruci după peruci, armatele republicii dobândeau victorii, poporul murea de foame, și nu trecea lună fără ca la Paris să nu izbucnească vreo răscoală — când a iacobinilor, când a regaliștilor. Toată lumea îi disprețuia pe conducătorii întâmplători ai Franței, dar nimeni nu reușea să smulgă puterea din mâinile lor slabe și neputincioase. În zilele din pre-rial, Convențiunea fusese salvată de *Tineretul* lui Fréron: regaliști camuflați, aristocrați scăpați de la ghilotină. Îi urau pe Tallien, pe Barras, pe Carnot, dar totuși i-au salvat. Dintre două rele îl alegeau pe cel mai mic.

Au trecut de atunci patru luni. La 13 vandemier ¹ regaliștii hotărîră să-și încerce norocul. Generalul Menou, căruia nu-i lipsise curajul să tragă în muncitorii din *Saint-Antoine*, dădu ordin de retragere îndată ce văzu în fața lui o ceată de muscadini. Membrii Cor-

¹ 5 octombrie 1795 (n.t.).

vențiunii se pregăteau să fugă. Cît de bucuroși ar fi fost să se predea! Un singur lucru îi oprea: frica. Nu tot ei l-au trimis pe Ludovic al XVI-lea la ghilotină? Emigranții făcuseră jurămînt: nici o iertare pentru asasinii regelui. Da, numai frica împiedicase Convențiunea de a capitula. Din nou, lașii fură salvați de vitejia patrioților care mai supraviețuiau, precum și de prezența de spirit a unui tînăr general cu numele de Buonaparte.

Barras sărbători victoria cu fraze bombastice. Perucile de culoare închisă își făcură apariția. Foametea se agrava din ce în ce, iar închisorile gemeau de lume. Guvernul era urît și de muncitorime, și de burghezie, și de aristocrație. Mulți erau cei în care mai ardea o flacără lăuntrică și care erau gata să moară — unii sub drapelul Republican, alții sub prapurul vandeenilor. Dar, în mijlocul patimilor, al zarvei, al foametei, al asignațiilor și al urii, fost-contele de Barras continua să sărute mîinile Terezei și să zîmbească cu un aer satisfăcut.

Sleirea unei țări care a dezvăluit lumii imagini de măreție eroică și înflăcărată — ce temă nobilă pentru un artist! În Franța însă nu erau, pe vremea aceea, nici poeți, nici scriitori, nici dramaturgi. André Chénier pierise pe eșafod și fratele său, Joseph, devenise autorul favorit al epocii. Scria piese despre prăbușirea tiranilor și versuri patriotice de circumstanță.

Teatrele prezentau farse tendențioase sau tragedii alegorice, compoziții stupide și lipsite de inspirație. Un autor — unul și același — fusese destul de șmecher ca să scrie înainte de thermidor *Apoteoza lui Marat*, iar un an mai tîrziu *Apoteoza Charlottei Corday*. După Molière, Racine și Beaumarchais actorii jucau tragedia *Judecata de apoi a Regilor* de Sylvain

Maréchal, protectorul lui Babeuf. Fără îndoială, Maréchal avea sentimente cetățenești frumoase și o inimă plină de compătimire; dar în ce privește talentul lui de dramaturg... În piesa lui *sanchiloții* din lumea întreagă, înfrățiți, exilau pe toți regii într-o insulă pustie unde Ecaterina cea Mare plîngea pe pîntecele Papii. Pe urmă, erupea un vulcan și toți regii săreau în mare, în sunetele inevitabile ale *Marsiliezei*. Bineînțeles, această tragedie fusese jucată în anul 93. După thermidor, ea fu înlocuită cu o piesă oarecare, *Guvernul Terorist*, în care, în mod josnic și prostesc, erau improșcați eroii din ajun.

În *Almanahul Muzelor* sau în *Jocurile lui Apollo* se publicau versuri grețoase, pline de cuvinte sforăitoare ca: tiran, despot, drapele, otravă, Lycurg, Brutus, Decemvirat. Nici unul dintre cei care văzuseră Revoluția nu se pricepea să o descrie. Publicul citea traduceri după romane englezești. La Grenoble, un băiețandru de doisprezece ani, Henry Beyle, observa întoarcerea călugărilor fugiți, dansurile în stradă, spînzurarea mai întâi a aristocraților și apoi a iacobinilor, dese schimbări de guverne, de cîntece, de steme. Privea cîte o băltoacă de sînge și ochii mari deschiși ai poporului. Este viitorul Stendhal care începe să studieze patimile omenești, ambiția și singurătatea.

Tragedii vulgare, poezii idilice dintre cele mai sarbede, portrete stîngace ale îmbogățiților de ultimă oră, care se căzneau să semene cu aristocrații. Shakespeare corectat de Ducis, monumentele *Hidrei contrarevoluționare*, alegorii, împușcături, plictiseală...

Doi oameni se ridicau deasupra jalnicului conformism al confrăților lor. Erau legați printr-o dragoste comună pentru arta Greciei, prin învățămintele Revoluției și, în fine, printr-o prietenie profund umană.

David era pictor, Talma era actor. Poate prea mărunți pentru Revoluția Franceză, dar cît erau de mari pentru Franța revoluționară ! Uneori primeau laude, alteori injurii. Prea puțini erau cei care îi înțelegeau ! Mai târziu vor căpăta și onoruri și bogății ; dar în anii aceștia, cînd în Franța domnea Tereza cea destrăbălată, David stătea la închisoare pentru că fusese prietenul lui Robespierre, și nu era zi în care Talma să nu aibă de îndurat insultele *Tineretului lui Fréron*.

Chiar în închisoare David lucrează. Ar fi putut avea clipe de deznădejde : nu visase el oare triumful Rațiunii, învierea artei antice, serbări populare în piețele publice, un Paris nou cu străzi largi și drepte, un Paris luminos și precis ca o figură geometrică ? În loc de toate acestea întrezărise doar coturnii din picioarele Terezei. Își aminti atunci de arta sa. Chiar dacă cel mai bun tablou pe care l-a pictat cîndva, *Moartea lui Marat*, e scos din clădirea Convențiunii, chiar dacă el însuși e zvîrlit în închisoare, atît timp cît poate ține o pensulă în mînă, va continua lupta. Va crea pe pînză ceea ce nu a putut realiza în viață. David concepe atunci marile sale lucrări, izvorîte nu din inimă ci din rațiune. Nu degeaba îl iubea David pe Robespierre ; ca și acesta, el disprețuia simțămintele confuze. Într-o zi, la începutul Revoluției, bătrînul Fragonard îi spusese : „Admir arta dumitale, dar ești lipsit de sentiment. Tinerii te urmează și îți bați joc de mine. Dar să știi că va veni o zi cînd toți se vor lepăda de dumneata, iar pînzele mele vor face școală. Din toate timpurile, raționalismul și sentimentele se succed alternativ. Doar un geniu poate să asocieze precizia formei cu bătăile inimii.“ David era prea pătimăș pentru a se înțelege cu Fragonard ; își închipuia

că prin opera sa *Răpirea Sabinelor* va inaugura în artă o epocă nouă, demnă de cei Vechi.

Talma nu era nici membru al Convențiunii, nici organizator de manifestații cetățenești, nici matematician pasionat. Era pur și simplu un mare actor. El nu putea trăi în speranța viitorului : creațiile sale mureau în fiecare seară, în mijlocul decorurilor, al candelabrelor și al fluierăturilor. Trebuia să-și risipească talentul pentru niște gură-cască obraznici care, în loc să meargă la *Balul Zefirilor* sau la *Haremul Drăgăstos*, intraseră din greșeală la teatru. Ce s-ar putea spune mai mult despre geniul lui Talma, decât că reușea să stoarcă lacrimi chiar unor asemenea oameni ?

E ora zece. Spectacolul a luat sfârșit. În cabriolete cu clopoței, spectatorii se întorc acasă. Soldații din posturi controlează actele. În piețele orașului — detașamente ; soldații moțâie. Încă o insurecție. Ce va mai fi mâine ?...

Talma se demachiază, își scoate toga și îmbracă un frac de culoare măslinie, apoi pleacă spre casă ; locuiește într-o vilă elegantă, pe strada *Chanteraine*. Modul cum e aranjată casa reflectă gustul stăpînului și este aprobat chiar de David : panouri decorate în stilul vaselor etrusce, lire, pajuri, oglinzi de jos pînă sus, coloane, lămpi cu picior în loc de lustre, mobilă pompeiană, o ordine desăvîrșită și o ușoară impresie de frig. Seamănă mai degrabă cu un decor de tragedie clasică decât cu o casă de locuit. Dar Talma nu cunoaște hotarul dintre proza zilnică și versul alexandrin.

Această casă are, bineînțeles, un pod și o pivniță. Dar acum în ele nu se usucă rufe și nu se păstrează vinuri ; nu, în pivniță locuiește actorul Fusil, iacobin care, odinioară, a participat la reprimarea rebeliunii

din Lyon, unul din clienții obișnuiți ai cafenelei *Chrétien* și partizan înfocat al lui Babeuf. După prerial poliția voise să-l aresteze. Talma îi dădu adăpost. Dar în pod? Mai încape vorbă? Și podul este locuit!... Acolo se ascunde un oarecare de Bressan, tânăr regalist ce luase parte la tulburările din vandemier.

Talma ajunge acasă; o întreabă pe Julie, soția lui: „Cine ia masa cu noi astă-seară?...“ Talma poștește la cină cînd pe Fusil, cînd pe de Bressan. Dar azi îi spune Juliei:

— Ce-ar fi să-i invităm pe amîndoi?... Cu așa viață, chiar dacă scapă de ghilotină, vor muri de plictiseală. O să le facem cunoștință, bineînțele sub nume false. Tu să ai grijă ca discuția să nu alunece spre politică, și totul va merge bine...

În adevăr, cina decurge în liniște. Se vorbește la masă despre noua piesă a lui Ducis, despre năzbîtiile doamnei de Beauharnais și despre ascensiunile în aerostat.

Talma spune:

— Ce puțin se preocupă contemporanii noștri de progresele realizate de geniul omenesc! Noua perucă a cetățenei Tallien e cunoscută de toată lumea, dar abia cîțiva oameni luminați știu că Lalande a descoperit o planetă nouă, pe care a numit-o Mercur.

Fusil zîmbește:

— Astea sînt distracții deșarte de aristocrați. Știința trebuie să servească nevoilor poporului. Aero-statele vor fi poate de folos pentru operațiile militare, dar nu poți hrăni pe nimeni cu stele.

— Dați-mi voie să vă torn un pahar cu vin...

Talma vrea să evite discuția. Julie aduce un coșuleț cu fructe. S-ar părea că primejdia a trecut... Dar tînărul regalist sare în apărarea stelelor.

— Astronomia este bună pentru că nu dăunează nimănui. Dar — fiindcă veni vorba — credeți că poporul poate fi hrănit cu sînge? Sub vechiul regim, era pîine pentru toată lumea, și nu se măsura cu uncia !...

Talma încearcă să îndepărteze furtuna. Julie propune să se cînte o nouă melodie italienească. Dar stăpînii casei nu mai au nici o putere ! Nu-i mai ascultă nimeni. Fusil strigă :

— Vorbești de libertate?... Am văzut cu ochii mei cum *Tineretul lui Fréron* — să nu-ți vină să crezi ! — smulgea de la gîtul unei femei un medalion pe care era portretul unui cetățean cu bonetă roșie.

— Și pe bună dreptate. Boneta roșie provoacă nemulțumirea. De ce să fie roșie ? Spune și dumneata. A romanilor era albă, a lui Wilhelm Tell era cafenie. Roșul nu e' culoarea sîngelui ?

— Ba da, a sîngelui ! A sîngelui vărsat de eroii noștri, și a sîngelui tiranilor, care va curge și pe viitor...

De Bressan pune mîna pe un scaun, ca să-l arunce în capul lui Fusil :

— Numai un iacobin poate să vorbească așa !

Fusil nu vrea să rămînă dator :

— Numai un regalist poate vorbi astfel !

Discuția e cît pe ce să degenereze în bătaie.

Deși situația e destul de tragică, Talma își ascunde cu greu un zîmbet. Îi ia de braț pe cei doi adversari și le spune cu blîndețe :

— Sst ! Mai încet, prieteni. Nu știți că trec tot mereu patrule ? S-ar putea să vă audă. Atunci are să vă pară rău, dumitale după pivniță, și dumitale după pod.

Stupoarea, mai mult decît teama, îi pironeşte în loc pe cei doi duşmani gata să se năpustească unul asupra celuilalt : cum, şi el stă aici?... Tăcură o clipă, apoi, neputîndu-se stăpîni, izbucniră în rîs : fericitări, Talma !...

Gazdele rămaseră singure. Şezură încă mult timp cu capul plecat, fără să scoată o vorbă. De mult nu mai răsunase în această încăpere ecoul patimilor politice. Unde sînt cei care o însufleţeau altădată ? Brissot, Vergniaud, Condorcet — toţi pieriseră. Oare cu sînge se dovedeşte adevărul ? Collot d'Herbois, actorul fără talent, devenit membru al Comitetului de Salvare Publică, ordonase pe loc arestarea tuturor artiştilor de la Comedia Franceză. Ce lucru simplu, şi cît de irevocabil !

Acum le-a venit rîndul altora. David, mîndria Franţei, David este în închisoare ! „Talentul nu poate fi invocat ca o scuză“, a spus josnicul Tallien. Poporul, sărmanul, îşi trimite geniile la moarte. Gîndirea lui Condorcet era prea înaltă. Dar Chénier, duiosul Chénier, prietenul Juliei, el care aci, în acest colţ, îşi recita cu emoţie elegiile... I-au tăiat capul. Talentul — o scuză ? O, nu ! Pentru ei nu există decît o singură scuză — josnicia !

Julie s-a apropiat de soţul ei, trecîndu-i drăgăstos braţele în jurul gîtului. Era mai puţin tînără, mai înţeleaptă şi mai tristă decît el — ea nu avea parte nici de scenă, nici de glorie, şi nici nu o mistuia o flacără lăuntrică. Toţi prietenii ei muriseră pe eşafod, şi ea îşi dădea seama că va veni ziua cînd tînărul Talma o va părăsi. Ghicind gîndurile soţului ei, spuse :

— În adevăr, este o epocă groaznică. Dar sînt totuşi fericită că am trăit în vremea aceasta. Îmi pare

că durerea noastră ne-a îngăduit să fim mai dezinteresăți și mai lucizi.

Talma, care se privește acum în oglinda lui imensă, nu răspunde imediat; își admiră fața crispată de un rictus plin de cruzime și de neputință...

— Da, Julie, da, prietenă dragă, Revoluția m-a învățat multe. Mi-a permis să-mi înțeleg rolurile.

Talma, după cum se știe, juca în multe piese; interpreta și eroi și criminali. Dar personajele pe care le întruchipa cel mai bine erau ambițioșii fără scrupule, fanaticii singuratici și oamenii copleșiți de o adâncă melancolie.

IX

ÎNȚILNIREA CU FOUCHÉ

După lungi tratative și intrigi complicate, urzite de Barras — Carnot și Letourneur, omul său de încredere, ghebosul și cătrănitul Larevellière, predicator al teofilantropiei și, în fine, Reubell, dibaciul om de afaceri, s-au ales cu uniforme de mare ținută, pălării cu penaj, apartamente în Palatul Luxemburg, și înaltul titlu de *Cetățeni-Directori*.

Directoratul continua politica Convențiunii: naviga, cînd la dreapta, cînd la stînga. După înfrîngerea regaliștilor îi scoase pe patrioți din temnițe. Nici chiar *Cetățenii-Directori*, cu toată fățărnicia lor, nu puteau să mențină în același timp toate partidele în închisoare. Nu se gîndeau cîtuși de puțin să consolideze Republica, dar țineau să-și asigure bunăvoința Republicanilor. Deși valoarea asigurațiilor se micșora de pe o zi pe alta, nici odată oamenii nu au crezut cu mai multă evlavie în puterea banului. Directoratul distribuia cu mărinimie pensii, subvenții, slujbulețe mănoase prin orașe pierdute în fund de provincie, antreprize, sau pur și simplu daruri. Tiparnițele de asigurații funcționau din plin. Patrioții se vindeau cu hurta sau cu bucata. Iacobinii erau și ei oameni! După jalnica viață de pușcărie nu le

displăcea de loc perspectiva unui post de receptor la Montpellier, sau de funcționar la intendența militară din Besançon. Cursul probității cetățenești era din ce în ce mai scăzut.

Sistemul corupției era sistemul lui Barras ; constituia toată înțelepciunea politică și toată filozofia lui. El nu spunea niciodată nu, cînd era vorba de o mită serioasă. Pentru o sumă respectabilă era gata să vîndă lui Ludovic-Xavier întreaga Republică ; pentru cîtiva galbeni, îi concesiona o întreprindere de bidoane necesare armatei, accepta înapoierea în Franța a oricărui emigrant, sau încetarea urmăririlor împotriva unui escroc din cale-afară de imprudent. Barras era ferm convins că orice se poate obține cu bani.

Gracchus Babeuf, eliberat după vandemier, își editează mai departe ziarul *Tribunul Poporului*. El demască Directoratul. Spune : „Revoluția este războiul dintre bogați și săraci“. „9 thermidor, o zi nefastă pentru națiune...“ Moravurile Directorilor îl indignează : „Oare rostul Revoluției este în adevăr să pună, în locul celor pe care i-a detronat, o clică nouă, și să-i dea din belșug aur, avuții, pămînturi, palate, curtezane seducătoare, pe scurt, toate bunurile din lume ?“ Dar Babeuf merge mai departe : se apucă să propage principii la care nimeni nu se gîndise pînă atunci. Nici măcar acea lege agrară nemaipomenită — împărțirea integrală a pămînturilor — nu-l mai mulțumea : ce folos să împarți pămînturile, dacă mîine va domni din nou inegalitatea ? Nu, Babeuf cere azi suprimarea averilor și muncă obligatorie controlată de guvern. Poporul, pe care foametea, șomajul, scumpetea l-au sleit de tot, poporul acesta se simte atras de cuvintele lui Babeuf. Revoluția e pierdută, toată lumea a trădat, poate că totuși Gracchus spune adevărul... Numărul partizanilor lui Babeuf crește. Cetățeanul

Barras surîde cu indulgență. Babeuf adversar al Directoratului ? Avem noi leac pentru el : îl cumpărăm. Pirlitul acesta de Babeuf nu a simțit nici măcar mirosul unei vieți îndestulate. Se pare că a și fost închis cîndva pentru o încercare neizbutită de fraudă. Să-i făgăduim un trai bun, și o să-l vedem proslăvind la toate răspîntiile patriotismul Directoratului !

Barras își cunoștea meseria. Se apucă îndată să caute omul de care avea nevoie. Cu Tallien, Babeuf rupsesese de mult orice legătură. Să-l trimită pe Javogues ?... Dar Javogues era un impulsiv și un ambițios. Ar fi fost în stare să compromită totul. Atunci... Poate pe Fouché ?... Nu e el prieten cu Babeuf ?... Dar desigur, Fouché !...

A doua zi Babeuf primi un bilețel de la „prietenul său credincios F.“, care-l poftea la el pentru o chestiune importantă.

Toată lumea se temea oarecum de Fouché, chiar și de un Fouché în dizgrație. El locuia cu familia într-o mînsardă întunecoasă, mai bine zis în podul unei case ; trăia sărac și singuratic. Doi oameni mai păstrau legături cu el : Barras și Babeuf. Barras știa că Fouché îi putea fi util : acest bun tată de familie, care pierduse un copil, îl adora pe cel de-al doilea, o biată stîrpitură. Acum, pentru bani era gata să facă orice. Și Barras îl întrebuița, folosindu-i atît viclenia, cît și curajul. Cînd fusese reprimată rebeliunea regalistă, Fouché îl ajutase pe Barras — dar pe ascuns, căci numele lui Fouché era prea urît de moderați și Barras nu voia să se compromită. Barras îl aprecia pe Fouché. Dar Babeuf ? Babeuf credea în el...

Încrederea este o mare însușire : nimic nu poate să o clintească. „Fouché nu s-a vîndut nobililor“, spunea Babeuf, apărîndu-și prietenul. Avea dreptate : Fouché nu urmasese dintr-o dată calea lui Fréron și a lui Tallien.

Dar dacă nu se vînduse, e pentru că nu se prezentase deocamdată nici un cumpărător, afară de Barras, acest om cu totul lipsit de scrupule. La Londra, emigranții cereau capul lui Fouché. „Trebuie spînzurat...” Fouché își dădea seama că ceasul lui nu venise încă; se străduia să rămînă în umbră. Părea ieșit pentru moment din istorie și, mulțumindu-se să trăiască într-un pod strîmt, aștepta.

Babeuf se duce la Fouché. Îi strînge mîna cu căldură: sărăcia locuinței îi întărește încrederea. Iată soarta ade-văraților patrioți. Fouché este un prieten de nădejde: pe cînd Babeuf se afla în închisoare i-a ajutat familia, i-a dat zece franci.

Din ce trăiește acum? Fouché îi spune că s-a făcut negustor de porci. N-are încotro. Astăzi, toată lumea face comerț. Supărat, Babeuf se încruntă. Cum, toată lumea? Dar patrioții devotați Revoluției? Și Babeuf are familie, și el este un tată bun! Dar, la urma urmei, mai bine să faci negoț cu porci decît cu sentimente cetățenești... Fouché îi dă bucuros dreptate: nu a suflat încă nici un cuvînt despre propunerea lui Barras.

Babeuf vorbește despre unirea neapărat necesară a tuturor patrioților. Acum, țelul ce trebuie atins este clar: nu schimbarea celor care sînt la putere, nici măcar revenirea la Constituția anului 93, ci egalitatea în fapt.

Fouché zîmbește ironic:

— E vechea mea idee. Tu abia acum ai ajuns la ea, dar eu, încă de pe vremea cînd eram la Lyon, declaram: „Revoluția trebuie adîncită, pentru ca burghezia să nu ia locul aristocrației”. Eu, cel dintîi, am introdus munca obligatorie, eu am ordonat ca din brutării să nu iasă decît „pîinea egalității”, eu am proclamat impozitul progresiv și le-am luat bogătașilor a șasea parte din capitaluri...

Fouché nu minte. În tot ce întreprinde e îndrăzneț și inventiv. A fost un patriot desăvârșit, va fi sprijinul lui Napoleon și chiar omul de încredere al M. S. preacreștine Ludovic al XVIII-lea. Dintre toate carierele îl ispitește însă cea de polițist. A și căpătat în această direcție o oarecare experiență. La Lyon nu s-a mulțumit să vorbească despre adâncirea Revoluției — a trecut chiar la acțiune. Cine, pe vremea lui Hébert, distrugea bisericile și adăpa măgarii în artofoare, cine scria pe porțile cimitirelor că se moare o dată pentru totdeauna ? — Fouché. Cine ceruse nimicirea Lyonului : orașul să fie ras de pe fața pământului și pe cenușa lui să se înalțe un monument comemorativ : „Lyonul a dus război împotriva libertății... Lyonul nu mai există“ ? — Același Fouché. Cine a executat ordinul de distrugere și a dărâmat orașul casă cu casă ? Cine a înlocuit ghilotina cu artileria, pentru că ghilotina lucra prea încet față de ritmul revoluționar ? Cine extermina zilnic sute de cetățeni ? Tot el, fostul seminarist, discipolul lui Machiavelli, același Fouché veșnic stăpîn pe sine și puțin sarcastic.

Babeuf repetă :

— Tu, cel puțin, n-ai trădat...

Ah, ce mare însușire e încrederea !... Pe cine nu a trădat Fouché ? A fost mai întâi alături de girondini, i-a trădat la timp. A mizat totul pe Danton. S-a înșelat ? Nu face nimic, îl trădează și pe Danton. Umil, merse atunci să-și prezinte omagiile lui Robespierre. Își renegă ateismul, chiar și atrocitățile din Lyon. Îl convinge pe Robespierre de nevinovăția lui și, după ce îl convinge, îl trădă și pe el. Cui îi vine rîndul să mai fie trădat ? Lui Babeuf ? Lui Barras ? Poate amîndorura... Fouché se apropie treptat de problema principală : trebuie să rămînem în expectativă. Repetă maxima lui preferată :

„Principalul e să ținem seamă de împrejurări. Timpul lucrează pentru noi și împotriva lor.“

Vorbește pompos, în citate și alegorii, folosind când o logică excesivă, când un puhoi de figuri complicate de retorică. Ar fi putut fi un excelent predicator. Nu degeaba — în timp ce la ordinul său se băgau porci în catedrale — el umbla să descopere vreun preot îngrozit, pentru a discuta cu el teologie.

A ajuns în fine la scopul urmărit :

— Barras e legat de mâini și de picioare. Carnot, fără îndoială, îi ocrotește pe regaliști, dar Barras e patriot pînă în adîncul inimii. El vrea să ne ajute. Rău faci, Babeuf, că ataci atît de violent Directoratul. Îlesnești astfel succesul șuanilor. Acum, după ce am străbătut drumurile drepte, trebuie să băgăm de seamă să nu alegem o potecă greșită. Îți propun o mîină de ajutor. Am citit numărul 34 al *Tribunului*, e mult prea aspru pe alocuri. Ar fi cuminte să-mi arăți gazeta înainte de a o da la tipar. Împreună, vom putea modera unele articole spinoase. *Tribunul* trebuie să fie pentru Republică, împotriva regaliștilor. În felul acesta va putea fi chiar sprijinit. Scoaterea ziarului e acum destul de grea, nu-i așa ?

Fără să fi prins bine sensul cuvintelor lui Fouché, Babeuf răspunde, posomorît :

— Te cred ! Totul se face pe ascuns. Vînzătorii sînt arestați. Prietenii îmi spun : „Dar tu ești în libertate“. Vorba vine. Am ieșit dintr-o închisoare ca să intru în alta. Sînt nevoit să lucrez într-o pivniță întunecoasă, hîrtia îmi lipsește, și apoi, ai văzut ce de greșeli ? La fiecare rînd ! Cerneala e proastă, ziarul se citește greu. Dar, în definitiv, n-a lucrat și Marat tot așa, într-o pivniță, pe vremea cînd era silit să se ascundă de aristocrați ? Și totuși, *Prietenul Poporului* strîngea în jurul

lui armate de patrioți. Nu-mi pierd curajul. Dar tu de ce te-ai îndulcit așa ? Tu, Fouché, îl aperi pe trădătorul Barras ? Îmi propui să-i cruț pe acești pungăși ? Nu te mai recunosc, prietene.

Babeuf a întors capul. Nu vede zîmbetul imperceptibil de pe chipul lui Fouché.

— Eu am rămas același, dar timpurile s-au schimbat. Trebuie să știi să bați în retragere ca orice strateg priceput. Altminteri, te așteaptă înfrîngerea. Ce înseamnă fițuica ta, alături de *Curierul* sau de *Oratorul* care se vînd la orice colț de stradă ? Îți trebuie bani, adică abonați. Stai liniștit !... E limpede : n-ai abonați, n-ai ziar. Cîți abonați are *Tribunul* în momentul de față ? Două sute ? Trei sute ? Dacă ne înțelegem, mîine vor fi șase mii, și toți cu plată. Îți dai seama — șase mii !

— Cine ți-a spus asta ?

— Cine ? Barras, firește.

Babeuf se scoală, îl privește pe Fouché drept în ochi. A înțeles tot. Cu greu se stăpînește să nu se repeadă asupra trădătorului. Dar Fouché continuă să zîmbească cu același calm. Pentru prima dată Babeuf înțelege că Fouché este primejdios. Fața albă, fără un strop de sînge, a acestui om nu a roșit și nici nu a pălit vreodată. Are ochii roșii, ca iepurii de casă. Nu privește niciodată în față, dar a-l privi este la fel de greu : nu vezi un obraz, vezi o mască. Danton, Robespierre, Coutton, toți, pînă la urmă, l-au părăsit. Dar Babeuf nu-l slăbește din ochi. Îi spune, cu glas înăbușit :

— Nu te mai cred, ești ca și ceilalți. Vrei să mulțumești în același timp pe toată lumea — pe ei și pe noi — și trădezi pe toată lumea. Rămii cu bine, Fouché, noi doi nu avem același drum.

Babeuf iese, iar Fouché continuă să surîdă, singur, fără martori, numai pentru sine și pentru istorie. „Nu

avem același drum... !“ Sigur că nu !... Revoluția e o iapă năvălășă și Babeuf, ca un prost, se aruncă de-a dreptul sub copitele ei. Dar Fouché ? El va ști s-o stăpânească.

Ploaia izbește în fereștriuca podului. Pe masă — un sfert de pâine neagră. Soția e desculță, ghetele i s-au rupt. Neguțătorul de porci Fouché mângâie duios un copilăș albicios, cu ochii roșii ca ai tatălui. Nu și-a pierdut curajul. Alții pot deznădăjdui, el însă știe că timpul lui trebuie să vină.

X

BABEUF E ÎNSĂȘI REVOLUȚIA

Acest nivoz¹ era deosebit de aspru și mulți își aduceau aminte de iarna anului trecut ca de „vremuri bune“.

Parisul muncitoresc era frământat.

Ascultase discursuri înflăcărâte despre *Drepturile Omului*, asistase la serbări, la focuri de artificii, la dansuri, la ospăturile *Fraternității* și la toată recuzita singeroasă a Revoluției. Luase armele în mână, pusese la cale lovituri de stat și fremătase prin sute de cluburi. Acum, viața-i devenise însă mai grea decât înainte. Patronii plăteau în asignații. Dar ce se putea cumpăra cu aceste petece de hîrtie? În casele muncitorilor, carne nu se mîncea decât în zilele de sărbătoare. Rar de tot pîlpîia focul în sobă, și atunci mai multe familii veneau să se încălzească la această flacără plăpîndă.

Condițiile de muncă erau crunte. Lucrul începea dimineața la orele cinci, și nu se termina decât seara la șapte, cu o întrerupere de o oră pentru prînz. Cînd, în al șaselea an al Revoluției, legătorii de cărți ceru-

¹ *Nivoz* — a patra lună a calendarului republican (21 decembrie — 19 ianuarie) (n.t.).

seră această zi de lucru de paisprezece ore, toată lumea se mirase de îndrăzneala lor : puturoșii ! au pierdut obiceiul să muncească !

Nici copiii nu erau cruțați. Între două ovațiuni, preamărind pe cei asupriți din lumea întreagă, defuncta Convențiune vînduse filatorului Butel cinci sute de fete sub zece ani, luate din orfelinate. Copilele lucrau numai pentru hrană, fără nici o plată.

Fabricantul Delaître îngrijea copiii care munceau în filatura sa după sistemul contelui de Rumford. Delaître era republican, Rumford aristocrat, dar cine nu-i gata să plece o ureche atentă la niște sfaturi înțelepte ?... Contele de Rumford inventase metode noi pentru alimentarea muncitorilor. Pîinea, carnea, slămina erau, bineînțeles, prea scumpe. O zeamă chioară primise denumirea pompoasă de Supă *à la Rumford*. Și astfel, hrana a o sută cincisprezece muncitori îi revenea lui Delaître, acest industriaș de avangardă, atît cît costa o singură farfurie de supă *à la fust-Condé* în restaurantele din *Palais-Égalité*.

Dar o altă invenție drăcească îi îngrozea pe muncitori mai mult chiar decît supele *à la Rumford*. De dimineată pînă noaptea parizienii se adunau la Insula Lebedelor. Acolo fusese pusă în funcțiune prima moară cu aburi. Oamenii bine informați afirmau că la turnătoriile din Creusot vor fi instalate în scurtă vreme zece mașini, și că toți muncitorii vor fi dați afară. După turnători, va veni rîndul țesătorilor, care și ei vor rămîne fără lucru. Ce puteau face bieții oameni cînd se născoceau asemenea mașini diabolice... ?

De altfel, e poate mai bine să mori cît de repede !... „Poți să robotești șaisprezece ore în șir și tot să n-ai de-o pîine...” Buna dispoziție și chiar situația politică

a zilei depindeau de mărimea rațiilor. Frimar¹ și ni-
voz fuseseră luni de foamete cumplită. Ieri în cartie-
rul *Temple* nu s-a distribuit absolut nimic ; azi, în cartie-
rul *Panthéon*, s-a distribuit pîine mucegăită. Astfel
începură grevele muncitorești.

Hamalii din portul Bernard se adunaseră în strada
Senei, declarînd că nu puteau trăi cu trei sute de li-
vre pe zi. Au fost împrăștiați, iar conducătorii lor bă-
gați în închisoare. După hamali urmară turnătorii de
la uzina de tunuri din strada *Lille*. Alte arestări. Cu
toate acestea grevele nu încetau : tîmplarii de mobilă,
hamalii, dulgherii, tarabagiii, tipografii, țesătorii, cu
toții preferau închisoarea sau chiar moartea, acestei
ocne a foametei.

Patronii adresaseră o petiție Directoratului. Se plîn-
geau de obrăznicia muncitorilor : era oare admisibil
ca oamenii plătiți de ei să mai discute condițiile de
muncă sau salariile ?...

Directoratul făcea tot ce-i era cu putință : greviștii
erau băgați la gherlă și în locul lor se trimiteau
soldați. Miniștrii pregăteau un decret de interzicere
a grevelor care erau asimilate cu tîlhăria la drumul
mare. Dar muncitorii n-aveau nimic de pierdut și agi-
tația nu se domolea.

În fosta biserică Sfînta-Elisabeta se instalase un
mare atelier de saci, în care lucrau trei sute de femei.
Cetățeanul Delay, om cu relații, obținuse concesiunea
unei întreprinderi de saci. Se muncea de la orele cinci
dimineata, pînă la o oră înaintată din noapte. Ate-
lierul era rece, umed, întunecos. Mîinile amorțeau și
ochii lăcrimau. Copiii țipau de foame. Odată, copila-
șul unei muncitoare murise în mijlocul zilei de lucru.

¹ *Frimar* — a treia lună a calendarului republican (21 no-
iembrie—20 decembrie) (n.t.).

Mama începu să plîngă. Întregul atelier se alarmă. Dar sacii trebuiau predați la timp : „Ce vă holbați așa ?... Parcă n-ați mai văzut un copil mort !?... Imediat la lucru !“

Într-o zi, vreo treizeci, patruzeci de muncitori intraseră în atelier. Strigaseră către muncitoare :

— Neghioabe ce sînteți ! Știți măcar pentru ce munciți ?... Mai bine ne-ar împușca pe toți, decît să avem parte de un astfel de trai !

Muncitoarele părăsiră îndată lucrul. Totuși, nu izbutiră să iasă din atelier. Cu ajutorul unui pluton de dragoni toată lumea a fost arestată. Asupra unuia din agitatori s-a găsit un cuțit vechi și ziarul lui Babeuf. Ministrul poliției, triumfător, informă pe *Cetățenii-Directori* că revolta partizanilor lui Babeuf a fost înăbușită. Bineînțeles, el nu mărturisea că dragonii, închisorile, decretul de suprimare a rațiilor, grosolănia patronilor și, în fine, chiar el, ministrul poliției, totul și toți, serveau de fapt cauzei lui Babeuf.

Tribunul Poporului continua să se tipărească clandestin. Poliția o arestase pe Maria Babeuf. Femeia aceasta n-avea nici cea mai mică idee despre politică. Înainte de Revoluție, ca și după Revoluție, ea trudea din greu. Soțul ei era mereu arestat. El își avea visele lui, rostea cuvinte înflăcărate, umbla cu febrilitate în lung și în lat. Maria nu înțelegea nici citatele din Plutarh, nici viața aceasta zbuciumată. De ce discută oamenii așa de mult, de ce atîtea cîntece și atîta foamete, de ce se trimit unii pe alții în închisori și ce e cu dansurile acestea macabre în jurul ghilotinei ? Revoluția îi apărea ca un vis absurd și rău. Dar femeia aceasta simplă credea cu sfințenie în cinstea soțului ei François, căruia acum trebuia să-i zică Gracchus. Fără

un cuvînt de împotrivire, ea îndura lipsurile, bolile, moartea copiilor ei. În același oraș și în aceeași vreme trăiau două femei: fosta marchiză Tereza Tallien și fosta servitoare Maria Babeuf.

După arestarea soției lui Babeuf, ministrul poliției zîmbea, mulțumit de sine. Acum îl avea în mînă și pe Tribunalul Poporului. Ce nu va fi în stare să facă această mamă iubitoare, știind că i-au rămas copiii singuri, la poarta închisorii?

— Unde ți se ascunde bărbatul?

Tăcere.

— Nu te încăpățîna. Spune-ne numai atît, și-ți dăm drumul. Gîndește-te la copiii dumitale.

Au într-adevăr nevoie să-i mai răscolească durerea? Parcă ochii ei roșii, umflați, nu spun destul? Dar de la ea nu vor obține nimic! François e un om cinstit, el crede în ceea ce face, și nu ea îl va trăda.

Pornind împotriva lui Babeuf, Directoratul se străduia în același timp să-și asigure sprijinul babuviștilor. Politica lui Barras era atît de încîlcită încît mulți, mirîndu-se de atacul dat pe neașteptate într-o direcție, își închipuiau că el urmărește un plan foarte subtil. De fapt, Barras n-avea nici un fel de plan. El se învîrtea pur și simplu ca o sfîrlează de vînt, cînd la dreapta, cînd la stînga; anula seara dispozițiile luate dimineata, fără a pierde însă nici un moment aerul omului care știe să guverneze.

Înspăimîntat de agitațiile regaliștilor, Directoratul dăduse partizanilor lui Babeuf autorizația de a înființa o *Societate a Prietenilor Republicii*. Bineînțeles, agenții de poliție deveniră membri plini de rîvnă ai acestei societăți. Barras nădăjduia că oamenii, dornici să-și spună păsul, se vor mulțumi cu o tribună de club și se vor mărgini să țină discursuri.

Noua societate ținea întrunirile fie în fostul refector, fie într-o subterană a mînăstirii Sfînta-Genoveva, din vecinătatea Panteonului. I se spunea, obișnuit, *Societatea Panteonului*. Panteonul era pe-atunci arena unor aprige lupte politice : nici morții nu erau lăsați să se odihnească în pace. Mirabeau și Marat, care fuseseră mai întîi înmormîntați solemn în Panteon, curînd după aceea au fost zvîrliți afară.

Locul unde se țineau întrunirile *Societății Panteonului* dădea acestora o nuanță de romantism : fum de torțe, întuneric, zumzet de voci, pereți mucegăiți, cruci antice și cocarde tricolore. Numărul adeptilor crește cu repeziciune ; au și ajuns la două mii. În subteranele mînăstirii Sfînta-Genoveva, ca și în catacombele din Roma, își găseau adăpost toți oropsiții, toți vizitatorii și, de asemenea, toți răzvrătiții. În plină înflorire a balurilor și a saloanelor, aici e ultimul refugiu al Revoluției hăituite, dar care încă n-a murit. Fără îndoială că nu toți panteoniștii sînt partizani ai lui Babeuf. Adevărații babuviști, sau mai bine ziș *Egalii*, cum își spun singuri, sînt puțini la număr. De altfel, ei nu se manifestă fățiș pentru a nu speria pe cetățenii care — deși indignați de acțiunile *Tinerimii aurite* sau de proasta calitate a pîinii — continuă să respecte sfîntul drept de proprietate, proclamat de noua Constituție.

Urmărit de poliție, Babeuf nu poate să conducă personal activitatea clubului. Dar el redactează rapoarte, elaborează rezoluții, stabilește împreună cu prietenii lui programul fiecărei ședințe. E înconjurat de partizani devotați și energici. În afară de adunările populare de la *Clubul Panteonului*, *Egalii* se întîlnesc acum și prin case particulare. Acolo au loc discuții asupra viitorului apropiat cît și a celui îndepărtat : care trebuie să fie situația femeilor în republica *Celor Egali* ? Sau : ce

poziție trebuie luată față de noile arestări de patrioți ?

Pe lângă fostul husar Germain, recrutat în închisoarea din Arras, Babeuf mai are doi tovarăși de luptă foarte apropiați. E vorba de cei doi oameni care însuflețesc întrunirile clubului : Darthé și Buonarroți. E greu de închipuit oameni mai diferiți : un entuziast și un fanatic, un muzician și un cazuist ; Darthé, întunecat, dîrz, cu fruntea lui joasă, și Buonarroți, nobilul din Piza, prea gingaș pentru viața care-l așteaptă. Ce poți face ? Chiar printre *Cei Egali* nu există deplină egalitate. Dar, în conspirație, devotamentul masiv al lui Darthé e tot atît de necesar ca și spiritul luminos al lui Buonarroți.

Darthé e omul care o dată ce și-a format o convingere nu se mai abate de la ea. Încă din primele zile ale Revoluției el s-a alipit extremiștilor. A luat parte la toate luptele de stradă. Viața lui obișnuită se confundă cu revoluția, fără de care n-ar mai fi putut trăi. De copilărie și de anii de studenție își amintea cu un zîmbet plin de indulgență : ce epocă stupidă ! Nu se putea compara cu vremea cînd participa la luarea Bastiliei, cînd, împreună cu tot poporul, mergea la Versailles să-l scoată pe Capet din bîrlog și cînd, în fruntea unei cete de patrioți, procura făină pentru Parisul înfometat. I s-a părut că Robespierre era cel mai de stînga, și l-a urmat pe Robespierre.

În perioada Revoluției apăruseră felurite profesii. Ca fost student în drept, Darthé a devenit bineînțeles nu apărător, ci acuzator. Multe familii din Arras și din Cambrai au vărsat lacrimi din pricina lui. El n-ar fi furat niciodată, era cinstit și incoruptibil, ca și idolul său Maximilien. Dar lacrimile valorau pentru el tot atît de puțin ca și galbenii. Față de dușmani nu cunoștea îndurare. Și nu pentru că el, Darthé, ar fi fost de o cruzime deosebită, nu, dar în vremurile acelea chiar

fetele tinere rîdeau, văzînd căruța cu condamnați în drum spre ghilotină. Cu mult calm, ca un om de afaceri, Darthé scria concetățeanului Lebas : „La Cambrai ghilotina nu șomează. Conții, baronii, marchizii, bărbați și femei, cad ca grindina“. La 9 thermidor scăpă din întîmplare cu viață, dar nu renunță la luptă. Nu se pocăi, ca atîția alții, pentru greșelile din trecut. Fiind arestat, strigă : „Trăiască Robespierre!“ Cu Babeuf s-a întîlnit în închisoare. Robespierre nu mai exista, dar pentru că Babeuf făcuse jurămîntul de a continua opera *Incoruptibilului*, Darthé nu stătu mult timp pe gînduri și deveni un babuvist înflăcărat.

Babeuf discută adeseori cu Darthé despre mijloacele care ar trebui folosite pentru răsturnarea Directoratului criminal. În clipele libere vorbește cu Buonarroti despre Rousseau, despre Egalitatea naturală, despre înțeleapta simplitate a grecilor iubitori de libertate.

Philippe Buonarroti, descendent din neamul lui Michel-Angelo, era unul din oamenii cei mai luminați ai vremii sale. Cînd, în Franța, Darthé și tovarășii săi luaseră Bastilia, făcînd să tremure întreaga Europă, Buonarroti locuia la Florența. Era foarte tînăr, frumos și de spiță veche. În acest oraș al umaniștilor, al chiparoșilor și al palidelor Venere ducea o viață lipsită de griji. Părăsind totul, plecă în Corsica, unde publică un ziar, vorbi despre frăția dintre popoare și, curînd, stîrni împotrivă-i tot clerul. Persecutat, se refugie în munți. Își făcu din nou apariția și încercă să debarce în Sardinia. Fu închis la Livorno. Averele sale din Toscana îi fu confiscată, dar lucrul acesta nu-l întristă cîtuși de puțin. Acum nu mai avea decît o singură patrie : Revoluția. Ajuns la Paris deveni un adept al iacobinilor. Drept recompensă pentru serviciile aduse Republicii, Convențiunea îi acordă titlul de cetățean francez. Desigur, în

timpul Revoluției apăruseră multe profesii. Buonarroti nu deveni procuror. El merse în rîndurile armatelor republicane, propovăduind printre *sanchiloții* italieni ideile Revoluției Franceze. Ca și Darthé, îl iubea pe Robespierre, îl iubea însă pentru alte motive. Robespierre avea o personalitate destul de complexă pentru a atrage spre el oameni foarte diferiți. După thermidor, Buonarroti fu arestat în apropiere de Genua. Ca Germain și Darthé, făcu cunoștință cu Babeuf într-o închisoare. Doctrina *Fericirii Generale* îl emoționează pînă la lacrimi. Nu era el partizan al egalității desăvîrșite încă din primele zile ale Revoluției ? Văzînd ce se petrece acum la Paris, exclamă cu indignare : „Cum ? Să înlocuiești o clică cu o altă clică, asta înseamnă Revoluție ?“ În persoana lui Gracchus Babeuf, Buonarroti găsisese un tovarăș de idei, un prieten, un conducător.

În afară de Buonarroti, Darthé și Germain, Babeuf avea mulți prieteni de nădejde. Printre aceștia : fostul său protector, originalul Sylvain Maréchal ; fostul primar al Lyonului, cetățeanul Bertrand ; fost-marchizul d'Antonelle, visător liniștit, care, în timpul insurecției, citea, plimbîndu-se prin aleile din Tuileries, fără să observe focurile de pușcă ; Didier, om simplu și sincer, care era departe de a fi un visător și care fusese judecător pe vremea lui Robespierre. În rîndurile partizanilor lui Babeuf se numărau zeci de filozofi dezinteresați și sute de oameni necăjiți. Spre Babeuf veneau adepții sinceri ai *Egalității* ; aristocrații Buonarroti, Antonelle, Lepeletier, ziaristul Maréchal ; veneau spre el muncitorii care mai credeau în înfăptuirea *Egalității*, ultimii reprezentanți ai rasei *sanchiloți* care se stîngea. Spre Babeuf veneau de asemenea amatorii de lovituri de stat, care-și pierduseră rostul, cei ce simpatizau cu *Tribunalele felinarelor* și cu ghilotina, aventurieri, palavragii, seminebuni, semi-

criminali, toți acei pe care ordinea nouă îi nemulțumea, toți acei care erau geloși de uniforma lui Barras și de afacerile lui Tallien : foști membri ai Convențiunii și foști judecători ai tribunalelor revoluționare, pervertiți de imensa lor putere și de groaza generală pe care o inspirau.

Toată lumea aleargă spre Babeuf. El încearcă să se dezmeticească, să se orienteze în această năvală de virtuți și de vicii. Uneori izbutește să respingă câte o mînă prea murdară. Astfel s-a întîmplat cu Fréron, acest pun-gaș ordinar, acest palavragiu fără talent, care lătra la toată lumea. De ce Barras să fie în Directorat, iar el, Fréron, să nu mai joace nici un rol ? Îl părăsea chiar preafaimoasa lui *Tinerime*. În ochii acesteia, rămăsese un iacobin. Fréron hotărî deci să revină la dragostea dintîi : ceru să fie primit în rîndurile babuviștilor. La *Societatea Panteonului* ușile erau larg deschise pentru toți, dar se închiseră zgomotos în nasul lui Fréron.

Totuși, Babeuf și prietenii săi nu reușeau întotdeauna să discearnă între adevărații partizani ai *Egalității* și ambițioșii fără scrupule. Dar integritatea șefului acoperea totul. Parisul muncitoresc crede în Tribunul său ; nu este o credință oarbă, ci o dragoste sinceră. În suburbiile *Antoine* și *Marceau* numele lui Babeuf este cunoscut acum și de copii. Oamenii vorbesc de el ca de unul de-al lor, ca de un lăcătuș sau de un dulgher oarecare. Își bat joc de polițiști : „Ce se aude, l-ați găsit pe Babeuf ?...” Patronilor și negustorilor, le spun : „Să vedeți ce vă așteaptă cu Babeuf !...” O licărire de speranță face să pară chiar zeama chioară ceva mai gustoasă : „În curînd, Babeuf are să treacă la acțiune !”

Ecoul ciudatei glorii dobîndite de acest gazetar pătrunde pînă și în saloane, unde numele lui era aproape necunoscut : „Despre cine e vorba ?” — „Se zice că

ar fi un fost topometru“. — „E însetat de sînge, ca și Marat“. — „Un pungaș ; a comis niște fraude“... Deputații din Consiliul celor Cinci Sute¹, oamenii de litere, avocații, ambasadorii străini, sînt cu toții uluiți : „De ce Babeuf?...“ Uimirea lor e plină de teamă. Nu sînt de loc siguri de ziua de mîine. E adevărat că Robespierre a fost ghilotinat, e adevărat că muncitorii au fost dezarmați. Dar este cu neputință să-i silești pe oameni să uite evenimente încă atît de recente. Cine poate fi sigur măcar de armată ? Se spune că și soldații sînt de partea acestui enigmatic Babeuf.

În amîndouă taberele numele lui Babeuf răsună din ce în ce mai puternic, crește, dar nu desemnează numai un bun gazetar, un filozof îndrăzneț — nu, acum, Babeuf e însăși Revoluția.

Printre atîtea zvonuri, în mijlocul pornirilor de ură și de dragoste, în tăcerea grea a celui an hotărîtor, Babeuf — omul — se ascunde prin maghernițe, prin subsoluri, prin podurile caselor, peste tot unde cineva se poate ascunde... Acolo el scrie, convinge, de acolo își alege partizanii — lucrează mereu, fără odihnă. E slăbit, sănătatea îi e șubredă. Trăiește retras de lume ; a uitat și de soare, și de glume, și de veselia lui copilărească de altădată ; acum, nu mai poate să fie vesel, nici măcar ca să-i facă pe tirani să turbeze. Încetul cu încetul moare în el tot ce este complex, incert, maleabil, omenesc. Ființa lui se încheagă într-o singură idee : *Egalitatea*. Oamenii care vorbesc cu el își dau seama că focul dogorîtor din privirile lui este mai puternic decît toate cuvintele ; cînd se despart de Babeuf, sînt parcă mistuiți de flăcări.

¹ *Consiliul celor Cinci Sute* — corp legislativ creat prin Constituția dată de thermidorieni (n.t.).

O zi de decembrie. Ceață deasă. Încă de dimineată, lămpile ard în luxoasele prăvălii din *Palais-Égalité*. Dar uleiul e scump, și Parisul muncește în beznă. Toată lumea bodogănește, se înjură. Numai polițiștilor le este de folos această ceață. Se strecoară prin strada *Saint-Honoré* fără să atragă atenția trecătorilor. Iată casa unde, în clipa de față, se ascunde desigur acest Babeuf, pe care nimeni nu poate să pună mîna. După rapoartele spionilor, aci se află redacția ziarului său. Dar Babeuf este apărut. Gîfîind, un băiețandru dă buzna în odaie :

— Vin copoi!

Trecînd pe sub bolta casei, Babeuf se izbește de polițiști, îi îmbrîncește, aleargă. Polițiștii îl fugăresc, strigînd :

— Puneți mîna pe el ! Hoțul !...

La colțul străzii Revoluției, un traficant de asignații încearcă să-l prindă. Babeuf scapă. Fuge din nou. Acum, cîtiva gură-cască îngroașă rîndurile polițiștilor : o haită întreagă e pe urmele lui. Și toți zbiară :

— Puneți mîna pe el ! A furat un ceas...

O bandă de muscadini mai încearcă să-l oprească. Cîtiva ghionți, și drumul e liber. Dar puterile lui Babeuf încep să-l părăsească. În apropierea mînăstirii Adormirea Maicii Domnului mai mulți oameni îl înhață.

— Hoțul ! Puneți mîna pe el !

Ceața este atît de deasă, inima lui Babeuf bate atît de tare, încît el nu-și poate da seama, în primul moment, cine l-a înșfăcat. Se uită mai bine. Fete înroșite de bătaia vîntului. Un miros de piele și de sudoare. Sînt muncitorii din Hale. Atunci, plin de încredere, le spune :

— Nu sînt un hoț. Eu sînt Gracchus Babeuf. Poliția mă urmărește.

Hamalii îl privesc mai întîi cu bănuială : oare e într-adevăr Gracchus Babeuf ?... Dar unul din ei zice :

— L-am văzut la club. E Babeuf. Hai cu noi, cetățene, că n-o să te predăm.

Unul își scoate pălăria de pîslă cu margini late și o înfundă pe capul lui Babeuf, altul îl împinge sub o poartă. Cîteva minute mai tîrziu Babeuf, suflînd din greu, își povestește pățania lui Darthé, care și-a găzduit prietenul în fosta mînăstire a Adormirii Maicii Domnului. În timpul acesta, hamalii rîd de polițiștii care de-abia își trag sufletul :

— Ce se aude ? L-ați prins pe Babeuf ?...

Sînt mulțumiți și mîndri : ei, muncitorii de la Hale, au salvat astăzi Revoluția.

XI

IDILA DIN PALATUL LUXEMBURG

Agenții Biroului Central al Poliției nu reușiră să-l aresteze pe Babeuf. Cu toate acestea nu trîndăveau. Își făceau datoria conștiincios. În rapoartele lor se găseau multe sfaturi practice și nu mai puține cugetări adînci. Polițistul Maisoncelle, de pildă, scria : „Este neapărat necesar să rămîna santinele de pază lîngă ghi-
lotină, pentru a împiedica copiii să se cațere pe ea, deoarece acest lucru tulbură ordinea publică și nu corespunde principiilor filantropiei“. Alt copoi, Astier, era și mai înțelept. Știa că Directoratul decretase un împrumut forțat ; or, dacă oamenii erau siliți să subscrie la un împrumut, însemna firește că statul dădea din colț în colț. De aceea, Astier scrie într-un raport : „Ieri, un oarecare Huro, locuind în *Culture Sainte-Catherine*, la numărul 62, s-a lăudat într-o cafenea din strada *Martin* că, nu de mult, a dat o masă care l-a costat optzeci de mii de livre. Acest individ va fi supravegheat, iar un extras din raport va fi trimis Departamentului Finanțelor, pentru ca Huro să fie trecut pe lista suplimentară a împrumutului forțat...“ *Cetățenii-Directori* puteau să doarmă liniștiți, știindu-se păziți de agenți atît de zeloși. Dar vai, nici în această privință nimic nu

era stabil. Polițiștii prezentau zilnic rapoarte cu privire la diferitele greve. Muncitorii nu voiau să primească nici asignații, nici noua hîrtie-monedă : *mandatul*. Veni însă și ziua cînd nu se primi nici un raport. Copiii se puteau juca în voie pe ghilotină, speculanții puteau să cheltuiască milioane pentru un singur prînz : agenții poliției se puseseră și ei în grevă. Întrucît erau mai răi decît alții ? În loc de hîrtie-monedă, ceruseră și ei cei treizeci de arginți tradiționali.

Nu-i venea ușor Directoratului să găsească oameni de încredere. Ușierii Palatului Luxemburg căpătaseră uniforme somptuoase. Purtau haină neagră îmblănită și tocă de culoare roșu-aprins. Chiar și ciorapii lor erau împodobiți cu rozete tricolore. S-ar fi zis că n-aveau nici un temei să se răzvrătească. Dar iată că într-o zi cetățeanul Larevellière, înspăimîntat, întrerupse discursul despre succesele diplomatice ale Republicii, țipînd cu glasul său ascutit :

— Trebuie să dăm afară îndată pe toți ușierii. Am primit un denunț : toți simpatizează cu Babeuf. Sînt în stare să ne ucidă !

Pitt e uitat îndată, iar starea de spirit a ușierilor devine subiectul discuției. Fiecare vrea să-și spună părerea. Pitt e departe, dar ușierii pot în orice moment să-i înhațe pe membrii Directoratului și să le facă de petrecanie.

În fruntea Directoratului se află cetățeanul Barras, omul cu trăsăturile moi și expresia blajină. Unul din ușierii cu pricina, văzîndu-l în baie, a povestit apoi că l-a confundat pe *Cetățeanul-Director* cu o femeie. Dar acest ușier nu este un om de încredere. În orice caz, în timpul ședințelor Directoratului, cetățeanul Barras este fără îndoială un bărbat : mai întîi pentru că poartă un pantalon de nanghin, ciorapi în dungi și cizme cu rever

galben, un frac albastru cu nasturi octogonali, o cravată imensă și mănuși verzi. Spada lui de aur strălucește falnic. Își ține pe genunchi pălăria mare, cu fireturi. Într-adevăr, cetățeanul Barras este cel mai țăntoș cavaler din întreaga Republică. Este galant, leneș și plin de grații. La urma urmei nu e tot un fost-conte ? Dacă nu are nici o idee în cap, în schimb e un vânător pasionat, un minunat povestitor de anecdote, un cinic și incorigibil seducător. Pentru el Revoluția este o comoară, o moștenire neașteptată, un beneficiu enorm. Cetățeanul Barras a câștigat la toate jocurile !

La începutul carierei sale politice a fost stînjenit de Robespierre. Acest moralist nu numai că nu știa să trăiască cum trebuie, dar nici pe ceilalți nu-i lăsa să se bucure de viață. Atunci, împreună cu Fréron, Barras a făcut o plimbare prin sudul Franței : gurile rele prețuiau la optzeci de mii de livre în monedă de aur prada luată de *Cetățeanul-Director* la Toulon. Cifra era probabil exagerată, deoarece Barras a mai fost nevoit să-și completeze veniturile. Dar acum, slavă domnului, Robespierre nu mai exista. *

În salonul lui Barras întâlneai speculanți cu neveste gălăgioase și împopoțonate, samsari de tot felul, bancheri : toată noua aristocrație franceză ! Jucau *whist* și *triezeci și unu*. Cărțile de joc, după cum se cuvenea, dovedeau spiritul revoluționar al casei : riga purta *tricorn*, iar dama — bonetă frigiană... Furnizorii armatei pierdeau neconținut : voiau să obțină comenzi.

Contelui îi plac aristocrații. Este înconjurat de pușlamale cu blazon. Dar, n-are încotro, trebuie să suporte și purtarea grosolană a speculanților. Fără bani, nu se poate trăi. Și în acești ani de Revoluție Barras s-a obișnuit să trăiască pe picior mare.

Mai mult ca orice pe lume îi plac femeile sau, mai degrabă, nu femeile, ci succesele pe care le are la ele. Într-o şedinţă a Directoratului, în timp ce se vorbeşte despre fortificaţii, iar Carnot ţipă şi dă cu pumnul în masă, Barras, încântat de sine şi mijind din ochi ca un motan bine hrănit, şopteşte lui Reubell :

— Aş vrea să o mărit pe Rose de Beauharnais cu corsicanul. Omul acesta ne poate fi de mare folos. Dar cînd am vorbit cu Rose despre planurile mele, a podidit-o plînsul : Cum să mai poată trăi cu altul, după ce a cunoscut dragostea lui Barras ?... Trebuie să recunosc că era foarte drăgălaşa aşa emoţionată, dar, drept să-ţi spun, m-am cam săturat...

În momentul de faţă, Barras se gîndeşte să o înlocuiască pe văduva lui Beauharnais cu proaspăta Tereza. Este zeiţa Parisului, şi Barras este destul de vanitos ca să se mîndrească cu noua sa legătură. Tallien a trebuit să închidă ochii. În schimb, Barras îi dă tot sprijinul în ce priveşte furniturile militare. Tereza îşi împarte zilele şi nopţile între coliba rustică şi Palatul Luxemburg.

Barras nu este vanitos numai în chestiuni de dragoste. Înebunit de orgoliu, n-are alt gînd decît să-i convingă pe toţi — membri ai Directoratului, miniştri, uşieri, ambasadori, negustori, chiar şi pe statui — că el, Barras, e primul dintre cei Cinci. El este totul. Fără el n-ar mai fi nici Franţa, nici Revoluţia ! La cererea lui, un vas de război din Toulon a primit numele de *Barras*. Ade-vărata lui fire se arată în această vanitate : înainte de toate e un tip de provincial. Pentru el, trîncănelile uşierilor devin o problemă de stat, iar finanţele Republicii parc-ar fi datoriile răposatei sale mătuşi : cutare nu trebuie plătit, de la cutare trebuie obţinut mai mult. Pe deasupra, e un om din Sud, mai exact din Provenţa. Se cunoaşte imediat... Acest conte atît de fermecător

ametește cucoanele elegante cu mirosul său de usturoi : îi place la nebunie usturoiul... Anecdotele prea libere, lăudăroșenia și flecăreala îi trădează de asemenea obârșia.

Aflînd despre nemaipomenitele succese guvernamentale ale lui Barras, toată familia părăsi Provența și năvăli la Paris. Nevasta rămase bineînțeleș acasă, la Foix : la Paris ea nu ar fi putut decît să-l stingherească. Dar mătușile, unchii, verișoarele sosiră buluc. Un miros de usturoi umplu tot palatul. Era de ajuns ca vreun muscadin sau vreun antreprenor să se arate în lume fără soție, pentru ca îndată să-l înconjoare cucoanele : poate că e bun de însurătoare!... O vară de-a lui Barras, doamna de Montpierri, căuta să o mărite pe Clementina, odrasla ei destul de coaptă — neagră, unsuroasă, lucioasă ca o măslină.

Reubell nu împarte cu Barras intrigile amoroase, dar amîndoi își împart afacerile cu furnizorii. Reubell este un om de afaceri, și femeile frumoase îl preocupă prea puțin. Chestiunile de politică înaltă îl lasă de asemenea cu totul nepăsător. E tată de familie și face economii pentru zile negre. Fiul său, de optsprezece ani, muscadin și pierde-vară, petrece pentru amîndoi. Tot soiul de povești circulă în oraș despre isprăvile acestuia : scaldă femei frumoase în vin, trage la țintă în nimfele de bronz și nu trece zi fără să-și comande o vestă nouă. Parizienii spun că nici fiul regelui nu risipea atîta.

Cu Larevellière, cocoșatul, nu numai natura se arătase vitregă, ci și Revoluția : el fusese nevoit să se ascundă odată cu ceilalți girondini. În vremea aceea Carnot și Barras erau la putere. Acum locuiesc împreună, în același palat. Dar Larevellière n-a uitat grozăviile trecutului. E veșnic arțăgos. Parcă ar fi un cimpanzeu fu-

rios în uniformă de paradă. Îi place să respire mireasma florilor și să discute despre noua religie: teofilantropia. Mai are altceva de făcut? Să-l înfurie pe Barras într-atîta, încît acestuia să nu-i mai rămînă decît să fugă din sala de ședințe, trîntind ușile? Să-l scoată din fire pe Carnot? Și apoi să se plimbe printre straturile de flori și — înspăimîntînd prin urîtenia sa pe verișoarele lui Barras — să demonstreze unor prieteni răbdători că este neapărat necesară raționalizarea religiei.

Barras nu se teme nici de el, nici de Letourneur, care este un încrezut obez și stupid. Desigur, Letourneur este omul lui Carnot, dar nu-i cîtuși de puțin primejdios pentru Barras. E violent: în timpul ședințelor zbiară, își spune părerea înaintea celorlalți. Prostia lui e atît de vădită, încît pînă și vizitiii își bat joc de el, ca să nu mai vorbim de ușieri, de altminteri suspecti.

Nu, adevăratul dușman al lui Barras este Carnot. Carnot nu are nici viclenia, nici eleganța contelui: e mai din topor. Nu farmecă pe nimeni. Dar, în schimb, nu cunoaște șovăiala. Sub Robespierre a fost un iacobin extremist, membru al Comitetului de Salvare Publică; Barras îl numește „ucigașul lui Danton“ iar, pentru Larevellière, Carnot este un călău din mîinile căruia el însuși n-a scăpat decît din întîmplare. Și are dreptate. Totuși, la ora actuală, Carnot este acela care apără ordinea. Colegii săi bat pasul pe loc, dar el, greoi și stîngaci, merge înainte.

Revoluția a luat sfîrșit. Aceasta este convingerea lui Carnot. Ea trebuie lichidată prin propriile ei mijloace, altminteri o vor nimici regaliștii. Nu este un politician acest Carnot, ci mai degrabă un soldat. Și nu are nimic dintr-un conducător, cu fața lui vulgară: obraji buhăiți, privire ștearsă, cap chilug. Pe deasupra are un spirit mult prea potolit: nu este nici un fa-

natic, nici o fire îndrăzneată, nici un aventurier, ci doar un administrator cinstit, dar fără vederi largi, care trăiește în mijlocul unor evenimente mărețe și al unor oameni cu gheare la mâini. Nu e iubit de nimeni. Patrioții îl socotesc un trădător, regaliștii — un asasin. Pentru Franța este un polițist mediocru, înzestrat cu bune intenții și cu o chelie enormă.

Aceștia sînt oamenii care guvernează Franța. Ei au sosit la Palatul Luxemburg urmați de o escortă de cavaleriști ce-și jucau caii în frîu. Îndată, au ținut ședință. Dar pentru aceasta aveau nevoie de o masă și de scaune... Revoluția străbătuse palatul, și palatul rămăsese gol. Membrii Directoratului cu greu își putură procura o masă șchioapă. Călcîndu-și pe inimă, un paznic le împrumută un braț de lemne. Se temea că noii-veniți vor fi zvîrliți afară chiar de a doua zi! și atunci: „S-a zis cu lemnele mele!...” Pentru mai multă siguranță oamenii de serviciu își cerură simbria dinainte.

Totuși, *Cetățenii-Directori* nu-și pierdură cumpătul. Dacă nu le-a fost dat să restaureze Franța, cel puțin restaurară tot fastul de odinioară al Palatului Luxemburg.

Lui Barras, acestui erou de la Toulon, îi place să vorbească despre Franța pe un ton dogmatic.

— A reconstrui este mult mai greu decît a distruge.

Toată lumea, bineînțele, îl aprobă.

În ce privește palatul, Barras face apel la modestia republicană:

— Să fim spartani! Propun, pentru început, să ne mărginim la cincizeci de perechi de hamuri și la douăzeci de calești...

Azi au luat în discuție numeroase chestiuni : finanțele, problema ușierilor, foametea, caleștile. Au hotărît să trimită în dar Republicii Geneva un drapel tricolor. Acum îi așteaptă o treabă anevoioasă. Larevellière raportează că în ajun a fost văzut pe strada Senei un popă în sutană ; și nu era un actor în rolul lui Tartuffe, ci un popă adevărat, în carne și oase. În pofida tuturor decretelor el se plimba, sfidător, în hainele lui preoțești. Dar mai mult decît atît : toate bisericile sînt ticsite de lume și dughenele sînt închise duminica dar, în schimb, deschise în fiecare *decadi*¹. Toată lumea știe că parizienii au sărbătorit Anul nou în luna nivoz² : au dansat chiar pe străzi, în văzul tuturor. Directoratul hotărăște să înăsprească măsurile de supraveghere în așa fel încît nimeni să nu mai îndrăznească să facă comerț într-un decadi.

O altă chestiune îl tulbură pe Barras — aceea a cîntecelor. Directoratul a ordonat tuturor teatrelor să execute în fiecare seară cîntece patriotice. Publicul face opoziție : uneltiri de-ale regaliștilor ! Unii se duc în foaier, alții cască zgomotos, alții mai și fluieră, iar cînd sînt arestați declară că nu au fluierat cîntecele, ci pe cîntăreți, care, după spusele lor, ar fi cîntat fals. Publicul teatrului Feydeau este cel mai îndărătnic : nu e seară fără scandal. Spectatorii țipă : „Am plătit ca să auzim piesa, nu cîntecele voastre ! Nu mai behăiți atîta ! Ne-am săturat !“ Directoratul hotărăște să înăsprească măsurile de supraveghere.

Problema cea mai supărătoare a rămas să fie discutată la urmă. Ministerul Poliției face cunoscut că

¹ Calendarul revoluționar împărțea luna în trei decade ; a zecea zi a decadei — decadi — era zi de odihnă (n.t.).

² *Nivoz* — ianuarie ; după calendarul revoluționar, Anul nou era la 1 vandemier (22 septembrie) (n.t.).

Societatea Panteonului a luat un caracter vădit anti-guvernamental. Toți suspectii din Paris acolo se întrunesc. Citesc cu glas tare ziarele lui Babeuf și insultă Directoratul. Participanții sînt pe zi ce trece mai numeroși. Cînd unul din *panteoniști* — care era un spion — propuse redactarea unei noi petiții către Directorat, abia mai scăpă cu viața. Toți iacobinii aceia strigau : „De arme avem noi nevoie, nu de petiții !“ E lucru dovedit că în fruntea *Panteonului* nu se află nimeni altul decît Babeuf. Ministrul Poliției cere insistent închiderea clubului.

Carnot nu se mai poate stăpîni ! În adevăr, nu poamea și nici cîntecele sînt adevăratul pericol. Pericolul este Babeuf ! Și hotărăște să taie în carne vie :
— Trebuie să arestăm toți conducătorii !

Insistența lui Carnot îl supără pe Barras. E ușor de zis „să arestăm“. Înseamnă însă o adevărată declarație de război. Și dacă s-ar dovedi că ceilalți sînt mai puternici decît Directoratul ? Barras preferă să cîștige timp. Carnot se încăpățînează.

— E timpul să se termine cu acești oameni. În toate ocaziile dumneata îi ocrotești. Cine l-a autorizat pe Pocholle să vină la Paris ? Se știe că este un fost extremist.

Reubell zîmbește :

— Dar tu, Carnot, ce erai pe atunci ? un mielușel ?

O clipă de tăcere. Amintirea trecutului stînjenește pe toată lumea, aci. O glumă salvează situația :

— Oare fără extremiști ne-am găsi noi acum în Palatul Luxemburg ?

După o îndelungată discuție fiecare e gata să facă concesii. S-a hotărît : se va închide *Clubul Panteonului*, dar nimeni nu va fi arestat. Barras își amintește deodată că echilibrul este absolut necesar :

— Ca să potolim spiritele, vom închide pentru cîtva timp, numai pentru opt zile, teatrul Feydeau, precum și o bisericuță oarecare, Sfîntul Andrei, de pildă.

Încîntat de ideea lui, surîde fără a se mai gîndi nici la teroriști, nici la Babeuf, nici la trecut. Tereza îl așteaptă acum în grădină. Dar mîine ? Mîine va avea loc o vînătoare de mistreți la Raincy.

Carnot nu este atît de ușuratic : el se gîndește la închiderea clubului tot așa cum se gîndește la războiul din Italia. Căru general i se poate încredința o operațiune atît de primejdioasă ? Se zvonește că aproape tot Parisul este de partea babuviștilor. Lui Letourneur, și comandantul Armatei din Interior îi este cam suspect. Desigur, s-a distins în vandemier¹, dar atunci era vorba de regaliști ; acum, va trebui să lupte împotriva unor prieteni de-ai lui.

Barras liniștește pe toată lumea.

Tînărul general este protejatul său. Nu e cîtuși de puțin un anarhist. Își vede de treabă, este devotat și nici nu încearcă să-și impună părerea. Este un tînăr modest, lipsit de orice ambiție.

— Garantez pentru Buonaparte.

Cetățenii-Directori se despart. Larevellière merge să vorbească despre dumnezeu. Reubell — să discute cu furnizorii : ce, cui, și cît trebuie să concesioneze. Iar Barras, zîmbind cu un aer satisfăcut, îi spune Terezei :

— Cred că în curînd voi rămîne singurul conducător al Franței.

¹ La 13 vandemier (5 octombrie 1795) regaliștii încearcă o lovitură împotriva Republicii. Prin riposta hotărîtă dată la Paris de *sanchiloși* și de Armata din Interior, condusă de Bonaparte, rebeliunea a fost înăbușită (n.t.).

Dar astăzi Tereza nu este bine dispusă : croitoresele cer bani și zăpăcitul acela de Tallien are totdeauna buzunarele goale. Tereza răspunde cu asprime :

— Nu cred, ești mult prea fricos.

Cît de ușor este să te cerți cu cineva ! Dar pe alee vine spre ei un om mărunț, cu obrazul ars de soare. Își scoate pălăria și salută politicos. Barras îi spune cu un aer protector :

— Trebuie să așezate tunuri... Avem rezerve de pulbere ? Bagă bine de seamă : să nu uiți de toboșari. În caz de primejdie voi veni chiar eu în ajutorul tău...

O licărire de ironie strălucește în ochii lui Buonaparte ; salută din nou și spune :

— *Cetățene-Director*, ordinele dumneavoastră vor fi executate fără întârziere și fără șovăire.

Curioasă din fire, Tereza ciulește urechea și, în timp ce Buonaparte se depărtează, își spune gînditoare :

„Cred că m-am înșelat în prevederile mele. Ah, această Rose... a fost mai deșteaptă decît mine.“

XII

PARTIDA HOTĂRÎTOARE

Generalul Napolione Buonaparte adusesese trupe așezase tunuri și se pregătea de luptă. Își întărea spatele, căci nu știa unde se află dușmanul. Se spunea că anarhiștii sînt atotputernici, că Parisul este împotriva Directoratului. Cu toate acestea, degeaba mobilizase generalul atîtea escadroane.

Ca în fiecare zi, la cozile de pe lîngă brutării era agitație, sacagiii se înjurau și un abur ușor (iarna nu se terminase) se înălța în văzduh printre suspine: Cît o să mai dureze?...

Era într-o zi liniștită de săptămîină. Caii dragonilor nechezau. Soldații făceau glume. Uneori muncitorii le strigau: „Ați face mai bine să vă duceți la graniță decît să stați aici să călcați oamenii în picioare“.

Generalul Buonaparte, cu capul puțin plecat înainte, cu pași repezi — poate cam prea mari pentru statura lui — se apropie de ușile vechii biserici unde-și avea sediul *Societatea Panteonului*. La posturile lor, artileriștii așteptau un semnal. Dar paznicul, fără un cuvînt de împotrivire, predă generalului cheile, chei uriașe, de biserică, asemenea unor trofee antice. Buonaparte zîmbește — nu avea încă obiceiul de a cuceri

orașele — iar caii, care stătuseră prea mult pe loc, se avîntară cu vioiciune. Zgomotul copitelor vestea parizienilor, indiferenți la toate evenimentele din lume, noua victorie a „generalului din vandemier“.

Încă nu de mult era eroul patrioților : „salvase Republica și Revoluția“. Iacobinii spuneau despre el : „Buonaparte e de-ai noștri“. Își aminteau de asediul Toulonului și de discursurile înflăcărâte ale tînărului patriot. Chiar *Cei Egali* țineau isonul cu simpatie : „Buonaparte nu-i Menou“. Desigur, era tînăr, ușuratic, dar se dovedise un apărător al *Egalității*. Nu degeaba fusese prieten cu fratele mai tînăr al lui Robespierre. Pe el nu-l preocupau numai isprăvile militare : se gîndea și la organizarea societății. În anul 91, nu declarase acest corsican în mod public „că legislația civilă trebuie să asigure fiecăruia nevoile materiale, că setea nestinsă de bogăție trebuie să fie înlocuită prin sentimentul binefăcător al fericirii ?“ Buonaparte era sensibil la aceste laude căci de-abia începuse jocul. Partida întîi o cîștigase. Ce-i oferise oare viața pînă atunci ? Multe vise, dar și mizerie, singurătate, cărți, focuri de arme, exemplul eroilor antici, hărți geografice. Cîte visuri nu-l frămîntaseră înainte de vandemier ! Să plece în Turcia ca să se pună în slujba sultanului... da, n-ar fi o idee rea... Era atît de sărac, încît, după vandemier, cînd s-a prezentat în fața Convențiunii, privea cu îngrijorare cum îi stau pantalonii : purta niște pantaloni de antilopă ai prietenului său Talma.

Ziua aceea din vandemier fusese hotărîtoare în multe privințe. În acea zi, corsicanul își legase soarta de destinul Franței. La naiba cu sultanul ! Orientul... poate, mai tîrziu. Dar nu ca un condotier anonim, ci ca un cuceritor.

Evenimentele din vandemier, inițial o împrejurare favorabilă, deveniseră apoi începutul bine calculat al unei partide complicate. După patrioți, trebuia să-i câștige și pe ceilalți : pe moderați, adică pe aristocrați și muscadini, pe cei care formau *Micul Coblentz*, pe negustorii bogați, pe furnizori, pe neîncrezătorul Carnot, înalta societate — toți cei care tresăreau numai când auzeau numele lui Babeuf. Zăngănind cheile *Panteonului*, Buonaparte se bucura : și partida a doua a fost câștigată. N-a fost nevoit să tragă în patrioți. S-a mărginit să execute un ordin. Ura poporului se va răsfinge asupra Directoratului, nu asupra lui. Mai mult, el a devenit astăzi un erou în ochii celor care sînt pentru menținerea ordinii. Și-a îndeplinit misiunea cu punctualitate, a acționat fulgerător. Cei care îi ziceau „anarhist“ pot să-și muște limba. Nu, el nu sprijină nici un partid, el este cu Națiunea.

Buonaparte, ca și Barras, se străduiește să nu suferă pe nimeni. Așteaptă ca cele două tabere dușmane să se macine reciproc. Între general și *Cetățeanul-Director*, nu e decît o diferență de calibru : unul întruchipează toate darurile naturii omenеști, celălalt — doar josnicia ei.

După ce și-a prezentat în fața Directorilor raportul asupra închiderii *Panteonului*, Buonaparte s-a retras repede : era grăbit. Barras îi aruncă o privire zglobie : „dragostea nu așteaptă“. Contele nu se gîndea decît la femei. Buonaparte nu se gîndea decît la glorie. Joséphine de Beauharnais, care, pînă atunci, se numise Rose, nu era pentru el nici o zeiță, nici o păstoriță, nici o curtezană : era o victorie care venea la timpul potrivit, era un al treilea vandemier. Studiind îndeaproape vremurile acelea, ajunsese să le cunoască bine. Avea obiceiul să zică : „La Paris nu poți ajunge la ceva

decît prin femei“, și o spunea mai mult cu ciudă decît cu zîmbetul pe buze. De fapt, femeilor le prefera istoria Romei sau vreun atlas. Fire modestă și necomunicativă, el nu se simțea în largul lui prin saloanele Directoratului... Dar ce putea face ? Un șef de oaste, cînd întîlnește în cale un rîu, nu se întoarce din drum : caută vadul...

Rose sau Joséphine de Beauharnais nu mai e în prima tinerețe. Dacă i se compară frumusețea cu cea a rozelor, desigur nu e un boboc, ci un trandafir bine înflorit. Vîrsta ei îl pune oarecum pe Buonaparte în încurcătură. Nu în legătură cu frumusețea Rosei, ci cu ironiile ce s-ar putea face pe socoteala lor. Logodnica este cu șase ani mai mare decît logodnicul. Ca să se îmbătrînească puțin, el folosește actele fratelui său, chiar dacă în felul acesta nu cîștigă decît optsprezece luni.

Joséphine nu e nimic mai mult decît o femeie a vremii sale : soțul ei a fost ghilotinat ; ea a scăpat din întîmplare de la moarte. De aceea are o și mai mare dorință de viață. Prietenă cu Tereza Tallien, poartă aceleași tunici și aceleași peruci. În alegerea amanților nu prea face mofturi. E adevărat că Barras, Directorul, și Hoche, generalul, sînt iluștri ; dar pe același Hoche, ea îl va înșela la prima ocazie cu rîndașul său Vanakre.

Preocupat de alte probleme, Buonaparte nu dă ascultare trîncănelilor. El caută măreție în toate, chiar și în alcov. Fixîndu-și alegerea asupra Joséphinei de Beauharnais, îi atribuie de îndată toate virtuțile. El nu se însoară cu amanta unuia sau mai multor rîndași, ci se căsătorește cu cea mai virtuoasă dintre aristocrate.

Totuși, nu e vorba nici de virtute, nici de frumusețe, nici chiar de bogăție. Căsătoria lui cu doamna de Beauharnais e doar a treia partidă a jucătorului. Acea-

stă căsătorie împacă pe neînsemnatul corsican, pe iacobinul suspect, cu cartierul *Saint-Germain*, cu aristocrația franceză. Buonaparte e îndrăgostit, chiar fericit. Dar în toiul îmbrățișărilor idilice, suspinele se schimbă curînd în filfiit de drapele, iar cuvintele de dragoste — în vuiet de mulțime, în tropăit de paradă, în larmă de victorii. Toate acestea se petrec în vila lui Talma. Buonaparte a cumpărat de la prietenul său, divorțat de curînd, această casă în care veniseră adesea André Chénier și Condorcet: casa cu coloane, cu lire și cu pajuri. Buonaparte o privește pe Joséphine, dar privește și spre vulturi.

Buonaparte s-a căsătorit zece zile după „atacul asupra *Panteonului*“. Darul de nuntă al lui Barras a fost grandios. Îl răsplăti cu generozitate pe „modestul general lipsit de ambiție“ — duiosul soț al amantei sale. După oarecari șovăieli, Directoratul aprobă decretul de numire a lui Buonaparte în calitate de comandant suprem al tuturor armatelor din Italia.

Carnot fu de altă părere: „Cum se putea încredința un post de așa mare răspundere unui tînăr general care nu s-a distins decît în mici lupte de stradă?“ Carnot se temea ca Buonaparte să nu fie omul de încredere al lui Barras sau poate un iacobin camuflat. Dar iacobinii erau mai de temut cînd îi aveai lîngă tine, decît cînd erau departe. Și Carnot se lăsă convins.

Buonaparte e grăbit. Va cuceri Italia, va cuceri și Franța. Se pregătește pentru viitorul care-l așteaptă. În această zi, Napolione Buonaparte a murit. Un nume străin nu stă bine unui erou național. Știe că mîine întreaga Franță îl va primi cu urale. *Joséphine* sună mult mai distins decît acel prostesc *Rose*. Mîine toată lumea va trebui să strige: „Trăiască Napoléon Bonaparte!“

XIII

REVOLUȚIE PENTRU EXPORT

Plecînd în campanie, Bonaparte nu se preocupa numai de ortografia numelui său. El știa că armatele Republicii nu puteau birui doar cu tunurile. Parisul trimitea soldați, trimitea pulbere. Bonaparte hotărîse să ducă și altceva: Revoluția.

Prietenul lui Babeuf, Phillippe Buonarroți, fu chemat să se prezinte la Ministerul Relațiilor Externe. După închiderea *Panteonului* el se aștepta din zi în zi să primească un mandat de arestare. Totuși, nu fusese convocat de poliție, ci de cetățeanul Delacroix, la cererea generalului Bonaparte.

Bonaparte îl cunoscuse pe Buonarroți în Corsica. Îi aprecia curajul, cultura, inteligența. De altfel, el nu disprețuia ajutorul nimănui. Dacă *Cei Egali* îi pot fi de folos, trebuie stat de vorbă cu *Cei Egali*. În Franța, Revoluția se terminase, era vădit. Patriotii aveau poate inimi nobile, dar nu aveau cap. Prin urmare, lichidase *Panteonul*. Se așteptase atunci la o rezistență, la lupte, poate la victoria iacobinilor. Dar Parisul închisese ochii. Muncitorii nu mai aveau nici arme, nici avînt. Arme s-ar mai fi găsit, dar inima Parisului se mistuise în flăcări. Acum, puteau să mai aibă loc zeci de complo-

turi, de răscoale, dar revoluții nu vor mai fi cel puțin vreo jumătate de secol, pînă cînd va fi dispărut această generație care a văzut cu ochii ei teroarea și foametea. La ce bun să-i mai ațîți pe patrioți? Sînt neputincioși. Trebuie guvernat cu dibăcie. Este puțin probabil ca cei cinci palavragii să poată face acest lucru. Așadar, Bonaparte va aștepta. În momentul de față el are alte scopuri: comunicatele de victorie, dragostea armatei, înfricoșarea Europei. Revoluția a devenit acum o marfă de preț: trebuie exportată în străinătate. Ideile lui Babeuf — ce divagație! Bonaparte vorbea și el despre egalitate, dar în 1791, cînd avea 22 de ani, iar Revoluția — doi. Acum, ce-i pasă de Fericirea Universală? Totuși, Babeuf și prietenii săi sînt încă plini de înflăcărare. În Franța ar trebui poate arestați, dar, pentru acțiunea din Italia, la cine să cauți avînt revoluționar? În nici un caz la Barras...

Generalul Bonaparte ceruse ministrului Relațiilor Externe al Directoratului să se pună de urgență în legătură cu cetățeanul Buonarroți și să obțină concursul *anarhiștilor*.

Această întrevvedere n-a fost de loc un lucru obișnuit. Delacroix era de felul lui semeț și grosolan. Îl socotea pe Buonarroți ca pe un conspirator care într-o zi sau alta va fi închis. Cu toate acestea, încerca să vorbească acestui anarhist în mod politicoș, aproape ca unui plenipotențiar străin. Așa sunau instrucțiunile lui Bonaparte.

— Așadar, cetățene Buonarroți, noi ne biziim pe sprijinul partizanilor dumneavoastră italieni.

Buonarroți este bănuitor:

— Vă rog să-mi spuneți, cetățene ministru, dacă patrioții din Italia se pot bizui pe sprijinul dumneavoastră.

Delacroix râde în sinea lui : sfântă nevinovăție ! Cunoaște el bine intențiile Directoratului și ale lui Bonaparte. Trebuie alungați austriecii din Italia și întărită poziția regelui din Sardinia, prin Lombardia. Răspunde deci, în mod evaziv :

— Datoria patrioților italieni este de a ușura armatelor noastre intrarea în Italia.

— Pentru ce ? Pentru ca să-i trădați după aceea, așa cum ați trădat aici patrioții din Franța ?

Delacroix se burzuluiește :

— N-o să ne apucăm să vorbim despre probleme interne, nu acesta este subiectul întrevederii noastre. În ceea ce privește pe patrioții italieni, nu-i vom trăda de loc. Dacă Republica este victorioasă, ea va lua în cursul tratativelor de pace toate măsurile, pentru ca interesele personale ale patrioților italieni să fie apărute.

Aici, Buonarroti își pierde răbdarea.

— Nu e vorba de interese personale, patrioții nu au interese personale. Noi vrem să știm cu ce scop faceți războiul. Ce urmăriți în Italia ? O pradă de război sau instaurarea Republicii ? Acolo, totul este gata. La Genova, patrioții așteaptă numai un semn. În Sicilia, zece mii de patrioți gem în închisori. Nu trece o zi fără ca să curgă acolo sângele eroilor. Îndată ce flota va apare în larg întreaga Sicilie se va ridica. În Toscana sînt turburări. Același lucru la Veneția. Foarte adesea, patrioții din Piemont au încercat să se revolte. Dar nu au arme. Dacă sosim în Italia ca eliberatori, toată Italia va fi alături de noi.

— Sîntem împotriva răscoalei în Piemont. Acțiunea patrioților trebuie subordonată planului diplomatic. Cetățene Buonarroti, vă rog să-mi prezentați un me-

memoriu scris asupra măsurilor ce trebuiesc neapărat luate. Îl voi comunica generalului Bonaparte.

— Dar noi avem neapărat nevoie de garanții. Dacă soldații au să mai jefuiască, dacă veți mai pune această țară sub conducerea unor militari barbari și despotici veți îndepărta de la Republică toată națiunea italiană. Riscați un dezastru militar și exterminarea patrioților. Cuvîntul de ordine al armatelor republicane trebuie să fie : „Pace colibelor, război palatelor“.

În loc să răspundă, cetățeanul Delacroix se ridică : audiența s-a terminat. S-a săturat să mai asculte aceste divagații absurde. Așteaptă deci memoriul scris...

Seara, Buonarroti îi spune lui Babeuf :

— Doar primul pas e greu ; după ce au trădat Franța, ce le pasă dacă trădează acum Italia ?...

Bonaparte, înainte de a pleca în Italia, citește cu atenție voluminosul memoriu al lui Buonarroti. Peste două luni, la Milano, va asculta discursurile iacobinilor localnici : „Vom introduce aici marile idei ale Revoluției din 93. Vom instaura adevărata egalitate.“ El dădea din cap în semn de aprobare. Știa că atunci cînd va sosi timpul, cei ce țineau aceste discursuri vor putea fi dați pe mîna poliției, a papei, a regelui, a oricui... Pentru moment, ei erau folositori. Trebuie profitat de orice. De ce ar fi acești visători mai de lepădat decît doamna de Beauharnais ?

XIV

DIRECTORATUL SECRET

După ce a fost închis *Clubul Panteonului, Cei Egali* s-au împrăștiat în toate colțurile Parisului. Acum se întrunesc fie în grădina Tuileries, fie prin localuri aparținând unor buni patrioți, cum ar fi cafeneaua *Chrétien*, de pildă, sau cafeneaua *Cauvin*. Dar cartierul lor general se află la *Băile Chinezești*. Este o clădire cu totul neobișnuită, care face colțul dintre *Boulevard des Italiens* și strada *Michodière*, la doi pași de *Micul Colblentz*. Provincialii rămân cu gura căscată privind-o fațada, acoperită toată cu zei chelboși, cu umbrelute, clopoței și semne ininteligibile. Într-o vreme, când lumea se prăpădea după „chinezării“, erau acolo niște băi foarte căutate. Mai târziu, antreprenorul băilor se ruină și, la începutul Revoluției, în clădire se deschise o cafenea. Aci își dădeau întâlnire patrioții. Nu e ușor de înțeles de ce aleseseră acest local. Ferestre mari permiteau trecătorilor să observe tot ce se petrecea înăuntru. Ciudățenia construcției bătea la ochi. Era binecunoscut că pe *Boulevard des Italiens* obrăznicia regaliștilor și a speculanților de asigurații nu avea margini. Peste drum de *Băi* se afla o prăvălioară care atrăgea multă lume : zi și noapte muscadinii se opreau în fața

vitrinei, ca să admire cravatele și mănușile la modă. Conspiratorii se întruneau așadar în văzul tuturor. Poate că le inspirase încredere stăpînul. Într-adevăr, acesta era socotit ca un patriot de nădejde. Complotiștii nu știau că acest patriot era, de fapt, agent secret al poliției.

La *Băile Chinezești* este ca întotdeauna forfotă și zarvă. În jurul unei sobe mari se duc discuții înfocate : „Ce este mai important ? Constituția din 93 sau modificarea radicală a dreptului de moștenire ?” Prietenii lui Babeuf — Darthé, Germain, Didier — recrutează noi adepți. Aci se ascultă rapoarte și se dau dispoziții ; cei șovăielnici sînt lămuriți ; se explică noilor-veniți scopurile urmărite de *Cei Egali*. Ziarele foșnesc. Cînd intră cîte un mușteriu necunoscut, toată lumea tace brusc. Uneori regaliștii se năpustesc în cafenea și se iscă o încăierare. Într-o zi, la o învălmășeală, au fost sparte toate geamurile.

O tînără înaltă, cu părul roșcat, Sophie Lapierre, cîntă aci noile cîntece ale *Egalilor*. Bineînțeles, toate sînt compuse de același Sylvain Maréchal. Sophie nu are o voce nemaipomenită. Dar, în schimb, e plină de însuflețire. Acum cîntă *Cîntecul nou pentru periferii* :

Murind de foame și de frig,
Popor de orice drept lipsit,
Tu suferi în tăcere ;
Fără rușine, cel bogat,
De bunătatea ta cruțat,
Se-mbată de plăcere...

Cînd Sophie ajunge la acest vers, toți cei de față, mohorîți — căci pe ei o cafea proastă și o speranță vagă cu greu îi mai poate încălzi — privesc fără să vrea pe fereastră, spre frumoasele *minunate* și spre

muscadinii *de nechezut*. Dar Sophie își continuă cîntecul :

Îmbogățitul ghiftuit,
Deși nîcîcînd nu a trudit,
Ne fură nouă stupul ;
Iar tu, popor muncînd pe brînci,
De poți, încearcă să mănînci
Bucăți de fier, ca struțul.

Toți cei din sală reiau în cor :

Bucăți de fier, ca struțul !

O mare parte din ei de mult nu simțiseră miros de friptură, și ochii le scăpărau mai degrabă de foame decît de mînie. Sophie le amintește :

...cel bogat

De bunătatea ta cruțat...

Ah, unde sînt felinarele răposatului Camille ! Sau reprezentațiile date de cetățeanul Sanson în piața Revoluției ! Cîți nu le-au scăpat atunci din mîină ! Dar de data aceasta le va veni rîndul altora, și nimeni nu va fi iertat ! Acum, patrioții au învățat ce înseamnă viața. Pumnii amenințători se strîng cu putere. Cîntecul devine un răcnet de ură, și nelipsiții *Micului Coblentz*, care trec prin apropierea *Băilor*, se privesc înfricoșați. Își amintesc și ei de aceleași zile, de același felinar, de sîngele negricios, închegat. Teama îi face să uite chiar de manierele elegante. Fără să mai graseieze, urlă :

— Anarhiștii ! Teroriștii !

Și muncitorii, grămăticii sau notarii scăpătați, croitorii, hamalii, femeile de stradă, cu toții continuă, plini de amărăciune, să cînte în gura mare.

Uneori, pentru patrioții cu o gândire adîncă, pentru cei cărora le place să găsească, fie chiar în cîntece, maxime filozofice, Sophie Lapierre cîntă și alte cuplete, de același Sylvain Maréchal :

Ne-ai zămislit să fim egali,
O ! Natură, binefăcătoare mamă !

Este *Imnul Celor Egali*. La *Băile Chinezești* lumea cîntă de zor. Uneori, aceste întruniri de conspiratori seamănă a școală de muzică. Patrioții răspîndesc cîntecele lor prin tot Parisul. Ele pătrund în ateliere, în curțile întunecoase ale suburbiei *Saint-Antoine*, în închisori, în cazărmi. Cetățeană Sophie Lapierre nu se străduiește în zadar. Pentru a răscula Parisul nu sînt de ajuns ideile lui Babeuf, mai trebuiesc și cîntece. La Paris nici dragostea, nici încăierările serioase, nici Revoluția nu se pot lipsi de cîntece.

Firește *Cei Egali* nu se mulțumeau numai să cînte. În decurs de o lună au pus în circulație nenumărate proclamații : *Poporul să afle adevărul, Ostașule, oprește-te și citește, Un cuvînt stăruitor adresat de Tribunalul Poporului tuturor patrioților, Tribunalul Poporului către Armata din Interior*. Aceste manifeste trec din mîină în mîină. Se poate spune că le citea tot Parisul. Erau tipărite clandestin, iar poliția nu reușea să dibuiască tipografia *Celor Egali*. Și ziarul lui Babeuf își continua apariția. Dar *Cei Egali* nu aveau bani, prin urmare nici hîrtie. *Tribunalul Poporului* nu se tipărea decît în trei mii de exemplare, însă ajungea pînă la armata din Italia, unde era așteptat cu nerăbdare de soldați. În cursul nopții, la Paris, patrioții lipeau afișe pe toți pereții.

E amiază. Suburbia *Antoine*. Poporul se adună în fața zidurilor. Cîte un muncitor citește cu glas tare, răs-picat, ca pentru școlari : „Analiza doctrinei lui Ba-

beuf, proscris de Directoratul executiv pentru că a spus adevărul... Cînd unii se istovesc muncind și duc lipsă de toate, în timp ce alții se scaldă în belșug fără a face nimic — aceasta înseamnă asuprire. Nimeni nu a putut, fără a săvîrși o crimă, să-și însușească exclusiv roadele pămîntului sau bunurile realizate de mîna omului. Într-o societate desăvîrșită, nu trebuie să existe bogați și săraci.“

Cineva, în spatele celui care citește, suspină malițios :

— Cam tîrziu își aduc aminte ! Cîți ticăloși nu s-au îmbogățit prin Revoluție și acum pretind că Revoluția e terminată !

Muncitorul citește mai departe : „Revoluția nu s-a terminat, deoarece bogătașii au pus mîna pe toate bunurile și au toată puterea, pe cînd cei săraci muncesc ca robii, își duc zilele în mizerie și nu reprezintă nimic în stat“.

În mulțime, un cetățean se manifestă împotriva doctrinei lui Babeuf. Mormăie printre dinți. În cele din urmă nu se mai poate stăpîni :

— Sînt dornici de sînge ! Din nou vor să ne măcelărească !

Dar suburbia *Antoine* e altceva decît *Palais-Égalité* :

— Jos cu șuanul ! Alungați-l pe regalist !

Un polițist intervine. Bineînțeles, aici ca în toate părțile, se găsește oricînd un agent de poliție. Deodată, țipete, înjurături, ghionți. Pălării, cu sau fără cocardă, zboară prin aer. În cele din urmă, atît cel care citea, cît și „șuanul“ au fost arestați. Barca lui Barras mai navighează cînd la dreapta, cînd la stînga, dar comisarul de poliție din cartier a și pus piciorul pe pămînt ; fără să

șovăie, îl eliberează imediat pe cetățeanul bine îmbrăcat, iar pe „terorist“ îl trimite la închisoare.

Aceași scenă se petrece în diferite cartiere ale orașului. Copiii nu mai aud acum decît un singur cuvînt : „insurecție“. Pe la *Pont-au-Change* și piața *Grève* se adună zilnic o mulțime de șomeri. Cer „pîine“, „egalitate“, „revenirea la Constituția anului 93“. Plutoanele de cavalerie îi împrăștiie. Și foametea ? Foametea crește fără încetare. Noile *mandate* se prăbușesc tot atît de repede ca și asignațiile. Țăranii nu aduc în Paris nici carne, nici făină. Acum e greu de găsit ceva care să-i ispitească : în colibeze lor, alături de copaie, stă și cîte o măsuță de palisandru, gîștele pășesc pe covoare și plozii sfarmă porțelanuri. La oraș, șomajul a luat proporții de epidemie: patronii închid atelierele. Pretind că împrumutul forțat i-a ruinat. Regaliștii devin pe zi ce trece mai îndrăzneți. Se arată în public purtînd pălării împodobite cu flori de crin¹. Cu glas tare, proslăvesc succesele armatelor dușmane.

Se deschid baluri noi și, din primele zile de primăvară, în *Bois de Boulogne*² răsună pocnetul bicelor, rîsul elegantelor, galopada sprintenilor călăreți. Un original s-a apucat o dată să numere cabrioletele la modă dar, ajungînd la o mie, a trebuit să renunțe, încurcîndu-se în socoteală.

În piața *Grève*, săbiile dragonilor sclipesc, pietre zboară prin aer. Toată lumea întreabă același lucru :
— A început cumva ?

Între două afaceri sau între două dansuri, oamenii fac pronosticuri : cînd are de gînd să pornească ?

Gracchus Babeuf scrie zi și noapte. Numără forțele

¹ *Trei crini* — emblema monarhiei franceze (n.t.).

² *Bois de Boulogne* — mare parc în vecinătatea cartierelor elegante ale Parisului (n.t.).

de care dispune. Se pregătește. Pe umerii plăpânzi ai acestui om apasă o povară care îi depășește puterile ! Trebuie să însuflețească și să organizeze, să spună mulțimii cuvinte pe înțelesul ei, cuvinte de răzbunare sau de năzuință și totodată să elaboreze planul de organizare a societății noi, astfel încât victoria să nu-l găsească nepregătit.

Babeuf se ascundea în casa unui patriot belgian, Clercx, o mică locuință de pe lângă Hala de grâu. Tot acolo aveau loc ședințele conducătorilor. Luaseră numele de *Directorat secret*. În afară de Babeuf, în acest *Directorat* intrau Buonarroti, Darthé, Germain, Lepeletier, Sylvain Maréchal și Debon.

Deseori izbucneau discuții aprinse : era greu să unifici punctele de vedere ale unor oameni atât de diferiți. Maréchal primise însărcinarea să redacteze *Manifestul Celor Egali*.

Îl scrisese destul de bine. Buonarroti, entuziasmat, întrerupe de multe ori citirea textului, exclamând : „Foarte bine ! Bravo !” Totuși, *Manifestul* stârnește controverse. Discipolul lui Rousseau scrisese : „Să piară, dacă e nevoie, și artele și știința, numai să ne rămână adevărata egalitate”. Asemenea cuvinte, desigur, se potrivesc cu idealul *Celor Egali*, cu dragostea lor pentru natură și viață simplă ; dar Babeuf se revoltă împotriva acestui principiu.

— Artele și știința pot fi folositoare poporului, trebuie făcută o deosebire între distracțiile unor blazați și cerințele sănătoase ale cetățenilor. Sînt departe de a fi dușmanul mașinilor. Tu crezi că mașinile vor duce la o sclavie și mai cruntă, și vrei să le distrugi ; nu, mașinile sînt, dimpotrivă, folosite pentru a ușura munca omului. Eu voi stimula invențiile noi.

— De ce ? Grecii vechi nu cunoșteau mașinile și erau mult mai fericiți decît contemporanii noștri. Gîndește-te la arte : la ce servesc portretele aristocraților sau palatele din Versailles ?

— Palatele pot fi folositoare în felul lor... Dar tu însuși ? Nu scrii și tu versuri ? Se spune că pictorul David, sfătuindu-se cu Robespierre, avușese de gînd să modifice planul Parisului. David era partizan al străzilor largi, în linie dreaptă. Îmi închipui cum va arăta noua arhitectură a Republicii noastre : case simple, curate, confortabile ; un farmec deosebit emană din uniformitatea și simetria lor desăvîrșită. Edificiile publice sînt mărețe : școli, case de cultură, magazine publice, biblioteci, muzee. Pentru a le clădi, nu ne putem lipsi de arte și de știință ; fără ele am cădea în barbarie.

Mohorîtul Darthé îl întrerupe :

— Totuși, vor trebui supravegheați inventatorii, savanții și artiștii, pentru ca gîndurile să nu-i poarte într-o lume a închipuirii, ruptă de realitate.

Babeuf urmează :

— Dar veșmintele noastre ? Ce urîte haine purtăm ! Sînt nepotrivite pentru muncă, și apoi evocă ideea de inegalitate. Va trebui să introducem o îmbrăcăminte unică pentru toți cetățenii, admitînd, desigur, anumite derogări în funcție de vîrsta și meseria fiecăruia.

Antonelle, flegmaticul Antonelle, îl întrerupe pe Babeuf :

— David și Talma au și încercat ; David a creat modelul unui costum nou, pe care Talma a avut curajul să-l poarte în oraș. La început a fost luat drept nebun, apoi arestat ca spion al unei puteri străine.

Toți izbucnesc în rîs.

— Cetățenii sînt încă înapoiți. Trebuie să-i reeducăm. Am văzut un proiect de îmbrăcăminte pentru mun-

citori, întocmit de deputatul Sergent. Mi s-a părut bine conceput. Vezi deci că nu putem tăgădui valoarea artelor sau a mașinilor, pentru singurul motiv că, azi, doar aristocrații și bogătașii profită de ele !

Deși Sylvain Maréchal este autor de elegii, el nu se dă bătut : nici arte, nici mașini ! Toate acestea nu-s decît geniul rău al orașelor.

Paragraful următor al *Manifestului* stîrnește și mai multe discuții : „Să dispară o dată revoltătoarele deosebiri dintre bogați și săraci, dintre cei mari și cei mici, dintre stăpîni și slugi, dintre cei care conduc și cei care sînt conduși“.

— Pretinzi să se suprime orice fel de autoritate ? Dar este un lucru inadmisibil !

Celor Egali li se spune „anarhiști“, dar ei sînt totuși partizani ai unei conduceri ferme.

Numai Maréchal este pentru libertatea integrală :

— De ce credeți că bîta din mîna noastră ar fi mai bună decît bîta din mîna lui Barras ? Am văzut ce au fost în stare cu toții, pe rînd, de la Capet la Legendre : toți sînt la fel. Nu oamenii constituie elementul hotărîtor, și nici măcar legile ; esențialul este însuși principiul : puterea îi pervertește chiar și pe cei mai virtuoși.

Dar Maréchal neizbutind să cîntească părerea tovarășilor săi, *Manifestul* n-a mai fost publicat.

Altă dată s-a ivit o neînțelegere în problema dictaturii. Cine va conduce Franța după lovitura de stat ? Din nou Convențiunea ? un dictator ? un comitet ales dintre *Egali* ? Toți își dădeau seama că nu se putea guverna fără o conducere hotărîită. Buonarroti declara : „Dacă respectăm într-adevăr poporul, care nu este încă destul de conștient, trebuie să instaurăm dictatura“. Darthé era de părere ca autoritatea supremă să fie în-

credințată unui singur om. Babeuf, care odinioară urîse dictatura, păstra o repulsie față de acest cuvînt. În cele din urmă, se luă hotărîrea ca puterea să fie preluată de un Comitet Revoluționar.

Babeuf trebuia să mai învețe multe. El nu se putea sprijini nici pe experiența premergătorilor săi, și nici pe învățămintele din cărți. Bijbîia în beznă, mînat doar de o pasiune arzătoare, *Directoratul secret* aprobă cinci decrete elaborate de Babeuf și Buonarroti.

Decretul privind problemele economice a fost cel mai greu de întocmit. Minte deschisă și pătrunzătoare, Babeuf nu era de acord cu cei care doreau o simplificare excesivă a economiei. Cu toate acestea, viața de la sate rămînea pentru el un ideal.

În concepția sa era necesară o reducere simțitoare a orașelor, atît în ce privește rolul cît și dimensiunile lor. Tot răul venea de la oraș. Prostituate, proxeneți, hoți, comedianți fără de lucru se întîlnesc numai în orașe. Trebuie descongestionat Parisul. Toată lumea trebuie să muncească, în afară de invalizi și de bătrînii care au depășit șazeci de ani. Muncile deosebit de grele sau de neplăcute vor fi efectuate cu schimbul. Toți vor fi trecuți pe liste, după locul domiciliului sau după locul de muncă. Mesele se vor lua în comun. Lucrătorii vor primi cele necesare : îmbrăcăminte, hrană și lucrurile trebuincioase gospodăriei. Deplasările nu vor putea avea loc decît cu știința administrației supreme. Comunitatea Națională face recensămîntul produselor agricole și industriale și le repartizează pe categorii. Principalul este de a ține o evidență exactă : administrarea unei țări nu se face cu discursurile deputaților, ci cu ajutorul aritmeticii. Comerțul particular cu străinătatea este interzis sub pedeapsa cu moartea, el fiind un drept exclusiv al Comunității. Republica numește funcționari cu atribuții

speciale pentru comerțul exterior : ei cumpără în străinătate materiile prime necesare și vînd în afară surplusul de bunuri al Comunității. În interiorul țării, moneda este desființată. Rezervele de aur vor fi folosite pentru comerțul exterior.

Decretul pentru organizarea poliției deosebea în populația Republicii două categorii de oameni : *cetățenii* și cei care erau denumiți *străini*. Cetățeni sînt cei care depun o muncă utilă : muncitorii, plugarii, meșteșugarii și soldații. În problema savanților se iviră unele greutăți. În cele din urmă, se hotărî că pot figura și ei în categoria *cetățeni*, dar numai pe baza unei recomandări speciale a Comunității. *Străinilor* nu li se permite să participe la adunările politice, nici să poarte arme. Pentru o comportare proastă ei pot fi internați în penitenciare. Insulele Margueritte, Honoré, Oléron, Ré și Hyères sînt transformate în lagăre de recludiune pentru *străinii* suspecti. Aceste insule trebuie să fie bine păzite și inaccesibile celorlalți oameni.

Oricine va dori să publice o lucrare va trebui să prezinte mai întîi manuscrisul la control. Dacă lucrarea va fi socotită folositoare, i se va da autorului posibilitatea să o tipărească. Va fi cu desăvîrșire interzisă orice publicație contrară marilor principii ale *Egalității*.

Se vor bucura și femeile de aceste drepturi ? Părerile erau împărțite : Buonarroti și Maréchal spuneau că femeile nu aveau încă pregătirea necesară pentru a participa la administrația treburilor statului. Babeuf era, dimpotrivă, pentru deplina egalitate în drepturi : el știa bine de cît eroism este capabilă chiar o simplă slujnică.

Puterea va fi încredințată poporului în mod treptat. Mai întîi e nevoie să se instaureze principiile *Egalității*. Cînd Republica va fi devenit destul de puternică, ce-

tăţenii-muncitori vor fi convocaţi la adunări electorale pe baza Constituţiei din 1793.

Uneori, elaborarea cutărui sau cutărui decret stîrnea îndoieli la vreunul din *Egali* : proiectul era oare realizabil ?... Bineînţeles, Antonelle, mai mult decît ceilalţi, avea rezerve. Dar Babeuf se indigna :

— Cum să nu fie realizabil ? Acum, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea ?

Totuşi, Babeuf se temea şi el că poporul nu ar fi încă îndeajuns de pregătit pentru societatea *Celor Egali*. De aceea socotea ca un lucru deosebit de important educarea copiilor : ei vor fi în măsură să înţeleagă totul... Desigur, Republica nu va putea încredinţa părinţilor o misiune atît de plină de răspundere. Copiii vor fi trimişi în Case de Educaţie. Acolo se va ţine seamă şi de aptitudinile lor, şi de nevoile ţării, şi se vor pregăti un anumit număr de învăţători, de lăcătuşi, de apicultori... Studiul istoriei şi al legilor Republicii va căli inimile adolescenţilor.

Pentru educarea adulţilor sînt necesare unele manifestaţii solemne : apoteoza oamenilor de seamă, serbări publice, jurămînt depus de apărătorii *Egalităţii*. Va trebui instituită o ceremonie care să înlocuiască botezul : noul născut să fie înfăţişat comunităţii.

Atît timp cît celelalte state nu vor fi urmat exemplul Franţei şi nu vor fi înfăptuit *Egalitatea*, va fi necesar să se închidă graniţele. Afară de agenţii Republicii, nimeni nu poate părăsi ţara. În Franţa vor intra numai muncitorii dornici să se elibereze de sub jugul sclaviei, sau eroii persecutaţi de despoţi.

După ce a aprobat proiectul privind societatea viitoare, *Directoratul secret* se ocupă cu întocmirea unor hotărîri menite să atragă pe cetăţenii care preferau o bucată de pîine albă unor speculaţii filozofice. Ce se

va întîmpla după lovitura de stat ? În casele bogaților vor fi de îndată mutați locuitorii suburbiilor *Antoine* și *Marceau*. Apoi, se vor distribui imediat celor săraci haine luate din depozite sau din prăvălii particulare. Bunurile emigranților și ale celorlalți dușmani ai poporului vor fi distribuite apărătorilor Revoluției. Poporul să primească cinstea ce i se cuvine. Babeuf sau Buonarroti sînt gata să-și dea viața pentru *Egalitate* ; dar poporul vrea să trăiască : va avea deci case luminoase, bunurile nobililor și, în sfîrșit, îmbrăcăminte pentru acei coategoale care au făcut Revoluția, pentru neînfrînții *sanchiloți*...

Cum se face că Babeuf, care nu fusese de acord cu Robespierre în privința Terorii, a ajuns și el la Teroare ? Poate că s-a obișnuit pur și simplu cu Revoluția, el, care stătuse tot timpul în închisoare pînă atunci. Și, după cum se știe, Revoluția a fost generoasă în toate : în idei, în asigurații și în sînge. Pe atunci, orice sistem filozofic, cel mai mărunț proiect de lege era însoțit și de cîteva capete tăiate. Poate că Babeuf se schimbase : cu doi ani înainte, în închisoarea din Laon, se afla un om ca toții oamenii ; astăzi, acest om este Tribunalul Poporului, șeful *Directoratului secret*, autorul decretelor, sufletul Conspirației. Dar poate că și cei din jurul lui se schimbaseră. Robespierre trimisese la ghilotină pe Chaumette, pe Clootz, pe Hébert. Erau eretici, dar nu trădători. Poate că desfrîul Terezei Tallien, *Balul Victimelor*, traficantii din *Palais-Égalité*, *Tinerimea aurită*, vicleanul Barras, dezmățul ultimilor meseni care se înfruptă din ospățul revoluționar, lipăind prin funduri de pahare și păstrîndu-și locurile la masă pentru dimineața următoare, pentru toată ziua, pentru veșnicie ; poate că tot acest spectacol îl silise pe cinstitul Babeuf să scrie de-atîtea ori cuvîntul „moarte“, „moarte“, „moarte“. El

se pregătea să îndeplinească o misiune înaltă : să transforme omenirea. Știa că pentru aceasta avea nevoie de căldură, de înfrățire și — lucrul cel mai anevoios — de răgaz. Ca un medic zorit de împrejurări, recurgea la leacul îndelung verificat : sîngerarea.

Pentru ceilalți membri ai *Directoratului secret*, afară doar de Buonarroți și de Germain, Teroarea, fără a fi devenit o profesie, era în tot cazul un lucru foarte obișnuit. Pe vremuri, Antonelle trimisese pe girondini la eșafod, Debon proclamase binefacerile ghilotinei, iar Darthé le experimentase asupra locuitorilor din Cambrai. Iată de ce „pedepsirea trădătorilor Revoluției“ (astfel erau denumite de *Cei Egali* execuțiile proiectate) stîrnea mai puține controverse decît îmbrăcăminte muncitorească.

Bineînțeles, *Directoratul secret* nu se mărginea să redacteze decrete : el se pregătea activ pentru insurtecție. Parisul era împărțit în douăsprezece arondismente, iar fiecare arondisment avea cîte un delegat revoluționar care menținea contactul cu *Directoratul secret* prin intermediul lui Didier — agentul de legătură. Delegații nu știau nici măcar numele celor care se aflau la conducerea conspirației. Compoziția *Directoratului* a rămas tot timpul secretă.

Printre delegații din arondismente se găseau militari, muncitori, avocați, gazetari — cu toții patrioți încercați, foști partizani ai lui Robespierre, acum adepți ai *Egalității*. Babeuf știa prea bine pe cine se poate bizui. El socotea că sprijinul său cel mai sigur era arondismentul al doisprezecelea : suburbia *Marceau*.

Babeuf stă de vorbă cu cetățeanul Moroy, reprezentantul suburbiei *Marceau*, se informează asupra numărului atelierelor, asupra stării de spirit a muncitorilor. Cetățeanul Moroy răspunde : sînt două vopsitorii, cu

cîte optzeci și treizeci de muncitori, devotați cu toții, ca un singur om, cauzei *Celor Egali*.

Delegații făceau agitație, promiteau că muncitorii vor primi casele celor bogați, că se va distribui îmbrăcăminte ; promiteau izbînda ; își băteau joc de lașitatea lui Barras și a polițiștilor săi, afirmau că mîine *mandatele* se vor vinde la kilogram, întocmai ca și asignațiile, că Directoratul era înțeles cu regaliștii, că nu mai exista pîine de loc, că Bonaparte mîncea bătaie în Italia și că nenumărate primejdii amenințau Republica. În general spuneau adevărul. Uneori exagerau. Alteori mințeau cu bună-știință : în instrucțiunile pe care le primeau delegații revoluționari li se recomanda să răscoale populația prin toate mijloacele.

Delegații revoluționari erau mai toți oameni săraci. Totuși, îi poșteau uneori pe patrioți la cafenea, și acolo, în fața unui pahar de vin, cînd inima se deschide, întrebau :

— Cum stau lucrurile în atelierul vostru ? Toată lumea e gata ?

Patrioții răspundeau :

— Nu așteptăm decît un semnal.

Dar delegații trebuiau să plătească vinul și *Directoratul secret* n-avea nici o lescaie. Cea mai mare sumă de care a dispus cîndva a fost de două sute patruzeci de franci. De altfel, Babeuf disprețuia banii. De multe ori nu avea ce mîncea ; și, totuși, el nu trăia în societatea utopică a *Celor Egali*, ci în Parisul anului IV al Revoluției, în Parisul balurilor, al lui Barras, al turnizorilor, al prăvăliilor elegante, în acel Paris gata să cadă în genunchi în fața oricăror bani, chiar și în fața unor zdrențe de *mandate*. Conspiratorii trebuiau să înlocuiască banii cu eroismul. Aceasta era năzuința lui Babeuf, dar nu și a Parisului.

E drept că *Cei Egali* aveau pretutindeni partizani devotați. Doi ofițeri ai Legiunii de poliție, care făceau de gardă la Palatul Luxemburg, se oferă să-i omoare pe membrii Directoratului. Babeuf respinse această propunere : el nu dorea o revoluție de palat, ci o insurecție populară. Trimise noi instrucțiuni delegaților : mai multă energie ! Să se țină evidența precisă a tuturor patrioților ! Să se păstreze secretul cel mai desăvârșit ! Se apropie ceasul !

Da, ceasul se apropie ! Așa spun rapoartele poliției, așa se poate citi în ochii lui Babeuf, care nu mai reflectă nici oboseală, nici entuziasm. Gîndirea lui înfierbîntată e ca un fier încins, ajuns la punctul de fuziune : izbîndă sau moarte ! Sarcina uriașă a fost îndeplinită. Într-o cămăruță, urmărit de poliție, un om a organizat nu numai o conspirație cum au mai fost și altele, ci a creat un ideal nou. Cu banalitățile idilice ale veacului al XVIII-lea a alcătuit articole de legi, care, mîine, vor deveni o realitate. El va arăta că Fericirea Universală nu constă nici în lux, nici în victorii militare, nici în jocul amăgitor cu care se distrează acum atît cetățeanul Talma, actorul, cît și cetățeanul Sanson, călăul. Nu, Fericirea Universală constă în *Egalitate* !

Și-l închipuie pe fiul său Émile, după o zi de lucru. A tuns pomii din livadă. A povestit tinerilor fii ai Republicii despre începuturile *Societății Celor Egali*, despre Robespierre și Saint-Just. În fața ochilor săi se desfășoară liniștea cîmpenească ; el vede copii jucîndu-se, vede soarele binefăcător care dispăre pînă a doua zi, și simte răcoarea binemeritată a odihnei. E fericit. Fericirea lui poate fi invidiată : e fericit pentru că este unul dintre *Egali*, pentru că fericirea lui nu e smulsă din sudoarea, din lacrimile sau din sîngele altora. Cînd se vor înfăptui toate acestea ? Să fie abia peste zece

ani ? Gracchus, sleit de puteri, va mai ajunge oare să admire acest tablou evocator ?

O clipă de visare — și neliniștea îl cuprinde din nou. E totul gata ?... Rapoartele oamenilor de legătură sînt pline* de optimism. Acum, Babeuf nu mai iese aproape de loc din casă, căci toată poliția îl caută. De la fereastra lui nu se văd decît cerul și acoperișurile. Nici nu zărește Parisul. De aceea își așteaptă tovarășii cu nerăbdare. Îi întreabă :

— Ce se întîmplă ?... Nu, nu vreau dări de seamă... Ce spune Parisul ? Străzile, mulțimea, oamenii ?

Tovarășii dau răspunsuri felurite. După o zi de succese, totul le pare minunat : „Parisul e în fierbere ca la 31 mai¹“. Dar sînt și zile grele cînd oboseala îi cuprinde. Azi, Buonarroti sosește mohorît : în tăcere, îi strînge mîna lui Babeuf.

— Ce spune Parisul ?

Buonarroti, fără să-l privească, răspunde încetișor :

— După părerea mea, Parisul nu e cu ei, dar nu e nici cu noi. Este cu totul nepăsător.

Babeuf tresare, îl îmbrățișează pe Buonarroti :

— Nu, nu e cu puțință ! Cunosc bine Parisul. Nu-l poți înflăcăra cu vorbe, dar cînd are să vadă vitejia *Celor Egali* are să se aprindă în el o văpaie uriașă. Noi nu trebuie să fim gazetari, ci adevărați apostoli.

¹ Între 31 mai—2 iunie 1793 a avut loc răscoala populară care a dus la răsturnarea girondinilor — reprezentanții marii burghezii comerciale și industriale — și preluarea puterii de către un guvern revoluționar (n.t.).

XV

FERICITA ÎNTÎMPLARE A UNUI OM FĂRĂ NOROC

În ziua de zece germinal, la ora patru după amiază, un tânăr ofițer, Georges Grisel, pleca de la Școala Militară ca să meargă la mătușă-sa. În ciuda zilei însorite de primăvară, Grisel era prost dispus : situația lui nu se aranja de fel. În loc să chefuiască prin cabaretele din *Palais-Égalité*, era nevoit să mănînce supă de praz și să asculte tînguirile mătușii, care se plîngea într-una de precupeții din piață : curată jecmăneală ; îți cer treizeci de franci pe o legătură de ceapă, de parcă ceapa ar fi ananas !...

De la mătușă-sa nu vedea nici un gologan. De asemenea, nici o avansare nu se arăta la orizont. Și cîți locotenenți n-au devenit într-un singur an colonei, ba chiar generali ! Cel puțin lor, afurisita asta de Revoluție le servise la ceva... Dar Grisel era căpitan, și atîta tot. Nimic mai mult. Cînd te gîndești că Bonaparte, un aventurier, fusese numit comandant suprem ! Halal carieră ! De ce nu dădea și peste el așa noroc ? Parcă Grisel nu era și el un cutezător ?...

Mergînd de-a lungul cheiului *Tuileries*, nu lua seama nici la copacii înfloriți, nici la zîmbetul elegantelor. Pe mătușă nu o aștepta o cină prea veselă.

Din cea mai fragedă tinerețe Grisel nutrea visuri de glorie. Îl pizmuia nu numai pe cetățeanul Tallien, dar chiar și pe cetățeanul Sanson — ia gîndiți-vă, e de ajuns să apară călăul la teatru, pentru ca lumea să și-l arate. Apoi, Sanson cîștiga bine, nu era silit să alerge la capătul pămîntului, la o zgripturoaică bătrînă, pentru o farfurie de supă.

Grisel era fiul unui croitor ; copilăria și-o petrecuse în orașelul Abbeville. Cînd a împlinit optsprezece ani, a șterpelit două sute de franci de la tatăl său și a plecat la Paris. Era cît pe ce să se angajeze în marină. Escadra pleca spre Gibraltar. Dar Grisel, care era mic de statură, fu respins.

Începu Revoluția. Alți ambițioși deveniră oratori, deputați, ziariști ; Grisel rămase croitor. Punea petice, cosea nasturi. În cele din urmă intră în armată. Ajunse căpitan, dar acolo se opri. O soldă păcătoasă, o uniformă învechită, mesele la mătusă — la asta se măr-ginea viața lui Georges Grisel. Era deci firesc să umble cu un aer posac...

Deodată, cineva îl strigă. Este cetățeanul Meunier.

— Grisel !... De cînd nu ne-am mai văzut !

Cu un an înainte de Revoluție amîndoi locuiau în aceeași odaie, amîndoi erau croitori. Prietenii se îm-brățișează. Meunier îl poștește pe Grisel :

— Hai să bem o sticlă cu vin.

Nu i se întîmplă așa des lui Grisel să fie invitat, ca să mai stea pe gînduri. Amicii se duc la cafeneaua *Genève*. Meunier întreabă :

— Cum, îți merge ?

Grisel are mîndria lui. Doar n-are să se jeluiască în fața acestui croitoraș de cinci parale.

— Destul de bine, după cum vezi. Sînt în slujba Republicii. Comand Batalionul 3 din semibrigada 38.

Meunier se întunecă la față :

— Republica ? Ehe, am servit-o și eu, prietene. Timp de șase luni. După zilele din prerial. Mă-nțelegi ? Am fost în închisoare la Plessis, cu toți patrioții. Serviciu credincios, dar fără grade ! Nimic de zis, frumoasă treabă și Republica asta ! Oamenii cinstiți mor de foame în timp ce tîrfele se scaldă în aur. Cînd stai și te gîndești de ce ne-am vărsat noi sîngele !...

Prietenia înveselește pe om, și vinul de asemenea. Grisel nu discută cu Meunier. Nu se prea pricepea la politică. Într-o doară critică Directoratul. Ce riscă ? Acum toată lumea îl bîrfește.

— Cinci flecari !

Cafeneaua *Genève*, ca atîtea altele, este un loc de întîlnire pentru patrioți. Aci, toată lumea îl cunoaște pe Meunier, fiecare ciocnește cu el cîte un pahar ; bineînțeles, Grisel bea și el. La dracu, supa mătușii ! N-are decît să se răcească ! Dacă nu-i chip de chefuit cu fete nostime într-un local elegant, să dea pe gît barem ceva poșircă cu muncitorii aceștia. Bine că face cinste Meunier ! Cineva îi oferă lui Grisel cafea cu coniac. Are succes ca o femeie frumoasă. Un anume Monnier, maestru curelar, se arată deosebit de atent cu el. Acest Monnier repetă într-una :

— Armata va veni în curînd în ajutorul nostru. Nu-i așa, cetățene ?

Grisel mai soarbe cîte un păhăruț.

— Păi sigur că da.

Cînd iese din cafenea toate i se încurcă în cap : mătușa și patrioții, Meunier și Monnier. Ce pățanie ! E serios amețit. Întors acasă, adoarme îndată. A doua zi cu greu își amintește zgomotoasa seară din ajun. Se posomorăște : muncitori... Acum, totuși nu mai e un croitor, e coșcogeamite căpitanul.

Cu toate acestea nu s-ar putea spune că Grisel este mofturos. Cînd noul său prieten, cetățeanul Monnier, întîlnindu-l peste cîteva zile, îl pofteste : „Hai să iei masa la mine“, Grisel numai de formă șovăie o clipă. Unde să meargă ? Tot la nenorocita aceea de mătușă ?

Monnier îl duce pe Grisel la el acasă, îl prezintă soției sale. Sînt oameni săraci, dar primitori. Pe masă nu sînt decît o bucată de cîrnat și o sticlă cu vin. Monnier discută cu Grisel ca de la patriot la patriot.

— Soldații sînt gata să ne sprijine ?

— Sînt gata.

În sinea lui, Grisel e nedumerit. Ce i-a apucat pe toți ? N-ar fi mai bine să vorbească despre fete... ca să poată străluci și el cu idei originale ? Nici nu înțelege prea bine despre ce-i vorbește Monnier.

— Cum ? Nu citești ziarul lui Babeuf ? E rușinos pentru un patriot.

Grisel se scuză : slujba, păcătoasa asta de slujbă. Șefii sînt niște puturoși, iar el, Grisel, n-are nici o clipă de răgaz. Monnier îi arată ultimul număr al *Tribunului* : iată proclamația către armată.

— Strașnic, nu-i așa ?

Pe Grisel l-au trecut nădușelile cînd a citit : „Să fie omorîți cinci regi“. În ce s-a băgat ? Jocul e periculos. Dar ce să mai facă acum ? Să-l contrazică ? Monnier e mai voinic. Grisel ar putea să iasă serios scărmanat din discuție. Așa încît, plin de zel, îi dă dreptate. Încîntat că are în fața lui un om cu care se poate sta de vorbă, Monnier nu mai contenește :

— Cine a închis *Panteonul* ? Cine a falsificat Constituția ? În închisorile din Marsilia cine a ucis sute de patrioți ? Tot ei. Dar ne răfuim noi curînd cu dumealor !...

Îngrijorat, Grisel întreabă :

— Cum asta ?

— Cum ? Foarte simplu : așa cum s-a procedat cu Capet. Totul este gata. Acum, Comitetul n-are decît să comande : „Foc !“ și imediat, în rînd spre stînga, înainte marș ! Ai înțeles ?

Grisel nu păcătuia numai prin lașitate, era și de o nemaipomenită curiozitate. Nu se mai putu stăpîni :

— Și cine face parte din comitet ?

Monnier pufni în rîs :

— Auzi întrebare ! De unde vrei să știu eu, omule ? Nimeni nu știe — nici Carnot, nici patrioții, nici copoii poliției. De aceea i se zice *secret*. Dar dacă vrei să faci cunoștință cu patrioți adevărați, am să te duc la *Băile Chinezești*.

Monnier l-a poftit și pe vecinul său, pălărierul Goveau. Toți trei ies în stradă. Grisel încearcă să-și ia rămas bun de la ceilalți :

— Altă dată... slujba...

Patrioții îl rețin : las-o încolo de slujbă ! hai cu noi... Grisel stă la îndoială : desigur, ar fi interesant de văzut... Numai să nu se bage în vreo încurcătură... Așa se intră în închisoare pe nesimțite. Dobitocul de Meunier trecuse și el pe acolo... În cele din urmă, curiozitatea învinge, Monnier și Goveau îl prezintă pe Grisel ca pe un patriot încercat. Grisel se mulțumea să zîmbească și să dea din cap : nu mai știa ce e cu el. Pînă atunci se tot ferise de Revoluție. Nu frecventase nici cluburile, nici adunările. Expresia întipărită pe fața celor din cafenea îl înfricoșa. Ca întotdeauna, Sophie Lapierre cînta cuplete patriotice. Grisel auzea : „A murit marele *Incoruptibil*... a murit pentru Revoluție... a murit pentru noi toți...” Fără să vrea, Grisel aruncă de jur împrejur o privire sfioasă : nu cumva visează ? Oamenii de aci îl glorifică pe Robespierre în văzul lu-

mii, parcă ar fi tot în anul 93. Îi veni în gînd să se facă nevăzut... Dar complimentele cu care era copleșit îl reținură. Fudul, se umfla în pene : Ah ! În fine, era și el prețuit ! Unul din patrioți, după ce schimbă cîteva cuvinte în șoaptă cu Monnier, spuse lui Grisel :

— Ai făcut bine că ai venit. Trebuie să intrăm în legătură cu cazărmile. Poți desigur să ne fii de folos.

Era Darthé, prietenul lui Babeuf. Grisel nu știa cu cine stătea de vorbă, dar, încîntat de sine, îi răspunse :

— Firește, dacă aveți nevoie de mine, am să pot...

Darthé arată lui Grisel manifestul lui Babeuf către armată. Prinzînd curaj, Grisel critică :

— Cu asta nu ajungeți departe. Așa se vorbește soldaților ? Asta e curată filozofie. Soldatul trebuie bine bătut la cap ca să înțeleagă ceva. Babeuf al vostru poate fi un om deștept, dar e limpede că nu a simțit niciodată mirosul cazărmii.

Darthé îl cercetează cu privirea pe acest îndrăzneț căpitan. În sinea lui îi dă dreptate. Adesea i-a demonstrat lui Babeuf că, pentru Revoluție, cuvintele tari sînt mult mai folositoare decît Rousseau și toți filozofii din lume.

— Te-ai încumeta să scrii tu așa cum trebuie ?

— Păi eu sînt militar, n-am bani să tipăresc lucruri de-astea.

— Nici o grijă, tipărirea ne privește pe noi. Tu numai să scrii. Sînt sigur că ai o pană strașnică !

Grisel nu e în stare să reziste laudelor. Bine, mîine, cel mai tîrziu poimîine, manifestul va fi gata.

Reîntors la Școala Militară, Grisel e din nou în încurcătură. Ar fi mai cuminte să lase baltă toată treaba asta. Orice ar spune cei de-acolo, e puțin probabil să fie ei cei mai tari. Ei își închipuie că soldații sînt de partea lor. De fapt, soldații joacă cărți, beau vin, se

culcă cu fete, și puțin le pasă de Revoluție. Desigur, dacă totul s-ar fi întâmplat cu trei ani în urmă, Grisel i-ar fi urmat îndată. Pe vremea aceea, lumea era condusă de niște nebuni. Dar atunci nimeni nu-i ceruse nimic. Acum — alții să-i creadă... Oare să raporteze șefului său ? Ce ar avea de câștigat ? Sigur că poliția cunoaște întrunirile anarhiștilor de la *Băile Chinezești*. Lui i-ar rămîne tot monotonia serviciului, datoriile, mătușa... Toate astea sînt atît de plicticoase ! Cel puțin, cu ceilalți îl așteaptă gloria. Atunci, ce e de făcut ?...

Grisel se gîndește îndelung și, în cele din urmă, se hotărăște să ceară sfatul camaradului său Montyon.

— Să le câștig poate mai întîi încrederea, și după aceea să denunț tot complotul. Cu siguranță că ar fi bine plătit ! Să vezi apoi ce chef îi tragem !...

Montyon era un om prudent.

— Fă cum crezi. Pot să-ți făgăduiesc că dacă ți se întîmplă ceva, voi fi de partea ta. O să spun că mi-ai povestit totul de la început, și că nu te-ai dat cu ei decît ca să-i supraveghezi mai bine.

Cuvintele lui Montyon îl liniștiră oarecum pe Grisel. De altfel, nici nu era convins că Directoratul avea să fie mai puternic decît complotiștii. Dacă, pe neașteptate, ieșeau învingători patrioții, atunci, dintr-o dată, ar fi numit general ! Țintește mai sus : comandant suprem ! Iar dacă se adeverește că totul nu e decît pălăvrăgeală, Grisel va raporta celor în drept, și Montyon îl va susține.

Grisel își recăpătase buna dispoziție. Luă o foaie de hîrtie, și scrisese toată noaptea. Spre dimineață, manifestul era gata. Darthé se arată entuziasmat : „Ce om !“ Grisel avea în adevăr un stil savuros : la fiecare rînd cîte o glumă. Și ideile erau potrivite : compusese *Scrisoarea lui Francibre, soldat al armatei din zona*

pariziană către prietenul său La Terreur din armata de pe Rin ! Începea astfel : „Dracul ne ia, sărmane prietene La Terreur. Da, ne ia dracul, fără doar și poate, dacă înghițim tot hapul pe care ni l-au băgat în gură...” Mai departe, era vorba de Paris, „frumosul Paris din anul 93...”

Lăsînd deoparte cuvintele grosolane, se putea spune că Grisel strălucea prin măreția stilului : „Lei cu blană aurie ar fi sugrumat, sfîrtecat și devorat pe părinții, pe prietenii noștri, și chiar libertatea însăși... cinci tigri pe care i-au îmbrăcat, i-au înzorzonat și împodobit cu pene ca pe niște cai de dric... În ei este concentrat de cinci ori mai mult dispreț, obraznicie, tiranie și despotism decît în răposatul ce... Capet, demnul lor înaintaș.”

Manifestul a fost tipărit, apoi înmînat lui Grisel pentru ca acesta să-l răspîndească. Grisel se încuie în cameră și arse pe loc toate foile. Totuși, continua să se mai întîlnească cu Darthé și cu Germain. Se mai îndoia : „cine va ieși învingător ?” Nu-și pierdea răbdarea. Într-o zi Darthé îi dădu un plic sigilat.

Mîinile lui Grisel tremură. Deschide plicul. Sigiliul înfățișează o nivelă de zidar. În susul paginii : *Fericirea Universală*. Georges Grisel citește brevetul său de delegat militar al *Directoratului secret* pe lîngă tabăra de la Grenelle.

Fără îndoială, ar fi fost mai bucuros să citească brevetul său de numire în gradul de comandant de semi-brigadă. Dar nu era nimic de făcut — jocul continua. Grisel își îndeplinește îndatoririle de delegat militar. Trimite *Directoratului secret* rapoarte pline de sfaturi înțelepte : trebuie să fie dați peste cap generalii, dar cruțați tinerii ofițeri. Trebuie să contribuim în toate

chipurile la nimicirea disciplinei. Să vorbim mai mult despre jaf : jefuirea celor bogați este o cauză sfântă. Soldații nu pricep cînd li se vorbește despre egalitate : ar fi deci mai bine să nu se insiste în această privință... Principalul este pregătirea în vederea zilei hotărîtoare. În ajunul insurecției e necesar să se organizeze baluri pe la cîrciumioarele de la răs_pîntii și să se dea de băut soldaților.

Deși *Directoratul secret* a fost de acord în linii mari cu unele din aceste sugestii, Grisel nu e mulțumit : tot Babeuf ! Tot doctrina ! Tot cine știe ce *Societate a Celor Egali* ! Acum nu mai încapе îndoială : a făcut o socoteală greșită. Nu sînt decît niște palavragii. Poporul poate fi răsculat numai dacă i se spune : „Jefuiește !“ Iată un lucru plăcut pentru toată lumea. Dar ce caută *Egalitatea* în toate acestea ? Fiecare să jefuiască cum se va pricepe, e o chestiune de talent personal. Nu îl poți compara pe strălucitorul Grisel cu cenușiul Montyon, deși amîndoi au același grad. Se vede că Babeuf visează cai verzi pe pereți ; Grisel n-are nici în clin nici în mîneacă cu asemenea gură-cască.

Grisel dispăru. Zadarnic îl mai așteptară *Cei Egali* la *Băile Chinezești*. Darthé e disperat. Tocmai acum aveau mai multă nevoie de Grisel. Ziua insurecției se apropie. *Directoratul secret* a convocat o conferință a delegaților militari în vederea întocmirii unui plan de acțiune și iată că Grisel lipsește.

Un necunoscut sosește la Școala Militară :

— Sînt o rudă a căpitanului Grisel, e absolut necesar să vorbesc cu el numaidecît...

Grisel nu e lăsat în pace : destinul, evident, vrea să facă din el un erou. Un bilețel : „Frații tăi te așteaptă, D.T.H.“ Solul poștește pe căpitan să-l urmeze îndată...

Se duc mai întâi la Didier. Acesta spune : „Vino cu mine“. Grisel tresare : „Unde ?“ Tăcere. Strada *Saint-Honoré*. Mai departe. Biserica *Saint-Eustache*. Cotesc. Ce o fi ulicioara asta ? Este strada *Grande-Truanderie*. Au sosit. Se urcă pe scară. Etajul al treilea. Un coridor lung.

În cameră — lume multă. Sînt acolo și Darthé și Germain. Îl primesc cu bucurie pe Grisel : în fine, a sosit ! Se temeau să nu fi fost închis ! Îl îmbrățișează. Acesta, uimit, privește de jur împrejur : cine mai e de față ? În clipa aceea se apropie de el un om plăpînd, sleit de puteri, cu ochi arzători, un om care îl strînge în brațe cu căldură :

— Bine ai venit, prietene !

Este Gracchus Babeuf. Ca să-i convingă pe conspiratori de devotamentul său, Grisel se grăbește să-l îmbrățișeze la rîndul lui pe Babeuf. Dar nu mai are nici o îndoială. Acum știe ce are de făcut. Omul acesta — un șef ? Ce dobitoci ! Se pricepe el să vorbească cu eleganță ? Știe el să înjure, să strîngă pumnii, să-și încrucișeze brațele maiestos pe piept ? Nu el poate fi Tribunalul Poporului ! E doar un biet pui de vrabie !

În afară de membrii *Directoratului secret* la întrunire mai asistau și cîțiva delegați militari, foștii generali Fyon și Rossignol, precum și cetățeanul Massard.

Babeuf expuse planul insurecției : în frunte merg generalii. Îi poți recunoaște ușor după panglicile tricolore pe care le poartă în jurul pălăriei. Clopote de alarmă, trompete. Fanioane pe care scrie : *Egalitate, Constituția din 93 sau moartea, Fericirea Universală*. Poporul pune stăpînire pe Tezaurul statului, pe magaziiile militare, pe depozitele de arme, de alimente. Membrii guvernului

sînt trimiși pe loc în fața judecății. Femeile trebuie să-i convingă pe soldați să nu tragă în muncitori. Patrioții fraternizează cu soldații. În caz de jaf — moartea. Pîinea este rechiziționată în brutării. Se proclamă autoritatea Comitetului Revoluționar.

Grisel asculta atent, temîndu-se să nu-i scape vreun cuvînt. Își rumega planul. Dar o idee îl urmărește neîncetat : nu cumva are să-i apară lui Babeuf ca un patriot prea puțin zelos ?

— Propun să se dea foc, cu un ceas înainte de insurecție, tuturor castelelor din împrejurimile Parisului : Bellevue, Trianon, Meudon etc. Guvernul va trimite, bineînțeles, trupe într-acolo, ca să stingă incendiile, și, în timpul acesta, noi vom pune mîna pe Palatul Luxemburg.

Darthé strigă : „Bravo !“ Dar generalul Fyon se pronunță împotriva acestei idei. În castele se găsesc multe lucruri de preț. Babeuf îl sprijină pe Fyon.

— Incendiile premeditate ar fi o crimă împotriva națiunii.

Grisel nu se mai miră. N-a înțeles el din prima clipă că marele Babeuf este un naiv și un simplist ? Conspiratorii se despart. Grisel vrea să-și întipărească bine în minte casa, dar se teme ca ceilalți să nu observe că a rămas mai în urmă... Parc-ar fi numărul 27. Din nenorocire se înnoptează, așa că nu poate distinge nici o firmă, nici un număr. Căpitanul Grisel nu se mai preocupă de panglicile tricolore de la pălării și nici de Constituția din 93. Un singur gînd îl frămîntă : ce număr are casa ?...

Patru zile mai tîrziu cetățeanul Carnot primea un bilețel misterios. Un oarecare Guermade cerea Direc-

toratului o audiență secretă : era în joc salvarea Republicii. Carnot răspunse îndată. Îl pofti pe cetățeanul Guermante să se prezinte personal la 10 seara. La ora fixată, un ofițeraș slăbuț păsea în marea anticameră a Palatului Luxemburg. Se uita în jurul lui cu teamă, dar în același timp își umfla pieptul cu mândrie.

Grisel începu astfel :

— Cetățene Carnot, conspirația *Celor Egali* e în mîna mea.

XVI

DOI LAȘI

Cu trei săptămîni înainte de întîlnirea lui Carnot cu Grisel, în incinta Palatului Luxemburg pătrundea un alt membru al conspirației. Dar de data aceea nu era vorba de un trădător. Germain se uita la somptuoasa îmbrăcăminte a ușierilor nu cu spaimă, ci mai curînd cu ironie. Deosebit de amuzante i se păreau rozetele mari ce le purtau pe ciorapi. Dar prin ce împrejurare neașteptată un membru al *Directoratului secret* se găsea în Palatul Luxemburg ?

Activitatea *Celor Egali* era, bineînțeles cunoscută de Directori. Tot Parisul o cunoștea. Nu trecea zi fără ca cetățeanul Cochon, ministrul Justiției, să nu prezinte rapoarte pline de îngrijorare : anarhiștii se pregătesc... Cochon și Carnot se înțelegeau de minune : amîndoi erau partizani ai măsurilor drastice. În afară de protecția lui Carnot, ceea ce mai determina convingerile politice ale ministrului Poliției era siguranța că regaliștii vor dobîndi victoria finală. Cochon, membru al Convențiunii la timpul său, votase moartea lui Ludovic al XVI-lea. Acum se străduia să-și răscumpere

vechile păcate. Regaliștii făgăduiseră că vor uita trecutul dacă el va lupta împotriva patrioților. Cochon insistă : era necesar să fie zdrobiți anarhiștii. Majoritatea Directoratului îl susținea, numai contele de Barras avea o părere proprie. El nu avea încredere nici în Carnot, nici în Cochon, nici în toți agenții poliției. Se temea de Paris. Parisul, lucru vădit, nu era alături de Directorat. Prin urmare, Parisul era alături de Babeuf.

În sînul Directoratului începu o luptă îndîrjită. Dintre toți, numai nepăsătorul Reubell îl susținea pe Barras. Cochon turna gaz peste foc : în rapoartele sale nu uita niciodată să menționeze atacurile conspiratorilor la adresa lui Carnot. Deci, în mod consecvent, aceleași rapoarte treceau sub tăcere numele lui Barras... Iar Barras zîmbea cu trufie : era mai isteț decît Carnot, avea pretutindeni prieteni. Ducea tratative cu regaliștii. Avea chiar legături cu partizanii ducelui d'Orléans. Toți generalii erau de partea lui, a lui Barras : și Bonaparte și Hoche, și Jourdan. Chiar anarhiștii aceștia strigau : „Carnot la moarte !“ Dar nu spuneau nimic despre Barras. Iată ce înseamnă să fii un politician cu cap !

Îndată ce Cochon își sfîrșește raportul, Barras îndreaptă discuția asupra altor subiecte : victoriile din Italia, sau chiar Doamna de Staël — ce bărbătoi ! Carnot țipă. Perfid, Larevellière aduce vorba despre lipsa de seriozitate a lui Barras : e totuși imposibil să cochetezi cu toată lumea în același timp. Dar nimic nu ajută. Barras evită să tragă concluzii. Ce-ar cîștiga el printr-o victorie a guvernului ? Întărirea lui Carnot ? Mai bine așteaptă.

În sfârșit, la urechile lui Barras ajunge zvonul că deputatul Drouet, eroul de la Varennes¹, participa la complot. Atunci Barras își pierde definitiv cumpătul. Dacă Drouet este de partea lui Babeuf, înseamnă că într-o zi sau alta va trebui să părăsească Luxemburgul. Despre curajul, inteligența și ingeniozitatea lui Drouet circulau numeroase legende. Când galopase de la Saint-Menehould² la Varennes și-i arestase pe fugarii regali, Drouet nu era decît un modest șef de poștă. Noaptea aceea îl făcuse celebru. Ca membru al Convențiunii, el se situă bineînțeles de partea montaniarzilor. Căzut prizonier la austrieci, cu ocazia luării orașului Maubeuge, a fost adus pentru a fi interogat în fața lui Metternich. Bineînțeles, contele se cam zbîrli auzind unele expresii pe care Drouet le aflate în repertoriul cluburilor iacobine. Prizonierul a fost internat în fortăreața Spielberg. Dar el nu așteptă să izbucnească revoluția în Austria. Își confecționează un fel de parașută și sări printr-o fereastră a fortăreței: își rupse un picior. Când fu adus din nou în celulă, era în pragul morții. Totuși supraviețui. Era extraordinar de robust, puternic, chiar masiv. La Spielberg rămase mai mult de un an. Libertatea nu și-o redobîndi nici cu parașuta, nici cu ajutorul *sanchi-
loților* austrieci, ci prin înalta diplomatie: în urma unor lungi tratative, prizonierii au fost schimbați contra fiicei lui Ludovic al XVI-lea, care, după moartea părinților și a fratelui său, rămăsese în captivitate. Pa-

¹ *Varennes* — mică localitate din estul Franței unde a fost arestat Ludovic al XVI-lea în momentul cînd se pregătea să fugă în străinătate (22 iunie 1791) (n.t.).

² *Saint-Menehould* — acolo Drouet îl recunosc pe Ludovic al XVI-lea care se îndrepta spre frontieră, călătorind sub un nume fals. Alergă călare pînă la Varennes, anunță municipalitatea și pregăti arestarea fugarului (n.t.).

risul îl primi pe Drouet ca pe un erou și-l acoperi cu onoruri. Dar, cu toate acestea, Drouet rămase nemulțumit de acest Paris. În timpul cât fusese la război și apoi închis în fortăreață totul se schimbase. Plecase din Parisul Revoluției și se întorsese în Parisul Terezei Tallien. Onoruri i se dădeau, dar nu i se deschidea nici un drum. Își tîrîia pe străzile Parisului piciorul rănit și dezamăgirea : avea chiar de ce să fi sărit pe fereastră !

Cînd se aduse la cunoștință lui Barras că Drouet era alături de Babeuf, el trimise îndată pe secretarul său particular să-i aducă pe unul din *Egali* — pe tînrul Germain. Trebuia ajuns la o înțelegere cît mai era timp. Germain fu adus într-o trăsură închisă și, cu multă băgare de seamă, fu condus în dormitorul lui Barras. Să joace totul pe cartea lui Babeuf, la asta contele nu se hotăra și voia să ascundă lui Carnot întîlnirea cu conspiratorul.

Convorbirea dură aproximativ o oră. S-ar putea spune mai degrabă că n-a fost o convorbire, ci un monolog. Germain tăcea sau arunca cuvinte care nu însemnau nimic : „Poate“, „Nu știu“, „Dumneavoastră știți mai bine decît mine“.

— Am auzit că vreți să răsturnați Directoratul. E o greșeală. Gîndește-te. Cum ar putea patrioții să meargă împotriva mea ? Înțeleg prea bine că Directoratul nostru e departe de a fi ideal. Nu pentru asta am luptat noi pînă acum. Făcea oare să-l doborîm pe Capet ca după patru sau cinci ani să vedem cum emigranții se răzbună împotriva patrioților ?... Oricum, așa stau lucrurile. Eu însumi sînt cel mai indignat. Noi nu sîntem dușmani, Germain, sîntem tovarăși. Scopul nostru este să lovim în regaliștii declarați sau camuflați. Sînt în-

conjurat de dușmani... Înțelegi doar. Trebuie să coordonăm toate acțiunile noastre. Când va bate ceasul, mă voi îndrepta spre popor. Locul meu nu e aici, în Palatul Luxemburg, ci în mijlocul muncitorilor din suburbia *Antoine*...

Contele mai vorbește îndelung despre devotamentul său față de ideea *Egalității*. În cele din urmă, Germain se ridică — era grăbit. La plecare, Barras îi dădu un permis permanent de intrare în Palatul Luxemburg.

— În orice problemă luați legătura cu mine.

În aceeași seară Germain aduse la cunoștința *Directoratului secret* discuția avută cu Barras. Babeuf aprobă numirea lui Grisel ca delegat militar ; pe Grisel nu-l cunoștea, în schimb îl știa prea bine pe Barras. Zise cu scîrbă :

— Ticălosul ! L-a răsturnat pe Robespierre. A trădat eroii din prerial. Ipocrit josnic ! Îndrăznește să vorbească despre *Egalitate*, după dezmațul cu Tereza, cu furniturile lui Ouvrard, după balurile de la Luxemburg. Dacă n-am fi în stare să dobîndim victoria decît cu ajutorul lui, aș prefera înfrîngerea...

Fură cu toții de acord, așa încît Barras nu primi nici un fel de răspuns de la Germain. Începură săptămîni pline de neliniște : ce se va întîmpla dacă conspiratorii ar fi nu numai împotriva lui Carnot, dar și împotriva lui Barras ?

În ajunul luptei hotărîtoare, doi oameni se agitau în noapte plină de groază, neștiind în ce parte să se avînte : unul era căpitanul semibrigăzii 38 — Georges Grisel, celălalt, *Cetățeanul-Director* — Paul Barras.

Grisel, care încă nu de mult era cu totul nepriceput în politică, știa acum foarte bine cine era Drouet, cine

Îl vizita pe Cochon și care erau simpatiile cutărui sau cutărui Director. Adresându-i-se lui Carnot, mersese la sigur.

După ce ascultă povestirea amănunțită a trădătorului, care începea arătînd cum mergea el într-o zi la mătușă-sa... și care se termina cu incendiile premeditate, Carnot se simți înduioșat. Fără pic de repulsie îi strînse mîna lui Grisel: „Bravo, căpitane!“ Îi dădu lui Grisel ordinul de a nu-i părăsi pe conspiratori, de a supraveghea locul unde se întîlnea *Directoratul secret*, în scopul de a pune mîna pe toți criminalii deodată. Carnot, acest om palid, cu ochii stinși, acest chelbos posac și ciupit de vărsat strălucea de bucurie. Acum, nu numai că va lichida banda asta de seminebuni, dar va pune mîna și pe Barras! Grisel era la curent cu discuțiile dintre Directorat și conspiratori și, bineînțeles, nu-i ascunsesese lui Carnot acest amănunt atît de important pentru amîndoi: era mult mai important pentru Carnot să-l compromită pe Barras, decît să-l aresteze pe Babeuf! Cîte nopți n-a pierdut Grisel meditănd asupra purtării ciudate a contelui! Lui Grisel îi era teamă ca nu cumva Barras să fie mai tare decît Carnot...

Carnot luă hotărîrea de a convoca o ședință a Directoratului, la care Barras să nu participe. Nu era un lucru greu: contele nu aștepta decît un pretext pentru a se eschiva. Înainte de toate era un leneș și ședințele îl plictiseau, mai ales vara, pe o vreme atît de frumoasă. Era mai plăcut de mers la vînătoare la Raincy sau la Saint-Cloud cu Tereza: păsărele, flori și dragoste. Barras nu era mai rău decît un altul, îi plăceau și lui Grecia, viața simplă, laptele proaspăt (acesta doar în poezie). Era destul să i se spună: „azi nu se discută decît pro-

bleme neînsemnate“ și îndată un zîmbet îi lumina fața, apoi, încîntat, prețea o durere de cap și se retrăgea.

La ședință cei patru Directori hotărîră să se exprime lui Grisel mulțumiri pentru sentimentele sale cetățenești și să fie folosite informațiile date de el pentru arestarea conspiratorilor, inclusiv a lui Drouet, deputat în Consiliul celor Cinci Sute. Ca de obicei Letourneur nu lăsa pe nimeni să vorbească și zbiera :

— Ce importanță are dacă e deputat ! La ghilotină cu el !

Dar Carnot înțelegea că nu era lucru simplu să-l aresteze pe Drouet și, cu atît mai mult, să-l trimită în fața judecății. De aceea, moderă zelul lui Letourneur :

— Vom vedea după aceea. Principalul e să punem mîna pe documentele compromițătoare ale conspiratorilor. Altminteri vor fi din nou dezvinovați... Au doar protectori în sferele înalte...

Nimeni nu răspunse. Reubell încercă să facă pe naivul :

— Nu se poate ! Unde anume ? La cei Cinci Sute ?

Larevellière izbucni în rîs. Rîdea într-un mod neplăcut, parcă lătra.

— Nu. Aici, prin apropiere.

Nici unul nu pronunță numele lui Barras. Se vorbea despre fel de fel de lucruri : se puteau încrede în Grisel ? Cum să se organizeze arestarea ? Era nevoie să se aducă armata ? Împreună cu Cochon, elaborară un plan de acțiune. Nu mai rămînea decît să aștepte ca Grisel să le indice adresa.

Grisel se prezentă a doua zi. Ascultă felicitările cvar-tetului și fu chiar poftit la masă de Carnot. Era altceva decît supa mătușii ! Nu numai vinul directorial i se suise la cap — unde se afla oare ?... la Palatul Luxemburg !

Visurile sale din copilărie începeau în sfârșit să prindă viață. Ce lustre ! Ce cristale ! Președintele Directoratului sta prietenos de vorbă cu el. Nu numai Bonaparte e un om norocos... Grisel îl lingusea pe Carnot : „Fără Dumneavoastră Republica ar fi pierdută“. Preafericitul Grisel surîdea : „Avansarea mi-e asigurată“. Căuta să-l liniștească pe Director : „Miine, neapărat, vă voi aduce adresa...“

Totuși, în cele din urmă a trebuit să părăsească apartamentele lui Carnot și entuziasmul de adineauri se transformă în spaimă. Pe scară, numai zărind strălucirea unei săbii, era cît pe ce să leșine. Îl sprijini la timp un ușier. Dar dacă o fi fost Barras ?... Pe Grisel îl obsedează ideea că Barras îl urmărește, că Barras are să-l ucidă. Se căiește că s-a dus la Babeuf, se căiește că s-a dus și la Carnot. Oricum, mesele la mătușă erau cu mult mai liniștite ! Lașul acesta, fără să-și dea prea bine seama ce face, căzuse de-a dreptul în mocirla unei încăierări „revoluționare“, care ajunsese la termen : Carnot îl doboră pe Barras. Nu era destul că se temea de conspiratori. Acum trebuia să se teamă și de Directorat. Drăguță situație !

Și, astfel, Grisel dispăru. Carnot îl așteptă degeaba, așa cum îl așteptase și Darthé. Carnot începea chiar să se întrebe dacă Grisel nu-l înșelase. Poate că a trecut din nou în tabăra conspiratorilor.

Cît despre acesta, după masa de la Carnot, izbuti să facă față și la cina lui Darthé. Se strădui chiar să se arate plin de curaj.

— Cel mai important lucru e să se organizeze baluri în toate cîrciumioarele și să se adape soldătimea. Desigur că *Directoratul secret* nu are bani. Dar am prevăzut totul. Banii mei personali (treizeci și cinci de mii) se

găsesc la fratele meu, la Abbeville ; i-am scris să mi-trimită. Apoi, nu v-am vorbit niciodată de vărul meu. E un anume Popricourt, notar aici în Paris. E putred de bogat și — se înțelege — regalist. Mi-a propus adeseori să-mi dea bani ca să mă îmbrac : „Cum e posibil să umbli în halul acesta ? Parcă ai fi un *sanchilot*, nu un căpitan !” Bineînțeles, am refuzat. Dar acum aş putea împrumuta de la el zece mii de franci, ca și cum ar fi pentru uniformă. Iată deci deodată patruzeci și cinci de mii — cu asta se poate plăti băutură pentru un escadron întreg. În rezumat, garantez pentru tabăra de la Grenelle.

La sfârșit, Darthé îi spuse :

— Vino astă seară la o ședință hotărâtoare. Peste trei zile vom ataca. Trebuie să punem la punct amănuntele. Vino pe la ora opt. În strada *Saint-Honoré* 90, deasupra unui magazin de parfumerie.

Grisel întreabă sfios, temându-se să nu trezească bănuielile lui Darthé :

— Oare am să găesc ?... Vezi că nu știu la cine are loc.

— Ai să găsești. E apartamentul lui Drouet.

Grisel, el însuși, nu era mulțumit de întrebarea pe care o pusese. Visa neconținut să descopere locul unde se întruneau conspiratorii. Acum are în mână adresa. Succesul e asigurat ? O fi, dar ședința are loc la Drouet. Drouet înseamnă Barras. Barras știe de pe acum totul. Barras îl va ucide.

În sfârșit, Carnot îl revăzu pe Grisel. Căpitanul abia-abia dacă se mai ținea pe picioare.

— Ce ți s-a întâmplat ? Ești bolnav ?

— Nu, *Cetățene-Director*. Sînt numai obosit. Alerg toată ziua. Îmi fac datoria. La deputatul Drouet... În

seara asta. Trebuie să intrați prin surprindere... Am să fiu și eu acolo...

Reubell avu timpul să-l prevină pe Barras despre denunțul lui Grisel. „Prietenul patrioților“ nu era chiar atât de grăbit să meargă în suburbia *Antoine* și să se alătore muncitorilor pentru a salva Republica. De loc. Cîntărise foarte repede totul. Carnot fusese mai istet decît el. Cu toate că Drouet era de partea lui Babeuf, alături de Drouet era și Grisel. Conspiratorii pierduseră partida. Pentru Barras devenise clar că trebuia să iasă din joc. Desigur că acel Grisel era la curent cu vizita lui Germain.

La prima ședință a Directoratului, fără să mai aștepte atacul lui Carnot, Barras, roșu de mînie și de frică, începu deîndată să urle :

— Știu totul!... Sînt și eu împotriva anarhiștilor... Cine a închis *Panteonul*? Sînt înconjurat de intrigi. Foarte bine, sînt gata să răspund la provocare. Am să mă prezint în fața Adunării. N-am nimic de ascuns. Eu acționez întotdeauna sincer și deschis...

Se dezvinovăți îndelung, jură credință colegilor săi, amenință cu sciziunea, cu demisia, cu scandalul. Reubell, firește, îl susținea. Letourneur avu aerul de a propune o anchetă, dar Carnot însuși era pentru o înțelegere. Chiar și fără o sciziune, Directoratul se aștepta să treacă prin momente grele. Cine știe cum va primi Parisul arestarea lui Babeuf ? Deputații trebuiau convinși să-l predea pe Drouet. Barras e acuzat că întreține legături cu iacobinii : perfect, n-are decît să-și aresteze prietenii clandestini. E mult mai sigur și mai spiritual. În jurul lui Barras să se facă gol ! Atunci, el, Carnot, va avea misiunea de a restabili ordinea.

Și Carnot îl liniște pe Barras : la ce bun atâtea vorbe pline de amărăciune ? Aici, toată lumea are încredere în el, toți îl stimează. Larevellière își stăpîni zîmbetul.

Dar lui Barras nu-i era ușor să se liniștească. Dacă se află că a propus ajutor militar generalului Rossignol, sau că a dat lui Germain un permis de intrare în palat ? Nervos, Barras se uită toată vremea la ceas : peste puțin va fi ora nouă. Acuși au să fie înșfăcați cu toții... Ce se va întîmpla ?

Iar Grisel merge pe strada *Saint-Honoré*. La fiecare pas întoarce capul : i se pare că cetățeanul Barras e pe urmele lui.

XVII

ALARMA FALSĂ

Cei Egali aflară că parte dintre montaniarzi, deputați în dizgrație, thermidorieni care-și pierduseră iluziile asupra thermidorului se pregăteau și ei pentru insurecție. Aveau un dușman comun: Directoratul, dar scopurile lor erau deosebite. Montaniarzii erau pentru revenirea la vechea Convențiune, pentru lupta împotriva regaliștilor, pentru Teroare, pentru reîntoarcerea la legile, la practicile și chiar la cîntecele anului 93. Ideile lui Babeuf li se păreau niște aiureli: oare în Constituția revoluționară a anului 93 nu fusese proclamat dreptul de proprietate ca un drept „sfînt“? Aceștia nu erau nici filozofi, nici reformatori, ci numai obișnuiții membri ai cluburilor iacobine, în prezent fără ocupație. În fruntea lor se afla Drouet. Acesta nu putea să uite cei doi ani petrecuți în fortăreață. Era urmat de Javogues, Huguët, Ricord, generalul Rossignol, oameni sau prea cinstiți ca să poată concepe că tocmai Carnot, acest iacobin, îi aresta pe patrioți, sau prea vanitoși ca, de bună voie, să cedeze altora locurile, iar ei să se întoarcă la dughenele lor sau la registrele lor de notari.

Babeuf și prietenii săi nu aveau prea multă încredere în montaniarzi: nu-s democrați adevărați! *Cei*

Egali cinsteau memoria lui Robespierre. Dar, printre foștii deputați, se pare că nu se afla măcar unul singur care, după thermidor, să nu-l fi batjocorit pe „Tiranul doborât“. Totuși, în politică sentimentele n-au mare importanță și *Cei Egali* începuseră tratative cu montaniarzii.

Drouet și Ricord n-aveau o concepție ideologică, așa încît, în fața raționamentelor lui Babeuf, ei nu găseau nimic de spus. Cu toate acestea, erau ferm convinși că nicidec țăranul francez n-ar consimți să-și dea pămîntul în folosință comună. Era greu să discute prea mult asupra decretelor lui Babeuf, care erau logice și simple. Dar ia să încerce Babeuf să-i spună lui Petre sau lui Paul că livada lui va aparține comunității... ...Montaniarzii ascultau liniștiți declarațiile *Celor Egali*. N-au decît să se distreze! Altceva îi preocupa pe ei: cine va intra în noul guvern? *Cei Egali* pretindeau ca la conducere să vină oropsiții, plugarii, muncitorii, meșteșugarii. În această problemă, montaniarzii fură neînduplecați. Voiau întreaga putere numai pentru ei. N-aveau decît o lozincă: „Trăiască vechea Convențiune!“

Babeuf era indignat:

— Nu putem face concesii. A fost oare nevoie de atîtea lupte pentru ca Franța să fie din nou guvernată de acea Convențiune pe care Robespierre a numit-o pe bună dreptate „Adunare de ucigași“? Nu se poate, oamenii aceștia cunosc gustul puterii, și-au înmuiat buzele în cupă, sînt otrăviți. Adevărul e că trebuie forțe noi, adevărați *sanchiloți* — nu politicieni, ci poporul.

Și totuși *Cei Egali* trebuiră să facă concesii! La o consfătuire ținută împreună cu montaniarzii se hotărî să fie restabilită Convențiunea, dar să fie completată

cu revoluționari încercați, cîte unul de fiecare departament.

Ședința hotărîtoare, cea din urmă, trebuie să se țină la Drouet. Massard prezintă un plan de insurecție, aprobat de către *Directoratul secret*. În suburbia *Antoine* — baricade : dacă guvernul s-ar gîndi să cheme în ajutor soldații din cazărmile de la Vincennes, aceste baricade le-ar tăia drumul. Palatul Luxemburg are ieșiri subterane. Trebuie vegheat ca Directorii să nu poată fugi. Trebuie ocupată colina *Montmartre* : în caz de rezistență, de-acolo pot fi bombardați reacționarii ; în caz de înfrîngere ar fi punctul de regrupare a forțelor. Se va forma un pod de vase pe Sena pentru a lega cartierele *Antoine* și *Marceau*. Femeile și copiii vor fi puși în față pentru ca soldații să nu tragă.

Ce zi ar trebui aleasă ? Din păcate, după vechiul obicei, numeroși patrioți respectau odihna de duminică. Cel mai bine ar fi dacă o duminică ar coincide cu un decadi : atunci, toată lumea ar fi în stradă.

Conspiratorii făcură recensămîntul forțelor pe care se puteau bizui : revoluționari, 4000 ; membri ai fostelor comitete, tribunale, comisariate, 1500 ; artileriști, tunari, 1000 ; ofițeri destituiți, 1000 ; revoluționari din provincie aflați provizoriu la Paris, 1000 ; grenadieri din garda Consiliului celor Cinci Sute, 1500 ; soldați arestați, 500 ; legiunea de poliție, 6000 ; invalizi, 1000 ; în total 17.000 de oameni. Această cifră înveseli pe toată lumea : 17.000 ! În plus, Grisel se grăbi să declare :

— Puteți adăuga toată tabăra de la Grenelle. Am muncit ceva acolo : soldați și ofițeri, toți sînt cu noi.

Armata insurecțională fu împărțită în trei divizii. Tema de luptă : se va croi un drum pînă la cele două

tabere : Grenelle și Vincennes. Astfel, opt mii de oameni se vor alipi mișcării. Dacă situația devine defavorabilă, atunci să se construiască baricade, să se arunce peste agenții represiei apă clocotită, vitriol, pietre. Se adaugă : a se pregăti pietre.

Deodată, un zgomot de copite în stradă. Vin soldați. Massard se repede la fereastră și încearcă să ridice jaluzelele grele. Drouet îl împiedică. Ar putea fi observat. Un minut nesfârșit. În cele din urmă stăpînul casei, care trecuse într-o cameră neluminată, strigă : „Au plecat !“ Alarmă falsă — era o patrulă obișnuită. Cu toții rîd și glumesc. Cu toții, în afară de Grisel. Pentru dînsul pericolul nu trecuse, abia începea : de ce oare nu sosește poliția ? Ar fi posibil ca Barras să devină învingător ?

Consfătuirea discută acum despre mijloacele de a asigura aprovizionarea Parisului după victorie. Grisel așteaptă cu nerăbdare : ora nouă și jumătate, zece — nimeni ! Iată, conspiratorii se ridică, își iau rămas bun ! E aproape ora unsprezece, și după unsprezece patrulele opresc pe trecători. Babeuf n-are asupra lui nici un pașaport. Darthé îi dă un act de identitate oarecare, iar Drouet le propune :

— Mai stați să bem o sticlă de Burgundia.

Dar conspiratorii refuză — nu-i momentul să se gîndească la vin ! N-a mai rămas decît Darthé ; mai trebuie să discute cu Drouet despre forțele de care dispun montaniarzii. Odată cu ceilalți a plecat și Grisel. Luîndu-și repede rămas bun, aleargă glonț spre Palatul Luxemburg. Ce s-a întîmplat ?

Carnot îl privește fără să înțeleagă nimic.

— Ai spus la ora unsprezece...

— Eu ? Am spus ora nouă.

— Acum Cochon e cu siguranță acolo.

— Dar n-are să mai găsească pe nimeni. Contra-mandați ordinul. După o asemenea alarmă vigilența lor ar crește... Repede, *Cetățene-Director!*...

Carnot trimite o ștafetă cu un plic. Ștafeta dă pînteni calului.

Prea tîrziu. Cetățeanul Cochon a și intrat în casa locuită de Drouet. Piața Vendôme e plină de soldați călări. Locuitorii din împrejurimi privesc : ce înseamnă desfășurarea asta de trupe ? Dușmanul ? Regaliștii ? O insurecție ? Cochon forțează ușa, e gata să tragă, să scoată sabia. Îl vede pe deputatul Drouet în papuci, degustînd vinul de Burgundia cu un consătean. Drouet se ridică. Clocotește de indignare.

— Austriecii erau mai politicoși cu mine ! Să spargi noaptea ușile oamenilor e interzis chiar și de Constituția voastră. Dealtfel, ați uitat poate, cetățene Cochon, că eu sînt deputat ?

Lui Cochon nu-i mai rămăsese altceva de făcut decît să născocească o poveste idioată și, cerîndu-și scuze, să se retragă cu tot alaiul de infanteriști și cavaleriști, cu avîntul lui războinic cu tot, și cu ordinul Directoratului sub tunică.

Carnot și Grisel se acuză reciproc. Președintele Directoratului și ofițerașul au uitat diferența de rang. Amîndoi strigă : „N-am spus așa“, „Ba da, așa ai spus“, „Ora nouă“, „Ora unsprezece“.

Babeuf a adormit. Spre dimineață Darthé îl trezește.

— A fost poliția la Drouet. Am avut noroc. Tocmai plecase toată lumea... n-o fi cumva o trădare ?...

— Cine lipsise de la consfătuire ? Germain ? Da, dar pe Germain îl cunosc. El nu poate trăda. E desigur o întîmplare. V-ați înțeles asupra zilei ? Bine ai făcut

că m-ai trezit. Dorm de trei ceasuri și trebuie să lucrez. Timpul nu așteaptă. Trebuie să termin decretul economic: sistemul de repartizare a brațelor de muncă... Totul să fie gata pentru momentul victoriei.

— Dar dacă am fost trădați ? Dacă vom fi arestați înainte de ziua stabilită ?

— Ești obosit, Darthé, spui prostii. Trebuie să învingem și vom învinge.

XVIII

PARISUL TACE

Văzîndu-l pe Darthé, Grisel se cutremură : îşi închipuia că acesta se va năpusti asupra lui, strigînd : „tu eşti trădătorul !“ şi-l va omorî. Darthé îl salută însă prietenos şi îl pofti la o cafea ; examină împreună mijlocul de a atrage în conspiraţie soldaţii din tabăra de la Grenelle, apoi Darthé îl convocă pe Grisel la o şedinţă.

— Cred că este mai sigur în timpul zilei. Seara circulă peste tot patrule. Deci, mîine ne vom întruni la amiază. E clar că Drouet este urmărit. Am găsit un loc minunat, în strada *Papillon*.

Grisel se strădui să păstreze o atitudine firească ; apoi, ascunzîndu-şi emoţia printr-un căscat, întrebă :

— La cine ? Adică unde ? La ce număr ?

Darthé făcuse destule imprudenţe : el îl introdusese pe Grisel în organizaţie, el îl propusese ca delegat militar, şi, după toate, îi indicase locuinţa în care se ascundea Babeuf. Dar acum parcă ceva îl reţine. Indispus, răspunde :

— De ce vrei să afli totul dinainte ? Vino la mine la ora unsprezece. Am să fiu acasă. Vom merge împreună.

Bineînțeles, Grisel nu mai insistă. Urîtă treabă !

De-ar putea măcar recunoaște casa lui Babeuf ! Se duce în strada *Grande-Truanderie*. Se străduiește să-și amintească unde îl dusesese Didier. Parcă ar fi aci... Nu, poarta era mai mare. Dincoace ? S-ar putea, dar s-ar putea și dincolo... Să le ia dracul ! Toate casele astea seamănă una cu alta ! Și pe deasupra mai e și întuneric... Grisel se încruntă și suspină melancolic. Deodată, iată-l pe Didier :

— Ce întâmplare te aduce pe-aici ?...

Grisel se face alb ca varul : s-a dat de gol. Se bîlbîie :

— E un cizmar în apropiere... îmi face o pereche de cizme...

Are glasul sugrumat. Doar un criminal prins de poliție are așa voce.

Didier are să-l înhațe. Nicidecum. Didier e departe de orice bănuială.

— De ce ești răgușit ?... Înțeleg... Nu-i ușor să faci instrucție cu soldații. Hai să intrăm în cafeneaua de colo, îți fac cinste cu un păhărel de vin. Să vezi ce bine îți drege glasul !

Și de data aceasta a scăpat ! Plin de entuziasm, Grisel bea în cinstea victoriei. Restul zilei și-l petrece rătăcind pe străzile Parisului, cu nădejdea că va descoperi cele două numere căutate : unul pe strada *Papillon*, celălalt pe strada *Grande-Truanderie*. Dar cum să descopere aceste numere ? Grisel se căznește în zadar.

Și în Palatul Luxemburg domnește emoția. Toată seara *Cetățenii-Directori* au ciulit urechile cu îngrijorare la orice zgomot de pași : Vine ? Nu vine ? Soarta lor se află acum în mîna unui ofițeraș suspect. Pericolul i-a împăcat între ei : Carnot nu se mai ia la ceartă cu Barras. Directorii încearcă să-și uite îngrijorarea, ascultînd știrile politice.

Delacroix spune că Rusia își concentrează armata spre granița cu Finlanda. Suedezii sînt foarte neliniștiți. S-ar putea chiar să izbucnească un război.

— Ar fi bine pentru noi. Să se războiască, între ei. De altfel, Ecaterina nu ne arată prea multă bunăvoință.

— Dar se spune că moștenitorul, acel Pavel Petrovici, e cam iacobin. În orice caz, a venit în Franța incognito, arătîndu-ne chiar simpatie.

— Dar în Italia cum merg lucrurile ?

— Regele Sardiniei e gata să cedeze Tortona. Cu Bonaparte nimic deosebit, muncește...

— Cum se face că nu a sosit încă ? E trecut de ora zece.

— Poate că l-au ucis...

— Sau, mai simplu, poate că ne duce de nas, ca să le înlesnească treburile.

— Situația nu-i faimoasă !

Grisel sosi după unsprezece, și sosi cu mîna goală : pe străzile acelea casele nu aveau numere. Totuși, îi mai rămînea o speranță.

— Mîine, spre ora zece, fiți gata. Puneți polițiști la toate colțurile, bineînțeles în civil. Nu e greu să punem mîna pe conspiratori. Dar asta nu e de ajuns. Cu siguranță că Babeuf, după cîte mi-a spus Darthé, nu se va duce acolo. Dar la adunările lor nu se poate găsi nici un fel de document. În schimb, la Babeuf sînt vrafuri întregi, le-am văzut cu ochii mei. Parcă nici n-ar fi o odaie, ci o adevărată cancelarie. Este neapărat necesar să știm la ce număr locuiește Babeuf.

De la slugărnicie, Grisel trece cu ușurință la un ton obraznic. Simte că acești oameni depind acum de el.

Se căznește, printr-un aer semeț, să compenseze o statură derizorie.

— Într-un cuvânt, *Cetățeni-Directori*, nu deznădăjduiți ! Vă puteți bizui pe mine.

Toată noaptea Grisel cugetase. Pînă dimineată își făurise planul. Noaptea aceea a fost pentru mulți o noapte de veghe. Babeuf redacta un proiect de *Manifest către poporul biruitor*. Nu mai apuca să termine. Corecta anumite cuvinte, umbla prin odaie, din nou scria. Lucra și Carnot. Președintele Directoratului, îmbărbătat de cuvintele lui Grisel, semna mandate de arestare. Îi obosise mîna : în cursul nopții, semnase 245 de mandate. În susul fiecărei foi era tipărit : „Libertate, Egalitate“. De altfel, cetățeanul Carnot nu citea aceste cuvinte : se obișnuise de mult cu ele. Cu o deosebită plăcere semna foaia pe care figura numele cetățeanului Louis Brutus, secretarul particular al lui Barras. Acest Brutus nu avea nimic de a face cu *Cei Egali*. Se povestea despre el că, după ce luau sfîrșit ședințele Directoratului, fura capetele de lumînări. Dar Cochon îl trecuse pe Brutus pe lista babuviștilor ca să-i facă în ciudă lui Barras. Și Carnot zîmbea : să se mai necăjească un pic ! Știa prea bine că Barras, înfricoșat, nu va interveni în favoarea secretarului său. Pentru a-și salva pielea, Barras ar fi capabil să îngăduie chiar și arestarea scumpei lui Tereza.

Dis-de dimineată Grisel merse la cetățeanul Clercx, la care Babeuf locuise mai înainte. Știa că Clercx îi transmitea acestuia scrisorile care îi erau adresate. Scrise în grabă un bilețel : n-ar fi posibil să se organizeze chiar azi o ședință cu delegații militari și adjutanții lor ? S-ar putea ca aceștia să mai aibă îndoieli cu privire la forța organizației. Grisel adăugă în post-scriptum : „Am uitat numărul casei din strada *Papillon*

unde s-a stabilit să se țină ședința“. Rugă pe cetățeană Clercx să ducă îndată acest bilețel lui Babeuf. Totuși, nu se hotărî să o urmărească pentru a vedea unde se duce. Încredință această misiune unuia dintre agenți : „O să vedeți îndată ieșind din casă o femeie între patruzeci și cincizeci de ani, care se va îndrepta spre Hala de Grîu. Luați-vă după ea.“

Grisel era atît de turburat încît, vorbind cu Carnot, indicase greșit ora întrunirii de la Drouet. Acum se încurcase din nou. Postase polițistul în fața unei alte case. Acesta stătea acolo și aștepta — nu apăru însă nici o femeie. În cele din urmă, plictisit de atîta stat, plecă. Văzînd că dăduse greș, Grisel hotărî să joace ultima carte. Frica îi dădu curaj. Se repezi în casa lui Clercx.

— Soția dumitale nu s-a întors ? Ce încurcătură ! Am o treabă urgentă cu cetățeanul Babeuf. M-aș duce chiar eu la el, dar am uitat numărul casei. Ce chestie ! De atîtea ori am fost acolo și tot nu-l țin minte ! De cînd am zăcut de friguri mi-a slăbit memoria...

Clercx îl liniști :

— Nici eu nu cunosc numărul. Dar e lesne de găsit și fără să-l știi. Cum cotești, pe strada *Verderet*, e prima ușa, o ușă mai mare, ca un fel de poartă...

Grisel plecă ; se întoarse după un ceas ! Ii mai lipsea numărul casei din strada *Papillon*. Cetățeană Clercx îi înmîină răspunsul lui Babeuf. Acesta era de părere să nu lărgască cercul participanților la întruniri. La ce bun să fie inițiată atîta lume în problemele comitetului insurecțional ?... Partea aceasta a scrisorii nu-l interesa de fel pe Grisel. În schimb, în post-scriptum, Babeuf îi dădea adresa exactă a cetățeanului Dufour, din strada *Papillon*, unde urma să aibă loc ședința.

Izbîndă ! Grisel comunică ambele adrese generalului în civil. Apoi, el însuși porni în grabă nu spre *Ce-tăţenii-Directori*, ci spre mătuşă. Azi preferă supa de praz celor mai alese mîncăruri ale lui Carnot. Dacă cumva conspiratorii ar opune rezistență ? Cine poate şti ?... La mătuşă se simţea mai în siguranță. Cînd se va vedea precis cine a fost mai tare, atunci abia va apăre la lumina zilei !

Sarcina arestării lui Babeuf fusese încredințată cetăţeanului d'Ossonville, inspector principal de poliție. Acest d'Ossonville ajunsese celebru numai prin faptul că, în schimbul unei recompense onorabile, se pricepea să şteargă orice nume de pe listele de emigranți. Cînd era vorba de a împrăştia mulţimile de şomeri se dovedea un maestru. După indicațiile lui Grisel, Carnot schițase un plan exact al locuinței în care se ascundea Babeuf. Operația fusese matur chibzuită ; Tribunalul Poporului trebuia arestat fără a se atrage atenția. Strada *Grande-Truanderie* era situată în preajma Hallelor, într-un cartier foarte animat. Acolo Babeuf era cunoscut și iubit. Nimeni nu-l va preda. Carnot avu o idee : un agent trebuia să răspîndească zvonul că fusese descoperită o bandă de tîlhari.

Agentii se apucară îndată de lucru. La Hale, prin cîrciumile din jur, pe străzi, însăilară poveştile cele mai năstrușnice ; vă amintiți că a fost jefuită văduva Lucien ? Și o dugheană în strada *Verderet* ? Aceiași bandiți le-au făcut pe toate !... Se spune că ar fi niște străini, niște belgieni, după cît se pare. Dracu ştie !... Noroc că poliția e pe urmele lor !...

Polițiştii ceva mai deştepti se avîntau chiar în tirade patriotice.

— În sfîrșit, sînt băgați și bandiții la pușcărie. Cine erau arestați pînă acum ? Numai oameni cinstiți, pa-

trioți, muncitori. Pungașii se plimbau în voie și-și făceau de cap. E timpul să ne vină mințile la loc.

La oarecare distanță, pe străzi lăturalnice, erau postate companii de infanterie și plutoane de cavalerie. Totul părea să fie gata. Dar cetățeanul d'Ossonville cutreiera orașul. Nu pornise în căutare de tunuri, ci de persoane oficiale care să legalizeze arestarea. Oricât, există și forme legale: poliția are nevoie de prezența unui magistrat. Polițaiul aleargă la cetățeanul Lefrançois. Este judecătorul de pace al circumscripției *Brutus*.

— Vă rog să asistați la o arestare.

— Ce arestare ?

— Nu vă e totuna ?... Arestarea unor criminali, a unor anarhiști. E ordinul Directoratului.

Cetățeanul Lefrançois, mic și firav, nu este nici conspirator, dar nu este nici Grisel. Răspunde cu indignare :

— Vreți să iau parte la arestarea unor patrioți ?... Niciodată ! Mai bine îmi dau imediat demisia.

D'Ossonville n-are timp de pierdut cu discuții. Se repede la alt judecător de pace, cel de la secția *Contract Social*.

— Să arestez patrioți ? Iertați-mă, nu pot. Sînt bolnav ! Am crize de inimă.

Mai departe... La judecătorul de pace al secției *Bon Conseil*.

— Sînteți obligat să mă însoțiți. Strada *Grande-Truanderie* se află în circumscripția dumneavoastră.

— Pentru nimic în lume ! Puteți să mă reclamați, să mă revocați, să mă dați în judecată, puteți face tot ce vă va trece prin minte, dar nu voi merge cu dumneavoastră.

D'Ossonville găsi în fine un om supus. La drept vorbind, nu era magistrat, ci comisarul de poliție al circumscripției *Brutus*. Convorbirea cu el fu scurtă :

— Sînteți gata ?

Ora unsprezece dimineața. Conspiratorii se îndreaptă spre locuința lui Dufour, din strada *Papillon*. Polițiștii se ascund prin curțile învecinate, Babeuf și Buonarroti nu au venit la ședință. Babeuf nu iese în timpul zilei : oricare polițist l-ar putea recunoaște.

Babeuf termină de scris manifestul : *Către poporul învingător*. Nu aude nimic din ce se petrece în jur. D'Ossonville a dat dispoziții să fie opriți caii în strada *Verderet*, astfel încît conspiratorii să nu aibă timp să-și distrugă documentele. Urcă scara cu pași înăbușiți.

Sună la ușă. Stăpîna casei, cetățeană Tissot, vine să deschidă.

— Soțul dumitale e acasă ?

— Nu, a ieșit.

Grăbit, d'Ossonville o împinge și se repede în fugă pe coridor. O ușă pe stînga. În odaie : Babeuf, Buonarroti și Pillé, copistul lui Babeuf. Babeuf scrie. Cînd intră polițiștii, se scoală, ținînd încă pana în mînă. A mai avut timp să scrie : „Popor victorios !... Popor descătușat și învingător ! veselește-te fără teamă : stăpîinii tăi sînt doborîți.“ D'Ossonville ordonă :

— La ferestre !... Sînteți arestați. În caz de încercare de rezistență sau de distrugere de documente ordon să se tragă.

Babeuf, încă stăpînit de cuvintele răsunătoare ale manifestului *Către poporul învingător*, spune îngîndurat :

— Totul s-a sfîrșit, tirania triumfă.

Apoi, într-o izbucnire de furie, strigă către d'Ossonville :

— Nu ți-e rușine ? De ce asculți ca un cîine de stăpîinii tăi ?

D'Ossonville răspunde mîndru — e doar înconjurat de subalternii săi :

— Ascult de un guvern pentru care poporul s-a pronunțat cu hotărîre și te rog să nu intri în discuție cu mine.

Toate hîrtiile sînt adunate sub paza santinelelor. Dar cum să-i scoată pe arestați din casă ? Dacă cumva mulțimea îl va recunoaște pe Babeuf ? Mulțimea a năvălit în stradă. Aici toată lumea îl iubește pe Babeuf. Totuși, nimeni nu știe că el se află în această casă, că este arestat, că va fi transportat chiar acum, cu această trăsură care așteaptă. Agenții în civil strigă :

— Bravo ! Nu-i scăpați din mînă ! Bandiții ! Asasinii ! S-a găsit la ei o mare sumă de bani...

Polițiștii înalți și voinici îl înconjoară pe Babeuf, îl împing și-l azvîrlă repede în trăsură. Comedia a luat sfîrșit. Nimeni nu l-a recunoscut pe Tribunalul Poporului. Buonarroți încearcă să strige ceva, dar zbieretele polițiștilor îi acoperă glasul :

— Pungașilor ! Bandiților !

Mulțimea strigă și ea :

— Moarte ucigașilor !

Sub escortă puternică arestații sînt duși la închisoarea *Abbaye*. Curînd după aceea și alte trăsurile sosesc la porțile închisorii : sînt aduși conspiratorii arestați în strada *Papillon* : Drouet, Darthé, Germain, Didier, Ricord. Pînă la căderea nopții toate celulele gem de deținuți.

Carnot a întocmit un manifest *Către toți cetățenii Franței*, în care spunea că fusese descoperit un com-

plot criminal, că Babeuf și acoliții săi visau „să dezlănțuie un jaf general și cel mai groaznic măcel“.

Grisel plecase de la mătușă și, fără a mai privi în jur, se îndreptă triumfător spre Palatul Luxemburg.

Cetățenii-Directori îl felicită. Larevellière a renunțat chiar la obișnuita lui ironie.

— Nici nu știm cum să răsplătim o faptă atît de eroică.

Grisel își dă aere. Spune, arătînd spre inimă :

— Aci e răsplata mea.

Îi face lui Carnot o declarație de dragoste :

— Vă sînt credincios, precum stejarului iedera.

„Stejarul“ clipește din ochișorii lui minusculi și-l bate pe umăr cu multă duioșie pe eroul național. Grisel se umflă în pene. Prin fața ochilor îi trec grămezi de galbeni, o uniformă de general, salutarile mulțimii, surîsurile femeilor ; aude aclamațiile, întrezărește gloria.

Dar Parisul ? Parisul tace. Ca de obicei, luminile cafenelelor și ale balurilor strălucesc cu sutele. Ca de obicei, nevoiașii vorbesc despre pîine, iar muscadinii despre o modă nouă : în curînd valsul va înlocui toate dansurile. E mult mai plăcut decît celelalte : cavalerul își strînge dansatoarea în brațe... Victoria lui Bonaparte la Lodi încîntă pe strategii, iar problema atitudinii pe care o va lua Consiliul celor Cinci Sute față de arestarea lui Drouet preocupă pe politicieni. Speculanții se bucură de noua prăbușire a asigurațiilor. Un ludovic de aur a ajuns astăzi la opt mii două sute, iar femeile din cartierul *Marceau* sînt înspăimîntate : livra de pîine a ajuns la treizeci și cinci de franci.

Dar arestarea lui Babeuf ?... Dușmanii poporului au pus mîna pe Gracchus, șeful mulțimilor de *sanchiloți*, propovăduitorul *Egalității*, apărătorul, prietenul, Tribunalul — și Parisul nu spune nimic ?

Parisul tace. Unii se bucură, alții, cu un aer sumbru, strîng pumnii : „trădătorii !...” Dar pe străzi domnește liniștea. Nimeni nu strigă : „Dați-ni-l înapoi pe Babeuf !” Nimeni. În jurul închisorii *Abbaye* : tăcere, întineric, santinele, stele. Parisul e stors de vlagă. Cît se poate cere de la o singură generație ? — 14 iulie, 10 august, 31 mai, 12 germinal, 3 prerial — toate acestea se numesc acum „zile istorice”. Nu sînt prea multe pentru un răstimp de șapte ani și pentru o simplă viață de om ?

— Parisule, apără-l ! Îl vor ucide pe Babeuf...

Se aude : „Santinele, luați seamă !” Apoi, liniștea se așterne din nou. Parisul tace.

XIX

FURIE ȘI DRAGOSTE

Tăcerea poate exprima multe lucruri și Babeuf îi aude glasul. Paznicul se uită posomorît la acest deținut care toată noaptea umblă prin celulă în lung și în lat : e un demon !

Cît de îngrozitoare poate fi o noapte senină de mai ! Babeuf nu se gîndește la el însuși. Moartea ? O așteaptă ; de mult e pregătît s-o înfrunte : în acea noapte îndepărtată de vară, cînd mulțimea urla în jurul unui felinar ruginit, cînd, pentru prima dată Babeuf a auzit glasul Revoluției, el a înțeles ce sfîrșit îi pregătise soarta. În zilele de furtună revoluționară numai sfinții și lașii mor în paturile lor. Revoluție înseamnă sacrificiu. Nu, ceea ce-l înfioară nu e moartea unui om, a lui Babeuf, care s-a numit François, apoi Camille, apoi Gracchus, care are treizeci și cinci de ani, nevastă, copii, ochi albaștri, o cicatrice pe obrazul drept, care-și amintește de tatăl său, maiorul, de crîngul de lîngă Roye, de cărțile lui Rousseau și de sărutul lui Grisel. Omul acesta va muri. Altceva îl înspăimîntă : moartea Revoluției.

Parisul tace. Directoratul are să extermină iarăși sute de patrioți. Și pe urmă ?... Revenirea aristocrației, Lu-

dovic al XVIII-lea, austriecii, Pitt, asasinii din Coblenz-ul de pe Rin și cei din Coblenz-ul de pe bulevardele Parisului. E oare cu putință ca acești cinci orbi din Palatul Luxemburg să nu-și dea seama încotro duc țara ? Nici mai mult, nici mai puțin decît la picioarele monarhiei ! Dacă *Cei Egali* vor pieri, odată cu ei nu vor pieri numai visurile de Fericire Universală, teancuri de hîrtii înnegrite de slove și cîteva inimi nobile. Nu, odată cu ei va pieri însăși Revoluția.

Cine vrea să o ucidă ? Șuanii, puterile străine ? Nu : Barras, Carnot, Reubell — toți, foști iacobini ; Larevellière — dușman al bisericii ; montaniardul Letourneur. Cinci de-ai ei. Cinci oameni care au votat cu toții moartea lui Capet. Poate că printre acești „Cinci“ se află un orb care să nu fie trădător. Datoria lui Babeuf e să-i deschidă ochii. Să știe măcar acesta pe cine vor să omoare !

Repede ! o coală de hîrtie, o pană !

Gracchus Babeuf scrie :

„Vi s-ar părea mai prejos de demnitatea voastră, *Cetățeni-Directori*, să discutați cu mine de la egal la egal ? V-ați putut convinge acum de încrederea uriașă de care mă bucur ! Ați văzut că partidul meu cîntărește cu prisosință cît și al vostru ! Ați văzut cît de adînc și de departe își înfinge rădăcinile ! Sînt mai mult decît convins că această realitate v-a cutremurat...”

Un gînd îl face să tresară : dacă nenorociții aceia și-ar închipui cumva că el vrea să se justifice, că se teme de răzbunarea lor ? Atunci scrie :

„Ce s-ar întîmpla dacă acest caz ar ieși la lumina zilei ? Aș apărea în cel mai glorios dintre roluri : aș dovedi, cu toată măreția sufletească, cu toată energia pe care mi-o cunoașteți, noblețea conspirației la care nu am tăgăduit niciodată că particip...” „Aș putea fi

condamnat la deportare, la moarte ; dar judecarea mea ar fi socotită de îndată ca o hotărîre luată de forţele crimei, mai puternice decît plăpînda virtute... Sau vreţi poate, ca a doua zi după uciderea mea, să-mi pregătiţi în acest fel altare, alături de cele în care sînt slăviţi astăzi, fiind trecuţi în rîndul martirilor iluștri, eroi ca Robespierre și ca Goujon ?... Ați cuteza să distrugeți dintr-o dată această uriașă sectă *sanchilotidă*... ? Aveți nevoie să vă sprijiniți pe un partid ; suprimîndu-i pe patrioți, nu aveți în fața voastră decît pe regaliști. Nu e încă timpul pierdut... să nu vă închipuiți că această acțiune a mea este interesată... moartea sau exilul ar deschide pentru mine calea nemuririi, și sînt gata să le întîmpin cu un avînt eroic și religios ; dar prin desființarea mea și a tuturor democrațiilor nu ați avea nimic de cîștigat și nu ați asigura salvarea Republicii...”

„Nu ar merita mai degrabă acești patrioți să le fie vindecate rănila decît să li se adîncească ?...”

Babeuf scrie mult. Demonstrează, convinge, amenință, făgăduiește iertare acelor cinci descreierați dacă vor deveni, de acum încolo, patrioți adevărați. Scrisoarea lui pare o divagație. E rechizitoriul unui învingător și nu suplica unui deținut. El este ca întotdeauna peste măsură de prezbît. Vede ruina Republicii, dezamăgirea poporului, puterea militarismului, victoria regaliștilor răzibunători și meschini. Dar, în momentul de față, nu vede nici trădarea lui Barras, nici îngîmfarea greoaie a lui Carnot, nici josnicia lui Reubell. Vorbește despre salvarea Republicii, adresîndu-se unor oameni care, fără rușine, depositează la Cayenne pe prietenii lor din ajun, pentru singurul motiv că acești prieteni n-au vrut sau n-au putut să-i trădeze la timp.

Nu, ideea de a stropi pe soldați cu vitriol nu era a lui Babeuf ! Babeuf a fost însă cel care a adresat Di-

rectoratului această scrisoare, poate copilărească și oarecum ridiculă... El nu era un politician de cafe-nea, și nici măcar un Tribun : era un apostol.

La primul interogatoriu Babeuf va declara :

— Profund convins că actualul guvern reprezintă un regim de asuprire, eram gata să fac tot posibilul pentru a-l răsturna. Mă asociasem cu toți democrații Republicii. Dar nu mă socotesc obligat să numesc pe vreunul din ei.

Judecătorul de instrucție :

— Prin ce mijloace urmăreai să-ți atingi scopul ?

— Împotriva tiranilor toate mijloacele sînt legale. Nu mă simt dator să dau amănunte cu privire la mijloacele ce ar fi fost folosite.

Parisul continua să tacă.

Desigur, patrioții se adunau neconținut în jurul închisorii *Abbaye*. Dar erau cu mîinile goale : n-aveau nici puști, nici măcar pietre. Se dădeau în lături, speriați, ori de cîte ori apărea un pluton de dragoni.

La ordinul Directoratului, principalii conspiratori, afară de Drouet, fură transferați la închisoarea *Temple* ; pentru a nu putea comunica între ei sau cu partizanii lor rămași în libertate, au fost încarcerati în celule separate, iar garda — întărită.

Arestarea lui Drouet punea guvernul într-o serioasă încurcătură. E drept că Consiliul celor Cinci Sute, speriat de mesajul Directoratului, aprobase pe loc arestarea deputatului ; Drouet avea însă mulți prieteni, nu numai printre muncitorii din suburbia *Marceau*, dar și printre oamenii de vază ai Republicii. Nimic însă nu-i lega pe Directori de Babeuf.

Cînd, într-o ședință a Directoratului, Carnot dădu citire scrisorii lui Babeuf, Barras izbucni în rîs :

— Un nebun !... și un laș... Spune că e gata să moară, dar de fapt tremură pentru pielea lui.

Puteau să-l înjure pe Babeuf, să-i mînjească numele și să-i compromită ideile pentru a putea spune moderaților : „Ați văzut de cine v-am scăpat ?“ Cine va lua partea lui Babeuf ? Sărăcimea Parisului ? Dar Directoratul a înțeles ce înseamnă tăcerea poporului : a înțeles că sîngele, emfaza, discursurile, închisorile, foamea răvășiseră sufletul Revoluției. Dacă așa stau lucrurile n-au de ce să-l menajeze pe Babeuf.

Cu Drouet treaba se schimbă. Era un om cu idei puține : cînd avea de pronunțat un discurs la Consiliul celor Cinci Sute Babeuf scria textul, iar el, Drouet, îl citea. Avea o voce răsunătoare și un nume la fel de răsunător. Întreținea relații bune cu Barras. Era un exaltat. Încolțit, ar putea deveni periculos. Știa multe despre viața din Palatul Luxemburg : intrigi, ciubucuri, trădări... În libertate, Drouet ar fi inofensiv. Ce însemna el fără Babeuf ? Doar o uniformă de paradă într-un cufăr !... În fața tribunalului însă Drouet s-ar dovedi mai primejdios decît oricare altul. Ceilalți sînt doar niște *sanchiloți*, în timp ce el este deputatul, prizonierul de la Spielberg, răsfățatul zilei. Mai înțelept ar fi să scape de el.

Instrucția își urma cursul. În fața Directoratului se ivi problema alegerii unui tribunal. În nici un caz cel din Paris !... În această privință arestarea lui Drouet era avantajoasă. El fiind deputat, procesul era de competența Înaltei-Curți a Republicii, care trebuia să judece la o oarecare depărtare de reședința guvernului. Directorii se îndeletniciră cu geografia : Bourges ? Vendôme ? Amiens ? Chiar în alegerea unui oraș nu se puteau în-

telege ușor. În cele din urmă optară pentru Vendôme : un grășel liniștit, cazărmi mari în care se puteau instala câteva regimente. Apoi, la Vendôme patrioții nu erau prea numeroși.

Dar ce să facă cu Drouet ? Letourneur găsisse o soluție : să fie împușcat...

Ministrul Poliției, Cochon, era acum întrutotul de acord cu regaliștii : voia să dea o cât mai mare amploare acestei chestiuni. Trebuia profitat de ocazie și incluși în conspirație toți foștii iacobini, în frunte cu Tallien și Fréron. Tallien, „eroul din prerial“ și Fréron, șeful *Tinerimii aurite* rămăseseră totuși niște iacobini în ochii regaliștilor.

Barras era scos din sărite : Tallien ? Pentru ce ? Pentru trecutul lui ? Asta înseamnă că mâine ar putea fi judecat și el, Barras !... Și aici, tot mâna lui Carnot ! Să fie judecați *Cei Egali* și la dracu cu ei ! Contele Barras nu este un anarhist. Dar nu vede nici un motiv să fie amestecat și Tallien în afacerea asta... Drouet a greșit, desigur, și n-ar fi rău să fie puțin scărmanat ; dar judecat — imposibil ! Toți alcătuiesc verigile unui singur lanț : după Drouet, Tallien ; după Tallien, Barras, Reubell, Fouché...

Directoratul e în ședință. Cochon sosește în grabă :

— Dezastru ! A evadat Drouet !

Letourneur urlă :

— Imediat, o anchetă ! Trebuie să fie ceva la mijloc !

Cum se poate evada dintr-o închisoare ? De ce n-a fost băgat la *Temple* ?

Barras tace. E obișnuit cu ieșirile lui Letourneur. Un mojiu !... Cochon nu reușește să se liniștească :

— Și eu sînt convins că este vorba de un complot. Paznicul l-a văzut la ora șase, și la șapte și jumătate celula era goală. E cu neputință ca în acest răstimp să fi izbutit să taie gratiile. Apoi coborîrea e de neînțeles : zidul măsoară patruzeci și cinci de picioare ¹.

La urmă se amestecă și Barras în discuție.

— Nu înțeleg agitația dumitale, *Cetățene-Ministru*. Drouet a mai încercat să evadeze și dintr-o fortăreață austriacă, nu e de mirare că a putut fugi din închisoarea *Abbaye*. E un om curajos. În orice caz, pentru noi întîmplarea e binevenită : fără Drouet, procesul lui Babeuf va decurge cu mult mai puțină bătaie de cap !

Poate că în sinea lui Carnot nu era de acord cu Barras, dar nu avea altceva de făcut decît să aprobe. Drouet era liber. Întreg Parisul rîdea : totul mersese strună.

Pe cînd Drouet ieșea liniștit pe poarta închisorii, îl opri o patrulă.

— N-ați văzut pe aici un deținut care fugea ?

— Nu, și nici nu e conform cu principiile mele să opresc pe deținuții care fug !

Drouet fu căutat numai de formă. Bineînțeles, nu putu fi găsit. Oricum, Barras era Director și în Palatul Luxemburg oamenii lui Cochon n-aveau dreptul să-și bage nasul !

Evadarea din închisorile Republicii fără ajutor de mai sus era lucru greu. *Cei Egali* rămași în libertate încercară să organizeze evadarea lui Babeuf și a tovarășilor săi. Mituiră un paznic, dar una din santinele îi denunță pe toți.

¹ *Picior* — unitate de măsură folosită înainte de adoptarea sistemului metric și echivalînd cu aproximativ o treime dintr-un metru (n.t.).

Urmără luni întregi de așteptare, de inactivitate, de singurătate. Babeuf izbutise să stabilească o legătură cu soția sa și cu Lepeletier. Știa cum primise Parisul arestarea *Celor Egali*, cunoștea calomniile ziarelor și mesajul Directoratului. Atunci încercă un sentiment nou : disperarea. Pentru Babeuf singurătatea devenea din ce în ce mai apăsătoare. Gazetarii democrați care, nu de mult, susținuseră *Panteonul*, se străduiau acum să dovedească în ziarele lor că Babeuf era un spion. Louvet scria : „Acest democrat nu e altceva decît un regalist camuflat... la fel am gîndit și despre Marat și despre Hébert“. Réal : „Babeuf este omul străinătății, da, este omul regilor“. Dubois-Crancé : „Lovitura pe care a primit-o Babeuf a răsunat de-a lungul întregului lanț, pînă la Londra. Iată alte cîteva mii de guinee¹ cheltuite pe degeaba.“

Așa vorbeau despre Babeuf nu regaliștii, și nici măcar partizanii lui Carnot, ci democrații.

Numele unora dintre conspiratori nu fuseseră aflate de Grisel ; astfel ei scăpară de arestare. Dar tăceau. Nimeni nu apăra cîntea lui Babeuf.

Babeuf a luptat pentru Fericirea Universală. A crezut în bunătatea naturii umane. Acum, însă, vede pretutindeni numai josnicie și lașitate, calomnia dușmanilor și tăcerea prietenilor. Sufletul îi este stăpînit de o disperare tot atît de puternică, de violentă, ca și credința lui de mai înainte. Întoarce capul ori de cîte ori paznicul îi aduce strachina cu ciorbă : nu se mai poate uita la un om. Nici măcar la soție și la copii nu se gîndește, deși la ei, dincolo de zidurile închisorii, e numai jale și lacrimi. Soția lui Babeuf a îndurat cu tărie toate încercările prin care a trecut, dar, în cele din urmă, curajul

¹ *Guinee* — veche monedă engleză de aur (n.t.).

a părăsit-o. Copiii îi mor de foame, iar ea simte că nu mai are de ce trăi. Soțul ei este în închisoare și toată lumea spune că de data aceasta va fi ghilotinat. Îi scrie lui Babeuf că nu mai poate îndura această viață, că-și dorește moartea.

Răspunsul lui Babeuf este crud, înfiorător. Numai când știi cum își iubea acest om familia, cum se preocupa întotdeauna de sănătatea nevastei și de educația copiilor — atît pe vremea cînd era în închisoare, cît și atunci cînd stătea ascuns — numai știind acest lucru poți înțelege grozăvia unor asemenea rînduri : „...fiind, după cum mă cunoști, un bun patriot, în mine dragostea de patrie înăbușă astăzi oricare altă dragoste. Sincer ca întotdeauna, îți voi mărturisi că noi, iacobinii și extremiștii, nu mai sîntem de loc duioși, ci, dimpotrivă, înăspriți ca dracul. De aceea, cînd îmi scrii că ești gata să mori, nu pot decît să-ți răspund : mori dacă-ți face plăcere.“

Dar furia trece și cu nesaț caută Babeuf la ceilalți dîrzenie, și duioșie în propria lui inimă. În celula de alături se află Buonarroti. Nici nu se întîlnesc, nici nu se pot vedea. Și Buonarroti are o soție. Se numește Thérèse, e tînără, lipsită de experiență, singură. Buonarroti nu are numai o față plăcută și un trup bine proporționat ; totul în ființa lui este armonios. El nu cunoaște renunțarea, seninătatea, pasiunea nestăvilită a lui Babeuf. E devotat ideii *Egalității*. Se gîndește fără teamă la moarte. Dar dragostea pentru binele obștesc n-a omorît în el cealaltă dragoste. Imaginea soției e veșnic prezentă în celula lui. Pe fișii de pînză smulse din cămașă, el îi trimite scrisori drăgăstoase : „Odorul meu scump, suferința ta îmi chinuie conștiința, care de

altfel n-are nimic să-și reproșeze... Fii curajoasă, soția mea iubită, fii demnă de un om cinstit pe care cei tru-fași și tiranici vor să-l jertfească... Dragostea mea pentru tine n-a fost niciodată mai arzătoare. Biata mea Thérèse ! Vărs lacrimi atât de amare gîndindu-mă la tine ! Dacă aş putea să am portretul tău lîngă mine... Din păcate trebuie să-ți spun adio ! Noi suferim pentru adevăr și pentru dreptate.“

Citind aceste mîzgălituri pe jumătate șterse, cusute în căptușeala vreunei haine, Thérèse plînge, dar zîmbește printre lacrimi : o femeie poate fi mîndră de o astfel de dragoste.

Timpul trece. A venit luna messidor. Vara înăbușitoare s-a strecurat în celule. Acum, în sufletul lui Babeuf s-a așternut liniștea. Este liniștea deznădejdiei. Prietenului său Lepeletier îi scrie : „...nu te speria văzînd aceste cuvinte scrise de mîna mea... Sînt o ființă cu totul părăsită... Dar cugetul îmi spune că sînt un om curat.“

Scrie, apoi rămîne pe gînduri : cine știe, poate că și Lepeletier îl va trăda... Nu, Lepeletier este un om cinstit și drept. Îi scrie deci în continuare : „După ce trupul meu va zace în țărîină, nu va mai rămîne de pe urma mea decît o cantitate destul de mare de proiecte, de note, de scrieri democratice și revoluționare... Cînd cineva se va gîndi din nou să arate omenirii calea spre fericirea pe care noi i-am propus-o, vei putea să cauți printre aceste petice de hîrtie și să arăți tuturor discipolilor *Egalității*, acelor prieteni care păstrează încă în inimă principiile noastre, vei putea să le arăți, zic, pentru a-mi reabilita memoria, colecția tuturor fragmentelor care conțin ceea ce corupții de azi numesc visurile mele.“

Vorbește apoi despre trădarea democraților, despre calomniile lor, spune că nimeni nu vrea să-l înțeleagă.

Își încredințează nevasta și copiii prietenului său Lepeletier. Fiul său mai mare vrea să se facă muncitor tipograf. Babeuf îi cere lui Lepeletier să-l ajute. Cel mai tânăr ? E încă prea mic, nu se poate ști ce va face... Dar amîndoi vor trebui să devină meseriași cinstiți.

Pentru el însuși, Babeuf nu cere decît un singur lucru : în curînd va fi transferat la Vendôme. Nu s-ar putea procura soției și copiilor lui mijloacele necesare ca să-l urmeze ? Ar vrea să-i aibă lîngă el pînă în ultima clipă.

Ajuns aci, Babeuf lasă pana din mînă. Cu capul plecat, umblă mult timp prin celulă. Nimeni nu-l bagă în seamă : nici paznicii, nici istoria. Babeuf, François Babeuf, bunul François, poate acum să plîngă în voie.

Tîrziu, noaptea, adaugă : „gîndul meu i-a însoțit pînă acolo unde începe odihna neființei“, iar neagra neființă, neființa înăbușitoare, trece prin fereastră și-i pătrunde în ochi, în suflet... Poate că lampa fumegîndă s-a și stins. Poate că deținutul Babeuf istovit de umblet a adormit...

Sosi în sfîrșit și ziua plecării. Deținuții fură închiși în niște cuști confecționate special în acest scop. Cu trei ani mai înainte, tot Parisul vorbea de cruzimea austrie-cilor care-l închiseseră pe Drouet într-o cușcă. Dar era desigur o născocire a gurilor rele. Ceea ce se atribuisse austrie-cilor fusese realizat de guvernul Republicii. Acuzații erau expuși, ca niște fiare, batjocurii mulțimii.

Văzîndu-l pe Babeuf în cușcă, muncitorii înjurau. Întorceau capul sau îi strigau cu o dezolare plină de duioșie : „Curaj, Gracchus !“, iar pleava din *Palais-Égalité* — speculanții, ziariștii care pînă mai ieri cereau pedepsirea tuturor aristocraților, îmbogățiții, muscadinii,

tinerii care se eschivau de la recrutare — toată pleava aceasta împodobită și parfumată se repezea ca o haită asupra celor doborâți : „Moarte tîlharilor !“, „Moarte teroriștilor !“

Soțiile și copiii veneau în urmă. Thérèse Buonarroti — aristocrata — și Maria Babeuf — slujnica — se lua-seră de mîină, apropiate printr-o durere comună, sfîșietoare. Merșeră trei zile. Cînd se înnopta, plîngeau — erau femei. Ziua zîmbeau, căci cei din cușcă se uitau la ele — atunci nu mai erau doar femei.

Ce vremuri josnice și sublime !

XX

ATACUL DIN GRENELLE

După arestarea conducătorilor, patrioții se împrăștiaseră. Nu mai aveau încrederea și siguranța de odinioară, nu mai aveau nici măcar organizație.

Mai zicea câte unul : „Cît să stăm așa, cu brațele încrucișate ? Trebuie să luptăm“. Celălalt era, firește, de acord. Dar amîndoi continuau să-l înjure pe Barras, sporovăind prin cafenele, înconjuțați de agenții lui Cochon.

Zădărnicierea complotului nu izbutise să potolească frămîntările poporului. Ca și mai înainte, muncitorii se adunau, seara, pe podurile Senei. Strigau :

— Ori Robespierre, ori regele, tot un drac ! Numai să nu crăpăm de foame.

Parisul tot mai părea un vulcan clocotitor. Și puțini își dădeau seama că acest vulcan fumegînd era totuși pe punctul de a se stinge.

Directoratul cocheta acum cu regaliștii, așa cum făcuse cu patrioții după vandemier.

Principiile înalte, ca și funcțiile avantajoase dădeau loc la tot soiul de tocmeli. Carnot se căznea să adune clienți noi : chivernisea pe regaliști cu funcții de admi-

nistratori, de comisari, de judecători. Emigranții înceta-seră să se mai ascundă. Se arătau în plină zi prin sa-loanele Parisului.

Biserica devenea din nou agresivă, uitînd de martiri și de catacombe. Înainte de paști, negustorii din Paris primiră un bilețel anonim : „Dacă de sărbători nu vei închide prăvălia, te vom socoti iacobin“.

Toate ziarele influente se aflau în mîinile adversa-rilor Republicii.

Dacă regaliștii nu au încercat atunci să pună mîna pe putere, este numai din cauza unei apatii generale.

La citirea scrisorii lui Babeuf Directorii s-au prăpădit de rîs. Dar iată că acum un general republican, Hoche, și nu un anarhist, rostea aceleași cuvinte : „Prea mulți dintre prietenii voștri v-au părăsit ; nu așteptați ca cei-lalți să cadă pradă deznădejdiei și să meargă la pieire, voind să salveze Republica pe căi ilegale... Ce tot vorbiți de teroriști ? Unde sînt ei ? Unde e armata lor ? În schimb aceea a șuanilor este pretutindeni.“ Pe străzile Parisului se iviră din nou drapele albe. Directoratul răspunse sărbătorind cu fast aniversarea zilei de 9 thermidor. Larevellière, cocoșatul, avea o deosebită predilecție pen-tru cortegiile maiestose, pentru ghirlande și focuri de artificii. Plin de entuziasm, își punea bicornul de mare ținută. De data aceasta a fost însă lume puțină. Cînd *Cetățenii-Directori* strigară : „Trăiască Republica !“ nimeni nu reluă această lozincă. Adevărul este că prie-tenii Republicii urau Directoratul, iar dușmanii Repu-blicii preferau alte lozinci, mai sincere.

Poliția nu stătea degeaba. Bineînțeles, cînd era vorba de regaliști se abținea : regaliștii aveau și bani și multe legături. Erau arestați însă mari criminali : astfel, de pildă, a fost băgată în închisoare fosta bucătăreasă a

fostului conte de Chalabre, care purta pe piept un medalion cu portretul unui ticălos : Marat.

Dar să nu se creadă cumva că toate fostele bucătărese și toți foștii portari continuau să cinstească memoria *Prietenului Poporului*. Unii din ei ajunseseră departe și își disprețuiau trecutul. Aceștia își câștigau bine existența. Speculînd cu furnituri și efecte publice, cetățeanul Piot reușise să facă, într-un singur an, economii serioase : două case la Paris, o sută de hectare la Courbevoie, o casă la Passy, valorînd șapte milioane de asigurații și, în fine, două mari băcănii, una la Marsilia, cealaltă la Bordeaux. Cei de teapa lui Piot erau numeroși. Ei susțineau Directoratul, atît împotriva patrioților cît și a emigranților.

Parisul care mînca pe săturate continua să petreacă, să se distreze cu dansuri, cu sporturi. Localurile de dans se înmulțiseră, ajungînd aproape la o mie opt sute. Această pasiune îi cuprinsese și pe muncitori. În beciurile afumate din *Saint-Antoine*, aria *Lăncierilor* înlocuise discursurile iacobine. Mai multe mii de spectatori se adunau să asiste la lupte de atleți, la curse de cai, la jocuri celtice. Oamenii voiau să trăiască, să țopăie, să alerge, să se zbenguie, să nu se mai gîndească la nimic, la nimic...

Micul Coblentz era agitat de ivirea unei mode noi. Tereza Tallien decretase că a purta cămașă era o prejudecată stupidă. Cămașa nu avea alt rost decît să ascundă farmecul antic al trupului. Toate *minunatele* îi urmară îndată exemplul : azi, Parisul nu se mai preocupa de *sans-culottes*, ci de *sans-chemises*¹. Doar inelele, brățările, colierele, lanțurile mai dădeau în vileag

¹ Joc de cuvinte între *sans-culottes* (fără pantaloni) și *sans-chemises* (fără cămăși), exprimînd triumful dezvățului care însoțea reacțiunea thermidoriană (n.t.).

situația socială a prietenei contelui de Barras. Văzînd-o într-o zi, Talleyrand suspină plin de respect : „Imposibil să fii mai luxos dezbrăcată“.

Tot atunci apărură nenumărate echipaje noi. Pietonii începeau să se plîngă : devenise periculos să treci strada ; puteai fi strivit. În fața intrării Palatului Luxemburg trecătorii se opresc în grupuri. Privesc trăpașii, trăsurile, călăreții și doamnele în mare toaletă : soseau invitații. Azi este bal la contele de Barras. Printre cei de pe stradă, sînt și oameni care nu de mult strîngeau prietenos mîna lui Barras, iacobinul, și care acum nu cîștigă nici măcar de-o pîine. Mîrîie. Și sînt mult mai mulți decît invitații ! La Paris, mai numeroși erau cei înfometați decît cei care dansau ! Însă foamea n-are glas, în timp ce muzicanții au tobe și trompete...

Patrioții continuau să discute : ar trebui încercat ceva !... Dar, posomorîți și speriați, așteptau parcă o minune. Și iată că minunea s-a întîmplat !... Nu trebuie oare numită astfel marea veste pe care patrioții și-o comunică unul altuia : „Tabăra din Grenelle este de partea noastră. Ofițerii și soldații așteaptă să fraternizăm cu ei. Ne vor primi cu brațele deschise. Vom răsturna Directoratul. Cu toții la tabără !“

Bineînțeles, copoi poliției le cîntau în strună : „Strașnică idee !...“ Cine știe, poate, că această minune văzuse lumina zilei chiar în cabinetul cetățeanului-ministru al poliției, Cochon...

Directoratul a fost încunoștințat îndată despre noul plan al patrioților. Carnot se bucură din inimă : „Este neapărat necesar să dăm anarhiei o lovitură hotărîtoare“. Carnot vorbea la ședințele celor „Cinci“. Prefera convorbirile particulare cu cetățeanul Cochon.

Dar ce făcea Barras ? Ca întotdeauna, se suceă cînd spre dreapta, cînd spre stînga, trăgăna, șovăia. Îi spunea

lui Carnot : „Desigur, o represiune este foarte necesară“, dar în fundul inimii se temea de un nou succes al Directoratului, care mâine ar fi putut face din Carnot un dictator...

În mijlocul patrioților nu se mai aflau acum nici Babeuf, nici Buonarroti, nici Germain. Prin cafenele se vînturau proiecte privind alcătuirea unui guvern revoluționar. Dar toate erau naive și absurde : în locul unui om ca Babeuf — mîrșavul Tallien care de atîtea ori îl ponegrise ; alături de neprihănitul Germain — coruptul Fréron.

Barras era totuși îngrijorat : după descoperirea complotului *Celor Egali*, pricepuse că o înțelegere cu babușiștii ar fi fost cu neputință. *Cei Egali* nu-i pregăteau un post înalt, ci doar un glonte ! Într-unul din documentele găsite la Babeuf, se specifica : „Uciderea celor Cinci“. Babeuf era în închisoare și acum alții încercau să preia conducerea patrioților. Printre aceștia erau Tallien și Fréron, vechi prieteni de-ai lui Barras. Fără îndoială, îi venea mai ușor să se înțeleagă cu ei decît cu un cap de lemn ca al lui Carnot.

Pe față, Barras căuta să se justifice : „Trebuie o represiune“, dar pe din dos, prin intermediul prietenului său Méhée, provocator încercat, erou al masacrelor din septembrie, îi ațîța pe patrioți. Le trimise chiar douăzeci și patru de mii de franci „pentru a se da băutură soldaților“. Șiretenia lui degenera însă în prostie : ciocnirea devenind inevitabilă, Barras se hotărî să-i susțină și pe unii și pe ceilalți...

Și Cochon folosea agenți provocatori ca să trimită bani patrioților. Dar el, cel puțin, știa ce vrea. Unul din agenții săi se remarcă printr-un zel deosebit ; era un anume Romainville, care cutreiera neobosit Parisul.

— Să fraternizăm cu soldații din tabăra de la Grenelle ! Veniți, ne așteaptă !

Patrioții nu se îndoiu de sinceritatea acestor chemări. Ei știau că la Grenelle era cantonat un escadron de dragoni format din soldați ai fostei Legiuni de Poliție. Legiunea de Poliție era de mult cunoscută pentru spiritul ei iacobin. Pe vremuri, și *Cei Egali* se bizuiau pe ea. Directoratul izbutise să dizolve Legiunea de Poliție, dar soldații rămăseseră tot soldați. Ei spuneau pe șleau : „Porcii ăștia nu ne plătesc nici solda !...“ În cârciumile din jurul taberei, la *Soarele de aur*, sau la *Cafeneaua Cîmpenească*, soldații declarau adeseori muncitorilor : „În curînd le arătăm noi lor !...“ și-și exprimau în gura mare părerea de rău pentru vremea cînd Robespierre îi ținea la respect pe aristocrați. Cine, mai mult decît vitejii dragoni, ar putea să-i ajute pe patrioți ?

Parisul era liniștit. Spectacolele s-au terminat. Pe străzi, trecători răzleți sînt opriți de patrule. În schimb, e larmă în cartierul Grenelle. Acolo s-au strîns patrioții. N-au nici săbii, nici puști. Au venit să fraternizeze cu soldații. Cu cîntecele lor vor să salveze Revoluția. Soldații reiau refrenul :

La arme, cetățeni !

Victoria e asigurată !

În tabără domnește liniștea. Soldații dorm. Cei care sînt de gardă joacă cărți sau spun anecdote piperate despre fetele din strada *Vaugirard*. Ah, ce șmechere ! Mulțimea se adună în jurul taberei. Cîți patrioți să fie acolo ? Unii spun : trei sute ; alții : cinci sute ; alții — o mie.

Deodată, mulțimea se dă la o parte. Se aud strigăte : „Bravo !“, „Trăiască Părintele Poporului !“, „Mergem cu tine contra tiranilor !“ Este deputatul Drouet. A venit călare. Prietenii săi îl înconjoară. Cîntecele devin din ce în ce mai puternice, fețele sînt tot mai vesele : „Drouet e cu noi !“ Patrioții vor să se apropie de corțurile în care este cantonat batalionul din departamentul Gard. Printre soldații acestui batalion sînt mulți oameni de nădejde.

Noaptea este întunecoasă. O noapte de toamnă. Cum să mai deosebești tovarăși de dușmani ?

— Voi sînteți, prieteni ?

Cetățeanul Cochon a avut grijă de toate. În ultima clipă, a dat ordin să fie înlocuit batalionul din Gard cu alte trupe, mai sigure. Patrioții cîntă, cheamă :

— Veniți cu noi !...

Se găsesc în fața cortului căpitanului Malo. Se aud glasuri din mulțime :

— Trăiască regimentul 21 dragoni !

— Trăiască dragonii ! Jos tiranii !

Cetățeanul Malo este cunoscut ca un patriot. Desigur că nu va lupta împotriva poporului.

Malo se apropie. Trage spada. În urma lui se reped dragonii. Abia au sărit din pat. Cei mai mulți sînt în cămașă. Se produce o încăierare. Patrioții continuă să cînte — ce pot face mai mult decît atîta ?... Dar Malo șovăie să execute instrucțiunile primite. Lasă sabia în jos și întreabă :

— Sînteți înarmați ?

Atunci, unul din polițiști trage. Glonțul trece peste capul lui Malo. Aha ! Un atac ! Malo comandă :

— Încălecați ! Scoateți sabia !

E întuneric beznă. N-ai unde să fugi!... Patrioții nu mai cîntă. Cad unii după alții sub lovituri de sabie. Răniții sînt zdrobiți de copitele cailor. Țipete. Cîteva focuri de armă răzlețe și disperate. Un ultim strigăt: „Fraților, ce faceți...” Apoi, nechezatul strident al cailor.

Cei care nu avuseseră vreme să se apropie de corturi îl văzură pe Drouet fugind în galop pe străzile pustii. În această noapte el a riscat totul: „Dacă nu vom ieși învingători, am să plec în India...” Drouet nu voia să moară, dar nu mai putea suporta o viață pașnică, tihnită. Goni fără să se oprească, de la tabăra din Grenelle la graniță, de la graniță la Genua și de acolo în India. Era gata să fugă oriunde, numai să fie departe de Paris. Oriunde, fie chiar la dracu!

Soldații continuau să lovească cu sabia în patrioții fără arme, să-i ucidă pe răniți. Un general în retragere, iacobinul Javogues, încercase să organizeze o rezistență, dar patrioții îngroziți fugeau fără să mai asculte de ordinele cuiva. Alt ofițer, generalul-adjutant Lay, pătrunsesese în cazarma Invalizilor, unde se afla garnizoana grenadierilor: „Săriți în ajutorul poporului!” Soldații se lăsau greu: „Desigur, dar... n-o să reușim...” Un sergent îndrăzneț, care de mult visa să obțină galoane de ofițer, se apropie de generalul-adjutant Lay:

— Vino cu mine!

— Unde?

— Ai să vezi unde... Te lămuresc eu acolo...

Unii patrioți mai respingeau atacurile, strigau, încercau să convingă.

Pe cheiul *Voltaire*, cu pălăria înfundată pe ochi, ca să nu poată fi recunoscut, staționa un cetățean. Aștepta rezultatul atacului din Grenelle. Era prudent, nu voia

să riște. Dacă o patrulă l-ar fi oprit, ar fi răspuns cu un aer liniștit : „Mă plimb“. Spre ora unu noaptea, cînd soldații își terminaseră treaba, un tînăr se opri, gîfîind, lîngă el : „Încercarea a dat greș... Au fost împrăștiați...“ Prudentul cetățean dădu din umeri. „Dobitoci ! și lași !“ Apoi se îndreptă cu pași grăbiți spre locuința sa. Nu era altul decît Fréron, cel părăsit de toți, atît de regaliști, cît și de patrioți, Fréron, care încă nu de mult era urmat de ceata *Tineretului* său.

Acum, el visa o victorie a iacobinilor : nu fusese ales în Consiliul celor Cinci Sute. Nu avea nici slujbă rentabilă, nici bani, nici partizani.

Fréron nu mai putea face altceva decît să meargă liniștit spre casă. În timpul acesta, poliția organizase o adevărată vînătoare de anarhiști. Îi prindea prin case, pe străzi, pe drumuri, în preajma barierelor orașului.

Începea să se lumineze de ziuă. Unii cetățeni dădeau de bună voie ajutor polițiștilor : erau regaliști, sau poate doar burghezi pe care proclamațiile *Celor Egali* îi scosese din minți. „Babeuf voia să prade pe toată lumea !“

Generalul Javogues reușise să ajungă pînă la Montrouge. Se oprise într-o cafenea ca să-și mai tragă sufletul. Acolo a fost prins. Asupra lui s-a găsit eșarfa tricoloră de membru al Convențiunii. Cu mîndrie, el declară :

— E toată averea mea, tot ce mi-a dăruit Revoluția.

Îl căutară prin buzunare și găsiră un briceag. Executînd ordinul lui Cochon, polițiștii consemnară : „Cetățeanul Javogues a fost găsit cu armele în mînă“.

Printre cei arestați erau Bertrand, babuvist, Cussot și Huguet, membri ai Convențiunii, apoi mulți muncitori din suburbiile *Saint-Antoine* și *Saint-Marceau*. În total

— o sută treizeci și două persoane. Bineînțeles, provocatorul Méhée spălase putina. Fusesse văzut în timp ce trecea Sena înot. Mai încercaseră și alții să scape în acest chip. Dar numai Méhée izbutise. Poate că era un bun înotător ; în orice caz era prietenul lui Barras.

În seara din ajun, Cochon raportase *Cetățenilor-Directori* că trebuiau să se aștepte la mici dezordini. Moralul trupelor era însă excelent, și guvernul nu avea a se teme de nimic. Reubell suspină ușurat :

— Dacă așa stau lucrurile, pot să plec liniștit la Arcueil... Larevellière se duse cît se poate de liniștit să se culce. Spre dimineață fu deșteptat de un zgomot neobișnuit. Pe jumătate îmbrăcat se repezi afară cu sabia în mînă. În curte văzu un grup de soldați și, în mijlocul lor, pe Carnot și Letourneur. Larevellière se supără :

— De ce nu m-ați trezit și pe mine ?

Carnot îl potoli : „Noi sîntem militari...” Bineînțeles, nu-i mărturisi lui Larevellière că un cocoșat, preocupat de filozofie, n-ar fi putut decît să-i stînjenească în comandarea acestei bătălii ridicule, în care escadroane de cavalerie au fost aruncate în luptă împotriva unor cete de patrioți dezarmați.

Acum, pericolul trecuse.

— Dar Barras unde e ?

— Am bătut la ușa lui Barras, însă nu a răspuns nimeni.

Barras nu se arată decît după-amiază, în timp ce arestații erau duși pe străzile Parisului spre închisoarea *Temple*.

Larevellière îl întrebă cu un aer mirat :

— De ce n-ai răspuns astă-noapte, cînd ți s-a bătut la ușa ?

Întrebare stupidă : Barras nu era omul să se arate în mijlocul unei astfel de reprezentatii... Cu un aer binevoitor, răspunse zîmbind :

— Se vede că dormeam... Am un somn foarte adînc...

Se feri totuși să adauge că un somn adînc dovedește o conștiință curată.

Cadavrele fură transportate la groapa comună. Cei arestați erau duși pe jos de-a lungul bulevardelor, iar doamnele, acele doamne care nu purtau cămașă, celebrele frumuseți din vremea Directoratului, strigau :

— La moarte, cîini turbați !...

Reubell reveni din Arcueil foarte bine dispus. Barras care dormise atît de bine, era gata să se apuce de lucru. Carnot și Letourneur au avut și ei răgaz să se odihnească după oboseala din timpul nopții. Începu ședința Directoratului.

— Trebuie să exterminați !...

Asupra lui Javogues fusese găsit un cuțit, asupra unui muncitor — un topor. Altor doi li s-au băgat arme prin buzunare. „De ce să mai pierdem vremea cu atîtea discuții ?...”

Directoratul ordonă ca toți deținuții să fie trimiși în fața Consiliului de Război, ca fiind găsiți cu armele în mîină. Și, folosind acest prilej, adresă un mesaj populației : „Răscoala anarhiștilor a fost înăbușită mulțumită eroismului armatelor republicane”.

Un Consiliu de Război înseamnă o judecată expeditivă. Iar Directoratul era grăbit : în apropiere de *Pont-Neuf* muncitorii aruncaseră cu pietre în poliști ; în jurul închisorii *Temple*, o mulțime de cetățeni îi înjuraseră în gura mare pe cei „Cinci”.

Consiliul de Război condamnă douăzeci și șase de oameni la moarte prin împușcare : cea mai mare parte

din ei erau muncitori-cizmarî, pielari sau mici negustori, toți cititori ai *Tribunului Poporului*, pătrunși de doctrina *Egalității*. Gracchus era departe, la Vendôme, dar umbra lui era prezentă la *Temple*, atunci cînd, față-n față, se înfruntau stîlpii ordinii — militari în uniforme nou-nouțe, judecători pripiti și, dincolo de gratii, ultimii *sanchiloți*.

Unul dintre condamnați, ciubotarul Bonbon, se aruncă de pe o fereastră a turnului închisorii, strigînd : „Trăiască Egalitatea !“ Dar sentința rămîne sentință : cadavrul lui Bonbon fu adus la locul execuției, spre a fi împușcat.

Mulțimea murmură : „Nu sînt decît niște oameni necăjiți ! De ce îi omoară ?...“ Cineva strigă :

— Aici nu-i un tribunal, e un adevărat abator !... Cunosce și eu pe unul din condamnați, e un om cinstit...

Un husar, care se afla în apropiere, zdrobi țeasta cutezătorului.

Înainte de a fi duși spre locul execuției, unii osîndiți fuseseră legați. Întinși în fundul căruțelor, cîntau : „*La arme, cetățeni !*“

Pe cine chemau ? Pe trecători ? Pe arestații din Vendôme ? Pe cei morți ?... Unii din ei erau duși pe jos. Pictorul Gagnant înainta în mijlocul unui grup de condamnați pe *Boulevard des Italiens*. Nici o privire compătimitoare nu se îndrepta spre el. Dar o femeie tînără — soția lui — mergea lîngă dînsul, fără a-l slăbi din ochi. Cînd arestații ajunseră în dreptul Teatrului Italian, Gagnant, îmbrîncind pe soldați, o luă la fugă. Se repezi spre o casă. Iată scara, coridorul. Se poate socoti salvat : acolo se află atelierul unui șelar — fratele lui. Dar soldații descoperă pe fugar. Îl lovesc cu măciulia

săbiei. Însîngerat, Gagnant e aruncat într-o căruță. Soția lui vede totul. E mereu alături de el. În căruță — o masă informă de carne și zdrențe însîngerate, din care se ridică un glas omenesc. Adunîndu-și toate puterile, Gagnant, muribund, începuse să cînte :

Decît robia, mai bine moartea !

Înspăimîntați, obișnuiții *Micului Coblentz* se opresc în loc și ascultă.

— Îi auziți ?... Oricum, bandiții aceștia nu sînt lași. Știu să moară.

S-ar părea că nu mai este nici un pericol. Condamnații sînt duși spre locul de execuție. Partidul ordinii a triumfat. Dar doamnele întorc capul, speriate :

— Ați văzut ce ochi înfricoșători au ? Partizani de-ai lui Robespierre, care s-au sculat din morminte...

Nu se poate tăgădui că le este frică de acei oameni care, orice s-ar spune, știu încă să moară. Și în acest timp noul Paris nu știe decît să trăiască, să trăiască cu sete, josnic, cu orice preț — numai să trăiască.

Printre toți condamnații pe unul îl cunoaște bine mulțimea — este fostul general Javogues. El nu era un muncitor, un discipol al sfintei *Egalități*. Era un membru al Convențiunii și reprimase rebeliunile din Lyon și din Bourges. Ordonase țăranilor să adune recolta, să macine grîul și să dea *sanchiloților* făină, într-un termen de opt zile. Țăranii ziceau : „Așa a ordonat Javogues“, și făina sosea la timp. El a semnat ordinul de distrugere a castelelor din împrejurimile orașului Mâcon. „Împărțiți celor săraci cărămizile și pietrele și ajutați-i să-și ridice case“. La Saint-Etienne

decretase un impozit asupra averilor : cel care avea un milion trebuia să plătească un impozit de opt sute de mii de livre ; cel care avea o sută de mii de livre trebuia să dea douăzeci de mii. Javogues rămăsese credincios ideilor și moravurilor aceluia veleat. El nu fura, ca ceilalți. Toată averea sa era, într-adevăr, o eșarfă tricoloră. Ar fi vrut să se înapoieze la el acasă, la Montbrisson, dar tatăl său, un bătrîn portărel, îl implora să rămînă la Paris : „Aci te-ar ucide numaidecît“.

Couthon pierise la 10 thermidor. Javogues scăpase cu viață. Dar acum, pășește și el spre moarte. Pășește cu bărbăție, cîntă. Numeroși sînt cei pe care i-a trimis odinioară la moarte. Acum, el pășește prin fața mulțimii ca o amintire a anului 93. Poate că și el își aduce aminte de trecut : la Lyon, Tribunalul Revoluționar condamnase o dată la ghilotină șazeci de persoane, printre care nu erau numai aristocrați, dar și girondini, și unii cetățeni arestați la întîmplare, pe baza unor simple denunțuri. Acești oameni, ascultînd sentința, cîntaseră :

A se jertfi pentru patrie
E soarta cea mai frumoasă,
Cea mai demnă de invidiat...

Și iată că acum, la rîndul lui, fostul membru al Convențiunii, generalul Javogues intonează același cîntec :

E soarta cea mai frumoasă,
Cea mai demnă de invidiat...

Condamnații sosiră la tabăra din Grenelle. Plutonul de execuție era comandat de ofițerul Lille. În ultima clipă, el nu putu să pronunțe : „La ochi, arm' !“ Înțearse capul, și mulțimea îi văzu chipul răvășit.

Atacul din Grenelle se terminase. La teatrul Feydeau, un public în ținută de gală aplauda ostentativ atunci cînd o actriță spunea, după cum îi cerea rolul : „De data aceasta, sîntem salvați“.

Ar mai trebui adăugat că învingătorii trudeau în sudoarea frunții : prima ședință a Directoratului se ocupă să stabilească pedeapsa ce se cuvenea ofițerului Lille care, în executarea consemnului, dăduse dovadă de o intolerabilă șovăială.

XXI

BILE ALBE ȘI BILE NEGRE

Vendôme este un orașel tihnit a cărui faimă se datorește unei străvechi mînăstiri și unui anumit soi de cîrnat. Îndată ce s-a constituit Înalta-Curte, Vendôme a devenit însă de nerecunoscut. Pretutindeni numai corturi, soldați, nechezat de cai, patrule, focuri de tabără, piramide de arme. Se spunea prin oraș că n-ar fi de mirare ca procesul să țină chiar șase luni. Pe drumurile din împrejurimi treceau într-una căruțe încărcate cu bagaje : aristocrații și cetățenii foarte prudenți părăseau orașul. Cine poate să știe cum se va sfîrși treaba aceasta ? Baubeuf avea partizani numeroși... Orașul era înconjurat de trupe și nimeni nu avea voie să pătrundă înăuntru. Deținuții erau închiși în vechea mînăstire *Trinité*, a cărei capelă fusese pregătită în vederea sesiunilor Înaltei-Curți. Ferestrele celulelor, deși zăbrelite, erau astupate ermetic cu scînduri. Fără întrerupere, o sută cincizeci de soldați stăteau de pază în preajma mînăstirii. Comandantul ordonase să fie îndreptate șase tunuri spre cele șase ferestre. La o eventuală încercare de revoltă — salvă de artilerie.

Din celule nu răzbătea decît zvon de cîntece. Deținuții cîntau frumos, iar patrioții din Vendôme (orice s-ar spune, existau încă patrioți, chiar și la Vendôme) se adunau pe dealurile din jur și ascultau *Cîntecul Marsiliezilor*. Cuprinși de emoție, patrioții aplaudau.

Șaizeci și cinci de cetățeni fuseseră deferiți Înaltei Curți, optsprezece dintre aceștia erau judecați în contumacie. În rîndurile inculpaților se aflau atît conducătorii *Celor Egali*, cît și simpli conspiratori și oameni care nu au avut nici un amestec în această chestiune, fiind arestați doar pe baza unor mărturii mincinoase. În timpul cercetărilor, Babeuf și prietenii săi cei mai apropiați avură o atitudine plină de demnitate. Fără a tăgădui cîtuși de puțin participarea lor la conspirație, răspundeau : „Noi nu sîntem deținuți, sîntem prizonieri de război“.

La Vendôme, pentru prima dată inculpații se întîlniră între ei. Cum să întocmească un plan comun de apărare?... Erau judecați pe temeiul afirmațiilor lui Grisel, sprijinite de un maldăr de documente. Patrioții cei mai puțin compromiși îi îndemnau pe conducători : „Tăgăduiți existența conspirației ! Printre înalții jurați se vor găsi desigur cîțiva republicani, și astfel le va fi mai ușor, dacă nu chiar să vă achite pe voi, cel puțin să ne achite pe noi...“

Babeuf șovăi mult timp : se dădea o luptă între mîndria lui înnăscută și sensibilitatea lui umană. Nu se gîndea nicidecum la el : răspunsurile date în timpul cercetărilor au fost destul de clare. Darthé era împotriva acestei tăceri organizate. „Sîngele patrioților nu face decît să ațîțe focul în inimile națiunii.“ Babeuf răspundea : „Sîntem înfrînți și ne aflăm în preajma unei lungi perioade de stagnare. Desigur, avem dreptul să ne jertfim, totuși nu aceasta ni se cere. Ce se

va întîmpla cu ceilalți?... Acești treizeci de patrioți pot fi salvați dacă declar: «Da, sînt împotriva Directoratului. Consider că insurecția este legală. Aș fi vrut să mă alătur și eu complotului. Însă aceste liste nu sînt listele conjurațiilor.» O! cît de bucurós aș fi să pot dezvălui pe loc tot adevărul! Dar alta este datoria unui patriot. Înțelege, Darthé, trebuie să încercăm acum să ne salvăm prietenii...”

Cei Egali hotărîseră să tăgăduiască existența unei conspirații, dar totodată să admită că dacă o asemenea conspirație ar fi existat ar fi participat cu toții la ea. Babeuf începu să-și pregătească apărarea. O dată mai mult voia să arate contemporanilor cît și urmașilor principiile de bază ale *Societății Celor Egali*. Directoratul pretinde că el s-ar fi vîndut regaliștilor, că a propovăduit omorul și jaful. Va folosi deci banca acuzaților pentru a-și răspîndi ideile; va aduce la cunoștința lumii lucrările sale, scrise în atîtea nopți de veghe. Această conspirație din luna floreal¹, anul IV, împotriva Directoratului, nu a izbutit. Dar răscoala întregului popor împotriva luxului, a trîndăviei, a crimelor trebuie să triumfe.

Președintele Înaltei-Curți, cetățeanul Gandon, nu era decît o unealtă. În toate cazurile litigioase trecea de partea acuzării; dar, fiind din naștere molîu și prostălău, i se întîmpla de multe ori să nu găsească nici o replică de dat acuzaților; printre aceștia mulți cunoșteau mai bine decît el toate articolele Codului. Atunci, acuzatorii naționali Bailly și Vieillart îi săreau în ajutor. Vieillart visa să capete un fotoliu de deputat; prin rechizitoriul rostit în fața Înaltei-Curți spera să-și atragă simpatiile regaliștilor. Bailly, căruia

¹ *Floreal* — a opta lună a Calendarului Republican (20 aprilie—19 mai) (n.t.).

îi plăcea să vorbească despre „idealurile republicane“, era totuși cunoscut pentru ura lui împotriva iacobinilor. Când Babeuf rosti cuvîntul „Revoluție“, Bailly îl întrerupse scurt : „Vijeliile revoluționare sînt de mult potolite...”

Dezbaterile judiciare se transformară atunci în debateri politice. Darthé strigă :

— Ați auzit ? Acum nu ne mai judecă pe noi, ci însăși Revoluția ! Noi sîntem oamenii de la 14 Iulie !

Fără a-și pierde cumpătul, Vieillard răspunde :

— Și noi !

Vieillard vrea să amintească astfel, o dată mai mult, că judecătorii cu robă și cu tocă roșie nu sînt cîtuși de puțin judecători în slujba lui Ludovic al XVIII-lea. Nu, ei sînt oamenii Directoratului. Ei datoresc totul vitejilor *sanchiloți*. Acum îi judecă pe cei care, cîndva, i-au ajutat. Mulțumiri pentru 14 Iulie !... Dar Înalta-Curte din Vendôme e cu mult mai bine păzită decît Bastilia !...

Principalul apărător, cetățeanul Réal, era un bun avocat și un om de afaceri priceput. Cu cîteva luni înainte afirmase în ziarul său că Babeuf primea fonduri de la Pitt. Acum hotărîse să-i apere pe babuviști : cum ar fi lăsat el să-i scape un proces atît de răsunător ? Încă de la începutul Revoluției, Chénier spusese despre el : „Dar Réal ?... ei, bine, Réal... realizează beneficii !“

Iscusitul avocat hotărîse să realizeze un beneficiu și din tragedia care venise la rînd.

Dintre toți acuzații, întunecatul Darthé îl neliștează în mod special pe Réal. Argumentele tovarășilor săi nu izbutiseră să-l convingă pe Darthé. El hotărîse să tacă. La întrebările președintelui, răspundea scurt :

— Nu aveți voi căderea să mă judecați !

Să se apere ? Nici nu-i trecea prin gînd.

— Cînd libertatea e ucisă... cînd prietenii, partizanii *Egalității* sînt urmăriți, rătăcitori pe drumuri, dați pe mîna asasinilor turbați, sau pradă celei mai crunte mizerii... cînd apărătorii patriei sînt acoperiți cu insulte, despuiați, umiliți și încovoiați sub jugul celui mai mîrșav despotism... cînd punerea în afara legii amenință pe toți oamenii virtuoși, pe toți prietenii rațiunii... cînd — culmea grozăviei ! — în numele a tot ce este mai sfînt, în numele prieteniei... al binefăcătoarei dreptăți... al blîndeii omenii... bandiții aduc cu ei prăpădul, disperarea și moartea... cînd groaznica trădare... sperjurul infam, jefuirea și asasinatul sînt onorate în mod oficial... cînd Franța e acoperită cu un vâl de doliu... cînd nu mai există patrie — atunci moartea este o binefacere...

Babeuf nu era orator ; a fost nevoit să-și scrie apărarea. În schimb, elocventul Germain nu lăsa nici o clipă de răgaz acuzatorilor.

În sală își face intrarea Georges Grisel. Aruncă priviri trufașe în jurul său : acum nu mai tremură. Oare nu sînt acolo două companii de soldați și șase tunuri ca să apere prețioasa-i viață ? E încîntat să răspundă la întrebările pe care i le pun gazetarii curioși. E drept că n-a fost încă avansat general, dar în ziare semnează : „Principalul martor al acuzării.“ Măcar o dată să fie și el principal !

Grisel îl privește pe Babeuf cu dispreț : ei, da, l-a sărutat cîndva !... Așteaptă complimentele președintelui : nu este un denunțator interesat, e demn să poarte cununa cetățenească.

Președintele dă din cap în semn de aprobare. Are în fața lui un erou. Germain se ridică :

— Nu, Georges Grisel, nu ți se va da cununa cetățenească. Nu, Georges Grisel, nu vei avea nici măcar o cunună de spini — pe aceasta o purtăm noi — cununa care ți se cuvine ție este aceea care se așeza pe capul sclavilor la Roma, ca să poată fi vînduți cu cîtiva gologani mai mult.

Toți acuzații erau solidari între ei. Împotriva lui Antonelle nu exista nici o dovadă : din întîmplare, Grisel nu știa nimic despre el, dar Antonelle, acest om calm, de mult nepăsător față de moarte, acest marchiz convins de noblețea *sanchiloților*, voia să împartă soarta tovarășilor săi. Declarase adesea : „Sînt alături de ei“. Astfel se dovedea legătura de nezdruccinat dintre toți membrii, nu ai unui partid politic, ci ai unei secte persecutate, în care toți sînt frați, toți sînt egali : cîntăreața de la *Băile Chinezești*, Sophie Lapierre, Tribunalul Poporului, marchizul d'Antonelle și lăcătușul Didier.

În fiecare seară, cînd președintele ridica ședința, acuzații intonau *Imnul martirilor din prerial* :

Sculați, voi victime ilustre !

Toți se obișnuiseră cu ideea morții lor apropiate ; peste capul judecătorilor și al jandarmilor, se adresau marilor umbre ale unui trecut recent, dar totuși atît de îndepărtat.

Babeuf exclamă :

— Goujon, Duroy, Romme, Soubrani, Duquesnoy, Bourbotte, victime ilustre ! Voi, ale căror nume pururea vestite au mai răsunat în această incintă, unde vor răsună încă de atîtea ori ! Voi, a căror memorie o cinstim neîncetat, prin cîntecele noastre zilnice ! Voi, a căror dîrzenie în lanțuri și în fața judecătorilor-călăi ne va fi o pildă pentru a îndura cea mai lungă și cea

mai grea întemnițare ! Voi, în fine, pe care cei răi i-au ucis fără a-i putea însă mînji ! Glorioși martiri ! Neînfrigați sprijinitori ai sfintei *Egalități* !...

Acuzatorul Bailly îl întrerupe. Babeuf nici nu aude.

— A trebuit să vă luăm locul... trebuie să urmăm și exemplul vostru...

Ochii lui Babeuf aruncă fulgere : nu privesc nici spre jurați, nici spre mulțime, ci spre trecut.

Nu este lăsat să vorbească. Strigăte, scandal, amenințări. Curtea se retrage pentru a delibera ; se ia o hotărîre : „Acuzații nu au dreptul să ridice probleme accesorii“. Buonarroți zîmbește : dacă Revoluția este socotită aici o problemă accesorie, de ce mai sînt ei judecați ?

Mărturia lui Grisel ținuse două zile ; trădătorul povestise tot : despre mătușă, despre cele două mese, cea cu Carnot și cea cu Darthé, și chiar despre sărutarea cu Babeuf. Nici măcar o dată nu plecă ochii. Firește, trecu sub tăcere faptul că un ușier al Palatului Luxemburg îl sprijinise, atunci cînd era gata să leșine pe scară. Nu, el nu este un laș, el cinstește memoria eroilor antici și speră să se asemene cu ei.

După ce își sfîrși mărturia, Grisel rămase în sală. Nu departe de el ședea o tînă ră femeie. Grisel o observă imediat : o frumusețe ! Lui nu-i plăceau numai eroii antici, ci și sexul slab. Potrivindu-și părul cu cochetărie, se instalează mai aproape de frumoasa femeie. E sigur de izbîndă. Succesul le fascinează întotdeauna pe femei, iar el, Grisel, este eroul acestui proces. Toate ziarele din Paris vorbesc despre el. Femeia a întors capul, își aruncă ochii asupra lui Grisel. Omul, care timp de două zile a înfruntat privirile disprețuitoare ale acuzaților, de data aceasta nu mai poate îndura.

Se retrage în grabă pe o bancă din fundul sălii. Era Thérèse Buonarroti.

Cînd veni vorba despre *Actul Directoratului Insurrecțional*, montaniardul Ricord, pentru a îndepărta un pericol ce-i amenința mai degrabă pe *Cei Egali* decît pe el însuși, sugeră :

— E poate opera lui Grisel...

Babeuf nu se putu stăpîni :

— Nu, nu l-a făcut el, nu este un document de care autorul lui ar avea să roșească. Grisel este un ticălos prea mare pentru a putea făuri un asemenea act !

Curajul și noblețea acuzaților mișcau chiar pe soldații din escortă. Aceștia povesteau prin oraș : „Sînt oameni adevărați...” Comandantul Pieței din Vendôme era nevoit să-și împrăpăteze permanent trupele : se temea de o răzvrătire.

Un oarecare Hézine avu ideea să scoată un ziar în care să descrie dezbaterile judiciare : *Curierul Înaltei-Curți*, sau *Ecoul oamenilor liberi și simțitori*. În acest ziar se publicau dări de seamă amănunțite. Redactorul fu în curînd arestat. Soția acuzatului Didier, și, împreună cu ea, alte unsprezece femei fură băgate la închisoare sub învinuirea de „îndemn la insurecție”.

Directoratul îl grăbea pe cetățeanul Gandon : „Terminați mai iute cu judecata”... dar numai citirea hîrtilor găsite la Babeuf ținu peste cincisprezece zile. Curtea din Vendôme devenise o nouă Convențiune. Președintele, pierzîndu-și răbdarea, striga :

— Tăcere. Cine este judecat aici ? Noi judecăm o mîna de criminali, sau voi judecați guvernul Republicii ?

Nu era greu de răspuns la întrebarea cetățeanului Gandon : la Vendôme era judecat Directoratul, iar pa-

lidul Grisel personifica acolo trădarea, această înaltă virtute a *Cetătenilor-Directori*.

Babeuf este întrebat : „Cine era cu dumneata ?“ Mirat, îl privește pe președinte :

— E uimitor ! Cum puteți presupune *a priori* că aș fi într-atît lipsit de sentimente cetățenești ?

E rîndul președintelui să fie mirat. Îl înțelege mult mai bine pe Grisel ! Dar în sală lumea aplaudă. Soldații îi dau afară pe cetățeni. Babeuf e aplaudat de popor, de acest popor care nu e în stare să-și apere eroii, dar care mai poate fi înduioșat de virtutea lor. Această a treia „parte“, care nu era nici Grisel, nici *Cei Egali*, nu apăru decît o singură dată la tribunal.

Președintele ordonă să fie chemați martorii acuzării, cetățenii Barbier și Meunier. Ambii erau soldați ai Legiunii de Poliție, desființată din ordinul Directoratului. Fuseseră trimiși în judecată pentru că participaseră la o răscoală ; condamnați la cîte zece ani închisoare, la Vendôme au fost aduși sub escortă. Meunier pășește în sala de ședințe. Este un tînăr slab și palid.

— Numele dumatăle ? întreabă președintele.

În loc de răspuns, Meunier începe să cînte :

Sculați, voi victime ilustre !

— Tăcere !

Meunier cîntă ; cînd a isprăvit de cîntat, spune președintelui :

— Dacă sînteți un adevărat patriot, acest cîntec trebuie să vă placă tot atît de mult cît îmi place și mie.

— Îi cunoști pe acuzați ?

— Nu. De ce m-ați adus aici ? Nu pot decît să-mi exprim admirația față de acești apărători ai libertății !

Mai bine să mi se usuce limba în gură decît să semăn cu ticălosul de Grisel !

Un tribunal de călăi m-a condamnat. Am fost amenințat cu tortura dacă nū semnez o mărturie falsă. Am avut o clipă de rușinoasă slăbiciune. Îmi pare rău. Acum, am inima tare. Acuzatorul, cetățeanul Vieillart — iată-l, e aci — a venit să mă vadă în închisoare. Mi-a spus : „Dacă menții în fața tribunalului declarația pe care ai dat-o, te vom pune în libertate. Dacă nu o faci, te vei căi...” Dar o conștiință curată este mai presus decît libertatea...

Cetățeanul Vieillart încearcă să protesteze. Meunier este amenințat : articolul 336 pedepsește aspru mărturiile false. El, totuși, nu cedează. Atunci este adus Barbier, care repetă același lucru : acuzatorul Vieillart i-a silit să dea mărturii false. Barbier are dovezi. Președintele îl oprește pe martor la timp :

— Te acuzi singur.

Barbier răspunde :

— Prea bine, dacă vă mai trebuie o victimă, sînt gata. Mă simt fericit să iau loc alături de acești eroi.

Babeuf vorbise tribunalului despre Rousseau, despre Mably, despre Diderot ; Barbier și Meunier erau aproape analfabeți. Nu știau să citească decît silabisind, și abia de puteau să se iscălească. Nu din rațiune, ci din inimă porniseră acele cuvinte pline de curaj. Gracchus Babeuf, înconjurat de dușmani, văzu întrupat în acești doi oameni poporul însuși, dezinteresat și drept, căruia îi închinase întreaga sa viață nefericită.

Procesul ținu multă vreme. Începuse în vantom¹, cînd era ger. Acum începuse vesela lună floreal. În

¹ *Vantom* — a 6-a lună a calendarului revoluționar (19 februarie—20 martie) (n.t.).

sala întunecoasă a tribunalului aerul era înăbușitor. Încordându-și toate puterile, Gracchus Babeuf își citește apărarea. Au trecut zece ore de cînd citește fără o clipă de întrerupere. Sudoarea îi curge șiroaie pe frunte. Glasul i se frînge. Expune judecătorilor ideile sale : legea agrară nu este o soluție ; doar comunitatea bunurilor este cheazășia egalității. Bailly rîde.

— Cine va culege roadele, dacă nimeni nu poate spune : sînt ale mele ?...

Babeuf răspunde :

— Aceasta este condiția fericirii, să nu fie nimic „al meu“ și „al tău“.

Babeuf vorbește despre viața sa ; el știe ce este revoluția, știe ce este foamea ; două uncii de pîine... un sicriu de copil...

În clipa aceea toată lumea întoarce capul : în sală, cineva plînge cu hohote înăbușite. Este soția lui Babeuf.

Babeuf amintește pericolul ce amenință Republica. Vieillard îl întrerupe :

— Ați vrut să ruinați Republica.

— Nu, am vrut să o salvăm ! Revoluția nu a adus nici un folos poporului, și poporul începe să urască Republica. Aruncați o privire în urmă ! Ce vedem în jurul nostru ? Nepăsare. Patrioții, ieri încă viteji și înflăcărați, azi au tăcut. Le-a pierit curajul... Dar *Egalitatea* trebuie să triumfe, și va triumfa. Revoluția franceză nu este decît premergătoare unei alte revoluții, mult mai mărețe și mai falnice, și care va fi cea din urmă. Atunci se vor nărui pietrele de hotar, împrejmuirile, zidurile, închisorile, atunci vor pieri furturile, crimele, spînzurătorile, invidia, lăcomia nepotolită, înșelătoria, fățarnicia și acel vierme care roade inima oamenilor — nekiniștea universală...

Pe fața judecătorilor se poate citi enervarea. Jurații s-au plictisit de această înaltă filozofie care-i adoarme. Acum, în sala întunecată, Babeuf vorbește cu generațiile viitoare. A dovedit că proiectele sale nu erau doar visuri deșarte : le vor înțelege într-o zi copiii. Dar e timpul să termine. În clipa aceea durerea omească schimbă glasul lui Babeuf : el nu predică, își ia rămas bun de la viață ; și nu vorbele lui, ci doar tremurul vocii îi face pe jurați să-l asculte cu luare-aminte. N-or fi ei filozofi, dar sînt totuși oameni.

— Dacă moartea noastră este acum hotărîtă, dacă ultimul ceas al vieții mele este fixat în cartea destinului pentru clipa de față, acest moment îl aștept de multă vreme. Obişnuit cu închisoarea, cu ideea execuției, a morții violente, care sînt mai totdeauna hărăzite revoluționarilor, ce mă poate oare surprinde într-un asemenea eveniment ? Las în urma mea monumente scrise care, prin fiecare rînd al lor, vor dovedi că toată viața și toată suflarea mea le-am închinat dreptății și fericirii poporului. Dar vai, copiii mei ! De pe această bancă — singurul loc de unde vă poate parveni glasul meu — nu pot exprima decît o amară și dură părere de rău : aceea că dorind din răspuț să contribui a vă lăsa moștenire *Libertatea*, izvor al tuturor bunurilor, nu văd după mine decît robie, iar pe voi vă las pradă tuturor relelor. Nu am absolut nimic ce să vă las moștenire. N-aș dori măcar să moșteniți virtuțile mele cetățenești, ura mea adîncă împotriva tiraniei, devotamentul meu neîțarmurit pentru cauza *Egalității* și a *Libertății*, dragostea mea atît de fierbinte pentru Popor. Ar fi din partea mea un dar mult prea funest. Vă las în stare de robie, și acesta este singurul gînd care-mi va sfîșia sufletul în ultimele clipe...

Babeuf nu vede nimic înaintea lui, ochii îi sînt împăienjeniți de lacrimi. Darthé însă privește mirat spre jurați. Toată lumea știe că acești jurați au fost aleși cu grijă, că-i urăsc pe anarhiști. Și iată că jurații plîng. Și publicul plînge. Cu jale, un soldat de pază își șterge nasul. Numai pe fața cetățeanului Vieillart stăruie un zîmbet batjocoritor. Acuzatorul național nu suferă de boala sentimentalismului. Rechizitoriul lui e simplu și clar : A fost conspirație ? A fost. E de-a-juns. El știe că aceasta îi va impresiona cel mai mult pe jurați, pe acești pașnici provinciali, cărora le place să joace *whist*, să culeagă buchetele de nu-mă-uita și să trăiască în liniște.

— Ajunge. Nu este cu putință să mergem din revoluție în revoluție. Aduceți-vă aminte de cele optsprezece luni de teroare. Franța este obosită.

În numele oboselii, el cere cîteva capete : Franța nu trebuie împiedicată să se întremeze. Iar jurații, care adineauri plîngeau ascultîndu-l pe Babeuf, suspină acum cu simpatie. În adevăr, sînt obosiți...

Nevestele acuzaților ascultă cu încordare fiecare cuvînt, ațintindu-și privirile pe fețele juraților : acesta, dinspre stînga, pare mai milos, dar celălalt, la dreapta, vrea fără îndoială să condamne cu asprime. Émile, care are zece ani, o întreabă pe maică-sa :

— Au și luat o hotărîre, sau se mai gîndesc ?

Maria Babeuf așteaptă o minune. Îi răspunde în grabă :

— Ce tot spui ! Nu se știe încă nimic. Cu ajutorul lui Dumnezeu, le va fi milă de el. Toată lumea își dă seama că François este un om cinstit...

Alături de ea, o persoană respectabilă : contele Dufort de Cheverny, cel mai bogat proprietar din împrejurimi. A fost închis pe vremea iacobinilor. Dar

totul se schimbă : azi el a venit să asiste la judecarea unor iacobini. A auzit șoapta Mariei Babeuf. Indignat, se dă la o parte : cum poți numi „om cinstit“ un nemernic care voia să prade pe toată lumea ?...

Azi, contele Dufort de Cheverny nu-și mai ascunde devotamentul față de tron. Așadar, cine-i judecă pe *Cei Egali* ? Niște republicani sau tribunalul regelui ?

Antonelle, calm, ca întotdeauna, a mai amintit încă o dată judecătorului, în aceste ultime ceasuri :

— Împotriva regaliștilor am merge să ne batem chiar pentru o republică cum e aceasta. Băgați bine de seamă, republicani, voi vreți să nimiciți ultimii patrioți. Dar ce va fi mâine ? Cine va mai putea apăra Republica franceză ? Nu ne ucideți numai pe noi, vă ucideți și pe voi înșivă.

Jurații părăsesc sala de ședințe pentru a delibera. Pentru ultima dată, Sophie Lapierre intonează „La arme, cetățeni...“ Începe o zi nesfârșită, o zi copleșitoare. În sala juraților e zăpușeală sufocantă. Cât timp vor sta acolo ? Până ce se vor fi pus de acord. Dar e foarte greu să se pună de acord. Degeaba s-au zbatut autoritățile : patru dintre jurați sînt patrioți. *Cetățenii-Directori* citesc zilnic cu îngrijorare rapoartele privind starea de spirit a juraților. Mare păcat că trebuie să se țină seamă de lege : patru bile albe sînt de-ajuns pentru ca acuzații să fie achitați. Dar achitarea lui Babeuf ar însemna, de fapt, condamnarea Directoratului. Din Paris sosesc neîncetat ștafete : trebuie să cadă capul lui Babeuf ! Jurații discută, tac, apoi discută din nou. Se lasă seara. Tot nu sînt de acord. Patru dintre ei stăruie pentru achitare. S-ar părea că Babeuf este salvat.

În celulele acuzaților nu se duc discuții, nu se fac ipoteze privind viitorul. Acolo e liniște. Oamenii se

gîndesc, pentru ultima dată, la ai lor. Își strîng mîinile în tăcere. Babeuf nu se îndoiește că i se apropie sfîrșitul. Își amintește de cuvintele lui Goujon : „Pentru ca mîna mea să nu dea greș...” S-a deschiat la cămașă, își privește pieptul cu ochii ficși. Apoi se scoală, umblă, după cum îi e obiceiul, cu pași repezi : i-a mai rămas ceva de făcut...

Scrie soției și copiilor :

„Bună seara, prietenii mei dragi. Sînt gata să mă afund în noaptea cea veșnică. Dragostea voastră pentru mine v-a adus pînă aici, trecînd peste toate greutățile sărăciei noastre. Ați îndurat necazurile și lipsurile ; dar nu știu cum veți face ca să vă înapoiati la locul de unde ați plecat...” Scrie soției sale : „Sărmana, buna mea prietenă”... Îi scrie și fiului său, Émile. Émile își va aduce desigur aminte de el. Și Camille ? Pentru Camille, adaugă : „Vorbiți-i despre mine, amintiți-i de mii și mii de ori că l-am iubit din toată inima...” Și gîndindu-se la Caius, al treilea, cel care s-a născut după întemnițarea tatălui său : „Spu-neți același lucru lui Caius, cînd va fi în stare să înțeleagă”. Babeuf cere să-i fie păstrat textul apărării. Lebois a făgăduit că îl va tipări. „Această apărare va fi veșnic scumpă inimilor pline de virtute...”

„Adio. Nu mai sînt legat de pămînt decît printr-un fir de ață pe care ziua de mîine îl va rupe. E un lucru sigur. Îmi dau prea bine seama... Trebuie să ne resemnăm. Cei răi sînt mai puternici decît noi. Le recunosc izbînda. E însă o mîngîiere de a muri cu o conștiință atît de curată ca a mea : singurul lucru în adevăr crunt, sfîșietor, este că mă smulg din brațele voastre, o, scumpii mei ! Adio, adio ! Încă un cuvînt : scrie mamei și surorilor mele. Trimiteți-le, cu

poștalionul sau pe altă cale, apărarea mea așa cum va fi tipărită. Povestiți acelor femei atît de bune, cum am murit, și încercați să le faceți să înțeleagă că o asemenea moarte, departe de a mă dezonora, este o moarte glorioasă... Adio, deci, încă o dată, scumpii mei, iubiții mei! Adio pentru totdeauna! Mă afund într-un somn în care totul nu este decît virtute...

Gracchus Babeuf

S-a înnoptat. Scrisoarea e gata. Acum Babeuf își ia rămas bun de la Germain. Amîndoi își amintesc de Arras, de bilețelele pline de voie bună, de viață. Apoi vine despărțirea de Darthé, de Buonarroti: atîtea speranțe, emoții, dureri. Vorbesc între ei cu glas scăzut. Sub fereastră se aude clinchetul armelor. Soțiile acuzaților sînt date la o parte de santinele. Micul Caius plînge în brațele mamei sale. Térèse Buonarroti se roagă de un soldat: „Spuneți-i doar atît din partea mea: «Sînt alături de tine»“

În sala de deliberare a juraților căldura este și mai apăsătoare, iar vocile sînt și mai înăbușite: „da“, „nu“, „nu“, „da“. La prima întrebare, despre complot, patru au răspuns: „nu“. Mai rămînea întrebarea a doua, cu privire la provocările menite să răstoarne guvernul. — Este oare cu putință să mai fie salvați?

Cîtiva jurați s-au culcat pe podele și au adormit. De optsprezece ceasuri discută neîncetat. Președintele a primit instrucțiuni de sus: „Capul lui Babeuf“. Amîină votul cît poate. Deși votul este secret, cei patru jurați nesupuși sînt cunoscuți de toată lumea. Cu trei dintre ei, este de prisos să stai de vorbă — sînt iacobini. Dar al patrulea, cetățeanul Duffau, departe de a fi un terorist, este un simplu republican. „De ce să fie exterminați patrioții, cînd regaliștii cheamă în mod

deschis la revoltă ?“ Și Duffau pune o bilă albă. Președintele îl ia deoparte. Îi șoptește la ureche :

— E mai bine să vă previn — fiți prudent. Sînteți bănuît... Se zvonește că ați făcut curte soției lui Buonarroți. Un jurat mi-a spus, chiar adineauri, că sînteți anarhist. Am încercat, firește, să-l conving că se înșală, dar vedeți, nu e bine să vă încăpățînați. Sînteți, după cîte știu, tată de familie. Credeți că merită să riscați atît ? Lucrurile nu trebuiesc luate în glumă : aici e vorba de Înalta-Curte de Justiție. Directoratul se interesează îndeaproape de verdict. Sper că m-ați înțeles.

De data aceasta cetățeanul Duffau a înțeles. Cînd i s-a vorbit de soția lui Buonarroți, a privit nedumerit, cu ochii mari : nu o văzuse niciodată. Dar dacă e vorba de Directorat !... Într-adevăr, de ce să riște ?

XXII

MOARTEA LUI BABEUF

Ora patru. Se crapă de ziuă. Lumina, parcă cu părere de rău, pătrunde prin ferestruica vechii mî-năstiri, răzbind pînă în sala mohorîță, în care se sting torțele fumegînde. E cenușie și tristă ca o pîclă. În această lumină, cît de livid și de chinuit apare obrazul femeilor... Thérèse Buonarroti stă lîngă balustradă cu brațele întinse. S-ar zice că vrea să smulgă Înălților-Jurați o tainică sentință. Soția lui Babeuf tresare la cel mai mic zgomot : iată că trece un avocat... lui Réal i-a căzut o carte din mînă... Sosesec !... Ochii lui Émile ard ca în friguri și Camille plînge. Un zîmbet naiv și indiferent luminează fața lui Caius ; doarme, strîns la pieptul mamei sale.

Dorm și locuitorii din Vendôme : ce le pasă de Babeuf, de bile albe sau negre ? Se trezesc în bătaia tobelor, în tropotul copitelor de cai, în zgomotul tunurilor trase de artileriști. Ce se întîmplă ?... Trebuie să fie procesul anarhiștilor...

Cînd președintele, în urma discuției sale cu cetățeanul Duffau, întruni majoritatea de voturi de care avea neapărată nevoie, îl preveni îndată pe comandant. Tru-

pele fură puse pe picior de alarmă. Deținuții sînt readuși în sala de ședințe.

Ei nu privesc spre ușă, spre ușa aceea prin care, peste cîteva clipe, vor intra jurații ; ei se uită la soțiile lor, și acestea le zîmbesc printre lacrimi.

Toată lumea se ridică în picioare. Președintele citește. Tulburat, se bîlbîie, încurcă cuvintele. Articulate cu o voce tremurătoare, vorbele reci și oficiale capătă deodată o semnificație umană. Mîinile Thérèsei Buonarroti sînt încleștate. Ca o sălbăticiune tînără, Émile își arată dinții. Maria Babeuf și-a împreunat mîinile, neputincioasă : mai speră într-o minune. Președintele citește rar : se oprește între două fraze lungi, ca și cum ar vrea să răsufle. Sala este cufundată în tăcere, de parcă însăși moartea și-ar fi făcut intrarea. Acuzatorii și deținuții tac, conspiratorii și judecătorii tac, tac santinelele, tac și copiii. Chiar aerul stă neclintit. În sfîrșit, sînt rostite cuvintele îngrozitoare. Directoratul nu și-a trimis degeaba emisari. A obținut două capete : Babeuf și Darthé sînt condamnați la moarte ; ceilalți *Egal*i, la deportare.

Buonarroti strigă :

— Popor nenorocit, privește cum îți sînt judecați prietenii ! Poporule, apără-ți Tribunalul !

Atunci, cei prezenți în sală se năpustesc asupra balustradei. Lucesc săbiile soldaților din escortă. Se aud comenzi. Oamenii sînt călcați în picioare. Un pluton de soldați respinge repede pe ultimii apărători ai lui Babeuf. Buonarroti încearcă să mai spună ceva, dar strigătele, blestemele, plîsetele îi acoperă vocea. Babeuf se apleacă spre el :

— Adio, Philippe ! Făgăduiește-mi că vei povesti istoria conspirației *Egalilor* ca să o știe și contemporanii și posteritatea.

Eroi din prerial ! Soarta voastră e demnă de invidiat. Exemplul vostru e sublim... Deodată, sala întreagă a înmărmurit de spaimă. Președintele își acoperă ochii. O clipă de tăcere : Maria Babeuf n-are încă putere să țipe. Roba de avocat a cetățeanului Réal e stropită cu sînge. În spatele lui era Babeuf. Răsună glasul lui Buonarroti : „O lovitură de pumnal în inimă !“ Numai-decît, se ridică Darthé, strigînd : „Trăiască Republica !“, apoi, cu o zvîrcolire, cade greu pe podea. Germain strigă Curții : „Asasinilor !“ *Cei Egali* se reped spre trupurile tovarășilor lor. Chiar și soldații s-au zăpăcit. Soțiile au trecut de balustradă. Încăierare. Un ordin : „La atac ! Expulzați publicul ! Deținuții în celule !“ Din nou sclipiri de săbii. Unii soldați tîrăsc trupurile sîngerînde, alții lovesc pe condamnați, împing pe femei. E ora patru și jumătate. Ochii lui Émile sînt aprinși ca jăratelecul : el nu va uita niciodată.

Soarta n-a fost miloasă cu Babeuf și cu Darthé. Păziți cu strășnicie, nu izbutiseră să-și procure arme. Ceea ce Buonarroti a numit „pumnal“ nu era decît spirala de fier a unui sfeșnic, pe care ei o ascuțiseră de o piatră. Nu izbutiseră decît să se rănească. De altfel, mîna lui Babeuf dădu greș, lovind prea jos. Lunecînd, fierul îi perforase pîntecele. Babeuf nu mai putea vorbi. Gema. Cînd medicul sosi ca să-i extragă fierul, el șopti, mișcînd încetișor din cap : „Nu, nu este nevoie“. Se chinuia îngrozitor, dar tot mai spera că va muri de pe urma acestei răni.

Între timp, comandantul pieței din Vendôme își mustră aghiotantul : „Ce-i prostia asta ? De ce nu s-au luat măsuri ?...

Toată lumea era atît de convinsă de curajul civic al numitului Duffau, încît nici nu fusese chemat călăul din Blois. Comandantul porunci unui călăreț să por-

nească în galop spre a-l aduce : se temea ca Babeuf să nu moară înainte de a fi sosit de la Blois Sanson-cel-tînăr, fiul lui Sanson, călăul Parisului. Drumurile erau desfundate ; în nici un caz nu va putea ajunge la Vendôme înainte de căderea nopții. În adevăr, Sanson-cel-tînăr nu sosi decît la ora zece seara. Din ceas în ceas comandantul întreba : „N-au murit ?...” Babeuf și Darthé zăceau pe paie, acoperiți de sînge negru, închegat. Nu se tînguiau, nu gemeau ; nu cereau nici măcar o înghițitură de apă. Dar mai erau în viață, și paznicii îl linișteau de fiecare dată pe comandant :

— Încă n-au murit !

Ora cinci dimineața. Cetățeanul Sanson și ajutorul său îl ridică pe Darthé. Acesta rezistă. Nu se va preda de viu ! Își redeschide rana. Sîngele țîșnește pe mîinile lui Sanson. De altfel, pentru acesta nu e ceva neobișnuit. Deși pe jumătate mort, Darthé este încă puternic. Se zbate. E legat și tîrît spre ghilotină. În urma lui este dus și Babeuf.

E foarte devreme. Locuitorii din Vendôme mai dorm. Nu s-a adunat decît puțină lume pe *Place d'Armes* : cîțiva gură-cască, cîțiva patrioți credincioși lui Babeuf. O dimineață însorită de primăvară. În grădina fostei mînăstiri liliacul a înflorit. Ajuns în piață, Babeuf aruncă de jur împrejur o privire plină de nesaț. Unul rîde. Altul face un gest prietenesc cu mîna... Maria !... Da, iat-o. Copiii o însoțesc. Pe Caius îl ține în brațe. „Ah, îți mulțumesc, prietenă credincioasă ! Să vadă și copiii...”

Sanson tocmai sfîrșise cu Darthé. Doi temniceri l-au ajutat. Darthé a continuat să strige pînă și sub cuțitul ghilotinei. E rîndul lui Babeuf. Acum e pe eșafod. Se încordează. Spune cu glas tare :

— Rămas bun, prieteni ! Rămas bun, oameni din popor ! Mor cu dragostea în suflet...

Caïus, cu un zîmbet pe buze, priveşte la jucăria care sclipeşte : cuţitul ghilotinei cade.

Tribunul Poporului, Gracchus Babeuf, muri în ziua de 8 prerial al anului V, iar după stilul vechi la 27 mai 1797, în vîrstă de 37 de ani.

Conform ordinelor comandantului, trupurile celor executaţi n-au fost predate familiilor, ci aruncate la groapa cu gunoi din afara oraşului. Condamnaţii la deportare fură din nou băgaţi în cuşcă. Germain exclamă : „Mă puteţi trimite la Cayenne. Nici acolo n-am să renunţ la luptă, iar dacă nu găsesc oameni care să mă înţeleagă, atunci voi sta de vorbă cu papagalii.“

Cînd proscrişii sosiră la Saint-Lô, primarul şi Consiliul Municipal ieşiră să-i întîmpine. Primarul îl îmbrăţişă pe Buonarroti şi-i numi pe deportaţi „fraţii noştri năpăstuiţi“.

— Aţi apărat drepturile poporului, le spuse el, şi orice bun cetăţean vă datorează dragoste şi recunoştinţă.

Revoluţia nu putea să moară dintr-o dată. Însîngerată, ea se mai zbătea, aşa cum se zbătuseră Babeuf şi Darré.

Directoratul îşi sărbătoreşte victoria : Barras dădu un bal, Carnot oferî o recepţie. În ziua execuţiei Georges Grisel primi răsplata serviciilor sale dezinteresate : o sabie şi un centiron. I se mai dădu suma de treizeci de franci în arginţi. Nu se cunoaşte cauza pentru care se hotărîse tocmai această cifră. Exemplul Evangheliei ?... sau poate numai greutăţile financiare ale *Cetăţenilor-Directori* ?

Călăul, Sanson-cel-tînăr, fusese mult mai bine plătit. E drept că Grisel făcuse treabă bună ; dar fără dinastia

Sanson existența însăși a Franței părea de neconceput. În seara aceea, Sanson se îmbătă la cârciuma *Bas Bret*, lăudându-se că membrii familiei Sanson slujeau statul de o sută douăzeci de ani și că fără ei nu ar fi putut guverna nici alde Capet, nici alde Barras. Cine l-a executat pe anarhistul Babeuf ? Tot Sanson, bineînțeles...

Ciobanul Pierre, întorcându-se noaptea în satul Montreux, zări două cadavre. Le acoperi cu crengi. Ajuns acasă, povesti cele văzute unui consătean, Louis Vardour ; acesta, care se dusesse mai de mult la Paris să cumpere sare, spuse numaidecît :

— E Babeuf. A fost un om cinstit, de aceea l-au ucis.

În zori, țăranii din satul Montreux ridicară trupurile lui Babeuf și Darthé. Le îngropară cu respect. Ei nu știau cîntece patriotice, și nu se pricepeau să rostească cuvinte meșteșugite ca la Paris, la funeraliile republicanilor. Tăceau. Doar Louis Vardour spuse :

— I se zicea *Tribunul Poporului*... De aceea au fost uciși — și el și celălalt... Uite, așa arată Revoluția !

XXIII
POST-SCRIPTUM

Astăzi e mare recepție la Directorul Barras. Garat, tenorul la modă, îi desfată pe invitați. Ah ! Cavatinele lui Cimarosa ! Ah, sînii Terezei !... Musafirii ascultă, admiră, se complimentează unii pe alții și beau vin la gheață : e o noapte de vară călduroasă.

— N-a fost ușor, se pare, să i se vină de hac, ticălosului de Darthé. Cinci minute a stat sub cuțitul ghilotinei și în tot acest timp a strigat : „Jos tiranii“.

— *De nechezut !* Cine v-a spus asta ?

— Marchizul. I-a scris contele Dufort de Cheverny.

— Dar Babeuf ?

— Pînă în ultima clipă Babeuf a făcut pe nevino-vatul, ca într-o scenă pastorală. E vechiul truc al teroriștilor.

Intră Talma. Tereza Tallien (nu este oare ea aci stăpîna casei ?) ciripește triumfătoare :

— Ah, Talma... Mîndria noastră...

Se face cerc în jurul artistului, lumea îl roagă :

— Împărtășiți-ne din farmecul artei dumneavoastră desăvîrșite. Ce frumos declamați...

Curtenitor, Talma salută :

— Vă sînt recunoscător de măgulitoarea părere ce-o aveți despre mine, dar din păcate nu pot să declam. Să cînte mai degrabă Garat. Ce-aș putea să recit ? Jurămîntul lui Brutus ? V-ar tulbura prea tare. Trebuie să vă cruț sensibilitatea. Iertați-mă...

Talma se apropie de un grup de bărbați. Acolo se discută politică.

— Regaliștii voiau să profite de situația creată de Babeuf, dar n-au izbutit. Vă amintiți de maiorul Malo, acel care i-a înfrînt pe insurgenți la atacul din Grenelle ?

— Cum de nu ! Mi s-a spus că ar fi un fost călugăr...

— Tot ce se poate. Acum e însă un foarte cinstit republican. A intrat în legătură cu oameni ai regelui, și pe urmă i-a denunțat Directoratului.

— Ei, aș !... Încă un Grisel...

Cetățeanul Barras rîde.

— Nu vă închipuiți cît de popular este acum acest Grisel. Fiecare ar vrea să fie un Grisel. Un oarecare Gondoin a încercat să mă convingă că el l-a predat pe Babeuf, că el este Grisel ! Dar Malo și-a dovedit devotamentul față de Republică. Anarhiștii sînt acum nepu-tincioși ; în schimb partizanii lui Ludovic al XVIII-lea ridică capul. Cu siguranță că englezii îi sprijină. Cîte guinee n-au fost risipite cu prilejul alegerilor !

Barras suspină : și Directoratul a încercat să cumpere oameni, dar ce reprezentau *mandatele* de hîrtie alături de guineele de aur ! Regaliștii au ieșit învingători în alegeri. Carnot se bucurase. El e de partea lor. Dar situația lui Barras devenise mai grea. Pe lîngă aceasta, conform Constituției, unul din membrii Directoratului trebuia să se retragă. Cei cinci Directori petrecură o noapte albă. Tragerea la sorți îl desemnă pe Letourneur.

Nu e lucru ușor să pleci din Palatul Luxemburg. Pentru a-și consola colegul nenorocos, cei patru supraviețuitori au făcut o colectă : au dat fiecare câte zece mii de franci. Dar ce înseamnă patruzeci de mii de franci, dacă-i compari, de pildă, numai cu plocoanele primite de la furnizori ?... Barras s-a bucurat de plecarea lui Letourneur. Evident, ar fi fost mai bine să fi plecat Carnot !... Totuși, soarta ar fi putut să-l lovească pe el însuși... Și acest gând era de ajuns pentru a-l înfiora pe conte... Îndată după aceasta se ivi însă alt prilej de frământare : cine avea să fie ales în locul lui Letourneur ?...

Azi, Barras primește felicitări :

— Cele mai bune urări pentru noul membru al familiei !

Dar el n-are chef de glumă : noul Director ales era ambasadorul Barthélemy. A și părăsit Geneva. Toată lumea știe că Barthélemy e omul regaliștilor. E clar că va fi de partea lui Carnot. Și e mult mai periculos decât Letourneur. Așadar, toți sînt împotriva lui Barras. Chiar aci, în casa lui, tineri invitați își spun la ureche :

— Ai citit articolul lui Barriol ? Ce-l mai biciuiește pe Barras !... E vorba de întrevvedereea cu babuvistul Germain... Se zice că Barras e furios...

Musafirii serioși pun la cale diferite afaceri. Domnul Gobert se gîndește să procure furaje armatei din Nord, iar domnul Mallard — alimente pentru armata din Italia. Domnul Delannay vrea să obțină o concesiune de lemne. Dar domnul Ouvrard, podoaba Republicii, Ouvrard, cel mai bogat pungaș al Franței, despre ce vorbește oare în șoaptă cu stăpînul casei ? Despre vapoare ? Despre sare ? Despre harnașamente ? Nu ! Astăzi gîndul lui Ouvrard se îndreaptă spre lucruri mai poetice. Se tocmește cu *Cetățeanul-Director* pentru fru-

moasa Tereza. Știe că Barras este pe drojdie : Tereza e în stare să ruineze pe oricine. Dar Ouvrard are destui bani, chiar pentru a întreține tîrfa cea mai costisitoare a Republicii. Cei doi bărbați au schimbat cîteva cuvinte, își strîng mîna, tîrgul s-a făcut.

Cu un aer scîrbit, Talma trece dintr-un salon în altul : peste tot se aude numai „prețul pielăriei“, „zece mii“, „trebuie cumpărat administratorul“. Peste tot — aface-rism, mahalagism, intrigi.

Ce sufocant ! Vara e atît de călduroasă... Talma nu mai poate răbda această pleavă în haine de sărbătoare. O dată mai mult, o nevastă de furnizor se apropie de el, gîngurind :

— Recitați-ne o tiradă !... Ah, Othello mă tulbură pînă în fundul inimii ! Și pe dumneavoastră ?

Talma zîmbește :

— Nu, ceea ce mă tulbură pentru moment pînă în fundul inimii nu este Othello, ci *Madame Angot*¹.

Își ia rămas bun și pleacă. Chiar și în stradă, căldura este înăbușitoare. De-ar izbucni odată furtuna ! Dar puzderia de stele e nemișcată pe imensitatea neagră a cerului. Sînt mii și mii. Printre ele — planeta Mercur, descoperită de Lalande. Talma își amintește — pivnița, podul. Acum casa e vîndută, și nici pivnița, nici podul nu mai folosesc nimănui. Toată lumea s-a potolit. André Chénier vorbea de libertate. David, sub Robespierre, credea în egalitatea dintre oameni. Și ce s-a ales din visurile lor ? Milioanele domnului Ouvrard. Se poate ca atîția oameni cu suflet nobil să se fi sacrificat pentru așa ceva ? Se poate ca Revoluția, după atîtea fapte de vitejie, iluzii, vărsări de sînge, crime, cuvinte înflăcărâte, exemple de eroism și de ferocitate, să nu aibă alt sfîrșit

¹ *Madame Angot* — personaj popular din timpul Directoratului, simbolizînd ridiculul epocii (n.t.).

decît instalarea lacheilor la Palat, bombonierele în casele țăranilor, Madame Angot cu trena ei, și pictiseala copleșitoare ?

Talma merge pe străzi întunecate. E apăsător de gânduri amare. Gîndește cu glas tare, cînd un prieten, actor și el, îl oprește în drum :

— Ce faci ? Studiezi un rol nou ? Care anume ?

— Rolul unui contemporan. Dar sînt obosit... Noapte bună !

În timpul acesta, musafirii plecaseră de la Palatul Luxemburg. Barras rămase cu Larevellière și Reubell : aveau multe să-și spună. Barras a uitat și de preria și de trădarea sa cu prilejul atacului de la Grenelle. După ce controlează dacă ușierii nu stau să asculte, spune cu un aer abătut :

— Mare încurcătură ! Două treimi din Consiliul celor Cinci-Sute sînt împotriva noastră. Barthélemy, Carnot... Dacă nu se întîmplă o minune, s-a dus Republica, și noi cu ea !

De acest lucru își dădeau seama cu toții, chiar fără s-o spună Barras. Discutară îndelung, încercînd să prevadă evenimentele : pe cine să cheme în ajutor ? Muncitorii n-aveau arme, și de altfel nu ar mai fi luptat pentru Republică : erau lămurii... Patrioții fuseseră nimiciți. Atunci cine-i va susține pe Directori ? Căci orice s-ar spune, ei nu sînt regaliști. Ar vrea să salveze Republica. Să se sprijine poate pe armată ?... Pe generali ?... Hoche trimitea Directoratului mustrare după mustrare : „Este cu putință ca în Franța să nu mai existe republicani ?“... Ar putea fi rechemat Hoche de la Haga, cu trupe credincioase. Dar Bonaparte ? Eroul din Italia ? Idolul Parisului ?... E greu să te lipsești de Bonaparte.

Barras se străduiește să-și liniștească colegii :

— Bonaparte este foarte ambițios dar, fără îndoială, e un republican convins. Chiar astăzi mi-a spus Talleyrand că Bonaparte a pretins papii o contribuție importantă : o sută de tablouri sau obiecte de artă, la alegere — dar neapărat, printre ele, și bustul patriotului Marcus-Brutus.

Contele își recapătă ușor optimismul. Larevellière spune, însă, cu un zîmbet bănuitor :

— Ați și uitat ce ne spunea în luna nivoz ? Ați uitat ?... Nu vă amintiți cum ne scria el atunci că a sosit momentul să proclamăm sfîrșitul Revoluției, să declarăm că Revoluția s-a terminat ?

C U P R I N S

<i>Prefață</i>	5
I Egalitate sau...	17
II Corespondența cu Domnul Dubois de Fosseux	34
III Sub felinarul ruginit	43
IV După gratii	50
V Tribunalul poporului	62
VI Temnița și consacrarea	72
VII Madona thermidorului	83
VIII Rolul și rolurile lui Talma	96
IX Întâlnirea cu Fouché	105
X Babeuf e însăși revoluția	113
XI Idila din Palatul Luxemburg	126
XII Partida hotărâtoare	137
XIII Revoluție pentru export	142
XIV Directoratul secret	146
XV Fericita întâmplare a unui om fără noroc	163
XVI Doi lași	175
XVII Alarmă falsă	186
XVIII Parisul tace	192
XIX Furie și dragoste	203
XX Atacul din Grenelle	215
XXI Bile albe și bile negre	230
XXII Moartea lui Babeuf	247
XXIII Post-scriptum	253

Redactor responsabil : Linica Manu
Tehnoredactor : Aurica Ionescu

*Dat la cules 06.12.1962. Bun de tipar 26.02.1963.
Apărut 1963. Tiraj 50.170 ex. broșate. Hirtie semi-
velină satinată de 63 g/m². Format 540×840/16.
Coli ed. 11,20. Coli tipar 16,5. A. T. 1415/83. C.Z.
pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bibliote-
cile mici 8S.—31=R.*

Tiparul executat sub comanda nr. 21.246 la Com-
binatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei
nr. 1, București — R.P.R.

Lei 5,50